SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ

Director: D. GUSTI

ANUL II, Nr. 11-12 NOEMVRIE-DECEMVRIE, 1937

INSTITUTUL SOCIAL ROMÂN - SECȚIA SOCIOLOGICĂ

C U P R I N S U L

S T U D I I :

C R O N I C A :

D O C U M E N T E :

R E C E N Z I I :

Î N S E M N Ă R I :

C O P E R T A :

Bănăţean din Almăj (Rudăria-Caraş). Clişeu *Dode,* Fundaţia Regală „Principele Carol".

SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ

DIRECTOR: D. GUSTI

ANUL II, NR. 11-12 NOEMVRIE-DECEMVRIE 1937

SATUL ROMÂNESC

O DISCUŢIE DE FILOSOFIA ŞI SOCIOLOGIA CULTURII

1. *Sociologia şi filosofia satului românesc.* Privind istoria noastră, putem vedea, după un răstimp de aproape totală despărţire a culturii cărturăreşti de realităţile autohtone, de dragul unei cât mai rapide „asimilări" a „culturii occidentale", născându-se, rând pe rând, vestitorii unui alt fel de a înţelege sensul culturii româneşti. Aceştia au căutat să lege din nou firul rupt dintre izvoarele populare ale creaţiei, aşa cum ele se pot găsi în satele noastre, şi cultura literii tipărite.

Mai ales Profesorul *Nicolae Iorga* a deschis cele mai însemnate pârtii în acest domeniu. Apariţia sa, cu totul singuratecă şi menită a rămâne nerepetată, era efectul unei vaste experienţe personale, care se străduise şi izbutise să strângă într'o aceeaş minte şi un acelaş suflet, întreaga cunoştinţă despre neamul românesc, sub toate miile de înfăţişări pe care acesta le îmbrăcase, în trecut şi în prezent, cu ajutorul tuturor disciplinelor ştiinţifice: istorie în primul rând; dar şi cunoaştere nemijlocită a călătorului geograf, sociolog, folklorist şi estet, răstălmăcitor în duh filosofic şi de mesianism etic şi naţional. La această vastă „experienţă Iorga", descoperitoare şi arătătoare pentru prima oară a ce este şi ce ar putea să fie neamul românesc, siliţi suntem să ne întoarcem, fie că o vrem fie că nu o vrem, de ne place ori de nu.

Şcoala pe care a creat-o, Sămănătorul, a păstrat însă numai o parte din învăţătura lui. Difuzându-se în curent de opinie publică, ea a dus la o viziune a satului care avea mai mult un colorit literar, suferind de păcatul unui lirism convenţional, în care ralităţile erau înlocuite printr'o serie de clişee laudative: satul românesc era esenţial bun, nobil, idilic, plin de Rodici surâzătoare, de moşi sfătoşi şi înţelepţi şi de flăcăi trişti ca ciudatul cioban al Mioriţei.

Tipurile literare sămănătoriste au ajuns astfel să tragă între gândirea noastră cultă şi realităţile populare, o perdea de prejudecăţi şi convenţii, care stânjeneau mersul normal, spre adâncire, al viziunii noastre despre sat. Curentul de apropriere colectivă de fenomenul popular, care dusese la primirea unanimă şi pripită a celor dintâi aproximaţii făcute pe calea ghicirii realităţii, deci însăşi succesul celor dintâi intenţii, pusese un stăvilar şi o piedecă la creşterea lor ulterioară.

O nouă urnire, aceea a grupării din jurul revistei *Gândirea*, muta problema de pe tărâmul literar de până atunci, pe un altul, fără îndoială cu mult mai grav, care era al teologiei: fenomenul românesc, era acum socotit un fenomen esenţial ortodox, implicând vaste atitudini metafizice.

Lucian Blaga însă, pornit din jurul aceleiaşi „Gândiri", strămută din nou problema de data aceasta pe tărâmul filosofiei. Cel puţin aparent, nimic din amintirile „Sămănătorului" şi nimic dintr'ale „Gândirii", nu se găsesc în Blaga: filosofia culturii, pe care d-sa o construieşte, se mişcă exclusiv pe abstracţiuni, realităţile nefiind decât un punct de plecare pentru găsirea a ceea ce, nefiind vădit în fapte şi gânduri exprimate, este presupus totuşi ca geneză a lor. O întreagă teorie a stilurilor culturale, dublată de o teorie psihologică, se construeşte astfel, ca o continuare desigur, dar şi ca o adâncire a unei mişcări de filosofia culturii ale cărei origini sunt germane. Ca aplicaţie şi exemplificare a acestei teorii generale a culturii pe care o clădeşte d-l Blaga, fenomenul românesc apare şi el destul de des, deşi nu întotdeauna perfect izolat de ceea ce d-sa numeşte „fenomenul balcanic".

Însă vigoarea exprimării poetice a d-lui Blaga, faptul că d-sa a găsit o serie întreagă de formule extrem de sugestive cu privire la satul românesc „sat idee", trăind într'un „spaţiu mioritic" şi mai ales centrarea întregei lui gândiri asupra satului, făcută cu prilejul discursului de recepţie la Academie, fac ca întreaga sa operă să fie de aci înainte legată de problema fenomenului românesç.

Iar afirmarea că din satul românesc, „purtătorul matricei stilistice" româneşti, „centrul ei generator, binecuvântat şi rodnic ca stratul mumelor", va putea ieşi o „cultură majoră" românească, constitue mai mult decât o viziune metafizică: este aici un ecou, mai bine zis o răstălmăcire originală, a unei vechi credinţe mesianice, de curat caracter Iorga: cultura românească, adică păstrătoare a tot ce este adevărat românesc, are în ea putinţa ridicării la cele mai înalte trepte ale gândirii şi simţirii omeneşti.

Este deci în acest Elogiu al satului românesc, „unanimul nostru înaintaş fără de nume", un adevărat manifest social, care îndeamnă la nădejde şi la luptă. Ca atare, menit a bucura adânc pe toţi aceia cari, întemeiaţi pe aceeaşi credinţă, se luptă pentru acelaşi scop.

Printre aceştia ne socotim şi noi, grupa cercetătorilor, cărora ne place a ne numi „şcoala sociologică dela Bucureşti". De lungi ani de zile, şi înarmaţi, pe cât putem mai bine, cu armele ştiinţei, ne trăim o bună parte din vieaţa noastră la sate. Am strâns astfel o experienţă despre satul românesc, experienţă de care am dori să se ţină seamă şi propunem metode de lucru pe care le-am voi primite de toată lumea.

Iată de ce socotim că o discuţie, în scopul unei confruntări de metode cu filosofii aplecaţi asupra satului românesc, este binevenită şi poate duce la o adâncire a problemei noastre comune.

Dar pentru mai multa claritate a intregii discuţii, pe care de aci inainte vom purta-o, plecând deseori de la lucrările d-lui Blaga, dar, încă mai des, abătându-ne de la ele, socotesc că este necesar să fixăm de la început cadrul discuţiei şi poziţiile noastre.

D-l Lucian Blaga nu face sociologie. Cu alte cuvinte, d-sa nu caută să dea o descriere completă a fenomenelor sociale, analizându-le în acelaşi timp geneza. Ci, hotărît, îşi mărgineşte străduinţele la lămurirea unei probleme de filosofie a culturii: problema stilului.

D-sa afirmă că nu există un „vid stilistic", adică vreo faptă de a oamenilor, fie individuală, fie colectivă, care să nu poarte pecetea unui stil. Acest stil este efectul unor procese subconştiente. Iar analiza abisală a subconştientului îl duce la crearea unor adevărate „categorii" ale subconştientului.

A purta deci cu d-sa o discuţie de sociologie, ar putea să pară abuziv, căci este abuz schimbarea terenului de discuţie, din ţinutul abisal al categoriilor stilistice ales de d-sa, în ţinutul înfăptuirilor concrete de care ţine seama sociologia.

Şi cu toate acestea o discuţie sociologică a teoriilor d-lui Blaga se poate face, legitim, pentru că deşi d-l Blaga se mărgineşte a construi un capitol de psihologie şi o teorie a filosofiei stilului, d-sa are totuşi – măcar implicată, dacă nu afirmată răspicat şi *o sociologie proprie.*

Sociologia modernă afirmă că orişice fapt al vieţii sociale are un anumit fel de a fi din pricina unei serii întregi de factori: lume fizică înconjurătoare; porunci adânci ale biologicului; indemnuri, conştiente şi subconştiente, ale psihicului; armonizarea autonomă a diverselor fragmente sociale, care se determină reciproc, fie după legile coexistenţei, fie după cele ale succesiunii în timp. Dimpotrivă, D-l Blaga găseşte că fenomenul social are o singură lege: *stilul*, care izvorăşte dintr'o singură serie de factori: cei abisali. Sociologia pe care d-sa o face este deci o sociologie psihologică, *o sociologie parţială*, care adică nu ţine seama decât de o anume parte din totalul factorilor care condiţionează vieaţa socială? Sau virtuţile explicării prin „*stil*" şi prin „*abis*" sunt mărginite?

Această discuţie a sociologiei d-lui Blaga, suntem în drept a o face.

Dar discuţia sociologiei d-lui Blaga suntem nu numai în drept, ci şi datori să o facem, pentru că, în vremea de astăzi, suntem porniţi pe o sistematică cercetare ştiinţifică a conţinutului fenomenal şi istoric, al culturii populare româneşti. De abea am depăşit pragul cumplitei ignoranţe, şi iată că în calea noastră se ridică o neprevăzută piedică, pe care ne-o pun formulele ispititoare ale filosofilor culturii: cititorii cei grăbiţi cari nu au răgazul să înţeleagă, în adevăr, sensul şi bătaia unei teorii a stilului, sunt, în momentul de faţă, dispuşi să creadă că orişice cercetare a fenomenului românesc e de prisos: d-l Blaga ne-a dat cheia problemei: Matricea stilistică, ne explică stilul oricărei creaţii româneşti. Ca atare ne scuteşte de studiul mecanismului însuşi de ivire şi dăinuire a creaţiilor româneşti. Şantierul nostru de lucru, ar fi deci, de aci înainte, nu ţara românească, ci opera d-lui Blaga.

Socotesc că nici d-lui Blaga nu poate să-i vie la îndemână afirmaţiile prea entuziaştilor săi elevi, care văd peste tot, exclusiv „matrici stilistice", „mioritisme" şi „sofianisme", şi pentru care calificativul de „pătrunzător" este înlocuit cu cel de „abisal", iar ideea de „românesc" prin aceea de „mioritic".

Pe noi, cercetători ştiinţifici la teren, această *deprindere de negândire* sistematică, pe temeiul faptului că d-l Blaga a gândit odată, această punere în dispensă a cercetării ştiinţifice, şi pentru alte domenii decât ale filosofiei culturii, ne încurcă şi în potriva ei vom lupta.

În sfârşit, ceeace ne va conduce permanent în timpul discuţiei va fi credinţa că întreaga cultură românească populară are un înţeles şi o valoare nu numai prin stilul ei; ci, dincolo de stil, prin însăşi conţinutul ei. Acest conţinut este supus legii de vieaţă *a obştiei pe temei de tradiţie difuză*. Trecerea culturii de la o generaţie la alta, se face prin contact, prin participare la vieaţa de obştie, de la conştient la conştient. Chiar dacă am recunoaşte, în subconştient, prezenţa unei matrice stilistice, sâmbure permanent şi neschimbat, cultura populară românească nu o putem vedea ţâşnind mereu proaspătă din abisul mătcii, căci ea se şi încheagă „la suprafaţă" prin tradiţie, prin dăinuire neîntreruptă, din veac în veac. Legile acestei dăinuiri contagioase, vom căuta a le lămuri.

Fapta nu va fi lipsită de însemnătate, pentru că viitoarea ridicare, spre culme, a culturii româneşti, noi nu o vedem făcută prin păstrarea acelei „mătci stilistice" inalterate, şi cu schimbarea doar a „vârstrei adoptive" din „minoră în majoră", cum afirmă d-l Blaga şi cum mărturisim de la început, că nici măcar nu înţelegem teoretic, necum să putem realiza practic; ci prin neîntrerupta noastră întoarcere şi rămânere în obştia românească, prin primirea întregii zestre conştiente a tradiţiei neamului şi prin ducerea ei, odată cu viaţa noastră, spre mai departe.

Din punctul acesta de vedere, pur practic, pe care îl subliniem în acest moment, dacă o „matcă" există pentru cultura noastră românească, apoi mai curând o vedem noi, nu în „subconştientul "acela pe care îl creează sau îl descoperă d-l Blaga; ci în vieaţa de obştie a neamului, aşa cum se află încă păstrată până astăzi, în deplină curăţie, la sate.

Dar, în sfârşit, vom vedea noi lucrurile acestea, ceva mai îndeaproape, în timpul plimbărilor noastre agale, de jurîmprejurul fenomenului românesc, spre care pornim acum.

2. *Nevoia şi putinţele cercetării satului românesc.* Chiar dacă cineva doreşte să facă o cercetare a stilului unei culturi şi numai a stilului, încă este dator să cunoască în amănunte şi conţinutul culturii aceleia. Stilul, e ca o scară a cântării, ca un glas. Dar pe acelaş glas, al optulea să spunem, cât de nesfârşite melodii nu se pot cânta ! Desigur, cântăreţii cei a multor cântece cunoscători, au făurit şi o teorie a cântării, astfel că astăzi, din psaltichia lor, putem învăţa ce înseamnă glasul al optulea chiar dacă în vieaţa noastră n'am auzit şi nici n'am putea cânta vre-odată cântec pe acest glas.

Numai că o teorie a stilului românesc, nu se află. Ci abea acum cată să o facem. Ca atare ne trebuiesc cunoscătorii de amănunt ai culturii noastre. Şi cu cât vor fi mai de amănunt, cu atât vor avea sorţi să izbândească şi în sborul lor îndrăzneţ spre teorie. Deocamdată, teoria lor ni se pare foarte sărmană : sunt aşa de puţine faptele pe care avem a le teoretiza, încât e chiar de mirare că ne roade viermele filosofic, sau mai bine zis, e de mirare că s'a născut acest vierme neadormit în pământul viu al culturii noastre. Desigur că cei ce-l au, îl vor fi adus de undeva : în satul nostru nu l-au putut afla. Şi atunci este firesc ca să-i dea hrană şi din materialul românesc : hrană puţină însă, pe măsura cunoştinţelor noastre reduse despre fenomenul românesc,

Aci ar fi de adus aminte filosofilor, o vorbă a lui Kant : aceia cu povestea pasării căreia poate i se pare că mai uşor ar putea zbura dacă nu s'ar izbi de piedica aerului. Nu li se pare oare şi lor, truda acumulării de informaţii despre fapte româneşti, ca o greutate ? Pe când mai curând ar trebui să le pară bine de această acumulare, să caute a o spori prin cercetări proprii, până la dimensiunile unei vaste arhive colective a întregii cărturării româneşti, pentru ca pe temeiul acestor fapte, avântul filosofic să se poată înălţa mai temeinic ?

În tot cazul, măcar un minimum de cunoaştere a satului trebuie să aibe acela care vorbeşte despre sat.

Dar atunci, această cunoaştere nu ar trebui să fie şi ea întemeiată ştiinţific ? Sau o putem înlocui printr'o metodă mai rapidă şi mai directă ?

De multă vreme, problema se dezbate şi în tabăra oamenilor de ştiinţă. Foarte mulţi, din nenorocire prea mulţi, din aceia cari sunt cercetători neserioşi, superficiali, leneşi şi temerari, afirmă cu tărie că au o cunoaştere perfectă a fenomenului românesc, prin faptul că aparţin acestui fenomen. Lupta împotriva lor era şi aşa destul de grea. Iată că o complică d-l Lucian Blaga, care, în foarte frumosul său discurs de recepţie la Academie, le dă apă la moară, afirmând că izvorul cunoaşterii sale despre sat este trăirea copilăriei lui acolo. Evident, d-l Blaga adânceşte afirmaţia, prin vedenia unei asemănări esenţiale între „copilărie“ şi „sat“, între stil „minor“ şi stil „popular“, dar faptul rămâne fapt : d-l Blaga ştie satele româneşti, pentru că a copilărit într'unul din ele.

Ba mai mult decât atât, s'ar părea că d-l Blaga afirmă acest lucru cu o nuanţă polemică în glas : ca un atac la adresa cercetărilor celorlalte. D-sa ia un ton de laudă şi de bucurie atunci când spune că „voi vorbi prin urmare despre satul românesc, nu ca un specialist care şi-a potrivit în prealabil metodele în laborator şi porneşte pe urmă să examineze pe dinafară un fenomen. Voi vorbi despre satul românesc din amintire trăită şi făcând oarecum parte din fenomen“. Şi multe alte mici asemenea înţepături la adresa metodei ştiinţifice, cu care d-sa ar trebui totuşi să fie bun prieten.

Ca atare să vedem, în realitate, ce mijloc de informaţie este această *trăire la sat* ? Şi oare nu cumva d-l Blaga se află în păcat atunci când, cu tot prestigiul talentului său, proclamă bună o metodă rea ?

Fără îndoială că trăirea este un mijloc de cunoaştere esenţială a vieţii omeneşti. În sânul monografiilor sociologice, ea a fost întrebuinţată de câte ori a fost cu putinţă. Era însă vorba aci, de o trăire voită, căutată, obţinută experimental, ca o complinire a observaţiei exterioare printr'o înţelegere intuitivă, întemeiată pe faptul că omul cercetător e de aceiaşi esenţă cu oamenii cercetaţi.

Însă *trăirea spontană,* necontrolată prin toate celelalte mijloace ale ştiinţei, poate să fie sursa unor grave erori. Căci într'adevăr, a trăi viaţa unei societăţi, înseamnă a-i

fi părtaş nu numai printr'o serie de gesturi, ci şi printr'o serie de gânduri. Aceste gânduri, trăite spontan, nu urmăresc însă critic adevărul, ci tind numai la o cât mai bună integrare a individului în societate, chiar cu preţul unei depărtări dela adevăr. Rădăcina socială a gândurilor obşteşti le pune o pecete care nu este aceia a obiectivităţii. Dimpotrivă : deseori, răstălmăcirea iluzorie este procesul lor de naştere.

Dar gândirea spontană a oamenilor despre societatea în care trăiesc, are nu numai un caracter *iluzoriu*, ci şi unul de *nestatornicie*. Societatea omenească este alcătuită dintr'o închegare a foarte multor unităţi şi categorii sociale, individul având putinţa să treacă în timpul vieţii lui, prin mai multe poziţii sociale şi deci să-şi schimbe rând pe rând viziunile sale parţiale despre societate, pe măsura schimbării punctelor de unde priveşte.

Unele din aceste schimbări de optică, sunt fatale : de pildă cele prilejuite de vârstă.

Fenomenul biologic şi psihologic al vârstei, poate să aibe resfrângeri mai mari sau mai mici în sânul organizării sociale. Astfel, în orişice societate omenească există o tendinţă de grupare a oamenilor pe vârste şi pe sexe. In unele societăţi însă, vârsta şi sexul sunt folosite şi ca principiu de structurare socială, ceeace are cu totul altă importanţă decât simpla simpatie pe cercuri.

Satul românesc este un exemplu de asemenea societate omenească în care categoriile de sex şi vârstă joacă un rol structural.

Să analizăm acest lucru, pentru dublul motiv că este extrem de interesant şi puţin cunoscut şi, în al doilea rând, pentrucă, dacă într'adevăr este aşa, metoda de cunoaştere prin trăirea copilăriei în sat, se adevereşte înşelătoare.

Satul românesc are un caracter de străvechime: întreg felul lui de a fi, organizarea lui lăuntrică, în gesturi imemoriale şi gânduri colective cari însoţesc aceste gesturi, este nepulverizată pe unităţi individuale autonome, ci dimpotrivă puternic închegată în sistem de *obştie cu tradiţii difuze*. Deaceia, pe deasupra oamenilor, cari vremelnic îl alcătuiesc, satul, ca atare, are o fiinţă socială vie, care singură, în totalitatea sa, cuprinde înţelesul ultim al vieţii sale, precum şi tehnica ducătoare la scopurile ei. Dacă ni se îngădue, am începe, pentru a face înţeleasă această lege a firii satului românesc, prin analiza sumară a unui fapt din viaţa satului : să luăm de pildă moartea sătenilor.

La oraş, moartea e un fenomen social familial: adică numai rudele directe ale mortului au datoria de a priveghea la corecta lui înmormântare. Străinii au numai datorii de relaţii sociale faţă de rudele supravieţuitoare: cum de pildă exprimarea condoleanţelor. Sau datorii de cinstire a meritelor sociale ale mortului.

La sat, dimpotrivă, satul întreg este virtual implicat în însăşi actul morţii. Primejdia pe care orişice moarte o aduce după sine pentru cei rămaşi în vieaţă, primejdia ca, din anume pricini, mortul „să se facă“, adică să ajungă strigoi, mobilizează întreaga obştie a viilor. Înmormântarea, vastul ritual păgân menit să omoare desăvârşit mortul, făcându-l să nu se mai întoarcă, cuprinde de aceea satul întreg. Această participare a satului întreg îşi are regulele sale. Zadarnic ai căuta vreun informator care să-ţi spună, rând pe rând, toate cele care se cuvin atunci făcute: nimeni nu este depozitarul secretului întreg. Ci fiecare ştie ce are el de făcut : în jurul mortului, vin, când trebue, actorii dramei rituale a înmormântării, de fac gesturile cari se cuvin : rudele ceva, femeile deosebit de bărbaţi, copiii de maturi, duşmanii de prieteni, săracii de bogaţi, bocitoarele altceva decât cântătoarele zorilor, flăcăii cari duc bradul, altceva decât cioplitorii sicriului ş. a. m. d., într'un şir extrem de lung, adevărată procesiune de îndeplinitori a unor părţi dintr'un ritual, care în întregul lui se naşte abea atunci, din nou, din gesturile unanime ale obştiei viilor, lucrând sub spaima morţii, după tipicuri venite din fundul veacurilor.

La fel se petrec lucrurile cu toate laturile de vieaţă ale satului. La fel se petrece cu însăşi vieaţa satului.

Şi aci, s'ar părea că este o lege neformulată, difuză, împrăştiată în mii de amănunte şi de roluri, care totuşi este stăpână asupra oamenilor, aşa cum este drama asupra actorilor. Purtau pe vremuri, bătrânii satului, peceţi tăiate în mai multe fragmente şi

actele nu erau bine întocmite decât atunci când bucăţile de pecete, toate, se adunau laolaltă într'una singură, semn al voinţei unice şi difuze a satului, întreagă doar în sinteza obştiei.

Dar împărţirea aceasta a rosturilor toate, din sat şi economice şi religioase şi magice şi juridice, are drept temei tocmai *vârsta şi sexul.*

Astfel copiii, îşi au, în vieaţa satului, vieaţa lor, cu totul deosebită de a celor mari; folosul lor magic şi slujba lor de descântători: copiii şi exclusiv copiii sunt în cădere a face paparudele şi scaloianul, când e secetă; a spune rugăciuni la căpătâiul celor ce trudesc prea mult în agonie; ei fac focurile Sânmiedrului primăvara; ei merg cu steaua de Crăciun etc. Copiii au şi rost economic deosebit, în sat: ei sunt cei care au în grijă aproape exclusivă anume detalii din economia sătească: paza vitelor de pildă.

Mai mult decât atâta, copiii, ei în de ei, alcătuesc şi o unitate socială deosebită de a satului: au folklorul lor complet original: straniile numărători şi jocuri de copii, cari nu se aseamănă câtuşi de puţin cu folklorul altora; au vieaţa lor juridică deosebită; căpeteniile lor; legile lor de primire şi excludere din cercul copiilor, legi cât se poate de rigide şi de un formalism acut; au locurile lor de întâlnire şi locuri de surghiun.

La fel adolescenţa: primirea unui flăcău în ceata flăcăilor, precum şi primirea unei fete în horă, se face cu anume acte rituale. *Vârsta* aci, nu mai însemnează o simplă etapă a unei desvoltări biologice şi psihice, ci şi trecerea dintr'o organizaţie socială în alta. Din nou vom avea aci un alt folklor, o altă psihologie colectivă, alt rost în vieaţa culturală şi economică a satului, altă organizare internă a grupei sociale.

La fel în maturitate şi mai ales, la fel la vârsta bătrâneţii, care pentru femei este deosebit de importantă, deoarece bătrânelor le revine sarcina cea mare, spre folosul satului întreg, a îndeplinirii celor în legătură cu grijirea morţilor.

Fiecare vârsă deci, îşi are, la sat, organizarea sa, integrată unei vaste diviziuni sociale a satului întreg.

Ceeace este demn de remarcat, este faptul că trecerile de la o categorie socială la alta, se fac prin părăsire. A schimba o categorie socială, înseamnă a schimba cu desăvârşire misiunea ta în sat, rostul tău în viaţă, psihologia ta, întreg folklorul tău, viaţa ta economică, relaţiile tale sociale, adică întreaga ta viaţă, individuală şi socială.

Nimic, sau mai nimic, nu trece dintr'o vârstă în cealaltă; ci, cultura fiecărei categorii rămâne pe loc: ca firul de pai, ritmic săltat, pe valurile unei ape stătătoare.

Cu alte cuvinte, trăirea spontană a vieţii unei singure categorii de vârstă, nu poate da seama decât de lumea şi de viziunea acelei categorii de vârstă şi numai atâta timp cât rămâi în acea categorie de vârstă. Părăsirea satului, întocmai ca şi trecerea ta în alte categorii sociale, înseamnă părăsirea ta însuţi. Rând pe rând ţi-e dat aşa dar să trăieşti o frântură din sat; nici odată însă satul întreg. Iată de ce, satul întreg neavând om să-l cuprindă, e menit să rămână pururi mut, cu şapte peceţi de asupra. Trăieşti deci nu satul, ci numai acea parte din viaţa satului care ţi se cuvine şi pe care ţi-o îngăduie satul.

Nu vrem să spunem prin aceasta că experienţa de viaţă căpătată în copilăria petrecută într'un sat, nu este folositoare mai târziu pentru mai uşoara înţelegere a satului el însuşi, căci fără îndoială o aceeaşi viaţă adâncă frământă satul întreg, în toate mădularele lui. Ci numai că mărginirea satului întreg la vârsta copilăriei, afirmarea că „satul îşi găseşte suprema lui înflorire în sufletul copilului", ni se pare a fi o sărăcire a realităţii.

Să ni se îngăduie să atragem luarea aminte asupra unui alt fapt de temei, deşi s'ar putea să pară la prima vedere o glumă răutăcioasă: satul cel vechiu are, dacă e vorba să-i găsim o afinitate cu o clasă de vârstă oarecare, mai multe legături cu babele decât cu copiii.

Acest sat românesc, piere. O ştim. Dar se poate întâmpla ca el să nu piară uniform, ci să sufere unele întârzieri în anume categorii sociale. Astfel s'ar putea ca, de pildă, copiii să fie păstrători, prin firea lor şi prin funcţiunea lor socială, a unor lucruri vechi. Aceasta este de fapt şi realitatea: este chiar ciudat să vezi amintirile grave ale unor stări sociale trecute, păstrate cu sfinţenie în jocurile copilăreşti. Cine nu îşi aminteşte de arşi-

cele copilăriei în care apar, cu rosturile lor vechi, armaşii, ceauşii, vornicul şi ceilalţi? Sau cine nu recunoaşte în anume jocuri dela ţară, imitaţia vechii organizări săteşti? De pildă în jocul lupului care vine de fură oaia de la stâna satului, dă lupta cu baciul şi ciobanii, face paguba pe care apoi o apreciază vornicii satului? Şi câte altele! Mai mult decât atât, în basmele copilăriei (e drept că observaţia e valabilă şi pentru basmele maturităţii) pe tărâmul celălalt, eroii întâlnesc sate de oameni şi pe acestea le descriu ca pe nişte arhaice sate româneşti. Memoria socială îşi are socotelile ei şi e un pasionant spectacol, prea puţin cercetat, acesta, al chipului în care anume lucruri se ţin minte iar altele nu, veşnic divers, de la categorie socială la categorie socială.

Dar dacă copiii sunt păstrători de amintiri despre satul cel vechiu, categoria socială a babelor analfabete înseamnă ceva mai mult: ele fac efectiv parte din satul cel vechiu. Categoria babelor e un fragment rămas intact dintr'o lume pierită. Grupa aceasta a femeilor, de anume vârstă, neştiutoare de carte şi neumblate, este deci întra'devăr esenţial legată de satul vechiu. Poate că lucrul devine mai limpede dacă spunem că aceste bătrâne au şi grija creşterii copiilor cărora le trec întreaga lor zestre de cultură. Aceştia o vor păstra atâta timp cât vor sta sub necurmata lor priveghere. Apoi, urmând ca ei să crească la altă cultură, odată cu deprinderea lor de lângă clasa de vârstă păstrătoare de tradiţie şi trecerea în alte clase, vor fi momiţi de cultura şcolii, armatei şi a oraşului şi'şi vor uita satul şi copilăria, adică învăţătura mamei.

Oare nu avea dreptate să spuie Creangă, care şi el îşi petrecuse, o cât de frumoasă copilărie la sat, că mama lui era maica tuturor minunilor?

„Şi mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale, îmi zicea cu zâmbet uneori, când începea a se ivi soarele dintre nori după o ploaie îndelungată: „ieşi copile cu părul bălan afară şi râde la soare, doar s'o îndrepta vremea". Şi vremea se îndrepta după râsul meu . . .

Ştia, vezi bine, soarele cu cine are de a face, căci eram feciorul mamei, care şi ea cu adevărat că ştia a face multe şi mari minunăţii: alunga nourii cei negri depe de asupra satului nostru şi abătea grindina în alte părţi, înfigând toporul în pământ afară dinaintea uşii; închega apa numai cu două picioare de vacă, de se încrucea lumea de mirare, bătea pământul sau peretele sau vre un lemn, de care mă păleam la cap, la mână sau la picior, zicând: „Na, na!" şi îndată îmi trecea durerea.

Când vuia în sobă tăciunele aprins, care se zice că face vânt şi vreme rea, sau când ţiuia tăciunele despre care se zicea că te vorbeşte cineva de rău: mama îl mustra acolo, în vatra focului, şi-l buchisa cu cleştele, să se mai potolească duşmanul. Şi mai mult decât atâta: o leacă de nu-i venea mamei la socoteală căutătura mea, îndată pregătea, cu degetele îmbălate, puţină tină din colbul adunat pe ospasul încălţării, ori mai în grabă lua funigine dela gura sobei, zicând: „cum nu se dioache câlcâiul sau gura sobei, aşa să nu se dioache copilaşul!" Şi-mi făcea apoi câte un benghiu în frunte, ca să nu'şi prăpădească odorul!... Şi altele multe încă făcea.

Aşa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunăţii, pe cât mi-aduc aminte. Şi-mi aduc bine aminte, căci braţele ei m'au legănat când îi sugeam ţâţa cea dulce şi mă alintam la sânu-i, gângurind şi uitându-mă în ochii ei cu drag! Şi sânge din sângele ei şi carne din carnea ei am împrumutat. Şi a vorbi, dela dânsa am învăţat, iar înţelepciunea de la Dumnezeu, când vine vremea de a pricepe omul ce-i bine şi ce-i rău".

Această creştere a copiilor pe lângă maica tuturor minunilor din satele româneşti, îi face pe copiii dela ţară să aibe afinităţi esenţiale cu satul românesc. Dacă ţărani adevăraţi au fost părinţii noştri, ne învrednicim cu o asemenea „Maică a minunilor" a noastră. Dacă nu, creştem cel puţin pe lângă alţi copii care au avut parte de lumea minunilor, şi mai furăm, pe ici pe colo, câte o învăţătură la şcoala babelor din sat.

Lucrul acesta îl ştie foarte bine şi d-l Blaga. Căci din cele câteva exemple pe care le dă, din amintire, asupra felului atât de poetic, de miraculos, de basm adevărat în

care se judecă în satul românesc, sunt câteva din lumea copiilor, dar este şi unul luat din lumea babelor:

„Mânat de fobiile şi nostalgiile boalei, un câine turbat venit de aiurea, intrase în sat muşcând pe uliţi şi prin ogrăzi copiii întâlniţi. Faptul a luat numai decât, nu numai în sufletul meu de copil, ci în tot satul, o înfăţişare apocaliptică, stârnind o panică de sfârşit de veac. Nişte babe spălau rana unui copil muşcat, la o fântână şi par'că mai aud şi astăzi pe o babă zicând: „vezi căţeii în rană?"

Nu, nu m'am înşelat: baba vorbea despre nişte mici căţei văzuţi în rana copilului. Am asistat la naşterea unui mit al turbării..."

Iată deci o pildă foarte clară a şcolii pe care o fac babele cu copii. Şi această şcoală, se cade să o cinstim cum se cuvine. D-l Blaga pare a fi însă de altă părere: povestea cu baba scornitoare de mituri, sub ochii înspăimântaţi ai copiilor, nu i se pare esenţială. De aceeia, spre marea noastră părere de rău, d-sa a omis acest pasaj al discursului său de recepţie, în retipărirea pe care i-o face în volumul „Geneza metaforei şi sensul culturii".

Socotesc însă că ar fi mai bine, pentru acei care vor să înţeleagă viaţa mitologică a satului celui din vechiu, să mai treacă stăruitor pe la şcoala babelor din sate, la şcoala satului însuşi. Şi pe acest sat să-l căutăm sistematic, nu numai în satul copilăriei noastre ci în toate satele ţării, pentru motivul pe care îl arată aşa de limpede însuşi d-l. Blaga: fiecare sat în parte, este o lume aparte, ceeace aduce o nesfârşită „varietate de aspecte în cadrul unuia şi aceluiaşi stil, vast răspândit pe câte o ţară întreagă, varietate pe care o ilustrează aşa de minunat diversele „ţări româneşti".

Lucrul acesta se poate face însă numai cu părăsirea credinţei în dreptul tău de a vorbi despre satul românesc „din amintire trăită, şi făcând oarecum parte din fenomen": ci, pe temeiul acestei fericite experienţe, urmează să pleci pe drumul mai puţin plăcut al „specialistului care şi-a potrivit în prealabil metodele în laborator şi porneşte pe urmă să examineze pe dinafară fenomenul".

Dovadă că este aşa, stă în faptul că d-l Blaga ştie, în teorie, foarte bine că „cele mai copleşitoare fenomene ne scapă, ne sunt insezisabile, din moment ce suntem integraţi în ele" (I 9, I 13, I 17[1]), iar în practică foloseşte el însuşi de îndată ce este vorba să întemeieze o viziune filosofică a sa despre satul românesc, mijloacele curente de informaţie, cari sunt şi la îndemâna orcărui alt cercetător, aşa după cum vom vedea.

De altfel era şi cu neputinţă să nu fie aşa, căci cu nici un chip d-l Lucian Blaga, pătrunzătoare minte cu puternică disciplină critică, nu putea să cadă în greşeala ridiculă a atâtora din folkloriştii noştri, cari socotesc că se pot dispensa de *„studii"*, pe temeiul afirmaţiei *„le folklore, c'est moi!"* ceeiace face ca folklorul satului să se dea modest de o parte, la ivirea *„folklorului în persoană"*, adică a folkloristului care ştie totul, căci nu de geaba s'a născut la ţară şi neam de neamul lui a fost tot folklor român şi iar folcklor român.

Dar se cuvine acum, odată ce am lămurit valoarea de cunoaştere a unei culturi populare prin participare la ea, să lărgim problema şi să ne întrebăm care sunt temeiurile cari ne fac să credem că orişice cunoaştere fragmentară a vieţii populare româneşti este o cunoaştere falşă?

După cum am văzut, fugar, viaţa în sistem de obştie nu poate fi cuprinsă întreagă de un părtaş al ei, căci taina satului nu e *împărtăşită* nimănui exclusiv, ci se află *împărţită* difuz tuturora; e *întreagă,* numai a tuturora. Şi adăogăm: cine părăseşte obştia, uită şi bruma de înţeles ce i se dase ca parte a lui.

Va trebui deci să apucăm calea cealaltă, faţă de care filosofii n'au prea mare stimă, calea cercetării ştiinţifice.

---

[1]) Vom însemna de aci înainte, spre simplificare, prin I II, şi III, volumele din Trilogia Culturii: I, va fi „Orizont şi stil"; II, Spaţiul mioritic; III, Geneza metaforei şi sensul culturii. Cifrele arabe vor indica paginile unde urmează a se căuta pasagiile pe care ne întemeiem sau din care cităm.

Dar şi pe această cale pornind, putem greşi, dacă vom fi lipsiţi de înţelegerea necesară.

Avem la îndemână două metode : una bună, alta rea.

Cea rea consistă în a sta, în aşteptare, la oraş ca să-ţi vie de-a-gata frînturi de sat. Aceste frînturi pot fi : culegerile de folklor, muzică şi literatură, colecţiile etnografice, obiectele de artă sau folos zilnic şi cîteodată, cîte un ţăran, doi. Trimitem eventual strângători de asemenea material ciopîrţit şi ne adunăm cu încetul un vast material, clasat pe fişe. Il analizăm, cu judecată rece sau căzuţi în transă, după îndemnurile noastre temperamentele sau şcoala la care am crescut şi formulăm o „viziune" despre sat.

Metoda este justificată, doar în unele cazuri, cînd de pildă vrem să reconstituim fie cât de vag, civilizaţii apuse sau prea îndepărtate. Dar ea este rezultatul unei stări de mizerie informativă. Dacă puţine lucruri ne-au rămas de pe urma unei civilizaţii apuse, cată să ne mulţumim cu acest puţin.

Metoda rămâne totuş o metodă de mizerie şi ea devine deadreptul rea, greşală de neiertat, cînd obiectul nostru de studiu este un fenomen viu, aflat în preajma noastră.

Cu atât mai mult, cînd acest fonomen este o „viaţă de obştie". Literatura populară românească, arta lui, psihologia lui, metafizica lui sunt *fapte de trăire*. Kant a scris opera lui oarecum singuratec, ca un efort individual tălmăcit pentru înţelegerea savantă a altor singurateci. Dar arta populară, metafizica şi teologia populară sunt fenomene obşteşti : adică se petrec în văzul şi auzul lumii spre folosul lumii, amestecate în vieaţa de toate zilele, ca o reluare veşnic împrospătată şi cu alţi actori ai unor vechi teme. Cuvântul, gândul, nu au valoare de sine stătătoare care să poată fi „pusă în carte", ori „colecţionată", ci sunt în funcţiune de o serie întreagă de atitudini, de gesturi, de comportări, de rosturi adânci în vieaţa obştiei. Şi această obştie, nu este haotică şi omogenă, ci dimpotrivă organizată, structurată, din elemente diverse. Obştia reprezintă o vieaţă socială atotcuprinzătoare, care nu uită pe nimeni dintre ai săi şi nu îngădue ca ceva sau cineva să-i fie străin.

Deaceea un vers popular, luat ca atare, izolat, e totdeauna schilod. Desigur poartă pecetea frumosului, aşa cum mierea n'are decît calitatea de substanţă dulce dacă nu ştim, sau nu ne aducem aminte ce rost are mierea pentru albină şi pentru obştia roiului.

Un vers popular e în realitatea satului scăldat într'o vastă lume anterioară. Cine îl ascultă, la sat, are mintea şi sufletul plin de toată tradiţia populară a temelor, a metricei şi a figurilor de stil tradiţionale. Poate deci gusta, el însuşi fiind la nevoe actor, subtilele parafraze şi aluzii la alte teme. Are fiinţa plină de nevoia aspră a gesturilor pe cari le chiamă anume împrejurări. Ştie cine are drept la anume cântece şi cine nu ; pe care le ascultă deadreptul, întotdeauna *cântate,* iar nu în simpla lor fosilă verbală, cum apar în colecţiile tipărite ; şi le aude în public. E întotdeauna ceva din optica teatrului, a spectacolului, în arta populară.

Vom vedea, la timp potrivit, cum de pildă necunoaşterea acestui fapt, a indus sistematic în eroare pe toţi cei cari s'au trudit să analizeze, literar, metafizic sau abisal, Mioriţa, de pildă.

In scurt : fiecare fragment izolat din vieaţa satului are o valoare şi un sens intrinsec. Acelaş fragment întîmplându-se ca fapt de vieaţă în sânul obştiei natale, are altă valoare şi alt sens.

După cari valori şi cari sensuri ne vom duce ?

Evident, va trebui să plecăm la faţa locului şi acolo, în sat, participând la viaţa de obştie, să începem a merge, după metoda cea bună la şcoala satului.

Ştiind că satul are o taină, pe care nu o desvăluie nimănui întreagă, deşi o încredinţează în parte fiecăruia, va trebui să căutăm a găsi fragmentele împrăştiate şi să le adunăm laolaltă într'o sinteză, aşa cum ar face un dirijor de orhestră, cetind partiturile tutulor instrumentelor cari participă la simfonie.

Mai exact, va trebui să trecem pe lângă fiecare instrument în parte şi să-i furăm, în timp ce cântă melodia sa.

La sfârşit va trebui să ştim ce face şi ce crede fiecare actor în parte,— fie grupă mai mare sau mai mică, fie singuratec,— tot aşa de bine ca şi vasta organizare de ansamblu a obştiei întregi.

Această cunoaştere se face nu numai, din exterior, la suprafaţă, ci prin contact nemijlocit, prin trăire în grup şi înţelegere simpatetică. Legile grupului social sunt din fericire contagioase : ele se trec de la om la om. Şi dacă, tu cercetător, orăşean crescut în altă lume, nu vei putea fi transformat sau mai bine zis format desăvîrşit, de grupul social studiat, cu multă dragoste şi răbdare, tot vei învăţa deosebit de mult şi de adânc. Şi măcar un rol precis în obştie, vei avea deplin : acela de oaspe drag, de prieten şi uneori de frate de cruce. Obştia ţi se va deschide atunci şi o vei putea străbate dealungul şi dealatul, până în miez şi până la hotare.

Dar poziţia ta de cutreierător prin obştie îţi îngădue să vezi ceeace nimeni altul nu poate vedea. Şi spiritul critic, metoda cercetării ştiinţifice, te vor face să vezi mai adânc încă, geneza obştiei, legile morfologice, felurile de a fi şi destinul ei.

Să ni se îngădue să expunem din nou, pentru a nu ştiu cîta oara, schema noastră de lucru. Ne va fi de folos pentru mai buna înţelegere a ceeace urmează:

1. Studiem, fragment cu fragment şi pe întregul satului manifestările *spirituale :* înfăţişarea, în gesturi, cuvinte şi gânduri, a atitudinilor omului faţă de Dumnezeu, natură, oameni şi el însuş, fie că sunt metafizice, religioase, magice sau pozitiviste ; viaţa lui artistică ; limba lui.

2. Studiem manifertările *economice,* truda lui spre folosirea naturii ca izvor de hrană; tehnica şi organizarea economică.

3. Studiem manifestările *juridice ;* legile bunei convieţuiri între oameni, bună cuviinţă, morală şi drept.

4. Studiem manifestările *administrativ-politice,* adică truda oamenilor spre bună închegare şi gospodărire a obştiei.

5. Studiem structurile *sociale,* adică formele abstracte, felul în care obştia este fragmentată şi în care fragmentele sociale se adună într'o singură obştie.

Toate aceste laturi ale vieţii omeneşti în societate sunt laolaltă legate, legătura în ea însăşi fiind creatoare şi formatoare. Nimic străin nu este tolerat în obştie, ci toate trebue să se supună legii obştiei. Coexistenţa atrage după sine o armonizare a celor coexistente, un proces de „socializare“ a fragmentelor.

Aflăm astfel ceeace nimeni nu ştie în sat : legile vieţii de obştie, în vasta lor perspectivă de sus, aflăm rostul fiecărui fragment în obştie şi funcţiunea lui socială.

Sunt aci legi de pură morfologie socială, de structurare, care se îmbină cu o adâncă viaţă psihologică a oamenilor trăitori în obştie.

Geneza obştiei începe a ni se lămuri atunci : studiul cadrului psihologic ne deschide largi perspective, cari se întregesc printr'o nouă viziune, care de data aceasta nu mai e statică, lege a coexistenţelor armonioase, ci istorică, dialectică, lege a devenirii şi a dăinuirii în timp.

Pentru a desăvârşi studiul genezei obştiei, căutăm a vedea şi înrîurirea mediului fizic adică a cadrului cosmologic şi a celui biologic, nesociale desigur, dar având şi ele greutatea lor.

Iată un plan de lucru, cam îndrăsneţ, vast şi greu de urmărit în practică. Insă nici nu pretinde nimeni că ar fi treabă uşoară, cunoaşterea satului românesc.

Dar la acest plan ţinem, fiindcă el ne învaţă să nu ne pripim în judecăţile noastre şi să nu ni se pară că am făcut mare ispravă, definitivă, de câteori câteva fragmente disparate din vieaţa socială, pot fi îmbinate surprinzător, nemaivăzut şi nemaiauzit. Ne învaţă să nu credem a găsi adevăruri ultime, în fragmente, să ne ferim de „cheile de aur“ cu care am putea deschide taine şi să fim siguri că explicaţiile simple sunt de fapt simpliste.

De aceea, mai puţin grăbiţi decât alţii, întârziem în prudenţă ştiinţifică şi în neîncetată cercetare. Dacă cineva afirmă a fi găsit o „cheie de aur", suntem datori a o supune verificării prin fapte. Unii găsesc în rassă explicaţia finală a satului românesc: îi judecăm la „cadrul biologic". Alţii, văd origina lui în istorie : „cadrul istoric" e gata să primească şi această ipoteză etc.

Dl. Blaga de pildă afirmă a fi găsit „cheia de aur" în „matricea stilistică" românească, matrice stilistică al cărui sediu e în subconştient. Să fie sigur d. Blaga că vom căuta de aci înainte să verificăm teoria d-sale, ca pe o ipoteză parţială a cadrului psihologic.

In tot cazul, noi vom continua a socoti toate aceste teorii drept ipoteze parţiale de lucru. Ipoteze, pentrucă pe baza lor urmează abia să facem observaţii care să verifice sau nu raţionamentele noastre experimentale întemeiate pe aceste ipoteze. Parţiale, pentrucă adevărul va sta tot în totalitatea manifestărilor şi cadrelor, aşa cum am arătat.

Incă o lămurire care trebue dată, priveşte alegerea fenomenelor de observat şi fixarea numărului de observaţii ce trebuesc făcute.

Cercetătorii cari pornesc la analiza satului românesc pe temeiul unei ipoteze de lucru parţiale, au tendinţa de a cutreiera rapid întreg cuprinsul ţării pe o singură zonă a ei. Astfel, dacă ai credinţa că textul scris, mormântul grafic al literaturii populare, e singur dătător de seamă şi că analiza literară e singura metodă de cunoştere, vei strânge texte, izolându-le de melodiile cari le întovărăşesc şi prilejurile în cari ele apar ca fapte de vieaţă. Deasemeni, dacă eşti estet şi crezi că ţesăturile, costumul, ouăle încondeiate sau altele de acest fel sunt dătătoare de seamă, vei alerga după ele. Sau dacă crezi că psihologia este singură revelatorie, alergi prin toată ţara cu teste de psihotehnică. Iar dacă psihologia ta e abisală, alergi după „stiluri" cari să-ţi trădeze adâncurile subconştientului. Şi aşa mai departe. Metoda e uşoară şi o poţi face şi plăcută: poţi alerga cu automobilul, stând câte puţin în fiecare sat şi luând de-acolo probe din filonul pe care îl presupui a fi de aur. Mai mult încă: se poate să ai norocul ca doamne bine intenţionate să-ţi pue la dispoziţie colecţii de păpuşi îmbrăcate ţărăneşte, pe judeţe, covoare, icoane, şi altele. Sunt chiar societăţi anume unde toate aceste caricaturi ale ţărăniei sunt cultivate şi duse la o supremă înflorire, prin „joc şi cântec".

Dacă porneşti însă cu credinţa că niciun fragment nu dă seamă pentru tot, ci doar totalul cuprinde în sine deslegarea sa, toate căile acestea, sumare şi plăcute, îţi sunt închise.

Totalul, faptul viu întreg, este satul el însuş, obştia, în care toate fragmentele îşi au rostul lor. Aceasta înseamnă că va trebui să colindăm ţara, ca sociologi: nu pe zone, ci din cuib în cuib, din sat în sat, din obşte în obşte, ca peste tot să prindem legea totalului de-acolo.

În faţa noastră se deschide un câmp de cercetare nesfârşit, căci fiecare obşte în parte, este o individualitate de sine stătătoare. Aci intervine o greutate: câteva asemeni „monografii sociologice" se vor face în cea mai mare amănunţime pentru a găsi legile de închegare în obşte. Dacă însă am dori să facem monografia sociologică deplină a fiecărei obşti omeneşti în parte, ar fi cu neputinţă. Ele transformându-se neîncetat, ne-ar aştepta o adevărată muncă de Sisif.

Dar ştiinţa nu pretinde asemenea abuzuri de cercetare a cazurilor concrete. Pentru a învăţa anatomia, nu e nevoie să disecăm toate cadavrele şi pentru a face clasificări zoologice, nu e nevoie să fi trecut în inspecţie toate fiinţele vii de pe lume. Este deajuns să iei de fiecare gen al unei speţe câte un exemplar. Epuizarea complectă a faptelor nu înseamnă nimic altceva decât stabilirea unui inventar complet al tuturor speţelor şi genurilor. Ca în Corabia lui Noe, în Arca ştiinţei pătrunde câte un exemplar de fiecare fel: tot ce se repetă, rămâne afară. În sociologie noi pretindem însă ca Noe să facă şi o statistică a massei celorlalte fiinţe, pe care nu le urcăm pe arcă, la analiză ştiinţifică, ci le lăsăm să piară în potopul uitării. Această pretenţie suplimentară o avem fiindcă în vieaţa socială cantitatea faptelor sociale de acelaş fel este importantă. Pe temeiul

acestui inventar general al tuturor faptelor, vom putea proceda la clasificări pe speţe şi genuri, ca în orişice ştiinţă. Iar pe temeiul aprecierilor cantitative vom putea analiza mai bine valoarea funcţională a fiecărui element în parte.

Nu avem deci pretenţia să epuizăm realitatea în sensul literal al cuvântului, ci tindem numai la o epuizare metodologică a sa.

Susţinem însă cu înverşunată tărie că atâta timp cât nu avem inventarul general al tutulor tipurilor din grupul de fenomene care ne interesează şi cât nu ştim valoarea numerică a fiecărui tip în parte, orişice discuţie poartă în vânt şi este deşertăciunea deşertăciunilor.

Şi acuma întrebăm şi cerem să ni să răspundă cinstit: unde sunt inventarele metodice ale faptelor de vieaţă românească, pe temeiul cărora să putem judeca deplin? Nu numai că nu le avem, dar poate că nici nu bănuim necesitatea lor. Aceasta pentrucă, din lipsa unei informaţii suficiente, ni se pare că fenomenul românesc este unic, univoc, statornic şi încremenit şi de aceea îl socotim ca pe un bloc nediferenţiat „monolitic".

De aceea ni se pare că orişice probă întâmplătoare, luată din el, dă seama despre tot, cum ar da seama un pumn de grâu luat dintr'un sac, pentru întreg vagonul standardizat în vederea exportului. Vorbim cu uşurinţă despre „firea românului", „satul românesc", „metafizica şi psihologia românului", „stilul românesc", „nunta la români", „moartea la români", ca şi când ar fi vorba de lucruri simple pe care le-am putea afla în satul copilăriei noastre.

Este aci o suprapreţuire a valorii noastre, o trufie intelectuală, dublată de o nepreţuire a satului, de o sărăcire temerară a fenomenului românesc.

În realitate fenomenul românesc este minunat de divers, de multiplu nuanţat, de schimbător, de veşnic gata la noi scorniri originale, puternice şi răscolitoare. Iar legea satului este tocmai această uimitoare putere de creaţie, această ţâşnire de vieaţă în veşnic inedite variaţii în jurul temelor tradiţionale, ca un fir de apă vie pe un scoc îmbătrânit de veacuri. Aceasta este o lege care se face simţită în forme de vieaţă socială, în normele de drept, în arta, filosofia şi credinţa satului, adică în tot ce este părtaş la vieaţa de mare frăgezime şi spontaneitate a obştei. Nu numai „câte bordeie atâtea obiceie", dar tot atâtea splendide rezolvări ale vieţii, câte obştii româneşti există.

Le ştie cineva? Desfidem să afirme că da, acela care nu a dus un traiu colindător din sat în sat, pe toată larga ţară românească; şi chiar pe acesta îl desfidem să spue că ştie mai mult decât a colindat.

Aşa dar, modeşti, oamenii de ştiinţă sunt datori să facă faţă de România întreagă, ceea ce am arătat că trebue să facem faţă de obştia sătească: studiul atent, mădular cu mădular al părţilor disjuncte ale neamului. Abia atuncea munca filosofilor va putea să fie şi ea făcută cu temeiu.

Suntem datori să facem însă şi oamenilor de ştiinţă socială, o critică: nu am dat, pînă acum, la iveală prea mult „material" informativ, filosofilor.

De aceia recunoaştem că este justificată şi atitudinea acelora cari, neavând aplecări decît spre filosofare, refuză să facă ei înşişi cercetări ştiinţifice: aceşti filosofi n'au la îndemînă alt material, decât pe acela pe care li-l dau oamenii de ştiinţă; lipsa lor de informare este în bună parte din vina cercetătorilor.

Dar trebue să ţinem seama, şi unii şi alţii, de împrejurările de fapt de la noi: am lucrat până acuma mai mult la strîngere de material şi nu atât la publicarea lui sistematică. Am lucrat fără niciun fel de amânare şi fără de răgaz: sub ochii noştri întristaţi, tânjeşte astăzi, într'o lungă agonie, sau moare neasemuit de repede, tot ceea ce alcătuia pe vremuri frumuseţea vieţii ţărăneşti. Putem vorbi, din nefericire, cu tânguiri sentimentale, despre frumosul nostru sat românesc . . . de acum zece ani de zile, astăzi pierit! Atât de mari şi de repezi sunt schimbările! Sate pe care le-ai cunoscut cu oameni exclusiv îmbrăcaţi în frumoase haine ţărăneşti, sunt astăzi pestriţe, cu îmbrăcăminte pe amestecate, corcire între ceea ce fusese şi moda nouă a cazonilor, lăutarilor, mecanicilor şi mitoca-

nilor de proteică înfăţişare. Sate în care ai mai văzut cu ochii tăi vechile forme juridice, cum de pildă cele ale devălmăşiei purtând asupra însăşi vetrei satului, intrate astăzi, prin împărţire, pe făgaşul banalului.

Şi apoi, moartea informatorilor! Cui nu i-a murit un bătrîn sau o bătrînă, depozitari a cine ştie ce fragment de comoară de tradiţii, înainte ca întreaga anchetă să fi fost sfârşită, cine nu şi-a făcut amare imputări pentru neglijenţa sau lenea care l-au îndemnat într'o clipă de oboseală, să lase pe altă dată interogarea pe care acuma nu mai are cui o face, acela nu poate înţelege adevărata psihoză de care e cuprins cercetătorul şi cum ajunge el să se socotească răspunzător de alcătuirea proceselor-verbale ştiinţifice, constatatoare a morţii nesfârşite a ţărăniei româneşti.

. Iată de ce noi culegem fără de niciun fel de amânare.

Şi culegem şi fără de răgaz, pentrucă, deopotrivă de puternică cu cea dintâi impresie, care te face să asculţi cuvintele folclorului, rostite viu, cântate autentic sau trăite intens, cu evlavia şi atenţia cu care asculţi cele din urmă cuvinte ale cui trage să moară, ţi se mai iveşte în timpul culegerii o altă impresie, aparent contrazicătoare cu cea dintâiu, dar care te îndeamnă spre acelaş lucru:

Atât timp cât trăeşte, vieaţa folclorului este atât de bogată, atât de infinit variată, mai ales atunci cînd te urmăreşte nu numai o preocupare filologică şi estetică, ci una socială care cere lămurită întreaga vieaţă a obştilor omeneşti, în ce au ele şi tainic şi vădit, încât ţi se pare că nu este numai vorba de o înflorire a folklorului, ci de o adevărată explozie a lui. Ar trebui să culegi tot, absolut tot, căci nimic, într'o regiune bine păstrată, nu se arată a fi fără de valoare. Această culegere a totului te ispiteşte. O încerci chiar. Zadarnic însă, pentrucă materialul se împrospătează mereu, prin permanentă creare. Asişti fermecat la ivirea temelor noi, a formelor noi de vieaţă, variantelor, abaterilor, normale sau teratologice, uneori banale, alteori strălucitoare de licărirea geniului, într'o nesfârşită horă de fapte şi de oameni, cari te uluesc pur şi simplu. Pentru ca de îndată apoi să ţi se întărească psihoza culegerii necurmate şi plăcerea îngrămădirii faptelor în dosare, pe care ştii bine totuşi, că niciodată singur, în lumea asta albă, nu vei avea timpul material să le prelucrezi şi să le publici cum se cuvine.

Trăim în mijlocul unei Românii necunoscute. Afirmaţia ar putea părea exagerată, însă sunt sigur că îmi va da dreptate orişice om care a luat contact direct cu terenul, în calitate de cercetător ştiinţific. Avem desigur un întreg trecut în privinţa cercetării, avem şi o serie de publicaţii, ajunse clasice. Cu toate acestea munca adevărată de cercetare abia de acum trebue să înceapă şi ne putem aştepta de aci înainte, în fiecare moment, la aflarea unor lucruri senzaţionale despre faptul acesta comun şi banal care este viaţa obştească de la noi. Vom avea prilejul să revenim asupra acestei stări de fapt şi să deplîngem, încontinu, mizera, ruşinos de mizera informaţie despre satul românesc pe care o avem.

Dar după cum am spus, cei cari prin structura lor spirituală se simt îndemnaţi spre judecarea abstractă a fenomenelor, de cîtăva vreme dau semne de nerăbdare. S'ar părea că aşteptarea li se pare prea îndelungată şi nu vor să amîne amestecul lor pînă în momentul cînd toate cercetările vor fi terminate, iar toate rezultatele sistematic înfăţişate publicului. De aceea, oricît de sumară informaţie ştiinţifică ar avea şi mai ales întemeindu-se pe experienţa nemijlocită şi nesistematică pe care o au din traiul lor în societatea românească, aceşti filosofi îşi exercită facultatea lor de intuire şi de meşteşugită clădire a gândului.

Faptul este îmbucurător dacă ţinem seama că aceste sinteze prealabile cunoaşterii complete a fenomenelor, au un rol pentru însăşi desvoltarea unei ştiinţe. Viziunea filosofică se bucură de un deosebit prestigiu. Astfel că apariţia unui sistem de filosofie a culturii româneşti, este menită să dea un nou avînt cercetărilor. Controversele pe cari le iscă, supărările pe cari le provoacă, entuziasmul liric pe care-l deslănţue pentru problemă, sunt toate prilejuri de lămurire şi de intensificare a curentelor de cercetare ştiinţifică.

Nu putem fi deci decît recunoscători acelora cari, chiar prin enunţarea unei teorii greşite, ajută la cunoaşterea adevărată. Ca să cităm un filosof, deseori folosit de filosofii culturii româneşti, pe Nietzche; „prin trîmbiţa minciunii poate suna adevărul". Deşi acest serviciu pe care-l fac filosofii oamenilor de ştiinţă este ca un cuţit cu două tăişuri: dacă, pe deoparte, stîrnesc interesul public, cu ajutorul unor formule extrem de suggestive, de altă parte, pun în circulaţie concluziuni pripite cari prin însăşi succesul lor pot împiedeca ulterioara elaborare a unor concluziuni mai puternic întemeiate.

(Urmează)

H. H. STAHL

MERIŞOR, UN SAT DE „MOMÂRLANI" DE PE PRAGUL PORŢII SUD-ESTICE A ŢĂRII HAŢEGULUI[1]

A încerca să dai imaginea vie a unui sat, trebue să recunoşti că nu e o întreprindere lesnicioasă. Satul e un tot atât de variat în elementele ce-l compun, prezentând atâtea feţe şi aspecte care se topesc într'un întreg dintre cele mai bine închegate, încât dela început te simţi dezarmat în faţa unei asemenea încercări. Nu e vorba să înşiri fapte câte îţi vin în minte, ci să ştii să le alegi şi să le prezinţi organic pe cele mai originale, mai semnificative şi mai reprezentative.

Dându-ne seama ce înseamnă o încercare de felul acesta şi de câtă înarmare teoretică şi informativă este nevoie, ne stăpâneşte gândul că rezultatul nu poate fi decât parţial. Căci spre a pătrunde toate adâncurile satului trebue să te topeşti în mediul lui de vieaţă timp mai îndelung, păstrând atent ochiul şi urechea la cele ce se petrec în jur.

Pornind spre Apus din bazinul Petroşanilor, dealungul jghiabului ce pare o prelungire a şanţului Jiului Transilvan, după o goană a trenului de 15 km, ajungi tocmai acolo sus unde îşi împart apele afluenţii Jiului şi ai Streiului. Până aici pârâul Băniţei, afluentul Jiului Transilvan, linia ferată şi şoseaua naţională, erau tovarăşi.

De acum se despart: pârâul Băniţei îşi are începuturile aci, şoseaua naţională se depărtează spre N. în înguste cotituri, iar linia ferată se ascunde sub pământ tocmai aci la cumpăna apelor ca să iasă la lumină după 600 m, când prin multe şi largi serpentine, străpungând boturi de dealuri, alunecă la vale în partea cealaltă. Pe pragul acesta e fixat satul Merişor. Spunem că e aşezat pe curmătura aceasta pentru simplificarea situaţiei sale în spaţiu, căci în realitate satul e împrăştiat pe coaste şi înrămurat pe văile câtorva pârae. Dar pâraele acestea se întâlnesc concentric, în mijlocul satului formând o singură curgere de apă care parcă ar vrea să umple bazinul acesta larg dacă nu ar suge-o spre Apus cheile prăpăstioase, săpate în calcar. Şoseaua naţională coboară, intrând în sat, ca la ieşire să urce din nou, dându-ne astfel în profil înfăţişarea gropii largi săpată în trunchiul pragului. In felul acesta îşi are înţeles clar şi deplin expresia întrebuinţată că satul e fixat pe pragul porţii de S-Est a Ţării Haţegului.

---

[1]) Din lucrările campaniei 1937 a Echipei Regale 53, Merişor-Hunedoara

Ca întărire a acestei afirmaţii poate fi amintită existenţa unei vechi cetăţi deasupra pereţilor verticali ai cheilor şi care ca şi cetatea Balii de pe acelaşi drum, în apropierea Petroşanilor, păzea odinioară trecerea spre Haţeg.

Şi dacă ne gândim că la Cetatea Balii, dar mai ales în regiunea Merişorului, sunt locurile cele mai înguste şi mai greu de străbătut ale culoarului Petroşani - Ţara Haţegului atunci e pe deplin justificată afirmaţia că satul nostru zace tocmai pe pragul porţii de S-Est a cetăţii dace zidită de natură.

Privind o hartă topografică a ţinutului sau călătorind cu trenul dela Petroşani până dincolo în lunca Streiulul, observi o deosebire isbitoare în modul de grupare al aşezărilor omeneşti. [2]) In bazinul Petroşanilor, în luncile celor două Jiuri ca şi în acea a Streiului gospodăriile sunt numeroase îndesite unele în altele şi parcă se înghesuie mereu pe spaţiile înguste şi bune de muncă. Cu totul altfel se petrec lucrurile în ulucul dintre Petroşani şi lunca Streiului. Aci pământul e mult mai vitreg cu omul. Ii pune la îndemână spaţii largi dar de slabă calitate: coaste umbrite şi împădurite, de multe ori smârcoase şi acoperite de tufărişuri. Cum era firesc aşezările omeneşti au căutat să se fixeze pe cele mai prielnice. Acestea fiind rare iar omul urmărind libertatea manifestărilor sale şi având ocupaţii multiple, gospodăriile s'au risipit departe pe coastele dealurilor, mai ales pe cele din faţa soarelui.

Examinând însă regiunea în ansamblu distingi grupări pe case, grupări care păstrează caracterul de risipire. De aceea dela cotul Jiului (Petroşani) şi până la cotul Streiului (Baru Mare), pe o distanţă de peste 20 km, nu întâlneşti decât trei sate (Băniţa. Merişor şi Crivadia) dar şi acestea foarte micuţe. Nota predominantă a aşezărilor omeneşti de aici e *risipirea* cu tendinţă spre grupare în pâlcuri, încât dacă vei călători pe această distanţă niciodată nu poţi şti când ai ieşit dintr'un sat şi când ai intrat în altul.

Cercetând cu deamănuntul modul de grupare al aşezărilor în satul de care ne ocupăm ajungem la o schiţare mult mai clară a felului cum sunt ele distribuite în regiunea în care e fixat. In puţine locuri se poate vedea ca aici cât de hotărâtoare au fost condiţiile geofizice pentru structura şi forma satului.

Dinspre N. se apropie cele din urmă ramuri ale munţilor Sebeşului. Cu forme puţin regulate, caracteristice calcarului, sporadic acoperite de tufărişuri de alun şi mărăcinişiuri aceste ramificaţii de munte au o înfăţişare dintre cele mai mohorâte şi sărăcăcioase, neputând fi folosite decât ca păşune.

Dela Vest se îndreaptă mai îndrăsneţ şi impunător şi în acelaşi timp cu mare bogăţie de vieaţă cele mai îndepărtate culmi ale Retezatului.

Intre aceste două fronturi, ce parcă sunt gata să se ciocnească şi între ramificaţiile lor se deschid cuvete şi vâlcele ospitaliere. Aci a răsărit şi trăieşte satul Merişor. Ori de unde îl priveşti, fie de pe înălţimile dela N. fie depe cele dela S. înfăţişarea e aceeaşi: gospodării răsleţe care îţi par că fug unele de altele, aşezate în spaţii largi şi împrejmuite cu gard. Acolo săteanul îşi are toate ale lui: grădină de pomi, pământ de arătură, fâneaţă, grădina de zarzavaturi, grajdul pentru vite şi toate dependinţele necesare unei gospodării.

E o înfăţişare clară de risipire, dar o risipire pâlcuită în bazine înguste şi pe văile pâraielor oferindu-ţi imaginea unei ramuri cu muguri multipli. Numărăm 7 pâlcuri de acestea distanţate între ele la depărtări de 1 până la 5 km. Deci e clar că pâlcuirea a hotărât-o pământul, iar risipirea gospodăriilor din fiecare pâlc a fost dictată de psihologia omului care îşi manifestă dorinţa de a trăi în larg, liber şi fără să aibă atingere cu vecinul.

Citeşti pe faţa săteanului, când stai cu el de vorbă, dacă nu-ţi-o mărturiseşte direct, dorinţa lui de spaţiu larg.

---

[2]) Pentru lămuriri generale am consultat: V. Mihăilescu: O hartă a principalelor tipuri de aşezări extr. Buletinul S. R. R. Geog. 1927. L'évol. de l'habitat rural dans les collines de la Valachie Extr. Bulet. S. R. R. de Geog. 1936. Trebuesc recunoscute trei tipuri de sat în Bulet. S. S. R. de Geog. 1926. pag. 106. I. Conea: Geografia satului românesc în Sociologie Românească N. 2—3; 1937.

Din înălţimile dela Apus porneşte către N. pârâul Rachita [3]), iar dela N. E. coboară pârâul Cheea. La confluenţa lor e fixat cătunul Merişor cu 29 case, pe care-l putem socoti trunchiul din care au lăstărit celelalte grupuri (fig 1).

La izvorul pârâului Răchita într'un cadru patriarhal e aşezat cătunul cu acelaşi nume înconjurat de păduri de fag cu dese luminişuri. Acesta are 23 de case.

Începuturile unui pârîiaş dinspre S E, afluent al Răchitei, ascund un alt nucleu de aşezări omeneşti. E cătunul Ruseşti cu 18 case. Dealungul pârâului Cheea sunt alte două grupări, Şipot la Vest, având 11 case şi Cheea la Est, cu 27 case. La Nord de acestea, urcând la 800 m printre înălţimile calcaroase, s'au fixat alte două pâlcuri de case: Poenari la Est, având un număr de 8 case şi Isvorăni la Vest, numai cu 2 case. Acestea două cu siguranţă sunt cele mai tinere pentru următoarele motive: ocupă cel mai neproductiv pământ din hotar, au numărul cel mai redus de gospodari şi constituesc după spusa locuitorilor cele mai târzii instalări permanente.

Acesta este distribuirea satului în spaţiu, expusă sumar. Cu vremea, aşezări răzleţe au ocupat şi punctele ospitaliere dintre grupările de care am vorbit.

Pe urzeala primitivă se ţese o pânză mai deasă, astăzi. Coastele mult înclinate au rămas împădurite, dar pe zi ce trece, pădurile se retrag, iar spaţiul liber e destinat fâneţelor. Arborii bătrâni şi cu ramuri puţine servesc de poduri pentru clădit fânul (pătul cum se numeşte în partea locului, figura 2 înfăţişează un astfel de pătul).

Cuprinzându-l într'o singură privire, satul se desfăşoară în spaţiu sub forma unei alternanţe continue de pâlcuri de aşezări şi de pădure rărită. Îţi vine să crezi că a răsărit în ochiurile pădurii, pe care acum caută s'o răpună cu totul.

Din cele arătate până aici e uşor de înţeles că doi au fost factorii care au hotărît structura şi forma satului.

Mediul geografic a determinat risipirea gospodăriilor în pâlcuri bine individualizate şi distincte unul de altul. Numai spaţiile largi şi puţin înclinate puteau oferi aşezărilor vetre temeinice. Coastele repezi şi umbrite, văile înguste şi ridicăturile stâncoase au atras distanţarea între cătunele componente ale Merişorului.

Psihologia şi ocupaţiile diferite ale săteanului au avut un efect asemănător, hotărnîd risipirea în sânul fiecărui cătun. Deci un caracter pronunţat de risipire pălcuită motivată de două condiţii diferite: condiţia geografică şi cea umană (psihologică şi economică).

Cu creşterea populaţiei se observă însă un fenomen, general pentru aşezările risipite: satul evoluiază către altă formă de grupare, tipul de sat răsfirat. Până acum lărgimea spaţiului a îngăduit risipirea; astăzi mai ales în cătunele Merişor, Şipot şi Cheea se simte lipsa de spaţiu. Casele se înghesue, spaţiul se îngustă şi aspectul de risipire dispare. Timpul va face ca dintr'un tip cu totul risipit să păşească spre un tip accentuat răsfirat. Ca şi în alte sate de felul acesta, grupările deşi se ating sau se contopesc într'un tot numele lor proprii amintesc stadiul dela început. Aşa se petrec lucrurile aici: Şipotul şi Merişorul se întrepătrund, dar memoria poporului le păstrează distincte şi deosebite prin întrebuinţarea de fiecare clipă a numelui lor.

Nu ne stau la îndemână documente care să dovedească vechimea satului dar fără îndoială aspectul său risipit, arhaismul formelor de vieaţă ne fac să credem că ori e un cuib de veche vieaţă românească, ori populaţia de aici se va fi retras mai târziu din părţile mai joase continuând firul vieţii din trecut. După cum spun şi bătrânii e mai probabil ca populaţia să fi luat în stăpânire mult mai târziu acest colţ de pământ, despădurindu-l şi întemeiând vetre de gospodărie.

Numărul locuitorilor, cum e şi de aşteptat dela un sat de munte, abia se ridică la 600 grupaţi în 117 familii. Merişorenii au faţa blondă, cum e în general populaţia carpatică autohtonă. Dar nu un tip blond pronunţat ca acela pe care-l întâlnim în Carpaţii Răsăriteni

[3]) Ca un element de geogr. fizica notăm un iminent fenomen de captare. Un pârâu dinspre Crivadia e gata să canalizeze apele Răchitei pe albia sa, Răchita adâncîndu-si încet albia din cauza pragului calcaros din V. satului. (fig. 1).

şi podişul Ardealului, ci mai închis, apropiindu-se de cel predominant în Oltenia (fig. 3, 4, 5, 6). Diferenţă de clasă nu există şi nici bătrânii nu pomenesc că ar fi existat vreodată. Toţi sunt „o apă şi un pământ". Îşi dau seama însă că sunt cei mai înapoiaţi dintre locuitori ţinutului şi nu ascund calificativul peiorativ „momârlan" (care trăeşte singuratec la munte) pe care li-l adresează săteni din părţile mai bogate ale Ţării Haţegului.

În adevăr păstrează multe din formele cele mai arhaice de viaţă. Merişoreanul trăeşte mai mult retras în mijlocul averii lui, muncind de dimineaţa până seara, interesându-se puţin de ceeace se petrece în jur. Desigur e urmarea structurii risipite a satului şi a ocupaţiilor care mai mult depărtează decât asociază. Păstoria şi creşterea cornutelor mari îl silesc să stea necontenit departe de sat. Înălţimea regiuni e şi nerodnicia pământului îl face să samene numai porumb şi cartofi. Dar de multe ori porumbul nu se poate coace din cauza brumei timpurii, aşa că toată nădejdea e cartoful, singura plantă sigur productivă. Munca cea mai grea şi mai delicată este strângerea fânului căci de multe ori ploile zădărnicesc lucrul aducând pagube însemnate. Dacă se întâmplă să fie vara ploioasă, cum a fost aceasta (1937) sătenii nu termină cu fânul nici la începutul lui Octombrie. Au fost ani când o parte din fâneaţă a rămas necosită din cauza ploilor. Când începe coasa săptămâni întregi săteanul rămâne la muncă, iar satul e aproape pustiu. De dimineaţa şi până seara pe întrecute cosesc, strâng şi clădesc. E cea mai obişnuită muncă a omului de munte. Însăşi felul muncii lor îi sileşte să se vadă rar. Dumineca dimineaţa vin câţiva la biserică, ca după slujbă să apuce care încotro.

Izolarea a ajuns pentru ei o deprindere intrată în fire. Abia cu venirea toamnei coboară vitele către sat şi deci se apropie şi oamenii. Întovărăşiţi la muncă, pe împrumut, cum se obişnueşte în alte părţi, nu-i vezi niciodată: Fiecare lucrează numai cu ai casei sau mai aduce lucrători cu bani de aiurea. E interesant că până acum doi ani nici politica nu-i ademenea şi până în 1936 nu s'au făcut alegeri de primar, niciodată. În virtutea unei vechi tradiţii satul hotăra prin unanimitate pe cel ce merita să fie gospodarul satului. Au fost primari care au condus satul câte 10-15 ani neîntrerupt şi cu mândrie, spun bătrânii că mergeau treburile mai bine pe atunci. Chiar astăzi sunt foarte rezervaţi faţă de frământările politice. Înclinarea spre izolare, cu toată circulaţia puternică de aici, a păstrat neştirbit fondul arhaic al obiceiurilor, limbii şi portului.

Tineretul abia acum începe să importe produsele de lux ale oraşului. Bărbaţii şi femeile înaintaţi în vârstă şi chiar mai tineri nu se gândesc să părăsească ce au apucat dela părinţi. Seamănă cânepă cât le poate ajunge timp de un an pentru toată familia. Cămăşi de bumbac nu îmbracă decât la sărbători sau nici atunci. Prin port formele trecutului trăesc din plin. Bătrânii poartă şi acum plete. Ceoarecii strâmţi, uneori şi largi, pieptarul purtat şi în timpul verii şi haina de cea mai simplă croială şi formă pledează pentru aceeaşi afirmaţie. Haina nu are guler, în schimb mânecile ajung până la genuchi. Croiala aceasta e veche de tot şi e proprie cojoacelor ciobăneşti. Tot aşa femeile prin pieptănătura specială şi acoperirea capului cu peschir alb, amintesc vremuri de mult apuse (fig. 4, 5, 6).

O dovadă a arhaismului este şi modul de alimentare; foarte sumar şi puţin substanţial. Există familii destul de înstărite, cu până la 100 oi, câte 10 vite mari şi peste 60 de jugăre de pământ, care se hrănesc neasemuit de rudimentar. Brânză abia dacă vinde unul sau doi; căci e de aşa calitate încât nu e căutată pe piaţă. Fabrică un fel de brânză frământată nu felii, şi o sărează aşa de tare încât numai ei o pot folosi. Îşi dau seama de lucrul acesta şi o mărturisesc singuri, totuşi nu pot ieşi din obişnuinţa care-i înlănţue.

Poate ca o deprindere din alte vremi, când satul abia se întemeia merişorenii obişnuesc şi astăzi să întrebuinţeze apă din pârâu, deşi sunt izvoare cu apă cum îi lacrima. Nimeni nu se gândeşte să zidească o fântână, cu toate că îndesirea satutui a schimbat mult situaţia de altă dată. Bolile aparatului digestiv sunt aproape endemice şi totuşi nimeni nu caută leacul ultim. Şi pe această cale se evidenţiază lipsa spiritului de tovărăşie, de colaborare pentru binele tuturor. Înţeleg folosul şi rostul fiecărui lucru dar pe lângă lipsa de colaborare îi mai stăpâneşte şi o evidenţă nepăsare, de aceea nu pot trece la fapte.

În ceeace priveşte locuinţa observăm următoarele fapte de un caracter mai general. Casele vechi reprezintă tipul general autohton al casei româneşti de munte şi dealuri. Nu se observă nicio influenţă a tehnicii sau a tipului săsesc. Construită din bârne cu acoperişul înalt de şindrilă şi cu straşina mult slobozită, acoperind pereţii. casa de aici e de o simplitate impresionantă. În timpul din urmă datorită fabricilor de cărămidă şi ţiglă din apropiere (Băniţa şi Baia Mare) şi a împuţinării lemnului, sătenii au început să construiască locuinţele din cărămidă, tot după planul vechi cu sală în faţă şi cu una sau două camere alăturate de tindă.

Originalitatea vieţii merişorenilor se manifestă şi în distracţiile lor. Ei nu cunosc şi nici nu întrebuinţează la petreceri alt obiect de cântat decât fluerul. Lăutari sau altfel de cântăreţi nu întâlneşti aici, căci aproape toţi sătenii ştiu „să zică din fluer". Un lucru însă e curios. Aici hora nu înaintează în mersul ei general spre dreapta, cum pare a fi natural, ci spre stânga (fig. 8). În felul lor sunt jucători neîntrecuţi şi usturători prin strigături.

Originalitatea satului o constitue pe lângă altele şi inexistenţa unui cimitir pentru toate cătunele. Fiecare familie îşi îngroapă morţii în grădina cu pomi, ca peste câţiva ani să crească peste morminte. Cultul şi amintirea morţilor sunt şterse aproape cu totul. Nu întâlneşti acel stimulent şi acea întrecere dintre urmaşi pentru îngrijirea mormintelor şi pomenirea celor dispăruţi, atât de obişnuite în satele cu cimitir. E adevărat că pentru unele cătune ar fi foarte greu dacă nu imposibil pe timp de iarnă transportul dela un cătun la altul. Însă o manifestare de acest fel nu se vede nici în cătunele cu şosele bune. Minoritarii dela începutul aşezării lor aici au ales un loc de cimitir lângă biserică, unde au îngropat înaintaşii. Românilor însă niciodată nu le-a trecut prin minte gândul de a îngropa toţi morţii într'un cimitir al satului. Tendinţa spre izolare este evidentă şi pe această cale. Oricare familie prin înaintaşi şi-a înfipt adânc rădăcinile în bucata de pământ pe care trăeşte.

Dacă moravurile şi formele arhaice de vieaţă nu au fost ştirbite şi transformate, nu tot aşa s'au petrecut lucrurile în alte laturi ale vieţii satului. Mai întâi locuitorii, deşi puţini la număr, nu sunt toţi de origine română. Încă dela mijlocul secolului trecut, pe când se costruia calea ferată, s'au stabilit câţiva meşteşugari străini, mai ales Italieni. Chiar astăzi singurii meseriaşi sunt numai minoritarii. Românii au rămas tot crescători de vite şi muncitori ai pământului. Iată situaţia populaţiei pe grupe de naţionalităţi:

Români (1)	Italieni (2)	Unguri (3)	Germani (4)	Cehoslovaci (5)
542	16	26	1	1

Relaţiile dintre minoritari şi Români sunt cu totul reduse. Trăiesc în acelaşi colţ de pământ dar felul de viaţă al celor dintâi e cu totul diferit de al celor de al doilea. Minoritarii au împrumutat mult din apucăturile şi moravurile oraşului, păstrând strânse legături cu el.

E important de notat că legături de căsătorie între Români şi minoritari nu se contractează. Un Italian se căsătoreşte cu o Unguroaică dar cu o Româncă nu. Explicaţia stă în diferenţa izbitoare între ocupaţiile şi felul lor de viaţă. Din acest punct de vedere e o adevărată prăpastie între cele două grupuri etnice. Niciunul dintre minoritari nu are vite şi pământ de muncă în afară de locul cu casa. Majoritatea sunt în serviciul căilor ferate, pensionari sau meşteşugari. Îngrămădirea lor în centrul satului (căt. Merişor), unde-şi înghesuiesc casele unele în altele, se datoreşte ocupaţiei şi deprinderii lor citadine.

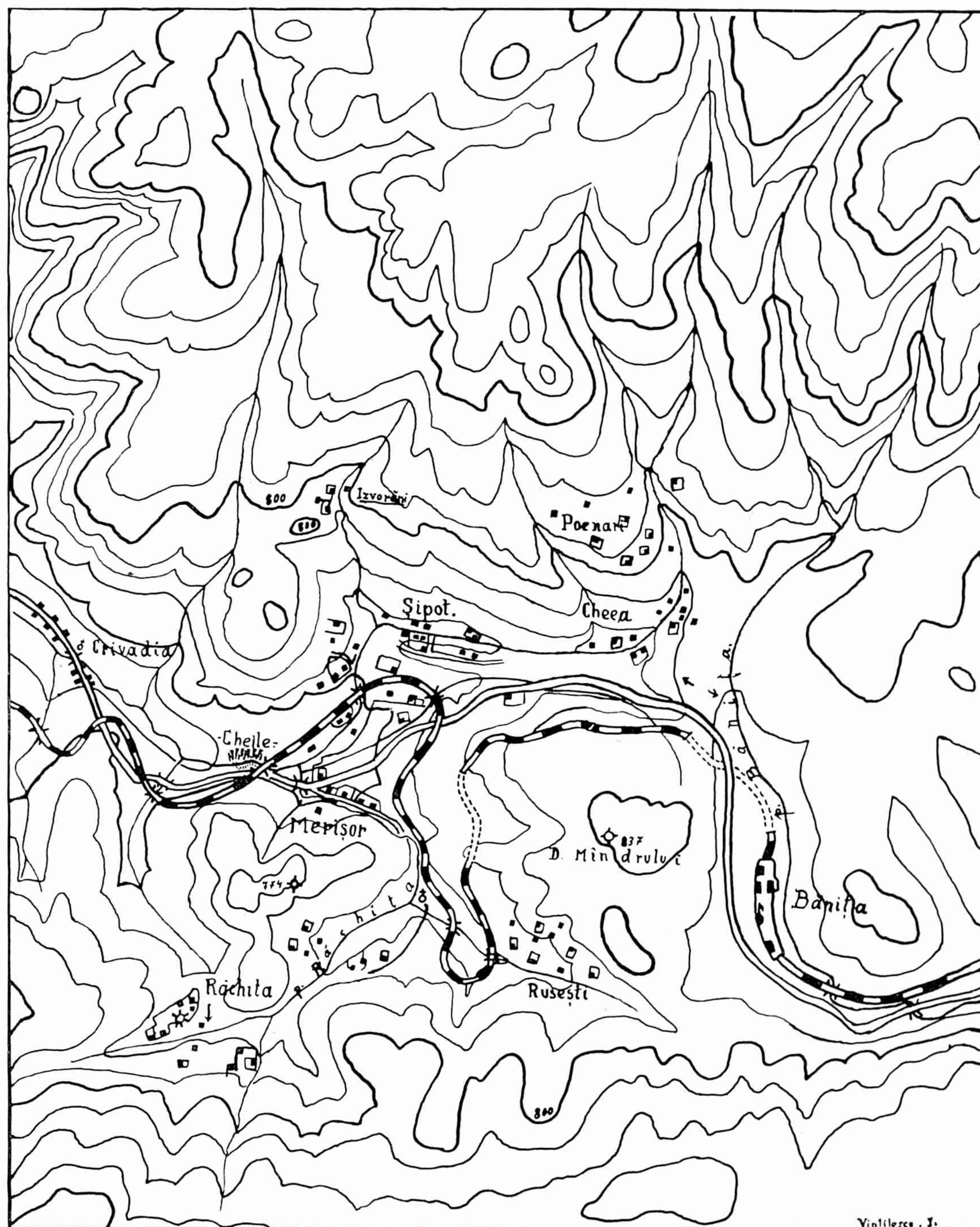

Fig. 1. — Hartă arătând aşezarea cătunelor, ce compun satul Merişor.

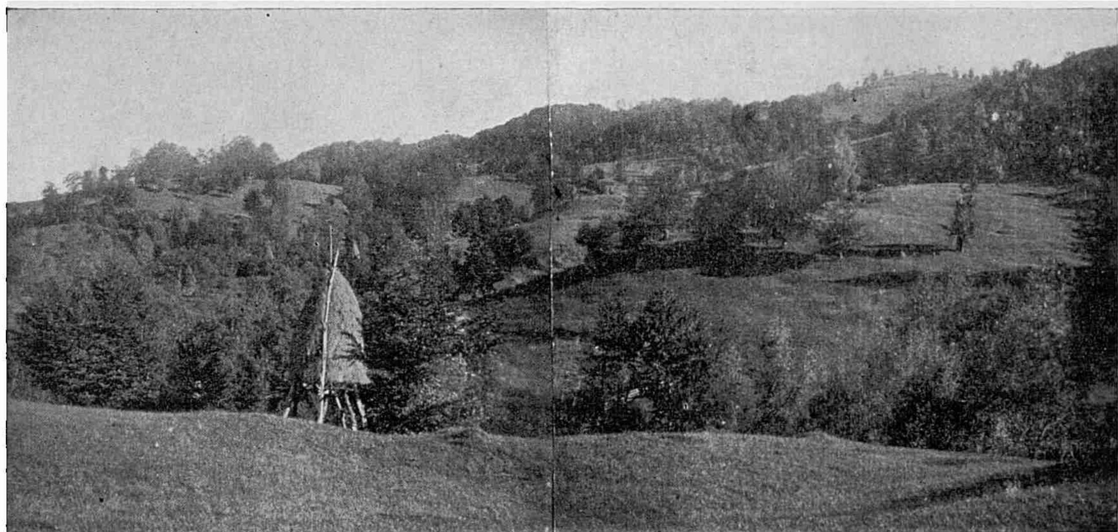

Fig. 2. — Fotografia reprezintă un peisagiu de pădure cu poene (Răchita) In planul din faţă e suprafaţa netedă de poieni după coasă. In mijlocul ei e un pătul cu fân. In planul din fund se vede pădurea rărită cu totul, iar in copaci clăi de fân pentru iarnă.

Fig. 3. — Un grup de copii din comuna Merişor. De observat îmbrăcămintea: băeţii au haine lungi cu mâneci lungi. cămaşa scurtă încinsă cu chimir; în portul fetelor e mai multă influenţă de oraş.

Fig. 4. — Un grup de tineri din Merişor. Important e faptul că păstrează portul neîmprumutând nimic dela oraş. Faţa blondă, bătând în oacheş, e predominantă.

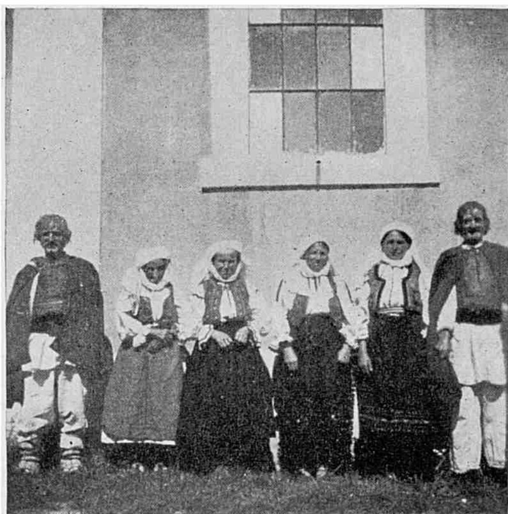

Fig. 5. — Un grup de bătrâni din Merişor. Bărbaţii poartă plete şi haină lungă atârnând de umeri. E caracteristică pieptenătura femeilor. Pieptarul e nelipsit în costumul bărbaţilor şi al femeilor.

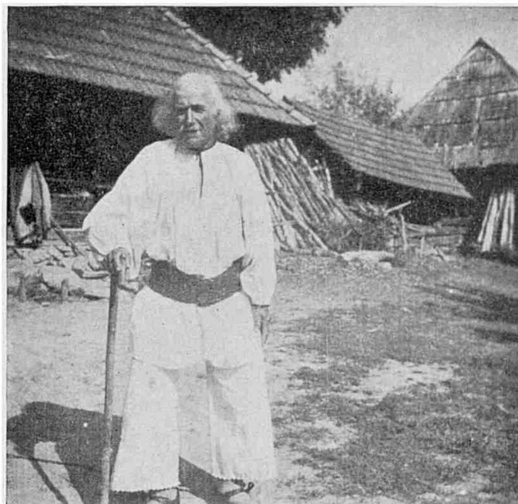

Fig. 6. — Bătrân din comuna Merişor. De observat pletele şi simplitatea îmbrăcămintii. In fund se văd dependinţele casei.

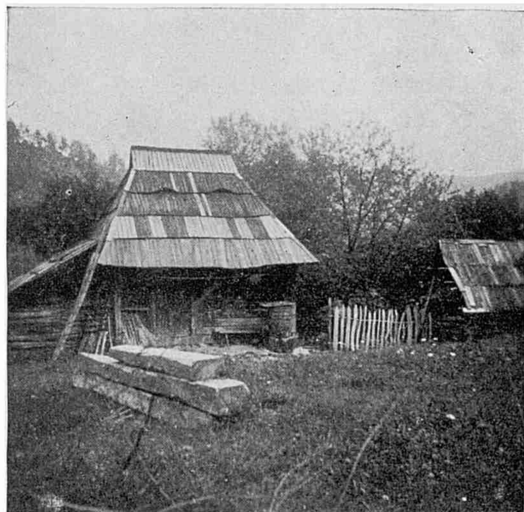

Fig. 7. — Casă veche, locuită, din Merişor. Sunt evidente aspectele arhaice pe care le prezintă: acoperiş înalt cu straşină mult slobozită, acoperind pereţii.

Fig. 8. — Tineretul la horă în Merişor. Hora înaintează spre stânga. Tânărul cântăreţ, din fluer conduce el însuşi hora.

La Merişor, ca şi înalte regiuni retrase ale ţării, dela războiu s'au întins mult bolile sociale cu predominanţă sifilisul, care macină populaţia. Sănătatea robustă de altă dată e simţitor slăbită, iar prolificitatea, mai ales din cauza sifilisului, a scăzut mult. Nu-ţi vine să crezi că într'un sat, aşa de patriarhal în alcătuirea vieţii lui, să găseşti un impunător număr de familii fără copii. Iată rezultatul trist, pe care îl prezintă o clasificare a familiilor după numărul copiilor:

Fam. fără copii (1)	Fam. cu 1 copil (2)	Fam. cu 2 copii (3)	Fam. cu 3 copii (4)	Fam. cu 4 copii (5)	Fam. cu 5 copii (6)	Fam. cu 6 copii (7)	Fam. cu 7 copii (8)	Fam. cu 8 copii (9)	Fam. cu 9 copii (10)	Total (11)
24	21	18	17	12	10	4	3	2	2	113

Ceea ce se petrece în mare pe întinsul ţării vedem în mic la Merişor. Cătunele cu familiile cele mai avute din sat au cel mai mic număr de copii. Aici sunt cele mai numeroase familii sterile. Cazul cătunelor: Răchita, Şipot şi Ruseşti e prea cunoscut pentru merişoreni. Cătunele Cheea şi Poenari, aşezate pe cel mai puţin roditor pământ din hotarul satului, au numărul cel mai mare de copii. Faptul îl recunosc şi ei căci de multe ori, glumind, locuitorii din cele două tabere se ironizează când e vorba de urmaşi. În schimb obiceiurile trecutului şi vechea alcătuire sătească stăpânesc încă strâns pe săteni. Flagelul divorţurilor şi al proceselor de altă natură e aproape necunoscut la Merişor. Respectul proprietăţii, persoanei şi onoarei vecinului sunt păstrate cu sfinţenie, dintr'o deprindere moştenită. Bunăvoinţa, ospitalitatea şi prietenia caracteristice Românului le întâlneşti şi aici dar parcă ascunse sub timiditatea săteanului.

Merişoreanul se simte umilit şi dispreţuit dacă intrând în casa lui nu te poate ospăta cu nimic sau nu primeşti ce-ţi oferă el. În desfăşurarea vieţii lui izolate săteanul de aici nu s'a gândit niciodată să părăsească satul căutând alt mijloc de trai sau să dea copiii la meşteşuguri în oraş.

Nu-i de mirare că acest sat prin aşezat pe două artere de circulaţie nu a fost sguduit de influenţa oraşului. Viaţa lui a rămas departe de ele pentrucă accidentele de teren nu au îngăduit instalări mai largi pentru staţiunea drumului de fier şi nici investiţii de altă natură. Cât priveşte trecutul mai îndepărtat, legătura ce se făcea pe aici între cele două regiuni, Oltenia de nord şi Ţara Haţegului, a făcut să se uniformizeze viaţa şi să se păstreze pe acelaşi plan arhaic. Iar graniţa artificială maghiară a izolat şi mai mult colţul acesta de ţară la marginea unui stat cu totul neorganic.

Poate de acum înainte, cu deschiderea liniei ferate pe valea Jiului, întreaga regiune şi deci şi satul Merişor să intre într'o sferă mai largă de viaţă. Dar va mai trebui mult până ce merişoreanul să fie smuls din ale lui şi împins spre alte orizonturi.

ION VINTILESCU

CETELE DE SECERĂTOARE DIN CUHEA-MARAMUREŞ [1]

Pentru Maramureş opinia publică îşi arată necontenit îngrijorarea. De fapt stările sociale din această regiune sunt de un aspect şi cu o evoluţie de aşa natură, încât această îngrijorare este pe deplin justificată.

Dacă s'a scris mult şi despre Maramureş — unde norocul a făcut să se ducă mai

[1]) Din lucrările campaniei 1935 a Echipei Regale studenţeşti Cuhea.

buni şi mai tenaci cercetători ca în alte regiuni — au rămas totuşi nerelevate multe din manifestările specifice ale vieţii sociale de acolo, singure menite — după cunoaşterea lor integrală — a contura tabloul mişcător de probleme ce se pun pentru această regiune.

În cele ce urmează vom înfăţişa una dintre manifestările specifice ale Cuhenilor, cu extensiune şi în alte sate, şi anume: *Cetele de secerătoare*.

Înainte însă de a urmări din aproape această problemă facem loc câtorva relatări, cari deşi sumare, le găsim foarte elocvente pentru întelegerea ei, sau, pentru înţelegerea în genere a vieţii din istoricul şi legendarul sat maramureşean: Cuhea.

Cuhea, de care este legată amintirea încă trează a lui Dragoş Vodă, este aşezată pe valea Izei, la c. 42 km. de Sighet, între Ieud şi Dragomireşti, la distanţă de 2 km. de fiecare din aceste sate. Casele sunt extrem de aglomerate. Curţile oamenilor sunt uneori aşa de strâmte încât nu e loc nici de întors carul.

Satul are două părţi: cea care se află în apropierea imediată a Izei, adică partea din vale, se cheamă *giosani,* iar cea care merge de intră sub uşoara coastă, se numeşte *susani.* Părţile acestea de sat au în vieaţa Cuhei o importanţă destul de însemnată. Căci se observă într'adevăr un antagonism permanent între locuitorii din o parte şi alta, tinerii în special se hârţuiesc de multe ori. Trebue să spunem, ca ceva foarte semnificativ, că Cuhenii au o accentuată pornire spre răsbunare. Din cauza aceasta, cum au obiceiul de a-şi da foc la case, chiar dacă îl ştiu pe făptaş, nu-l denunţă, ci aşteaptă prilejul nimerit de a i-o face.

Caracterul conservator e pronunţat, favorizat aci, ca şi în restul regiunii, de unitatea geografică. Numărul locuitorilor depăşeşte 2.000, dintre cari c. 400 sunt evrei, strecuraţi aci din Galiţia în tot decursul secolului trecut. Clasele sociale sunt două : nemeşii şi foştii iobagi. Bocicoelul Mic, un cătun al Cuhei, este locuit numai de foştii iobagi. Între cele două clase există încă un separatism de aşa natură, încât mai nici odată nu vezi căsătorii de nemeşi cu fete din neamuri de foşti iobagi. Vechimea satului este impresionantă. Iar pentru familii este o adevărată onoare de a se şti urmaşele cutărui sau cutărui ins pomenit în cutare diplomă de înobilare.

Unele familii (Mareş Bizău, Buftea) sunt atestate încă de prin sec. XIV. Ele sunt aşa de încrengate încât se poate spune că alcătuiesc aproape trei sferturi din sat. Remarcăm că analfabetismul este de un procentaj foarte ridicat şi anume peste 72%.

Sub raportul suprafeţelor agricole, cuhenii sunt săraci. Trăiesc din cultivarea puţinului pământ, pe care seamănă, de obiceiu, ovăz şi puţin porumb, din creşterea vitelor şi a oilor. Dar şi acest păstorit este stânjenit, din mai multe motive: cea mai mare parte din munţi au trecut în stăpânirea Cehoslovaciei, iar cei cari au rămas pentru a fi închiriaţi de ţărani urmează acest curs surprinzător: d-na Pop, stăpâna tuturor munţilor din Maramureş — romàncă care duce vieaţă liniştită de castel — spre a nu-şi bate capul cu ţăranii, îşi închiriază munţii unui evreu din Vişeul de Jos, acesta îi trece unui evreu din Vişeul de Sus, iar acesta altuia din Sighet, şi, e uşor de înţeles, că abia acum urmează şi rândul Românilor, al cuhenilor, de pildă. Nu numai atât. Evreii din Cuhea au devenit chiar baci de oi, introducând *Stânele cuşere pe fonţi* şi *Schweizerei-ul,* denunţat de cercetători drept forme noi de exploatare. Mai există acolo, ceea ce nu cred să găseşti aidoma, un sistem ingenios al acaparării bunurilor crude: se cumpără ovăzul încă nesămănat, viţelul din burta vacii şi chiar cel neconceput încă! Pe ce? Pe zece cutii de chibrituri, două kg de petrol şi alte astfel de mărunţişuri. [2])

---

[2]) Iată şi fapta unui samsar evreu din Cuhea: Prin August 1935, un ţăran din Vişeul-de-Jos, ducându-se cu calul la târg în Vişeul-de-Sus, i-a dat calul şi bani 1.400 lei, pe un alt cal, cu condiţia că dacă nu-i va plăcea calul să i-l restitue conform unei obligaţii scrise. Calul nu i-a plăcut, dar evreul uitând de obligaţie il şi vându-se pe al lui. Românul i-a lăsat calul care nu-i convenea şi i-a spus că a doua zi vine să şi-l ia pe al său. A doua zi însă când s'a întors, evreul îl vându-se şi pe acesta. Nici pretor şi nici notar nu poate să facă nimic. Plângându-se şefului echipei din Cuhea, acesta prin şeful de jandarmi, l-a chemat la post. Recunoscându-şi vinovăţia, consimţi ca să-i dea calul pe care il are. Mergând la primărie, s'a constatat că calul, de care era vorba, nu-i aparţine. Vărul său a dat însă declaraţie că este şi al lui, aşa că a putut astfel fi trecut pe numele ţăranului înşelat.

Nu cred să mai existe apoi undeva două sau trei familii cari să stăpânească împreună un singur cal, câţiva proprietati pe un car: dintre care unul are roţile, altul trupul carului, iar al treilea loitrele. (De aci şi furtul neobişnuit de o roată de car, de o loitră sau proţap).

Din cele de până aici reiese clar că nici cultivarea pământului şi nici creşterea oilor şi cornutelor nu satisfac cerinţele vieţii cuhenilor. Din cauza aceasta ei îşi caută de lucru la păduri, drumuri, fabrici şi chiar la secerat în Năsăudul vecin sau în altă parte, plecând, de obiceiu, în cete.

In cele ce urmează vom căuta să urmărim plecările la secerat în regiunile învecinate adică în Ardeal, ale Cuhenilor.[3]

Indeletnicirea aceasta a Cuhenilor este destul de veche. Se pare însă că după războiul mondial este mai intensificată. Dintru început trebue să spunem că cele care pleacă sunt de obiceiu femeile. In dibuirea altor câştiguri omul rămâne de obiceiu acasă. Numărul cetelor, de bărbaţi şi femei, a fost relativ mic, şi anume opt, ceea ce înseamnă doar c. 40—50 persoane plecate. Dintre cete vom urmări din aproape două, interesante în mod deosebit.

Fiecare ceată din cele două îşi alege loc diferit: una pleacă în Năsăud şi alta în Someş. Ceea ce într'adevăr le deosibeşte este faptul că una lucrează pe bani, iar alta primeşte în schimbul lucrului plata în natură, adică grâu.

Cele două cete au şi locul de constituire diferit. Prima a cărei conducătoare este Tomăiagă Ioana (26 ani, analf.) s'a constituit în Telci. Acolo fusese servitoare şi plecase de acasă cu gândul sau să formeze o ceată sau să se integreze într'o ceată. In Telci, jud. Năsăud, unde se vede că există acelaşi proletariat agricol, după informatoarea noastră, erau constituite deja alte cete.

A doua ceată s'a format chiar în Cuhea, după dorinţa femeilor cari se cunoşteau: Soplunţai Docă, Poenar Ioana, Cicioc Maria, Diac Maricuţa, Vlad Ioana şi având conducătoare pe Pop Irina (Dogariţa). Amintim că o altă ceată merge, cu Buftea Maria în frunte, deşi are în ceată pe Ion Bumbu, în Işfalău, la moşia lui Simion Zăgrean. Dintre bărbaţii cari merg tot pentru grâu notăm pe Ion Forlă şi Pop Ion.

Numărul membrilor cetei variază. Oscilează între 4—30. In comună însă din cauza numărului prea mic de femei cari pleacă cu regularitate, nu trece nici odată de 4—8, în majoritatea cazurilor fiind de 6. Vârsta care se cere secerătoarelor are o scară destul de mare. De aceea faptul că fetele pleacă de la 12 ani şi femeile, fireşte până sunt în stare să lucreze (c. 45 ani) şi să meargă, lasă să se întrevadă posibilităţi mari de participare. Fetele mai mici de 12 ani nu sunt primite, exceptând cazurile când ele sunt robuste. Aceasta ar fi prin urmare o primă condiţie. O altă condiţie, pentru a fi primită în ceată, este ca participanta să aibe acelaşi interes, să fie sănătoasă şi, mai ales, după cum sublinia informatoarea, să nu se sfădească; să aibe, apoi, simţul solidarităţii.

Timpul de plecare al cetei. Timpul plecării nu se poate lega de o dată anumită. Orientarea generală se face după săpatul porumbului: când s'a terminat cu săpatul de a doua oară, femeile constituesc repede ceata şi pornesc. Condiţiunile climaterice locale nefiind identice cu cele din regiunea unde se duc, de multe ori sosesc prea de vreme, adică înainte de a se fi copt grâul. Chiar grupa constituită în Telci, a trebuit să lucreze în Năsăud câtva timp la porumb, până ce grâul s'a făcut bun pentru secerat.

Drumul parcurs. Drumul parcurs de cetele pe cari le urmărim, nu este acelaş. Depinde de regiunea unde pornesc. Ceata constituită în Telci, are două faze în parcurs: drumul cuhencei până în acest sat şi parcursul cetei constitue până la locul de secerat. Drumul până la Telci e făcut în mai puţin de o zi, în aşa fel încât, după constituirea re-

[3]) D-l Serafim Berbeniţă a întocmit un bun plan pentru cercetarea proletariatului agricol în munţii Apuseni, în cadrul seminarului de Sociologie. Păcat însă că nu s'a făcut până acum nicio cercetare în acest sens în regiunea respectivă.

pede a cetei, se şi porneşte din Telci iar pe la „ujină“ sosesc în Salva, iar seara sunt deja în Beclean. Peste noapte rămân aci la un cunoscut, căruia nu i se plăteşte nimic. Este ziua de 6 August 1935. A doua zi disdedimineaţă pornesc spre Dej. O bună parte din drum o fac cu căruţa, plătind fiecare câte 25 lei. Ajung seara. Drumul prin urmare, a durat două zile întregi pentru cuheancă şi o jumătate de zi mai puţin pentru telcence. Şi au străbătut în acest parcurs, după cum ne asigură informatoarea, 19 sate până la destinaţie.

Motivele alegerii locului pentru secerat. Dejul nu a fost ales după o prealabilă chibzuinţă. Femeile, toate, voiau să meargă la câmpie (Ardeli), după svonul care se lansase că va veni cineva să le angajeze, dar nu a venit nimeni. De aceia ele au ieşit în piaţă unde a venit gazda şi le-a tocmit aşa: 12 clăi ale omului şi a 13 a secerătoarelor, precum şi vama pentru treierat să fie dată tot de proprietar.

Revenind la ceata cealaltă însemnăm: porneşte dimeneaţa din Cuhea, la două zile după prima, pe Izvor, o localitate în fundul unei văi din hotarul Dragomireştilor, şi ajung, mergând pe drum de ţară, pe Feiad, „unde se află o mânăstire“, iar seara sunt în Hordău, satul lui Coşbuc, unde au „mas“ peste noapte. In dimineaţa zilei următoare pornesc din nou, iar pe la orele patru după masă ajung în Dumitra de lângă Bistriţa, sat de Saşi.

Motivele pentru care a fost ales satul de data aceasta se dovedesc puternice. Căci de doisprezece ani unele dintre femei merg în acelaşi loc.

Ce duce fiecare secerătoare. Fiecare femeie care face parte din ceată duce cu ea: *a*) un rând nou de haine; *b*) o traistă cu merinde şi anume: 3 pite (cam 8 kg.), brânză.

Hrana. In timpul mersului constă din pită şi brânză. La holdă:

1. ceata constituită în Telci, care lucrează la Dej:

Dimineaţa: pâne şi brânză.	Ujină: plăcintă cu brânză.
Prânz: ciorbă de carne.	Seara: toşmagi (tăieţei cu lapte).

De multe ori, neregulat le servea seara şi mămăligă cu brânză.

2. ceata constituită în Cuhea, care lucrează în Dumitra.

Dimineata: pâne şi lapte.	Ujină: pâne goală.
Prânz: zamă cu pece (carne).	Seara: pastăi (fasole verde) şi picioci (cartofi).

La întoarcere, propietarul din Dej a dat fiecărei secerătoare câte o pită şi puţină brânză, ca mulţumire pentru felul cum a decurs lucrul. Cealaltă ceată nu a primit nimic dela propietar, şi femeile au mâncat pe drum numai pâine cumpărată, brânza fiind prea scumpă.

Alte cheltueli. De la Dej până la Salva, grâul cuvenit secerătoarelor a fost adus de propietar. De aci fiecare şi l-a cărat pe cont propriu. Tomăiagă Ioana a plătit, ca şi alte femei din Dragomireşti, 35 lei la o trăsură până în această comună. E vorba deci, tot de un sat maramureşan cu cete. Cealaltă ceată nu a avut nici o altă cheltuială.

Conducerea cetei. Trebuie să ne oprim puţin la conducerea cetei. Una dintre femei are acest rol. Datoria ei este: de a trata cu proprietarul în orice chestiune, a face târgul, a menţine ordinea, a interveni în discuţii autoritar şi a nu le lăsa pe femei să se certe. Ea nu are pentru acest rol nici o retribuţie în plus.

Motivele seceratului cu cuheni. Se seceră cu cuheni sau cu femei din altă parte, fiindcă suprafeţele de teren cultivat din regiunea respectivă sunt mari, iar ţăranii sunt ei înşişi ocupaţi cu seceratul. Intr'o măsură se poate spune că ar trona legea cererii şi a ofertei, deşi în generel cota este fixă. In regiunile apropiate de secerători, când se lucrează pentru plata în natură, învoiala este de obiceiu ştiută: 13 clăi ale propietarului şi una a secerătoarelor; în regiuni mai îndepărtate, când e vorba de retribuţia în natură, 10 – 11 clăi pentru proprietar şi una pentru secerătoare.

Evaluarea muncii. Ceata Dej a secerat 15 jugăre. Făcea zilnic 35-40 clăi. In total au ieşit 350 clăi. Cum ele n'au lucrat decât 9 zile, revenea câte 3 clăi pe zi, la c. 38 clăi medie pe zi. Femeile din ceata cealaltă, plătindu-se câte 5 lei de claie (o claie e formată din 20 de snopi), au primit în medie, zilnic, câte 35 lei. Deci fiecare s'a întors cu c. 450 lei, plata făcându-se la sfârşit.

Obiceiul cununii. Femeile secerătoare fără îndoială că au un rol de colportoare. O strigătură bună de a lor, cu care au venit de acasă sau au auzit-o în altă parte, spusă cu un prilej, o horă sau joc, fiindcă ele frequentează jocurile, va fi prinsă numai de cât ; tot aşa şi ele la rândul lor duc acasă tot ce le-a plăcut mai mult, ba chiar rup din deprinderea acelora în mijlocul cărora au stat fie chiar temporar şi, ceeace ne pare foarte semnificativ, este practica pe loc a obiceiurilor locale, cum este de pildă obiceiul cununii, [4]) general în judeţul Năsăud şi parte din Someş. Iată aci cum a fost practicat de secerătoarele cari au lucrat în Dej, după informatoarea menţionată.
Pe drum:

De une cununa vine,
Rămân ţarine pline.
De une cununa pleacă,
Rămâne ţarina întreagă.
Săcerat-o fetele,
Holdă ca peretele.
Mai de mult am sh'i plecată,
Da ni-o fo holda picată
Şi cărarea necălcată;
Mai de mult am sh'i venită,
Da ni-o fo holda încâlcită,
Cărarea neptisocită.
Coboară cununa dila munte,
Şi noi ţinem să o ude.
Nu ştiu văile o săcat,
Or ficiorii s'o culcat.
Nu ştiu văile o stăpşit,
Or ficiorii-o adormit.

„Sosim la gazdă, înconjoară fata şi noi două masa şi zicem":

S'o lăudat gazda nost
Că are un ficior frumos,
Să ne ieie cununa djos.
Da să nu sh'ie de la uşe
Şi nici dela pat înholbat cu guşe.

Iar una din ele începe :

Uită, uită că vine
Unu încet şi moale —
Mă tem c'o pus mâna pe poale!
Şi aseară-o fo pin sat,
Mă tem că n'o sh'i curat!

Dar gazda intervine atunci :

E curat fecioru nost!

„Şi apoi ia cununa un băiat ca de 10 ani şi o pune pe masă şi ne bagă pe noi la masă. După aia o pune într'un cui şi o ţâne până să usucă".

Iată ce spun şi flăcăii în timpul când se duce cununa spre casă şi se udă fata :

Cununiţă râurată,
Trebui-o-ai adăpată,
Cu apă de la cergău.
Cu vin de la făgădău.

In concluzie, trebue să spunem că din cauza unei pauperizări accentuate, cuhenii, mai ales cuhencele, pornesc de ani de zile, în special după războiul mondial, în Ardeal, în timpul secerişului cu scopul de a câştiga bani, sau, cum spune Tomăiagă Ioana, de a face „rândul mâncării", luând grâu în schimbul seceratului. Numărul acestor cete în Cuhea uneori trec de zece. Cetele de multe ori se formează cu femei din alte sate, pe baza cunoştinţelor anterioare făcute în regiunea de secerat sau cu altă ocazie, la baza constituirii lor fiind prietenia, cu verificarea puterii de muncă, onestităţii şi spiritului de ordine.

FLOREA FLORESCU

[4]) Descris de Dimitrie Cantemir în *Descriptio Moldaviae*, în formă apropiată, sub numele de *Drăgaica*.

SEMNIFICAŢIA ALEGERILOR DIN DECEMVRIE 1937 ÎN EVOLUŢIA POLITICĂ A NEAMULUI ROMÂNESC

Cuvântul politică are un înţeles larg. In rândurile ce urmează nu se ia însă în seamă nici înţelesul de ştiinţă a organizării Statului, nici cel de artă a guvernării popoarelor, ci acel mai restrâns de *activitate ce are drept scop schimbarea stării spirituale sociale sau economice dintr'o ţară într'un moment oarecare.* Intr'adevăr, se poate uşor observa că activitatea numită în limbaj comun „politică", este o activitate al cărui scop denumit doctrină, ideologie, program, tinde spre o modificare a unei stări de lucruri existente. Cu alte vorbe, dăm cuvântului politică înţelesul pe care-l are în vorbirea zilnică [1]).

Activitatea politică, în înţelesul pe care-l dăm aici, nu a putut exista decât dela apariţia capitalismului care a înlăturat economia patriarhală cu ierarhia socială rigidă şi imuabilă ; în „ancien régime", politica era atributul exclusiv al monarhului. In era nouă, în faţa unei schimbări din ce în ce mai grăbite a structurii economice şi implicit a celei sociale, apar conflicte de interese sau idealuri, de neîmpăcat în multe cazuri. Pentru apărarea acestor interese se constitue partide politice, adică asociaţiuni de partizani ce reprezintă numai o „parte" din totalitatea naţiunii, cu scopul de a face să triumfe idealul sau interesul ce le-a format justificarea constituirii.

Partidul politic apare astfel ca instrumentul schimbărilor în structura socială şi economică. Totul se face prin partidul politic. Astfel încât tot ce este ideal sau interes deosebit, ajunge să se grupeze în partidul politic : realităţi locale, deosebite dela o regiune naturală sau istorică la alta, — stări de spirit trecătoare în timp, dar care isbutesc să lase urme durabile, — interese sau idealuri generale ale naţiunii, — nu se pot manifesta decât prin intermediul partidului politic.

Deaceea, un studiu al vieţii politice de astăzi, în ce are viu şi ce este cu adevărat, nu poate fi rezumarea Constituţiei, a legii administrative şi a legii electorale, ci o cercetare a partidelor politice.

I. *Evoluţia politică modernă a neamului românesc.* O cercetare politică nu este deplină dacă nu se are în vedere o concepţie sintetică despre ţara supusă cercetării.

România este o unitate geografică: un şir rotund de munţi ce cuprind un podiş, unde s'a zămislit naţiunea română. In vremuri grele, poporul român a locuit la munte, în depresiunile dintre munţi, unde viaţa era mai înlesnită ; în vremuri de linişte, s'a coborât la câmpie unde avea posibilitatea să ducă o vieaţă mai bogată deşi mai nesigură.

Dar România este şi o ţară de răspântie, care priveşte în parte spre sud, spre Mediterana de unde a venit influenţa Bizanţului, dar mai târziu invazia turcească ; spre răsărit, de unde au venit năvălitorii, dela Huni până la Tătari şi de unde am avut în veacul al XVIII-lea şi al XIX-lea presiunea moscovită ; spre apus, unde stăpânirea ungară s'a continuat prin presiunea politică a monarhiei Habsburgice.

Influenţa străină nu a fost numai politică, ci mai cu seamă spirituală şi economică. Poporul român nu a fost numai sub presiune străină, ci s'a căutat falsificarea spiritualităţii lui şi menţinerea într'o stare de iobăgie economică, ce nu-i permitea ridicarea la o viaţă mai bună sau în ierarhia socială.

In 1918 se realizează unitatea politică: unitatea spirituală şi economică era un deziderat neîmplinit încă.

---

[1]) Ar urma ca un corolar, să nu existe activitate politică conservatoare, adică de menţinere a ordinei sociale existente. Concluzia este numai aparent logică. In fapt, o politică conservatoare există, dar numai când a apărut mişcarea de schimbare a stării existente şi ca o contra-pondere a ei.

Fig. 1.

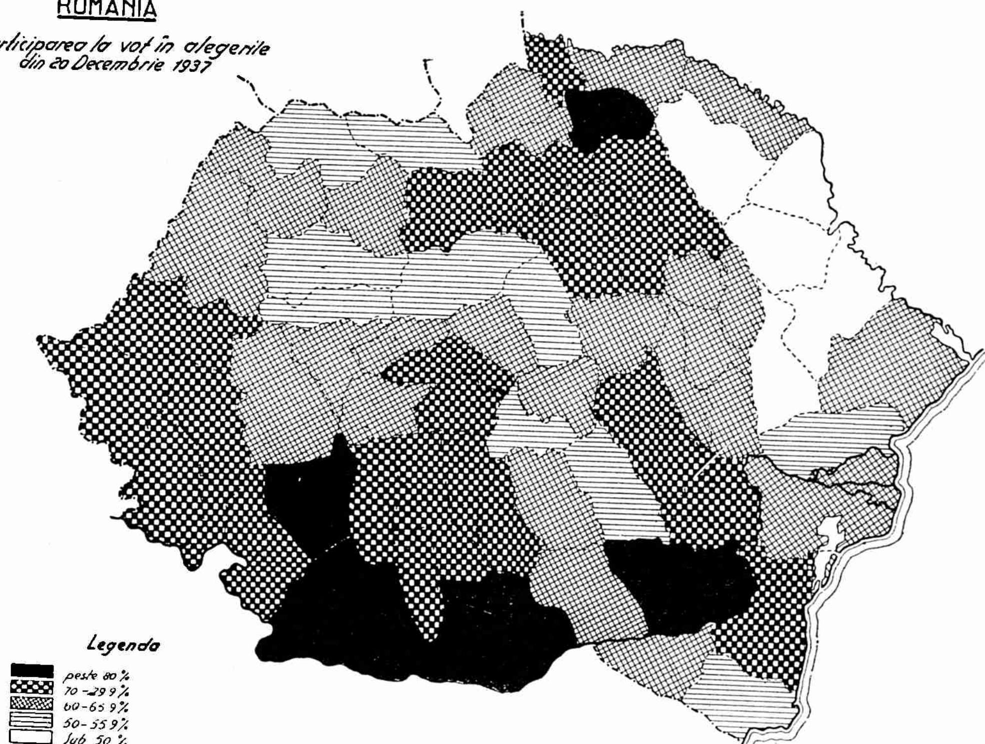

ROMÂNIA
Participarea la vot în alegerile din 20 Decembrie 1937
Legenda
peste 80 %
70 -79 9 %
60-65 9 %
50-55 9 %
Sub 50 %

Fig. 2.

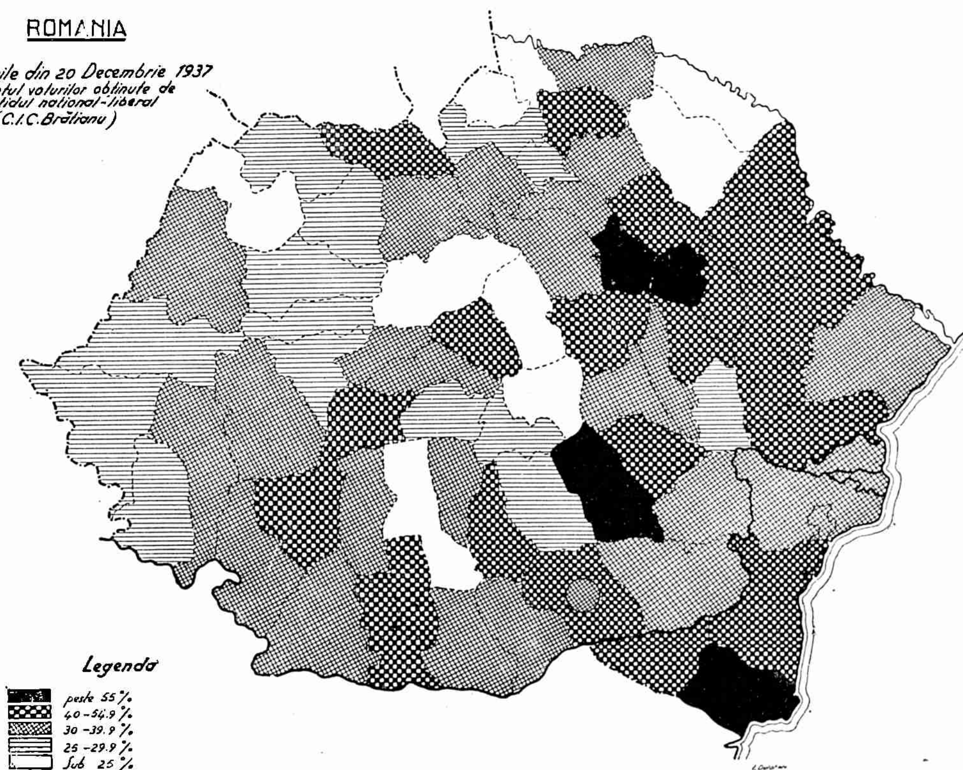

ROMANIA
Alegerile din 20 Decembrie 1937
Procentul voturilor obţinute de partidul naţional-liberal (C.I.C. Brătianu)
Legenda
peste 55 %
40 -54.9 %
30 -39.9 %
25 -29.9 %
Sub 25 %

Fig. 3.

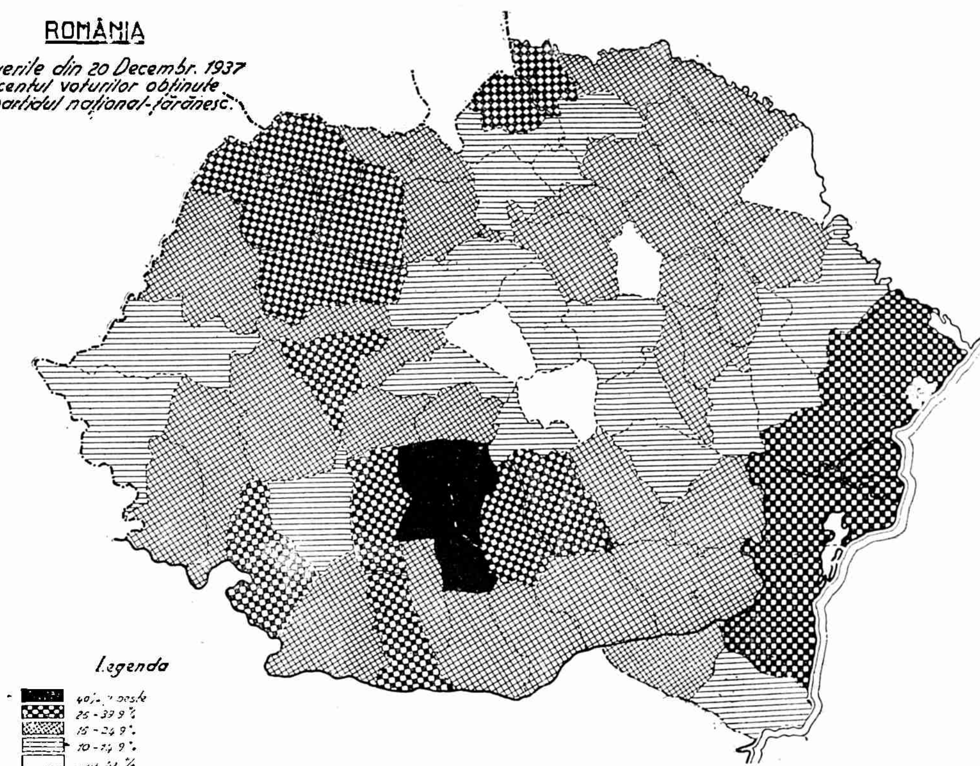

ROMÂNIA
Alegerile din 20 Decembr. 1937
Procentul voturilor obținute
de partidul național-țărănesc.
Legenda
15 - 24 9 %

Fig. 4.

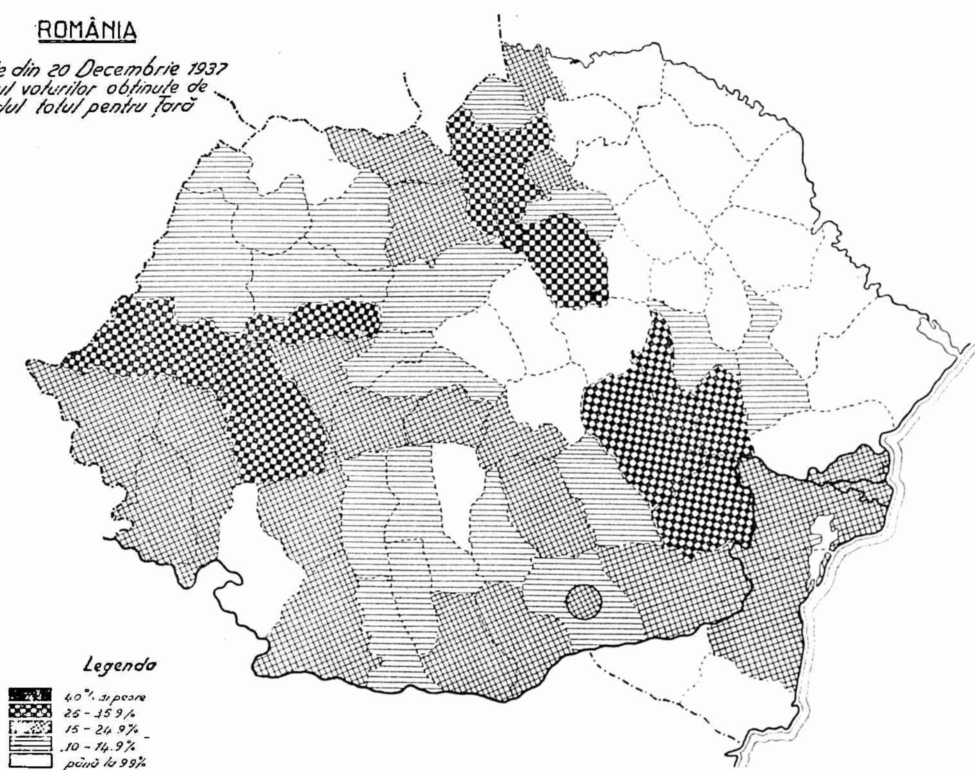

ROMÂNIA
Alegerile din 20 Decembrie 1937
Procentul voturilor obținute de
partidul totul pentru țară
Legenda
40 % și peste
25 - 35 9 %
15 - 24 9 %
10 - 14.9 %
până la 9.9 %

Fig. 5.

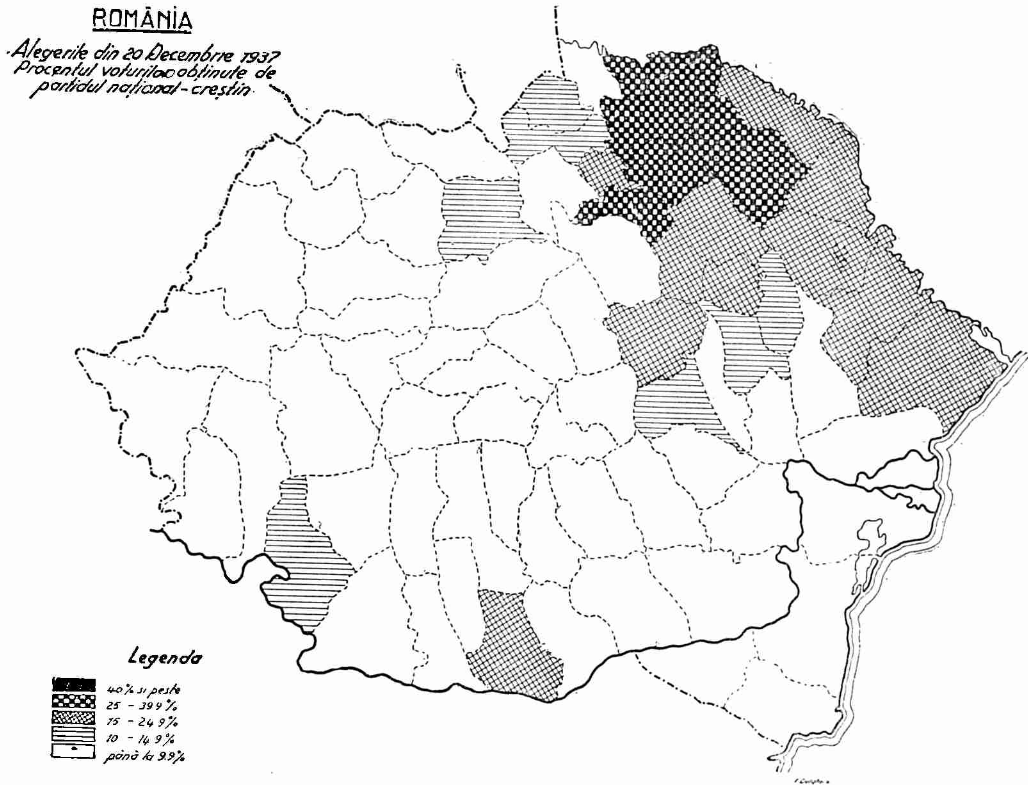

ROMÂNIA
Alegerile din 20 Decembrie 1937
Procentul voturilor obţinute de
partidul naţional-creştin
Legenda
40% şi peste
25 - 39.9%
15 - 24.9%
10 - 14.9%
până la 9.9%

Fig. 6.

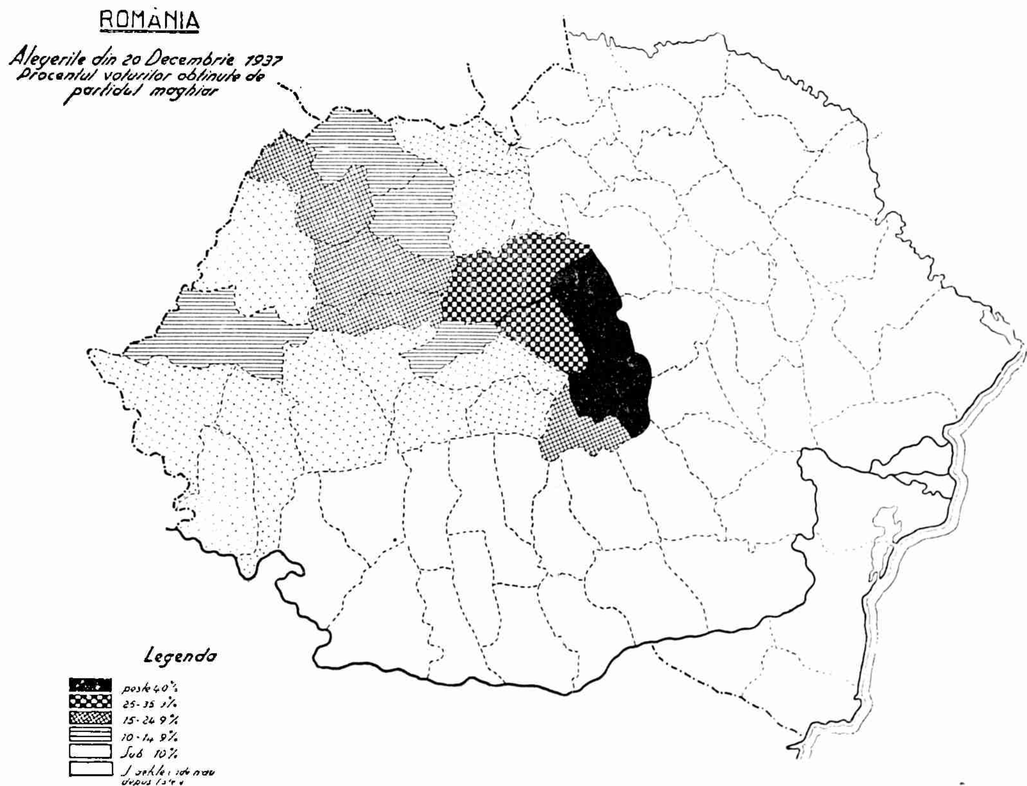

ROMÂNIA
Alegerile din 20 Decembrie 1937
Procentul voturilor obţinute de
partidul maghiar
Legenda
peste 40%
25-35 %
15-24.9%
10-14.9%
Sub 10%

Fig. 7.

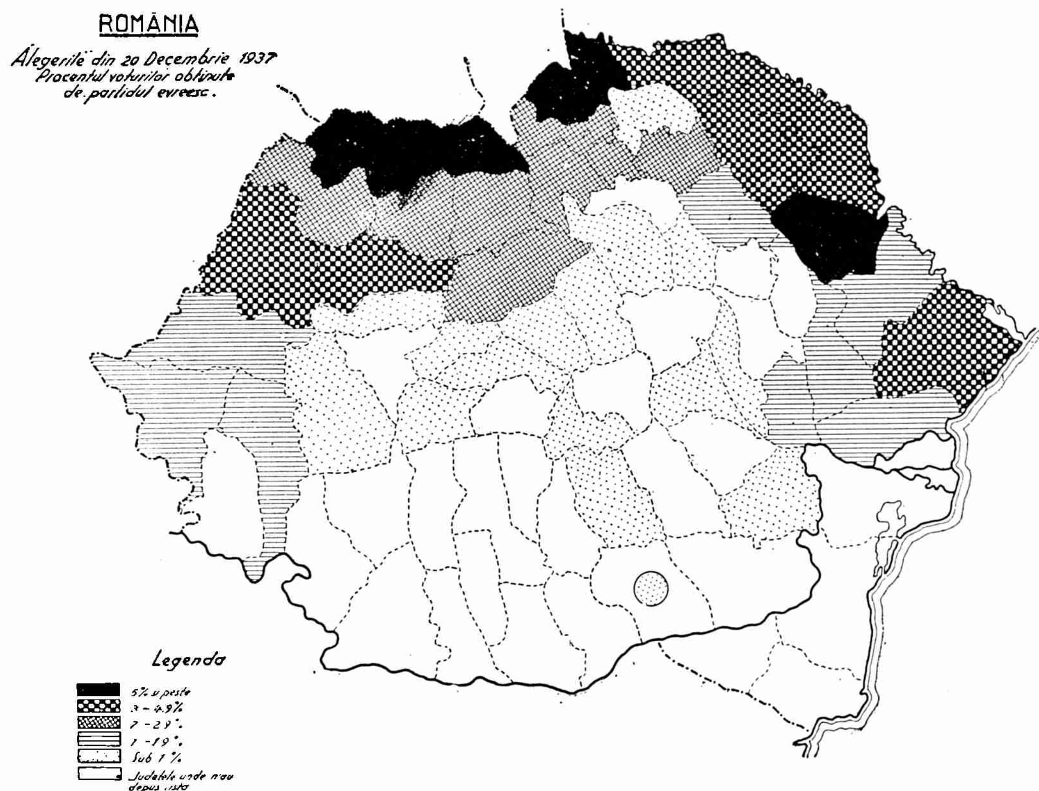
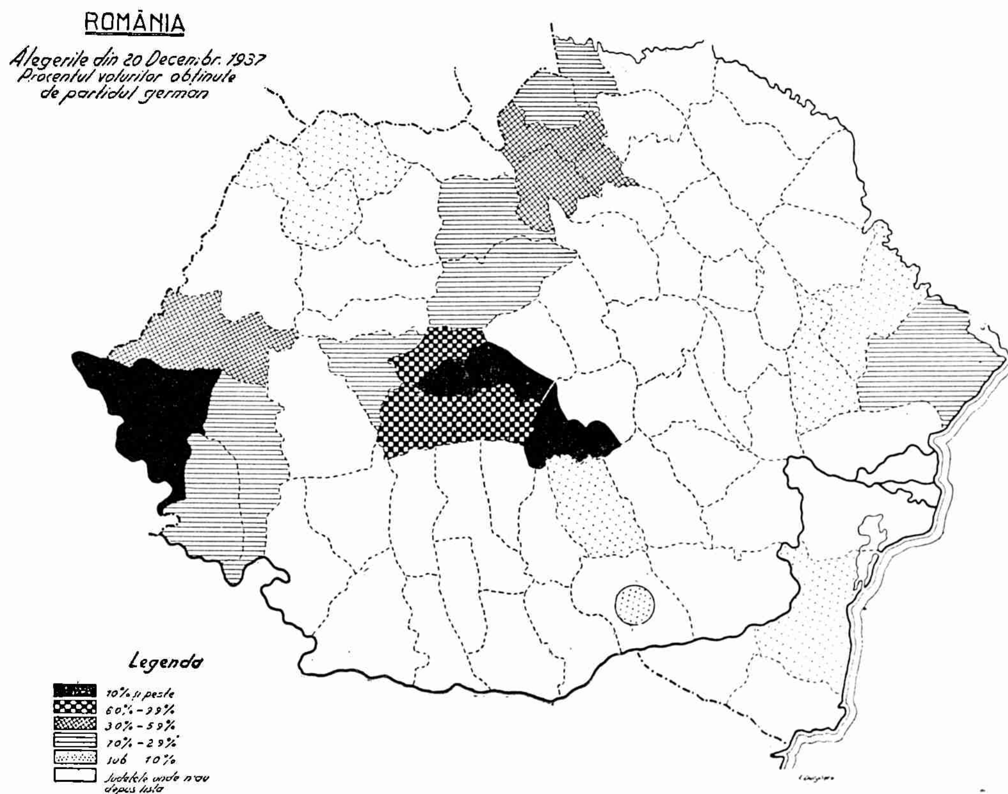

ROMÂNIA
Alegerile din 20 Decembrie 1937
Procentul voturilor obţinute
de partidul evreesc.
Legenda
5% şi peste
3 - 4.9%
2 - 2.9%
1 - 1.9%
Sub 1 %
Judeţele unde n'au
depus lista

Fig. 8.

ROMÂNIA
Alegerile din 20 Decembr. 1937
Procentul voturilor obţinute
de partidul german
Legenda
90% şi peste
60% - 89%
30% - 59%
10% - 29%
sub 10%
Judeţele unde n'au
depus lista

Istoria României dela Unire încoace este lupta pentru împlinirea unităţii spirituale şi economice; tendinţă manifestată pe calea politicei de unificare administrativă şi judiciară, ce a făurit un cadru unitar formal vieţii sociale; pe calea politicei de educaţie ce a urmărit trezirea conştiinţei adormite şi ridicarea nivelului instrucţiei; însfârşit, pe calea ridicării economice prin pătrunderea Românilor în domeniile până acum oprite, în special în credit şi în industrie.

De multe ori, în calea acestei politici s'au făcut greşeli. Astfel necesitatea de unificare a devenit de mai multe ori exagerare unificatoare, încercându-se un acelaşi cadru juridic pentru realităţi deosebite. Pătrunderea Românilor în credit şi industrie nu a fost urmărită cu perseverenţă, pierzând chiar poziţii deţinute demult..

Un fapt de ideologie a contribuit la falsificarea vieţil politice româneşti: mentalitatea de lege-normă; conducătorii politici, din dorinţa de ridicare a stărilor dela noi, influenţaţi fiind de concepţia idealistă a revoluţiei franceze, au elaborat legi ce nu se potriveau situaţiei noastre sociale, ci reprezentau un stadiu mai evoluat, — din convingerea că astfel ajută progresului social. De aci a rezultat deosebirea între formă şi fond, relevată de Maiorescu încă din 1868 în „Contra direcţiei de azi în cultura română", dar care observaţie rămâne valabilă şi astăzi.

Dar cauzele adânci ale acestei stări de fapt, erau altele. Numărul celor ce se interesează efectiv de politică, sau mai bine zis numărul acelora ce pot face, adică influenţa efectiv, schimbarea stării sociale, — este redus. Datorită, nu unor însuşiri de rassă, ci unui trecut istoric nesigur, — între clasa conducătoare, a celor puternici, a celor bogaţi, a celor ce pot influenţa politica (să zicem a guvernanţilor) şi a celorlalţi, a guvernaţilor — există un drum greu de străbătut. Existenţa unei masse numeroase, dar rămasă fixată în obiceiurile şi tradiţiile ce devin pentru guvernanţi „incultură" are ca urmare un fel de imperfect, chiar straniu, de aplicare a legilor. Guvernaţii nu reacţionează împotriva unei legi greşite sau periculoase: i se adaptează, dar o golesc de conţinutul ce l-a avut în mintea autorilor ei. Inexistenţa unei clase de mijloc a agravat prăpastia între guvernanţi şi guvernaţi prin faptul că n'a putut crea şi pregăti personalul subaltern calificat pentru aplicarea legii în spiritul ei.

Rămasă astfel fără contact cu clasa guvernaţilor şi fără personal ajutător calificat, clasa conducătoare, redusă ca număr, s'a concentrat în capitala ţării, unde s'a răsboit pentru a dispune de dreptul de ordonanţare al încasărilor statului. Rezultatul a fost un regim administrativ centralizat în care toate hotărîrile se iau în capitală, omul politic se ocupă în primul rând de îmbogăţirea sa proprie, iar provincia recurge, în caz de nevoie, la deputat, singurul om cu trecere la centru.

Regimul politic imaginat în ţări cu altă structură socială, a luat astfel la noi forme specifice. Din această cauză, partidul politic se transformă din reprezentant al unor interese sociale în grupuri de partizani, preocupaţi exclusiv de obţinerea guvernării şi a avantajelor ei.

In cadrul local partidul politic se rezolvă în o serie de satrapii locale, unde rolul hotărîtor îl are un singur om ce devine stăpân efectiv, nu numai politic, al judeţului. Un singur om hotărăşte repartiţia avantajelor de Stat, un singur om hotărăşte ierarhia drepturilor şi obligaţiilor. Iar lipsa de instrucţie a unei mari părţi din populaţia noastră are drept urmare politică un rol excesiv de important al deputatului, care devine reprezentantul intereselor locale faţă de atotputernicii dela Bucureşti. Toate interesele, chiar cele mai justificate şi mai drepte, nu se pot rezolva decât prin intervenţia deputatului, desemnat cel mai adesea tot de satrapul local.

In sfârşit, mărirea ţării, complicarea administrativă şi aşezarea socială, au desvoltat în cel mai înalt grad un drept de petiţionare ce rezida în adâncurile sufletului românesc. Cu jalba 'n proţap a venit totdeauna românul. De când administraţia noastră a luat forma occidentală, cei ce au drept şi chiar cei ce n'au, uzează de dreptul de petiţionare, ori decâteori li se pare că ar avea de revendicat ceva. Administraţiile sunt aglomerate de

cantităţile imense de petiţii, venite din toate părţile ţării şi care cer, de cele mai multe ori, nu aplicarea legii, cât scutiri de aplicare a legii.

Cauza acestei exagerări ne apare tot mentalitatea de lege-normă. Legea-normă este abstractă şi deci totdeauna prea severă. Cei izbiţi de aplicarea ei sunt astfel tentaţi s'o eludeze.

II. Partidele politice din România. Cea dintâi acţiune politică, ce are caracterul unei acţiuni de interes general, din istoria modernă a Românilor, este mişcarea de ridicare împotriva cotropirii străine, împotriva elementului grecesc şi care, profitând de o conjunctură politică favorabilă, reuşeşte să înlăture desemnarea domnitorilor ţării dintre Fanarioţi (1821 — 1822). Odată cu această mişcare, care este mai mult a boerilor români împotriva celor greci, pentru a profita de câştigurile acestora, apare un curent influenţat de ideile de libertate şi egalitate ale revoluţiei franceze (Vasile Mălinescu, Dinicu Golescu) care îşi are reprezentanţi mai cu seamă în rândurile boerimii mici; încercarea de constituţie din anul 1822 din Moldova reprezintă această stare de spirit. Paralel cu agitaţia boerimei mici, se mişcă şi ţărănimea ce ameninţă cu „cugetul nesupunerii franţuzeşti" (1804). Ideile de libertate şi egalitate, împreună cu cele de emancipare a ţăranilor vor avea o urmare politică imediată: mişcarea împotriva străinilor, numită partid naţional, se rupe în două părţi ce vor da naştere cu timpul partidelor conservator şi liberal.

Partidul conservator este partidul marei boerimi, a privilegiaţilor ce luptă împotriva ideilor noi ce le-ar restrânge sau desfiinţa privilegiile. In ocaziile mari în care existenţa ţării este în joc, acest partid apare totdeauna alături de celălalt pentru apărarea ţării. Revoluţia din 1848 din Muntenia aduse însă spărtura definitivă. Desfiinţarea privilegiilor prin divanurile ad-hoc şi convenţia din Paris (1857 — 1858) împreună cu împroprietărirea ţăranilor, realizată de Cuza-Vodă, slăbesc definitiv partidul conservator: în domnia lui Carol I, acest partid va juca rol politic mai însemnat numai între 1871 – 1876 şi 1888—1895, datorită unui complex de împrejurări în care intrau imposibilitatea pentru partidul liberal de a guverna în acele intervale de timp, spiritul politic al lui Lascăr Catargiu şi aportul adus de un grup de intelectuali, grupaţi în jurul societăţii „Junimea". După moartea lui Lascăr Catargiu (1899), partidul conservator duce o vieaţă de veşnice lupte interne ce culminează în dizidenţa partidului conservator democrat (1908) cu avocatul isteţ Take Ionescu şi apoi la dispariţia totală datorită atitudinii germanofile din timpul războiului de întregire, introducerii votului universal şi împroprietăririi ţăranilor, ce-i distrug însăşi baza politică, (partidul ce se intitulează astăzi partid conservator este o formaţie nouă: v. mai jos).

Partidul liberal începe prin a fi partidul boerimii mici şi nu poartă încă numele de liberal: sunt roşii. Acest nume se va generaliza abia după 1866. Centrul lui va fi Muntenia, unde se strâng laolaltă boeri mari, Goleştii, Câmpinenii, Creţuleştii cu boernaşi, Brătienii, Magheru şi cu oameni culţi ridicaţi de jos, ca Heliade, Tell. Liberalii împing la alegerea lui Alexandru-Ioan Cuza ca domnitor al ambelor principate în 1859. Dar între ei şi domnitor se va isca o divergenţă, întrucât Cuza dădea precădere ideilor de egalitate şi de emancipare socială, pe când liberalii dădeau întâietate libertăţilor politice. Această divergenţă îi va face pe liberali să colaboreze cu conservatorii la detronarea lui Cuza (1866) şi să fie autorii (prin I. Brătianu) aducerii în ţară a principelui străin, Carol I de Hohenzollern.

Dela urcarea pe tron a lui Carol I. (10 Mai 1866) vieaţa politică a României mici şi apoi a României mari a fost dominată de acest partid (din cei 72 de ani ce au trecut de atunci, România a fost guvernată în 39 de ani de partidul liberal). Partidul s'a alcătuit cu încetul din o sumedenie de grupuri şi nu poate fi considerat definitiv constituit decât după ce I. Brătianu formează în 1876 un guvern ce va rămâne doisprezece ani. Conducătorii acestui partid au fost, după I. Brătianu, care moare în 1891 — fratele lui, Dumitru Brătianu (1891 — 1892), Dimitrie Sturza (1892 — 1909), fiul cel mare al lui I. Brătianu,

Ion I. Brătianu (1909—1927), iar în anii din urmă fratele lui Ion I. Brătianu, Vintilă Brătianu (1927—1930). I. G. Duca (1930—1933), şi al treilea frate al lui Ion I. Brătianu, Dinu Brătianu.

In România mică, sub regimul electoral al colegiilor restrânse, partidul liberal a fost partidul burgheziei orăşeneşti; târziu, după 1900, sub influenţa lui Spiru Haret, a început să-şi facă organizaţii la sate. Introducerea votului universal şi întregirea, la care s'a adăugat faptul că s'a prezentat în epoca de până la 1928, ca singura forţă guvernamentală, l-au făcut să treacă prin o criză gravă. La alegerile din 1928 n'a obţinut decât 6,6% din totalul voturilor. Refacerea a fost rapidă şi după Noembrie 1933, partidul liberal a guvernat iarăşi România patru ani.

Repartiţia geografică a acestui partid este foarte interesantă. La alegerile din Decemvrie 1933, când a întrunit 51% din totalul voturilor pe ţară, a obţinut peste 40% din voturile în toate judeţele din România mică, în Banat, judeţele dela graniţa ungară şi câteva judeţe din Basarabia. Regiunile unde s'a dovedit mai slab au fost câteva judeţe din Transilvania, fie citadele ale partidului naţional sau ale lui Iuliu Maniu personal (Alba, Sălaj, Făgăraş, Turda), fie centre de minoritari (Mureş, Ciuc, Trei-Scaune). De asemeni partidul liberal este dominat în nordul Bucovinei şi în două judeţe din Basarabia (Bălţi, Cetatea-Albă) de populaţia minoritară de o parte şi de populaţia românească ce votează partidele naţionaliste, iar în cazul special al judeţului Soroca de personalitatea lui C. Stere. In România mică, judeţul unde liberalii s'au dovedit mai slabi a fost judeţul Muscel, care este fieful politic al şefului ţărănist I. Mihalache.

Privind alegerile din 1932, când, în opoziţie, partidul liberal a obţinut 13,6% din totalul voturilor, se obsearvă aceeaşi repartiţie a voturilor: în aproape toate judeţele României mici partidul liberal obţine peste 15% din voturi: excepţiile sunt puţine şi şi chiar acolo proporţia voturilor este aproape de 15%. Cu excepţia judeţelor Durostor şi Caliacra, unde alegerile sunt totdeauna extrem de guvernamentale, în niciun judeţ din România mică, partidul liberal nu are mai puţin de 10% din voturi. Situaţia se răstoarnă în provinciile alipite. Abia în patru judeţe din aceste provincii, partidul liberal are, în 1932, peste 15% din voturi: două din Basarabia, Lăpuşna şi Orhei, unul din Bucovina, Câmpulung şi unul din întreg Ardealul, Sibiu.

Forţa partidului liberal este, în prim rând, burghezia oraşelor, al cărei exponent a fost încă dela 1848 (prin presiunea comercianţilor bucureşteni au impus liberalii alegerea lui Cuza în 1859). Dela dispariţia partidului conservator, este stăpânul politic al oraşelor die România mică, inclusiv Bucureştii. In Decembrie 1933, liberalii au avut 62% din voturile Bucureştilor; chiar în opoziţie, în 1932, au avut 39% din totalul voturilor la Bucureşti, faţă de numai 23% ale guvernului (naţional-ţărănist).

In afară de stăpânirea burgheziei oraşelor, partidul liberal a pătruns în sate, în deosebi în epoca 1928-1933 când s'a pus problema conversiunii datoriilor agricole. Cum partidul liberal a evitat la început să ia o atitudine hotărîtă în favoarea acestei conversiuni, a cules sufragiile ţăranilor bogaţi şi a creditorilor satelor. Partidul a mai avut în câteva judeţe „electori“ puternici, adică oameni ce având trecere la „centru“, au putut satisface interesele particulare şi publice ale locuitorilor judeţului: prin această grije se explică majorităţile mari obţinute în unele judeţe.

Partidul liberal s'a grupat în jurul societăţilor de credit, această organizare culminând cu înfiinţarea Băncii româneşti (1911), care în consiliul de administraţie cuprinde un adevărat consiliu de miniştri. Prin creditele acordate de bănci s'a putut înfiripa o industrie şi chiar un fel de burghezie. Armătura bancară şi industrială a partidului i-a constituit puterea şi l-a făcut să reziste clipelor grele.

Intre această organizaţie şi ceilalţi liberali s'a produs în anii din urmă un conflict; ceilalţi liberali sunt fie tineri, ce n'au apucat vremurile vechilor liberali, fie bătrâni, dar fără sentimentul tradiţiei liberale. Presiunea acestor oameni a permis partidului liberal să se menţină la guvern cu G. Tătărăscu, în timp ce grupul bancar şi industrial era grupat în jurul lui Dinu Brătianu.

Un alt partid cu existenţă tot atât de veche este *partidul naţional din Ardeal.* Acest partid a fost reprezentantul Românilor din Ardeal în faţa stăpânirii şi opresiunii maghiare. De aceea nu s'a organizat după normele obişnuite în România mică: organizaţii în fiecare judeţ cu listă de membrii înscrişi, comitet cu ambiţii, cotizaţii şi pretenţii în cazul venirii la putere. Fiind reprezentantul Românilor dintr'un judeţ (sau comitat, cum se spunea pe vremea Ungurilor) şi neavând speranţa de a contribui la formarea unui guvern maghiar, partidul naţional avea în judeţ sau comună câte un om de încredere, ce răspândea lozincele de luptă.

Partidul naţional român (din Ardeal) s'a constituit în fapt la 1848 când a fost convocat poporul la Blaj, spre a hotărî asupra atitudinei ce urma să se ia prin ameninţătoarea unire a Transilvaniei cu Ungaria, şi era de natură să înlăture ultimele autonomii şi libertăţi locale, dând pe Români pradă Ungurilor. Simion Bărnuţ a apărut atunci ca reprezentantul tuturor Românilor, al celor ortodocşi şi al celor uniţi. Prin înfrângerea Ungurilor (1849) organizarea politică a Românilor a putut creşte şi desvolta, deşi în 1867 a intervenit instituirea dualismului austro-ungar. După ajungerea la guvern a lui Coloman Tisza (1875), când se accentuează politica de maghiarizare, partidul naţional, constituindu-se formal hotărăşte (1881) să nu se mai prezinte la alegeri, inaugurându-se politica de pasivitate. Inspiratorul ei a fost Ioan Raţiu şi episodul cel mai important a fost încercarea (1892) remiterii unui memorandum, împăratului, la Viena (nu regelui, la Budapesta). Au urmat o serie de procese şi condamnări ce au mărit spărtura între Români şi Unguri. Moartea lui Raţiu (1902) şi ivirea unei generaţii tinere au schimbat metoda de luptă partidul naţional, adoptând tactica de prezentare la alegeri, zisă activistă (1905). Generaţia nouă: Aurel Vlad, Iuliu Maniu, Al. Vaida-Voevod, au dus apoi lupta cea mare cu omul care domină viaţa politică a Ungariei dela 1903 până la asasinare în 1918, fiul lui Coloman Tisza, Ştefan Tisza.

După războiul mondial, partidul naţional a avut o atitudine de expectativă până când a fuzionat (1926) cu partidul ţărănesc, format în România mică. Partidul rezultat a primit numele de partid naţional-ţărănesc.

Mişcarea ţărănimii din România mică a avut drept urmare constituirea unui organism politic, după emanciparea politică. In Decemvrie 1918, un apel al lui I. Mihalache, învăţător în judeţul Muscel, întrunea o serie de adeziuni, în special în judeţele din Muntenia, unde obţinea dela primele alegeri, din 1919, 29% din totalul voturilor. Acestui partid îi venea în ajutor aportul însemnat al *partidului ţărănesc basarabean,* care a obţinut, în 1919, 79% din totalul voturilor basarabene. In 1922, în alegeri nu tocmai libere, partidul ţărănesc obţine încă 19,8% din voturi în Muntenia.

De altfel, forţa acestui partid este Muntenia, şi în special judeţele de deal din Muntenia. El reprezintă o ridicare socială a păturii ţărăneşti. Nu ţăranii săraci dela munte sau cei ce s'au ridicat abia prin expropriere, dela câmpie, au constituit partidul şi i-au format puterea, ci ţăranii dela deal, relativ înstăriţi, cu o viaţă superioară, care au năzuit astfel, după bună stare economică, să se ridice în ierarhia socială şi politică. Situaţia s'a menţinut după fuziunea din 1926 cu partidul naţional din Ardeal, dar a devenit vizibilă mai cu seamă după ce partidul a dat înapoi dela marea popularitate pe care o dovedise în 1928 (78% din totalul voturilor). Astfel, la alegerile din 1932, partidul fiind la guvern, când a avut 40,3% din totalul voturilor pe ţară, la judeţele de munte din Muntenia (Gorj-Dâmdoviţa) a obţinut 56% din totalul voturilor. Graţie acestor judeţe, a putut atunci partidul să obţină 40% pe ţară.

In epoca de până la 1931, partidul naţional-ţărănesc a avut cea mai importantă massă electorală. Uzura guvernării din 1928/931, agravată prin criza economică şi schimbarea condiţiunilor politice, precum şi o serie de defecţiuni, l-au slăbit, făcându-l să obţină la alegererile din Decembrie 1933 numai 14% din totalul voturilor pe ţară. Dar de atunci, partidul s'a refăcut şi a obţinut succese la o serie de alegeri parţiale, unde s'a măsurat în special cu nou înfiinţatul partid naţional-creştin.

Partidul naţional ţărănesc a trecut prin o serie de crize ideologice. Dela extremismul programului partidului ţărănesc din 1922, în care susţinea realitatea socială a luptei de clasă, programul din 1926 al partidului fuzionat însemna o moderare însemnată; totuşi, împrejurările imediate ale guvernării au făcut ca nici acest program minimal să nu poată fi aplicat. Dar criza agricolă a agravat nemulţumirile ţărănimii: după exploatarea în procesul de circulaţie, la bancă şi cămătari, scăderea preţurilor produselor agricole aducea un dezechilibru între preţul produselor vândute de ţărani (agricole) şi preţul produselor cumpărate de ţărani (industriale). Partidul naţional-ţărănesc nu s'a ocupat destul, în cursul guvernărilor sale, de satisfacerea acestor nevoi: ţărănimea începuse să ezite în simpatia ei. Reacţiunea s'a făcut în partid prin discursul dela Câmpulung (10 Septemvrie 1933) al lui I. Mihalache, care a însemnat reîntoarcerea spre vechea ideologie ţărănistă. După retragerea guvernului Vaida (Noemvrie 1933), partidul a aclamat şef pe I. Mihalache şi în Februarie 1935 şi-a votat un program nou, hotărît în limitele discursului dela Câmpulung.

Profesorul N. Iorga a început de mult o acţiune politică. Imprejurările meschine ale politicii din România mică, prăpastia dintre clasa conducătoare şi guvernaţi, înstrăinarea acestei clase conducătoare, împrejurările răscoalelor ţărăneşti din 1907 au făcut din profesorul de istorie universală conducătorul unei acţiuni politice naţionaliste. Ales pentru întâia oră în Parlament în 1907, N. Iorga va constitui împreună cu A. C. Cuza partidul naţionalist-democrat cu aspectul unui partid de cărturari, ce se strângea vara la cursuri libere la Vălenii-de-Munte.

După războiu profesorul N. Iorga se despărţea de profesorul Cuza, partidul obţine succes la alegerile din 1919 şi în jurul său se constituie „blocul parlamentar" ce susţine guvernul Vaida. Până în 1926, profesorul Iorga va sta alături de partidele naţional şi ţărănesc. După 1926 va rămâne singur, jucând un rol de mare inspirator al guvernelor şi de animator al credinţelor. Intre 1931/932 va încerca o experienţă politică nouă, prezidând un guvern de tehnicieni, oameni în afară de partide.

In cursul războiului de întregire s'a relevat un om, care a dovedit nu numai geniu strategic şi pricepere tactică, ci şi preocupare faţă de moralul şi buna stare a soldatului. Preocuparea faţă de buna stare a celor umili era un lucru nou în România. Ţărănimea a răspuns dând o popularitate nemai întâlnită *generalului Averescu:* la alegerile din 1920 a obţinut $50^0/_0$ din totalul voturilor din România mică; faţă de fărâmiţarea de atunci a voturilor în o sumedenie de liste locale şi regionale, totalul era impresionant. După guvernarea din 1920/921, la alegerile din 1922 obţine încă $8^0/_0$ din totalul voturilor din România mică. Partidul format în jurul generalului Averescu reuşeşte să treacă peste defecţiunea lui C. Argetoianu (1923) şi să dea o nouă guvernare în 1926/927. De atunci însă, partidul poporului a obţinut un număr redus de voturi. Alte defecţiuni culminante prin plecarea lui O. Goga (1932), l-au făcut să nu mai poată obţine nici $2^0/_0$ din totalul voturilor pe ţară, ceea ce, în conformitate cu legea electorală din 1926, îi răpeşte dreptul de a avea un mandat în Camera deputaţilor. Totuşi, personalitatea generalului Averescu (dela 1930 mareşal) menţine partidul poporului în actualitatea politică.

Unul dintre partidele cele mai vechi din România este *partidul socialist.* Format în preajma anilor 1880 în jurul revistei „Contimporanul" şi cu colaborarea unor fii de boeri (revoltaţi probabil împotriva autorităţii părinteşti şi prin analogie împotriva statului existent), a trecut între 1898—1900 în partidul liberal, unde a format „tinerimea generoasă" în jurul lui Ion I. Brătianu şi a lui C. Stere.

Partidul socialist reînvie în 1908-1909 sub inspiraţia uuui bulgar din Dobrogea, Christian Racovsky; expulzat din ţară de un guvern liberal, Racovsky poate să se întoarcă sub un guvern conservator şi să activeze pentru creşterea partidului.

Revoluţia rusă şi întregirea, prin aportul unor provincii industrializate cu populaţie muncitorească ce avea conştiinţă de clasă, au dat un avânt mare partidului socialist (deşi Racovsky rămâne în Rusia bolşevică, unde va ajunge, un timp, om mare). La alegerile din 1919 partidul a obţinut 25% din voturi în judeţul Prahova şi 13% din voturi în judeţul Ilfov. Proporţia s'a menţinut la alegerile din 1920. In 1921, însă, sciziunea între socialişti şi aderenţii la internaţionala a 3-a din Moscova (comunişti), urmată de măsurile de represiune luate împotriva comuniştilor, ce aruncaseră o bombă în Senat (la 8 Decemvrie 1920), au sfărâmat partidul. La alegerile din 1922 poate să aleagă abia un deputat. Partidul nu-şi va reveni decât în 1928, când va prezenta câţiva candidaţi pe listele naţional-ţărăniste şi va obţine la alegerile din 1931 şi 1932 puţin peste 3% din totalul voturilor pe întreaga ţată. Dar, de atunci a dat iarăşi înapoi. Muncitorimea a trecut la „dreapta".

Numeroasa populaţie evreiască, în special din nordul ţării, a provocat o mişcare firească de reacţiune. Mişcarea este veche încă din timpul când s'a realizat trecerea în Constituţie a dispoziţiunii că numai creştinii au dreptul de a fi cetăţeni români (1866) şi de când a fost modificată această dispoziţie (1879) prin presiunile externe. *Doctrina antisemită* a fost răspândită în articole de Mihail Eminescu, sintetizată de Vasile Conta cu prilejul desbaterilor parlamentare din 1879 şi desvoltată economic şi social de profesorul A. C. Cuza în „Meseriaşul român" (1890), „Poporaţia" (1899), „Naţionalitatea în artă" (1908) şi o serie de broşuri.

Războiul mondial aduce după sine acordarea drepturilor de cetăţenie evreilor prin decretele-legi din 1918—1919. Deprecierea monetară şi inflaţia ating în special pe români, cu venituri fixe, în timp ce evreii, învăţaţi de generaţii cu spiritul afacerilor, se pot adapta mai uşor împrejurărilor schimbătoare. Imigrările numeroase, de peste Nistru sau din Galiţia şi după 1933 din Germania, îndepărtează masa evreiască şi mai mult de comunitatea românească. Aceste motive au făcut să sporească antisemitismul şi să grăbească trecerea de la ideologie la organizare în partid politic.

Evenimentele s'au precipitat prin izbucnirea mişcării studenţeşti (10 Decemvrie 1922). In Martie 1923 se constituia la Iaşi *„Liga apărării naţionale creştine"* sub preşedinţia lui A. C. Cuza, ajungând în câţiva ani la o mare desvoltare: la alegerile din 1926 obţine 4,8% din voturi, cifră cu atât mai importantă cu cât liga nu prezentase candidaţi în toate judele. O sciziune, în 1927, va slăbi însă organizaţia şi ea nu va reapare în viaţa politică decât în 1931. In 1935 liga apărării naţionale creştine a fuzionat cu partidul naţional-agrar prezidat de O. Goga, formând *partidul naţional creştin.* Prin această fuziune, liga a încetat de a mai fi un partid de protest, devenind partid de guvernământ.

Repartizarea geografică a ligii era foarte interesantă, dominând nordul ţării şi basinului Siretulai, unde populaţia este împărţită între Români, ce votează cu partidele antisemite şi minoritari, mai cu seamă evrei, ce votează cu partidele proprii (v. mai jos). La nicio alegere nu s'a coborît mai jos de linia Bacău, Cetatea-Albă, centrele mai importante rămânând sudul Bucovinei şi nordul Moldovei (Dorohoi, Botoşani, Baia), unde liga obţine până la 30 % din voturi. Fuziunea cu partidul naţional-agrar a schimbat structura partidului generalizându-i răspândirea.

Partidul *naţional-agrar* a avut o vieaţă scurtă (1932—1935). Născut dintr'o sciziune a partidului poporului şi constituit sub preşedinţia lui Octavian Goga a luat cu timpul o coloratură naţionalistă şi antisemită, până când a fuzionat cu liga agărării naţionale creştine, formând partidul naţional-creştin. A ajuns astfel un partid de masse.

Un alt partid a trăit „l'espace d'un matin": *partidul ţărănesc al doctorului Lupu* (1927—1934). Dr. Lupu fusese unul dintre marii animatori ai partidului ţărănesc. După fuziunea cu partidul naţional (1926), o serie de nemulţumiri au adus despărţirea. Noul

partid şi-a menţinut numele de partid ţărănesc, începând să joace un rol însemnat în urma deslănţuirii crizei agricole. Ţărăniştii au dus atunci o campanie extrem de energică pentru lichidarea datoriilor agricole, care le-a adus simpatii pe tot cuprinsul ţării şi chiar în Ardeal, unde partidul nu avea cadre locale. In Martie 1934 partidul ţărănesc a revenit la matcă reintrând în partidul naţional-ţărănesc.

Restauraţia din 1930 a produs o spărtură în partidul liberal. Partidul luase atitudine împotriva noului rege. Câţiva dintre membrii s'au declarat însă împotriva unei atari atitudini, grupându-se în jurul lui *George Brătianu,* fiul lui Ion I. Brătianu. Partidul a grupat toţi nemulţumiţii din partid, precum şi o serie de elemente noi, dovedind stabilitate şi energie. La alegerile din 1931 — 932 — 933 a obţinut în Camera deputaţilor 12 — 14 — 10 locuri. Aproape toate locurile obţinute sunt în România mică. In provinciile alipite, partidul a prins mai puţin.

Un singuratec este *C. Argetoianu,* care a colaborat la guvernare cu generalul Averescu în 1920, cu Ion I. Brătianu în 1927 şi cu N. Iorga în 1931. Abia după 1931, când prin legea conversiunii datoriilor agricole a început rezolvarea unei probleme mari, a reuşit să strângă un grup mai numeros de oameni în jurul lui. La alegerile din Decemvrie 1933 a obţinut cinci locuri de deputaţi în judeţe de oameni îndatoraţi, uneori chiar minoritari.

Problema lichidării datoriilor agricole a avut drept urmare o sciziune în partidul naţional-ţărănesc. Acest partid s'a găsit în 1932 în faţa unei divergenţe grave: o parte dintre membrii partidului şi anume cei ce dominau în acel moment în guvern (grupul Mironescu — C. Angelescu) susţineau interesele bancare şi ale creditorilor, în timp ce altă parte a partidului susţinea intesesele debitorilor prin soluţia unei deprecieri monetare. In faţa imposibilităţii obţinerii unui succes (şedinţa Camerei dela 4 Octomvrie 1932), grupul al doilea condus de *Gr. Iunian* s'a retras, formând partidul radical-ţărănesc, care a dus o acţiune energică atât împotriva liberarilor, cât şi naţional-ţărăniştilor.
La alegerile din Decemvrie 1933 a obţinut şase locuri în Camera deputaţilor, cu 2,8 % din totalul voturilor.

Partidul naţional-ţărănesc a părăsit guvernarea (Noemvrie 1933) lăsând în sufletul fruntaşilor nemulţumiri ale unora împotriva altora. In special se ajunsese la o depărtare între vechii prieteni şi tovarăşi de luptă Iuliu Maniu şi Al. Vaida Voevod. Depărtarea s'a adâncit în opoziţie, justificată prin motive de tactică politică. Ea avea să isbucnească sub formă de dispută ideologică în Februarie 1935, cu prilejul discuţiunii programului naţional-ţărănist. Atunci s'au grupat în jurul lui *Al. Vaida Voevad* cei ce s'au raliat la lozinca sa de naţionalism „numerus valachicus" ; gruparea a luat numele de *„Front Românesc"*, obţinând numeroase adeziuni şi în celelalte regiuni, deşi cadrele cele mai credincioase erau din Ardeal.

In Iunie 1929 s'a constituit sub preşedinţia lui *Grigore Filipescu* „Liga Vlad Ţepeş", ca o reacţiune împotriva partidelor politice existente. După câtava vreme, în Noemvrie 1931, Liga s'a transformat în partid, cu numele de conservator, dar fără a avea răsunet în mase. Locurile obţinute în Parlament de partidul conservator au fost obţinute în cartel cu guvernele respective. Partidul a avut atitudini de curaj, declarându-se împotriva conversiunii datoriilor agricole şi mai târziu în mijlocul unei tăceri, aproape generală, pentru aplicarea sancţiunilor împotriva Italiei, cu prilejul expediţiei în Abisinia.

Mişcarea studenţească pornită în 1922 şi încadrată la început în „liga apărării naţionale creştine" simte nevoia să se emancipeze de tutela generaţiei bătrâne în urma discuţiunilor şi sciziunii ce a avut loc în ligă în 1927. La 24 Iunie 1927 ia fiinţă *„Legiunea Arhanghelul Mihail"*, sub conducerea lui *Corneliu Zelea Codreanu.* Mişcarea continuă

pe tăcute, trecând prin arestări în vara anului 1930, în urma încercării unui marş în Basarabia şi în Ianuarie 1931. Un moment hotărîtor în viaţa noii grupări, al cărei nume devine şi rămâne *„Garda de Fier“*, este alegerea parţială din August 1931 din judeţul Neamţ când învinge toate celelalte partide. Reacţiunea vechilor partide ameninţate în existenţa lor se manifestă prin o serie de disolvări ce culminează în disolvarea mai strictă din Decemvrie 1933. Contra-reacţiunea este şi mai violentă: primul ministru Duca cade sub gloanţe în gara Sinaia (29 Decemvrie 1933). Intreaga gardă este disolvată şi risipită. Dar la proces (Aprilie 1934) sunt condamnaţi numai cei trei autori, pentru ceilalţi nefiind dovedită o complicitate. Presiunea asupra gărzii slăbeşte şi se poate reconstitui politiceşte sub numele de partidul *„Totul pentru Ţară“*.

„Garda de Fier“ sau astăzi „Totul pentru Ţară“ diferă de celelalte partide, întrucât este organizată după un sistem de cuiburi ce presupun o disciplină strictă quasi-militară; recrutarea membrilor se face după norme deosebite, solicitanţii fiind supuşi unor condiţii speciale şi unui stagiu. Organizarea grupării apare astfel paralelă partidelor totalitare din apus: fasciştilor din Italia şi naţional-socialiştilor din Germania.

In România trăieşte 28,1 % populaţie minoritară. După recensământul din 29 De-Decemvrie 1930, sunt 7,9 % Unguri, 4,1 % Germani, 4 % Evrei, 3,2 % Ruteni. Ceilalţi minoritari sunt în număr mai redus şi de un nivel cultural mai puţin ridicat. Singure populaţiile minoritare citate mai sus au constituit partide politice.

Partidul Maghiar are un centru important: secuimea strânsă în josul izvorului Oltului între două şiruri paralele de munţi. In cele trei judeţe ale secuimii: Ciuc, Trei-Scaune şi Odorhei, partidului maghiar obţine peste 50 % din voturi, dată fiind masa compactă minoritară. Alte centre de viaţă maghiară, unde partidul maghiar obţine peste 20 % din voturi sunt judeţul Mureş (cu centrul cultural şi administrativ pe care ungurii l'au vrut centru de maghiarizare, Târgu-Mureş) şi la graniţa, ungară, Satu-Mare şi Sălaj.

Răspândirea *partidului german* este greu de definit întrucât acest partid a mers la toate alegerile (cu excepţia alegerilor liberale din 1927) în cartel cu guvernul. Numai în 1927 germanii au mers în cartel cu maghiarii, constituind un bloc minoritar. Totuşi, urmând rezultatul acestor alegeri şi comparându-l cu rezultatul recensământului din 1930, se poate observa că germanii constituie o minoritatate foarte risipită, ruptă în mai multe bucăţele: saşi la Braşov, Sibiu, Năsăud şi Târnave; şvabi în Banat (ajungând la 31,3% din populaţia urbană a Banatului); Austriaci rămaşi în Bucovina; colonii în Basarabia, lângă Cetatea-Albă. Conştiinţa de naţie este însă puternică, din multiplele bucăţi cu origini şi soartă istorică deosebită au reuşit să facă — fiindu-le în ajutor şi redeşteptarea energiei germane, prin hitlerism — un partid unitar cu conştiinţă comună.

Evreii, ce reprezintă 13,6% din totalul populaţiei urbane a ţării, după datele recensământului din 1930, sunt concentraţi în special în nordul ţării, unde formează o populaţie rămasă în obiceiurile şi tradiţiile ei vechi, inasimilabilă (spre deosebire de „asimiliştii“ dela Bucureşti), trăind în idealuri deosebite de cele ale populaţiei autohtone. Sunt 23,1% în mediul urban al Moldovei, 26,8% în mediul urban al Basarabiei şi ajung până la 30% în oraşele Bucovinei. In aceste regiuni s'a format un partid evreesc, cu coloratură naţionalistă sionistă, ce a luat la alegerile din 1931 şi 1932 câteva locuri de deputat în judeţele Cernăuţi, Storojineţ, Hotin, Soroca şi Maramureş.

III. *Alegerile din ziua de 20 Decemvrie 1937.* Consultarea politică recentă a naţiunii a schimbat faţa de până acum a a vieţii politice româneşti: un guvern a căzut în alegeri! Se spunea că în România, guvernul nu poate decât să biruiască în alegeri. Nu se aveau în vedere o serie de factori noi: sporirea conştiinţei cetăţeneşti, precum şi evidenţierea faptului că votul înseamnă unica forţă politică, mai cu seamă în mâna celor săraci. Faţă de convocarea tot mai rară a Parlamentului, votul este singura formă a manifestării nemulţumirii masselor şi ia un caracter plebiscitar, devenind răspunsul naţiunii la întrebarea dacă se continuă politica de până acum sau este necesar un ritm nou.

Rezultatul alegerilor din ziua de 20 Decemarie 1937 a fost următorul:

1.	Partidul	Naţional-Liberal	1.103.353	sau	35,92 %
2.	„	Naţional-Ţărănesc	626.612	„	20,40 %
3.	„	Totul pentru Ţară	478.368	„	15,58 %
4.	„	Naţional-Creştin	281.167	„	9,15 %
5.	„	Maghiar	136.139	„	4,43 %
6.	„	Naţional-Liberal (G. Brătianu)	119.361	„	3,89 %
7.	„	Ţărănist-Radical	69.198	„	2,25 %
8.	„	Agrar	52.101	„	1,70 %
9.	„	Evreesc	43.681	„	1,42 %
10.	„	Poporului German	43.412	„	1,42 %
11.	„	Social Democrat	28.840	„	0,94 %
12.	„	Poporului	25.567	„	0,83 %
13.	„	Frontul Muncii	6.986	„	0,23 %
14.	„	53 alte grupări şi liste independente	11.145	„	0,36 %
		Total	3.026.140	„	98,52 %
Buletine anulate la despuierea scrutinului			45.555	„	1,48 %
		Totalul votanţilor	3.071.695	„	100,— %

În tabloul de mai sus (Nr. 1) se vede repartiţia voturilor principalelor partide pe judeţe. În afară de cauze locale, au avut importanţă atitudini şi stări de spirit generale, care au imprimat dela Bucureşti, o campanie electorală cu lozinci unitare. *Cartelul guvernamental* a obţinut cu puţin sub 36% din voturi. Cauza eşecului a fost lipsa de informaţie reală: cartelul fusese alcătuit fără analiza aportului fiecărui component. Într'adevăr, cartelul a fost compus din liberali, frontul românesc, gruparea N. Iorga, germani şi ruteni. Dar aportul frontului românesc fusese supra evaluat, căci voturile obţinute la alegerile judeţene din vara anului 1937 erau în mare parte voturile date de „Totul pentru Ţară“ (v. vol. „Circulările căpitanului, pag. 131); N. Iorga n'avea aport electoral; cât despre germani şi ruteni trec printr'o criză politică adâncă. Partidele lor tradiţionale ce făcuseră cartel cu guvernul liberal erau înlăturate din simpatia conaţionalilor de alte grupări noi, mai dinamice, cu alte idealuri, ce au depus liste separate (germanii), sau au votat cu opoziţia (rutenii). Din cauza supraevaluării acestor aporturi şi din cauza subevaluării opoziţiei guvernul liberal n'a obţinut cota de 40%, ce-i putea da dreptul la prima electorală prevăzută de legea electorală din 1926, decât în Moldova (42,3%) şi în Dobrogea (45,6%), care este cea mai guvernamentală provincie, din cauza posibilităţii exercitării presiunii electorale în Dobrogea nouă. În România mică obţin cu puţin sub 40%, dar în provinciile alipite scad la 30% în Transilvania, 27% în Banat şi 26% în Bucovina.

Pentru a examina mai precis forţa *partidului liberal*, trebue să eliminăm „zestrea guvenamentală“: voturile celor intimidaţi, voturile smulse, precum şi voturile guvernamentalilor („eu nu votez niciodată contra guvernului“, spunea cetăţeanul turmentat) precum şi — negativ — voturile celor ce ar fi votat contra guvernului şi au fost împiedecaţi de a veni la vot.

Deşi pentru acest fapt lipsesc posibilităţi de calcul, totuşi ingerinţa se poate evalua După socoteli provizorii, credem că voturile ce constituesc zestrea guvernului sunt în jurul a 500.000 voturi, adică aproximativ a şasea parte din numărul total (16—17%) Proporţia guvernului liberal trebue astfel scăzută dela 35,92% la 20%.

Din aceste rezultate reese că partidul liberal este foarte puternic în câteva judeţe, unde are electori de seamă (Dr. C. Angelescu la Buzău, I. Manolescu-Strunga la Roman, M. Negură la Vaslui). În tot restul României mici sunt tari între altele la Gorj (G. Tătărescu), Bacău (M. Cancicov), Iaşi (V. Iamandi). Slăbiciunile sunt rare şi explicabile prin frământările din sânul organizaţiilor (Argeş, Prahova, Covurlui). În Basarabia mijlocie şi de Sud sunt tari (I. Inculeţ), în Basarabia de Nord slabi, (populaţie minoritară multă iar românii votează cu antisemiţii). În Transilvania lucrurile se schimbă. Voturile dela Sibiu sunt datorate cartelului cu saşii (aici rămaşi guvernamentali), iar la Odorhei Maramureş, judeţe cu populaţie săracă, ingerinţa e uşoară.

Tabloul 1. — Repartiţia pe judeţe a voturilor obţinute de principalele partide în Decemvrie 1937

(1)	Total (2)	Liberali (3)	Naţ.-Ţărăn. (4)	Totul p. Ţară (5)	Naţ.-Creştin (6)
		38,7%	23,6%	16,1%	7,0%
Oltenia	296.459	114.666	70.028	47.856	20.676
Dolj	94.236	30.797	17.040	22.105	7.919
Gorj	41.909	20.077	6.149	8.324	2.507
Mehedinţi	56.645	21.634	15.510	5.493	7.552
Romanaţi	54.616	23.203	14.399	6.367	1.835
Vâlcea	49.053	18.955	16.928	5.567	863
		38,9%	24,3%	18,0%	6,3%
Muntenia	674.360	262.476	163.799	121.205	44.760
Argeş	47.301	12.242	21.102	6.127	3.329
Brăila	36.799	13.148	7.697	9.420	822
Buzău	43.069	25.513	6.658	5.727	2.870
Dâmboviţa	57.229	25.285	17.013	6.951	2.449
Ialomiţa	57.816	21.988	11.110	11.51[illegible]	5.314
Ilfov	57.887	26.833	11.948	7.934	2.216
Muscel	29.801	11 206	12.578	2.823	698
Olt	32.706	15.100	6.595	4.417	2.262
Prahova	80.640	23.278	23.350	18.724	3.798
R.-Sărat	34.728	16.665	4.374	9.415	1.309
Teleorman	74.063	25.239	15.264	12.385	12.774
Vlaşca	58.132	21.666	11.772	11.362	5.212
Bucureşti	64.189	24.313	14.338	14.402	1,707
		45,6%	24,3%	14,1%	5,5%
Dobrogea	122.741	55.929	29.816	17.270	6.781
Caliacra	22.484	16.055	2.366	2.218	402
Constanţa	45.335	19.245	12.074	6.815	2.785
Durostor	27.132	11.939	6.634	2.388	2.053
Tulcea	27.790	8.690	8.742	5.849	1.541
		42,3%	15,3%	14,0%	17,1%
Moldova	418.609	177.244	64.064	58.467	71.559
Bacău	44.001	20.475	4.412	3.770	9.800
Baia	29.307	9.082	4.942	3.131	9.983
Botoşani	41.451	15.909	7.352	1.529	11.455
Covurlui	32.532	9.276	4.495	11.689	1.301
Dorohoi	39.062	16.127	5.775	2.618	10.644
Fălciu	19.765	9.892	4.925	621	2.728
Iaşi	47.182	23.215	8.874	2.123	7.357
Neamţ	36.962	11.918	5.822	13.227	1.689
Putna	34.550	12.843	4.625	9.241	3.725
Roman	26.307	16.834	1.673	691	4.438
Tecuci	24.043	8.304	4.164	6.721	1.398
Tutova	20.455	10.565	3.216	2.634	2,559
Vaslui	22.992	12.804	3.789	472	4.482
		36,5%	18,7%	5,0%	21,3%
Basarabia	367.727	134.255	68.673	18.541	78.196
Bălţi	41.988	9.959	6.677	1.469	15.996

(1)	Total (2)	Liberali (3)	Naţ.-Ţărăn. (4)	Totul p. Ţară (5)	Naţ.-Creştin (6)	Maghiari (7)
Cahul	21.170	10.940	2.539	2.541	1 893	
Cetatea Albă	57.474	20.014	14.622	1.413	9.230	
Hotin	64.730	22.593	10.614	2.581	17.393	
Ismail	35.705	16.510	13.770	1.660	923	
Lăpuşna	32.839	13.190	5.660	1.187	8.001	
Orhei	29.320	12.307	2.536	1.399	6.713	
Soroca	49.538	12.762	7.864	4.170	11.064	
Tighina	34.963	15.980	4.491	2.121	6.983	
		26,0%	25,4%	22,8%	9,3%	
Bucovina	169.136	44.006	43.027	38.562	15.757	
Câmpulung	20.160	7.289	2.308	6.623	1.132	
Cernănţi	58.481	12.639	21.512	10.998	2.173	
Rădăuţi	31.370	9.303	4.131	10.165	3.627	
Storojineţ	33.029	7.473	12.391	4.652	3.412	
Suceava	26.096	7.304	2.625	6.124	5.413	
		30,4%	19,3%	14,8%	3,8%	16,9%
Transilvania	568.975	173.055	109.623	84.345	21.411	96.134
Alba	39.810	10.869	11.235	8.443	974	3.231
Braşov	32.545	9.731	3.404	5.504	1.153	5.294
Ciuc	25.137	5.353	2.915	671	496	13.339
Cluj	45.308	12.165	12.099	4.607	1.299	9.450
Făgăraş	19.245	5.116	4.784	4.000	340	414
Hunedoara	63.036	21.037	13.734	15.838	1.404	3.031
Mureş	42.570	10.900	5.561	5.373	4.002	11.276
Năsăud	28.827	9.481	4.326	5.775	3.418	1.003
Odorhei	24.015	10.480	1.667	1.213	516	8 398
Sălaj	57.381	14.726	17.109	6.323	1.386	11.029
Sibiu	39.076	19.186	5.864	6.616	1.649	1.249
Someş	38.584	10.715	10.797	5.350	1.095	4.043
Târn. Mare	33.042	11.658	3.873	3.387	1.609	2.572
Târn. Mică	24.844	9.044	5.228	2.959	792	2.491
Trei Scaune	24.505	4.535	1.521	540	699	13.596
Turda	31.050	8.159	5.506	7.846	579	5.668
		26,7%	15,8%	20,0%	5,5%	6,6%
Banat	207.532	55.407	32.690	41.538	11.370	13.645
Caraş	44.512	12.330	10.761	9.114	2.299	603
Severin	53.940	11.811	9.162	11.697	3.774	2.461
Timiş Toront.	109.080	31.266	12.767	20.728	5.297	10.581
		32,6%	18,2%	20,5%	4,3%	10,7%
Crîş. Maram.	246.246	80.213	44.764	50.393	10.657	26.360
Arad	90.340	23.652	9.685	29.569	3.638	10.897
Bihor	83.547	32.089	17.762	12 210	1.490	8.309
Maramureş	26.532	10.815	5.871	4.658	1.028	905
Satu Mare	45.827	13.657	11.476	4.056	4.501	6.249
Trans.+Banat +Crîş. Maram.	1.022.753	308.675	187.077	176.276	43.438	136.139

În general, partidul liberal a arătat o răspândire mijlocie, ce a fost urmarea unei politici de prosperitate, care a folosit în plin masselor comerciale şi industriale, massele agricole şi funcţionăreşti fiind izbite prin urcarea preţurilor, care a anihilat sporul veniturilor. Politica agricolă, anunţată prin manifestul către ţară din Noemvrie 1937, era astfel bine venită, dar venea prea târziu.

Partidul Naţional-Ţărănesc a avut o repartiţie mai regnicoloră decât partidul liberal. În timp ce liberalii au avut nouă judeţe cu totul slabe, la naţional-ţărănişti au fost numai patru foarte slabe, dintre care două sunt judeţe din secuime. Cea mai mare

proporţie de voturi a fost obţinută în Bucovina: 25,4%, unde a strâns şi voturi minoritare, în special rutene, apoi Muntenia şi Dobrogea, unde a avut aceiaşi proporţie: 24,3%. Urmează Transilvania, şi cel mai slab procent îl dă Moldova (15,3%), unde, ca şi în Basarabia, naţional-ţărăniştii sunt întrecuţi de naţional-creştini. Partidul are două centre importante: judeţele de deal din Muntenia, unde domină I. Mihalache şi regiunea din Ardeal ce cuprinde basinul Someşului, împreună cu munţii Apuseni, unde domină Iuliu Maniu. Al treilea centru ce apare pe hartă mărginind Marea Neagră este datorat existenţii unor conducători, ce s'au ocupat de nevoile judeţului şi ale localnicilor. (T. Iacobescu la Cetatea-Albă, M. Ghelmegeanu la Ismail, N. Georgescu-Tulcea la Tulcea şi V. Lepădatu la Constanţa).

„Totul pentru ţară" a fost marea surpriză a ultimelor alegeri. Nu numai că a luat aproape 500.000 voturi în toată ţara (15,58%), dar în o serie de judeţe s'a aşezat în fruntea numărului de voturi, răsturnând calculele electorilor încercaţi: la Arad, la Neamţ, la Covurlui. Înşirarea acestor judeţe; făra prea multe asemănări de natură socială sau economică (Arad industrial, Neamţ agricol şi Covurlui comercial) arată că altceva decât o revendicare economică a strâns voturile acestui partid. Prea puţin antisemitismul. Judeţele cu mulţi evrei şi unde românii sunt antisemiţi, au votat cu partidul naţional-creştin. „Totul pentru ţară" a fost puternic în judeţe româneşti, unde nemulţumirea este de alt soi: împotriva nedreptăţilor, afacerismului şi lichelismului, ce caracterizează viaţa noastră politică.

„Totul pentru ţară" a avut cele mai multe voturi în Bucovina (22,8%) şi Banatul dela graniţa apuseană, dela Arad la Severin, împreună cu vechile judeţe româneşti, Hunedoara şi Turda. În Muntenia, judeţele dela Dunăre au fost bune, dar mai bune cele din basinul de jos al Siretului (Putna, Tecuci, R.-Sărat). În Moldova şi mai ales în Basarabia a avut voturi puţine (14% şi 5%).

Partidul naţional creştin arată o repartizare deosebită de a celorlalte partide. Puternic în Basarabia (21,3%) şi Moldova (17,1%), unde vine în al doilea rând după partidul liberal, scade în toate celelalte provincii sub 10% (în Transilvania numai 3,8%). Judeţele unde obţiune peste 10% sunt numai trei în Transilvania şi Muntenia, iar numărul voturilor se explică prin faptul că acolo sunt conducători ce au păstrat contactul cu massele: Stan Ghiţescu la Teleorman, Tilică Ioanid la Mehedinţi şi Leon Scridon la Năsăud.

Partidul naţional-creştin apare astfel ca partidul antisemit, puternic în regiunile unde elementul românesc este exploatat de comerciantul şi intermediarul evreu.

Privind hărţile de repartiţie a partidului naţional-creştin şi a lui „Totul pentru ţară" se poate observa că aceste grupări se completează într'o măsură. Dar „Totul pentru ţară" este puternic în regiuni unde elementul evreesc nu este atât de numeros, ceeace ne îndrituеşte să afirmăm că „Totul pentru ţară" este un partid de protestare împotriva politicianismului: „Totul pentru ţară" a strâns voturile tuturor răsvrătiţilor, din regiuni industriale, agricole bogate şi poate mai puţin din cele sărace. Sunt judeţele unde neamul românesc vrea să se ridice social şi întâlneşte opunerea ipocrită a păturii conducătoare, ce nu vrea să părăsească profiturile stăpânirii.

Voturile obţinute de celelalte partide româneşti nu au prea multă semnificaţie. *Partidul liberal-georgist*, este repartizat în toată ţara în jurul a 3—5% din voturi, voturile cele mai numeroase trecând peste 8% numai în judeţele Durostor şi Dolj, astfel că acest partid are în parte caracterul unui partid de guvernământ, fiind răspândit, deşi slab, în toată ţara.

Partidul radical-ţărănist a obţinut cu puţin peste 2% pe toată ţara. Numai în câteva judeţe unde avea tradiţie a mai avut câteva voturi: Soroca (moştenitorii lui C. Stere) şi Gorj (Gr. Iunian).

Repartizarea voturilor minoritare arată repartiţia reală şi dinamismul populaţiilor minoritare. Alegerile au dovedit că *partidul maghiar* deşi părea a fi minat de disensiuni, massele maghiare continuă să ţină la acest partid. A obţinut 4,43% din totalul voturilor,

menţinându-se la nivelul alegerilor anterioare. Dar maghiarii formează în populaţia română un procent de 8% (recensământul din 1930), ceea ce înseamnă că totuşi nu toate voturile populaţiei maghiare merg la partidul maghiar.

Repartizarea geografică a partidului maghiar are multă semnificaţie. Ungurii formează în România un coridor: dela graniţa de nord (Satu-Mare-Sălaj) prin Cluj şi Târgu-Mureş în secuime. Acesta este rezultatul politicii conştiente de maghiarizare, de până la 1918, care a căutat să construiască o punte între cele două regiuni populate de unguri: regiunea Tisei şi secuimea. Regiunea Munţilor Apuseni, sudul Transilvaniei, precum şi întreg Banatul (abia 1,35% la Caraş) n'au unguri. De asemeni regiunile sărace şi muntoase dela nord: Maramureşul şi Năsăudul.

Minoritatea germană a trecut printr'un conflict intern, reflex al crizei prin care a trecut Germania şi s'a rezolvat prin aderarea la naţional-socialism. O parte dintre germani au rămas în *partidul vechiu*, al bătrânilor (Roth) şi au mers în cartel cu guvernul liberal. Ceilalţi germani s'au grupat în *partidul poporului german* (Gust) ce a depus liste în toate judeţele în care erau germani şi chiar în România mică, la Bucureşti, Prahova şi Constanţa. Partidul poporului german a obţinut în toată ţara, 1,43% din voturi, ceeace înseamnă că a strâns voturile majorităţii germanilor. În câteva centre a obţinut chiar un număr important de voturi: 17,3% la Târnava-Mare, 12,5% la Timiş-Torontal 10% la Braşov. La Sibiu saşii au rămas guvernamentali, de asemeni germanii din Cernăuţi şi Cetatea Albă. Lucrătorii germani din industriile Caraşului au votat cu socialiştii.

Partidul evreesc a depus liste în 45 de judeţe. Acest partid este un partid sionist, ce consideră evreimea minoritate etnică, nu numai religioasă şi are voturile evreilor din provinciile alipite: Transilvania, Bucovina şi Basarabia. În Basarabia, în special, fenomenul este vizibil: românii votează cu partidele antisemite (în primul rând naţional-creştinii) iar Evreii sunt sionişti şi se consideră minoritari. Repartiţia geografică dovedeşte că cei mai mulţi sunt veniţi de peste graniţe prin infiltrări din Galţia sau Rusia şi formează straturi de infiltrare. Analiza voturilor dovedeşte adevărul opiniei ce domneşte în România cu privire la imigrarea evreească.

La alegerile din 20 Decemvrie 1937, numărul votanţilor a depăşit pentru întâia oară trei milioane. Într'un timp când se vorbeşte despre desinteresul şi desconsiderarea alegătorilor pentru viaţa politică, faptul alegerilor vine să desmintă teoria făurită meşteşugit de clasa conducătoare, că marea massă a naţiunii româneşti trebue înlăturată din viaţa politică.

Această teorie a fost alcătuită mai demult, cu o deosebită îndemânare. S'a pretins că noi, românii suntem nepregătiţi, în mare majoritate, pentru a ne da cu părerea în ce priveşte guvernarea ţării. Evident că aceasta înseamnă o „capitis diminutio" pentru naţia românească şi putea deschide drumul către o politică cu totul duşmană nouă, căci o asemenea naţie nu poate avea dreptul la o viaţă independentă şi poate nici drept la viaţă. Se mai invoca în sprijinul acestei teorii faptul că massa ţărănească votează cu partide ce nu pot da guverne viabile (naţional ţărănişti) sau votează cu partide ce luptă împotriva ordinei stabilite (Totul pentru ţară). Ca şi când viaţa politică a unei naţiuni şi a unei ţări trebuie să rămână ţărmurită într'un acelaş cadru pe vecie!

Dar sensul acestei politici era în acelaş timp, mai adânc şi mai meschin. O clasă conducătoare, ce şi-a menţinut existenţa nu prin sporirea productivităţii generale, ci prin exploatarea bogăţiilor Statului şi a muncii claselor producătoare, — nu vrea să părăsească conducerea Statului, căci fără această conducere pierde posibilitatea de profit fără muncă. Intre alte argumente, invoacă argumentul nepregătirii politice al celorlalţi.

Încă de acum o sută de ani, Eliade Rădulescu cerea în „Echilibrul între antiteze" (ed. 1916, I, pag. 252) „nu stăpânire ci guvern". Lozinca lui este actuală şi astăzi.

Împotriva afirmării nepregătirii şi dezinteresului, vom aduce câteva cifre: e vorba de sporirea numărului de votanţi dela alegere la alegere, în ultimul deceniu.

Tabloul 2. — Participarea la vot.

	Inscrişi	Votanţi	
Oltenia	370.878	296.459	*79,9%*
Dolj	117.000	94.236	*80,5*
Gorj	52.040	41.909	*80,5*
Mehedinţi	74.328	56.645	*76,2*
Romanaţi	65.032	54.616	*84,0*
Vâlcea	62.478	49.053	*78,5*
Muntenia	957.268	674.360	*70,4%*
Argeş	65.677	47.301	*72,0*
Brăila	49.881	36.799	*73,8*
Buzău	79.612	43.069	*54,1*
Dâmboviţa	76.832	57 229	*74,5*
Ialomiţa	70.485	57.816	*82,0*
Ilfov	91.574	57.887	*63,2*
Muscel	41.171	29.801	*72,4*
Olt	42.760	32.706	*76,5*
Prahova	127.872	80.640	*63,1*
R.-Sărat	44.032	34.728	*78,9*
Teleorman	89.887	74.063	*82,4*
Vlaşca	72.035	58.132	*80,7*
Bucureşti	105.450	64.189	*60,9*
Dobrogea	190.319	122.741	*64,5%*
Caliacra	39.547	22.484	*56,9*
Constanţa	60.617	45.335	*74,8*
Durostor	44.755	27.132	*60,6*
Tulcea	45.400	27.790	*61,2*
Moldova	593.387	418.609	*70,5%*
Bacău	65.649	44.001	*67,0*
Baia	38.433	29.307	*76,3*
Botoşani	52.906	41.451	*78,3*
Covurlui	50.375	32.532	*64,6*
Dorohoi	47.870	39.062	*81,6*
Fălciu	29.855	19.765	*66,2*
Iaşi	65.268	47.182	*72,3*
Neamţ	50.091	36.962	*73,8*
Putna	48.185	34.550	*71,7*
Roman	37.602	26.307	*70,0*
Tecuci	39.966	24.043	*60,2*
Tutova	31.923	20.455	*64,1*
Vaslui	35.264	22.992	*65,2*
Basarabia	712.091	367.727	*51,6%*
Bălţi	90.058	41.988	*46,6*
Cahul	48.396	21.170	*43,7*
Cetatea Albă	87.991	57.474	*65,3*
Hotin	100.226	64.730	*64,6*
Ismail	60.077	35.705	*59,4*
Lăpuşna	96.932	32.839	*33,9*
Orhei	70.209	29.320	*41,8*
Soroca	81.089	49.538	*61,1*
Tighina	77.113	34.963	*45 3*
Bucovina	239.862	169.136	*70,5%*
Câmpulung	28.156	20.160	*71,6*
Cernăuţi	80.313	58.481	*72,8*
Rădăuţi	46.350	31.370	*67,7*
Storojineţ	49.597	33.029	*66,6*
Suceava	35.446	26.096	*73,6*
Transilvania	923.515	568.975	*61,6%*
Alba	59.002	39.810	*67,5*
Braşov	59.652	32.545	*54,6*
Ciuc	45.352	25.137	*55,4*
Cluj	90.110	45.308	*50,3*
Făgăraş	27.059	19.245	*71,1*
Hunedoara	93.051	63.036	*67,7*
Mureş	81.454	42.570	*52,3*
Năsăud	40.152	28.827	*71,8*
Odorhei	38.071	24.015	*63,1*
Sălaj	92.472	57.381	*62,1*
Sibiu	58.833	39.076	*66,4*
Someş	61.476	38.584	*62,8*
Târnava Mare	43.990	33.042	*75,1*
Târnava Mică	41.087	24.844	*60,5*
Trei Scaune	38.634	24.505	*62,3*
Turda	53.120	31.050	*58,5*
Banat	276.761	207.532	*75,0%*
Caraş	61.500	44 512	*72,4*
Severin	69.953	53.940	*77,1*
Timiş	145.308	109.080	*75,1*
Crişana Maramureş	385.282	246.246	*63,9%*
Arad	126.865	90.340	*71,2*
Bihor	136.496	83.547	*61,2*
Maramureş	44.754	26.532	*59,3*
Satu-Mare	77.167	45.827	*59,4*
Total	4.649.163	3.071.875	*66,1%*

Numărul votanţilor dela 1926 încoace s'a ridicat la următoarele cifre (mii):

1926 . . . . 2.623
1927 . . . . 2.763 (+140)
1928 . . . . 2.841 (+ 78)
1931 . . . . 2.927 (+ 86)
1932 . . . . 2.987 (+ 80)
1933 . . . . 2.978 (— 9)
1937 . . . . 3.072 (+ 94)

Numărul votanţilor a fost în continuă creştere. Sporul anual este în medie de aproximativ 50.000 votanţi pe an. Lipsa de interes pentru politică nu apare nicăeri, participarea la viaţa politică se lărgeşte într'una.

Participarea la vot, adică procentul de alegători votanţi faţă de înscrişi în listele electorale, arată o evoluţie deosebită.

1926	75,0	1932	70,8
1927	77,1	1933	68,0
1928	77,4	1937	66,1
1931	72,5		

Acest tablou arată o creştere a participării până la 1928 şi de atunci încoace o scădere, de unde ar urma o infirmare a enunţării de mai sus.

Explicaţia este complexă. Urmând cifrele participării pe judeţe, observăm deosebiri fundamentale. (Tabloul 2).

Participarea la vot în Oltenia şi chiar în Muntenia a fost enormă, ajungând aproape şi depăşind în unele judeţe 80 %, ceeace depăşeşte participările la vot din ţările apusene, cu tradiţie electorală şi conştiinţă cetăţenească. Participarea redusă la vot este urmarea presiunii. Nemaiputându-se exercita presiunea sub forma obligării alegătorilor de a vota cu guvernul, s'a încercat împiedecarea de a veni la vot, ceeace a reuşit în Basarabia şi în câteva regiuni unde nivelul cetăţenesc al populaţiei este scăzut.

Putem spune că alegerile din Decemvrie 1937 reprezintă un moment de răspântie în evoluţia politică a naţiunii româneşti. Viitorul va arăta toate feţele epocii noi pe care o inaugurează. Cele două fapte care decid prefacerea în curs a vieţii politice româneşti, însă, se conturează limpede de pe acum. Ele sunt: participarea conştientă a unor pături tot mai largi ale poporului la îndrumarea politică a neamului şi apariţia de elite politice noi, care concep conducerea neamului altminteri decât partidele ante şi postbelice.

C. ENESCU

O ENCICLOPEDIE ROMÂNEASCĂ PENTRU STRĂINĂTATE

Participarea României la Expoziția internațională dela Paris din 1937 a adus înoiri și în alt domeniu decât în acela al prezentării propriu zise, de obiecte și de mediu băștinaș într'un pavilion. Iată, de pildă, publicațiile.

Comisarul general, d-l D. Gusti, a crezut încă dela început că, în afară de broșurile și de prospectele obișnuite, care înseamnă materialul dela sine înțeles, de propagandă, și n'a lipsit niciodată oricăror manifestări asemănătoare, mai trebuia ceva. Broșurile și prospectele tipărite de serviciile de propagandă ale Statului sau de diferite întreprinderi comerciale, nu pot să aibă o înrâurire mai mare, oricât de dibaciu, din punct de vedere al cuprinsului și oricât de artistic, din punct de vedere al înfățișării, ar fi alcătuite, decât aceea pe care le-o îngădue caracterul lor vremelnic. O expoziție de arte și tehnice, organizată în jurul unei aniversări a lui Descartes, cerea aproape ea singură o informare mai largă și mai temeinică. Prilejul nu trebuia pierdut, mai ales că țara avea nevoie de o informare de acest fel peste hotare, mai mult decât oricând.

S'a hotărît atunci să se tipărească o serie întreagă de lucrări, cu un caracter documentar și științific, semnate de cei mai de seamă cercetători pe care îi avem. România urma să apară din ele cu toate puterile ei vii și creatoare, țară de cultură, alături de celelalte țări de cultură.

Academia Română a primit cu bunăvoință propunerea ca să ia patronajul întâielor zece volume, într'o colecție care trebuia să fie un fel de prelungire în franțuzește a colecției proprii: Studii și cercetări. Spre vădirea pentru toți ochii a acestei înrudiri, formatul, hârtia și litera au fost alese cât mai apropiate. Grija traducerii, care trebuia să fie la înălțimea manuscrisului român, a luat-o asupra sa Institutul Francez de Inalte Studii din România. Ceea ce a însemnat această sarcină pentru profesorii membri ai misiunii franceze dela noi și mai cu seamă pentru directorul Institutului, d-l A. Dupront, o mărturisesc cele peste 2.000 de pagini de tipar și varietatea de vocabular și de stil cerută de cele mai deosebite materii cu putință. Zece luni a ținut această luptă cu textul, și ea nu este nici astăzi sfârșită cu totul.

Colecția a avut ca motto: „Cunoașterea pământului și a gândirii românești". Intâiul volum a fost, de aceea, încredințat d-lui S. Mehedinți: Le pays et le peuple roumain (110 pag. cu ilustrații și hărți). Cu scrisul axiomatic și personal caracteristic autorului, care e nu numai un om de știință, dar și un scriitor, problema cea dintâi și cea mai scumpă Românilor, s'a bucurat de o prezentare cum nu se poate închipui mai bună.

A urmat un fel de desfacere pe capitole a acestei probleme: volumul despre Transilvania (La Transylvanie, 800 pag., cu hărți și planșe negre și colorate), lucrare colectivă, alcătuită din 14 studii și luată în seamă de Institutul de Istorie Națională dela Cluj și în deosebi de profesorul și academicianul I. Lupaș. Acest volum nu poate fi pus alături decât de marea monografie a Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului, tipărită la sărbătorirea a zece ani de stăpânire românească peste munți, în 1929, tot sub supravegherea d-lui D. Gusti și cu același redactor, pe care l-au avut aceste publicații ale Comisariatului General al Expoziției dela Paris a României, autor al acestor rânduri. El înseamnă o adevărată răspântie, pentru starea cunoștințelor și metoda de prezentare a chestiunii ardelene, și va deștepta un mare răsunet, atât în țară cât mai ales în străinătate. Niciodată acțiunea politică externă a României n'a primit un sprijin mai documentat și mai obiectiv din partea științei, decât prin această lucrare. Scrisă în întregime de Transilvăneni și redactată într'o limbă internațională, ea va ști să-și deschidă drum.

In același grup de cercetări, d-l I. Nistor a

scris un studiu scurt, dar ca un capitol de cronică moldovenească modernă de Curte, cu fapte controlate, limpede, însuflețit, despre Basarabia și Bucovina (54 pag. și numeroase ilustrații și hărți). Fiind vorba de cele două pământuri românești, a căror desfacere silnică de trupul țării are o dată istorică apropiată și de toți cunoscută, volumul este un fel de descriere a unei repuneri în drepturi, cu texte de tratate pe masă și cu tot poporul basarabean și bucovinean de jurîmprejur.

Alt volum, deopotrivă colectiv, datorit la patru sau cinci autori, vorbește despre Dobrogea, atât cea veche cât și cea nouă (vreo 250 pag., desene, ilustrații și hărți). Lucrarea este cu atât mai bine venită, cu cât n'avem nimic asemănător pentru întreaga Dobroge și vine și în anul când sărbătorim un sfert de secol dela îndreptarea graniței dela Miazăzi, din 1913.

Intâiul grup, care cuprinde mai ales probleme în legătură cu pământul românesc, se încheie cu volumul d-lui Th. Capidan, Les Macédo-roumains (77 pag. cu figuri și hărți), o schiță istorică și descriptivă a populațiilor românești, din Peninsula Balcanică. Este ca o ridicare de perdea spre vieața veche a poporului nostru și în același timp spre acele crâmpee risipite în lumea largă și poate pentru totdeauna pierdute de vatră. O ceață de elegie, ruptă pe alocuri de patosul scriitorului, plutește peste văile și piscurile aromânești ale Peninsulei Balcanice.

Al doilea grup, alcătuit și el din cinci volume, și-a luat sarcina tot pe atât anevoioasă cât măreață, să arate din ce este făcut sufletul românesc și în ce se poate descoperi gândirea creatoare a neamului nostru, de astăzi și din toate timpurile. Cele dintâiu două volume, luate în seamă de Secția științifică a Academiei Române și în deosebi de secretarul ei general, profesorul G. Țițeica, au încercat, prin competința a 16 colaboratori, din toate specialitățile, să dea o părere despre vieața științifică în România, cu starea ei actuală, cu desvoltarea istorică și mai cu seamă, cu partea pe care a putut s'o aibă, cel puțin de un secol încoace, la înaintarea științei universale (La vie scientifique en Roumanie: 1. Sciences pures, 371 pag.; 2. Sciences appliquées, 247 pag., cu planșe, figuri și hărți). Este o lucrare alături de care poate să stea fără nicio sfială calificativul epocală. Un asemenea inventar și făcut de cei care, nu numai îl mânuesc, dar în mare parte l-au creat, n'aveam încă și nu-l au prea multe popoare.

După această desfășurare de puteri ale organizației culte, d-l G. Oprescu, a făcut o introducere în sufletul popular, cu studiul său, însoțit de un adevărat album: L'art du paysan roumain (90 de pagini de mare format, cu 165 de planșe negre și colorate, după case, biserici, unelte, țesături, ceramică). Prefața d-lui H. Focillon, nu este numai o recunoaștere de material a unui specialist străin, ci este o recunoaștere de punct de vedere, în fața artei originale, a unui popor înzestrat. Cele două ramuri ale oricărei activități românești, oricât de felurită ar fi ea, creația populară și creația cultă, se unesc într'un puternic trunchiu, al vieții naționale.

Alt volum, în colaborare, urmărește să lege trecutul cel mai depărtat cu vieața românească de astăzi, L'archéologie en Roumanie (vreo 200 pag., cu numeroase figuri). Săpăturile dela noi nu scot la iveală, ca în toate țările vecine, numai un material arheologic, de interes pur științific și proprietate a unor popoare dispărute, ci rămășițe ale vieții strămoșilor, pe care noi o continuăm, cu toate schimbările unei evoluții firești, dar fără întrerupere și plecând dintr'un același izvor.

Cel din urmă volum al seriei, La réforme agraire en Roumanie (100 pag.), de d-nii: G. Ionescu-Șișeși și N. Cornățeanu, arată din ce e alcătuită, în principii și în aplicare, cea mai însemnată legislație care se găsește la temelia României moderne.

In afară de colecția patronată direct de Academia Română, cartea care dela început a oprit atenția comisariatului și a fost privită ca un adevărat ambasador al sufletului și drepturilor românești, în străinătate, a fost Istoria Românilor (Histoire des Roumains et de la Roumaine orientale, 5 vol., vreo 2.000 de pagini, cu nenumărate figuri), de d-l N. Iorga. Ea a ieșit sub auspiciile M. S. Regelui și stă astăzi înaintea noastră și a tuturor popoarelor culte, în toată monumentalitatea ei, ca o trăsătură caracteristică a vremii. Este cea mai mare sforțare pe care România a făcut-o după unire, și ca un fel de îndreptățire a ei, venită nu numai din lumea armelor, dar a muncii științifice și a capacității creatoare, prin personalitatea cea mai reprezentativă a neamului românesc, în înfățișarea lui de astăzi. Comisariatul General al Expoziției se mândrește mai cu seamă că a făcut cu putință, cu o clipă mai de vreme, apariția în franțuzește a părții, până acum gata, din Istoria Românilor, în capitolele cele mai gingașe și mai controversate, ale începuturilor.

A treia serie de cărţi cuprinde lucrări de un interes mai imediat. Iată printre ele: „Les Français et la Roumanie", texte alese de d-nii: Paul Desfeuilles şi Jacques Lassaigne, doi Francezi, prieteni ai ţării noastre, care s'au supus acestei munci de migală şi de folos, la însărcinarea Comisariatului (367 pag.). De aici, legăturile sufleteşti, dintre noi şi poporul francez se pot urmări din cele mai depărtate secole şi în toate domeniile. Ele apar de-acolo nu numai ca o întâmplare a istoriei, ci ca un destin.

Altă carte scrisă de un Francez, lector la Facultatea de litere din Iaşi, d-l Bêau de Loménie, Naissance d'une nation (250 pag.), aduce înaintea străinătăţii şi a noastră, figura de legendă a lui „Ştefan cel Mare, într'o nouă lumină". „L'assistance sociale en Roumanie" (200 pag.) va arăta printr'o colaborare de tehnicieni, ceea ce România a făcut şi încearcă pentru rezolvarea problemei asistenţei sociale. D-l Romulus Seişanu a dat o carte de documentare la îndemână şi convingătoare, „La Roumanie, pays latin" (100 pag.). Vicarul Sfintei Patriarhii, P. S. Pocitan, a scris o broşură (74 pag., cu figuri), plină de amintiri şi de evlavie, despre Biserica românească dela Paris. D-l profesor D. Danielopolu a expus organizarea Academiei de Medicină din România (42 pag.) şi G. Ionescu-Şişeşti, Organizarea şi activitatea Institutului de Cercetări Agronomice din România, dela 1928 până la 1936 (36 pag., cu figuri). S'a tipărit cu acest prilej şi un volum: Les bons plats roumains (144 pag.), care este în acelaşi timp, datorită paletei d-şoarei Lena Constante, un model de prezentare artistică şi, datorită tipografiei Luceafărul, de prezentare grafică românească.

Nu trebue să uităm, ca încheiere, frumoasa lucrare despre Fundaţiile Culturale Regale, datorită d-lui D. Gusti şi alte scrieri de lămurire şi de îndrumare în vieaţa spirituală românească sau în vieaţa Expoziţiei dela Paris, datorită aceluiaşi, ca Monografia sociologică sau Inaugurarea Pavilionului României, cu discursurile şi declaraţiile făcute atunci de personalităţi româneşti şi franceze.

O secţie aparte în aceeaşi serie trebue s'o alcătuiască un album de porturi din ţară de d-na Enăchescu, un album de vederi, „La Roumanie au travail" de d-l Al. Bădăuţă, şi studiul d-lui Al. Busuioceanu, cu strălucite reproduceri. „La Collection royale d'art".

Acesta a fost programul şi aceasta aducerea lui la îndeplinire, în scurtul timp avut la îndemână, pentru redactare, atât de grea, pentru traducere, atât de pretenţioasă, pentru tipar, atât de împovărat, pentru răspândire, atât de întinsă, a prezentării României, prin oamenii ei de cercetare şi de condeiu la Expoziţia Internaţională dela Paris. Concepţia a fost largă şi executarea îndrăzneaţă. Poate că se vor ridica unele glasuri care să ceară întregiri. Pe atâtea le vedem, le-am văzut dinainte să începem lucrul, chiar noi: o prezentare a ştiinţelor spiritului, în care am fost atât de originali şi de activi, o prezentare a istoriei literaturii, a muzicii, a arhitecturii, a artei culte, a vieţii economice. O nouă încercare stă înaintea noastră, ca să desăvârşim ceea ce numai am schiţat: Expoziţia Internaţională dela New-York, din 1939, unde România a fost chemată şi a primit să se ducă.

Pentru o întâie încercare, mărturisim, că nu vedem cum s'ar fi putut face mai mult şi mai bine.

EMANOIL BUCUŢA

DOUĂ CENTRE REGIONALE DE ORGANIZARE ROMÂNEASCĂ ŞI DE DOCUMENTARE: INSTITUTELE SOCIALE DIN BANAT ŞI BASARABIA

Activitatea Institutelor sociale ale Banatului şi Basarabiei e foarte puţin cunoscută dincolo de hotarele acestor provincii şi în Capitala ţării. Din când în când, o publicaţie a unuia din membrii lor atrage atenţia celor care ar vrea cunoscute mai bine şi îndreptate multele nevoi ale ţării. Aşa s'a întâmplat în timpul din urmă cu studiile d-lor Stoicănescu şi Negru, cu privire la slăbiciunea elementului românesc în oraşele din Banat şi la achiziţiile de pământ ale şvabilor, apărute în Revista Institutului Social Banat-Crişana şi cu studiul d-lui Ştirbu, despre structura economică şi socială a unor sate din Codrul Basarabiei, tipărit în Buletinul Institutului Social Român din Basarabia. In schimb activitatea celor două mănunchiuri de oameni, prin care trăiesc aceste instituţii

dela marginea de Apus şi de Răsărit a ţării, nu e nicidecum preţuită după valoarea ei, de pătura conducătoare românească dela Bucureşti.

Faptul e plin de semnificaţie. El ilustrează concepţia centralistă într'un sens rău, în lumina căreia e privită încă la noi vieaţa şi îndrumarea naţiunii. Credinţa că „provincia" nu e decât o copie palidă a Capitalei şi că administraţia se face prin măsuri generale deduse din „idealuri" economice, sociale, juridice, iar nu ca răspuns la împrejurările specifice ale diferitelor ţinuturi şi pături ale ţării, mai sunt certitudini necontrolate ale reflecţiilor politice dela noi. Când porneşti, cu vrere sau fără să-ţi dai seamă, dela concepţia aceasta, e firesc să nu socoteşti prea de luat în seamă iniţiativele din provincie şi să priveşti drept simple curiozităţi studiile despre împrejurările unui fragment din cei 300.000 km² şi cele 20 de milioane ai teritoriului şi ale populaţiei româneşti.

Imprejurarea că înţelegerea pentru vieaţa provinciilor începe să mijească şi în pătura conducătoare din Capitală (în mai mare măsură la cei tineri) şi că se înmulţeşte numărul celor care-şi dau seamă că naţiile se administrează nu prin coborârea în texte de lege a unor „norme" abstracte, ci prin soluţionarae (în raport cu anume norme) nevoilor naţiei, care sunt totdeauna concrete: locale, regionale, ale uneia din pături, este prevestirea unui viitor mai bogat în realizări pentru România.

Pentru toţi cei ce au această înţelegere nouă, activitatea Institutelor sociale dela Timişoara şi Chişinău e un fapt deosebit de îmbucurător.

Prin înfiinţarea Institutului Social din Banat şi Crişana a fost urmărită, ne spune d-l dr. Grofşorean, iniţiatorul lui, „cimentarea rezistenţei elementului autohton dealungul graniţei de Vest, periclitată şi contestată mereu de către cotropitorii din trecut".

A trebuit înfrântă întâi somnolenţa dezorientată a vieţii româneşti din Banat. Scopul a fost urmărit prin conferinţe organizate, iarnă de iarnă, la Timişoara, şi prin revista Institutului. Dar puterea de atracţie mare a Institutului n'au constituit-o nici conferinţele nici revista ca atare. (Efortul de grupare a vieţii româneşti din Transilvania prin reviste ca Gândirea dela Cluj, Banatul dela Timişoara, a eşuat, neangajând îndeajuns păturile largi ale Românilor din partea locului). Ci cercetările, pe care le-a întreprins în Banat, chemându-i „la realitate" pe toţi intelectualii. In cele trei campanii monografice, au fost atacate problemele cele mai acute ale ţinutului. In două sate din şesul Banatului (Belinţ şi Sârbova) a fost analizată, în întreg complexul ei, problema deficitului biologic al Banatului, iar într'un sat din Clisura Cazanelor (Pojejena-de-Jos) au fost privite îndeaproape motivele sârbizării progresive a unei întregi plase. Aşa membrii acestor campanii şi odată cu ei pătura de sus a românimii bănăţene au ajuns să cunoască direct şi amănunţit unele din nevoile cele mai acute ale Banatului. Inovaţia Institutului de a cere cercetătorilor să determine şi remediile neajunsurilor constatate, pentru ca să poată fi comunicate conducătorilor politici şi administrativi ai naţiei, a ataşat mai mult de ţinut intelectualitatea bănăţeană. Bănăţenii au ajuns aşa, în decurs de câţiva ani, nu numai să se cunoască dar să se şi simtă răspunzători pentru starea provinciei lor natale.

Un rând de anchete cu privire la situaţia elementului românesc la Timişoara, în industriile şi în agricultura judeţului Timiş, a completat această activitate. (Am pomenit mai sus unele din studiile apărute în revista Institutului, care atrăgeau atenţia asupra constatărilor de mare gravitate, la care s'a ajuns).

Cât de mult a înviorat Institutul vieaţa românească a Banatului, s'a văzut cu prilejul Congresului anual al „Astrei", ţinut înainte de câteva luni, la Timişoara. Tentativa de înglobare a vieţii culturale a Banatului în „Astra", (în condiţiuni onorabile: o regională bănăţeană a „Astrei"), a întâlnit un refuz hotărît. Caietul din urmă al Revistei Inst. Social Banat-Crişana cuprinde numeroase pagini, care manifestă mândria intelectualilor bănăţeni de ce le-a reuşit şi convingerea lor că pot servi de pildă şi conducătorilor Ardealului.

Opera de pedagogie naţională, trezirea în intelectuali şi a simţului de răspundere pentru problemele regiunii şi concomitent pentru cele obşteşti ale naţiunii, nu e singurul merit al Institutului Social Banat-Crişana. El mai are două altele de o însemnătate tot aşa de mare.

A demonstrat funcţiunea politică a cercetării realităţii sociale. Incheind fiecare campanie monografică prin redactarea unui memoriu, care să formuleze problema constatată şi măsurile şi remediile găsite potrivite, şi luptând din greu, ca să impună acest memoriu atenţiei celor în drept să ia acele măsuri şi să adopte acele remedii, In-

stitutul Social din Banat a demonstrat utilitatea, pe care o pot avea cercetările și anchetele făcute de oamenii de știință pentru conducătorii națiunii. Imprejurarea că aceste memorii sezisante n'au purtat roadele așteptate, fiind de grabă uitate și trecute în arhivă de miniștrii și directorii sechestrați de satisfacerea intervențiilor de ordin electoral și de măsurile concernând țara întreagă, nu micșorează însemnătatea acestui exemplu. Rostul adevărat al cercetării realității sociale este acesta; valorificarea rezultatelor pentru teoria generală a fenomenelor observate nu e decât o operație secundară. O știm prea bine noi cei din București, și, în această privință, metoda Institutului Social bănățean e și cea a cercetărilor monografice organizate de Institutul Social din București. E adevărat însă, că multe din cercetările pornite de noi au fost socotite de cei ce le întreprindeau ca mijloace de a soluționa controverse ale teoriei, că altele s'au oprit la simpla prezentare a constatărilor, fără a mai purta de grijă ca ele să ajungă la cunoștința celui care își putea orienta acțiunea administrativă după ele.

Postulatul, stăruitor, susținut de conducătorii Institutului Social Banat-Crișana, că împrejurările speciale, de regiune de graniță, a Banatului reclamă un regim special, deschide perspectiva acelei *administrații diferențiate* de care are nevoie țara noastră. Avem nevoie de o administrație mai maleabilă nu numai în cazul Banatului, ci și a tuturor celorlalte ținuturi mărginașe și la fel și în cazul ținuturilor din mijlocul țării. De o administrație care să nu mai treacă cu vederea neajunsuri proprii unui singur ținut, pentrucă are teama legilor și a regimurilor speciale, sau să impună dispozițiile dictate de împrejurările unei părți a țării și celorlalte. O astfel de administrație diferențiată nu are cum primejdui unitatea țării, dacă e aplicată în cunoștință de cauză. Cine se îndoiește că în Maramureș și în Moldova de Nord și în Basarabia ar fi mai necesară ca oriunde o acțiune intensă de organizare cooperativă a Românimii, că în Banat natalitatea sărăcăcioasă face mai necesară decât alt undeva o campanie de reducere a mortalității?

Mlădierea aceasta a administrației presupune informarea conducătorilor Statului asupra nevoilor locale și regionale.

In concepția inițială a parlamentarismului ea trebuia furnizată de localnicii trimeși în Parlamentul țării. Azi când legătura dintre deputat și un ținut al țării e foarte slabă, funcțiunea aceasta nu poate fi îndeplinită satisfăcător decât de institutele de cercetare regionale, cum e Institutul Social Bănățean. Spre a-și îndeplini misiunea lor, ele ar trebui înglobate și sprijinite de o instituție de Stat, spre a scoate ființarea lor de sub arbitrarul subvențiilor acordate de autoritățile județene și comunale.

Activitatea Institutului Social Banat-Crișana mai comportă și un serviciu de neutralizare a propagandei maghiare, realizat prin numeroase studii și cronici, care arată în adevărata lor lumină situația din Ungaria și situația minorităților din Ardeal.

Prin toată această activitate Institutul Social Banat-Crișana a făcut capabil Banatul să-și îndeplinească misiunea lui de *ținut de graniță*. Iar un ținut de graniță trebue să fie un zid de netrecut pentru nația de dincolo de frontieră și în el vieața națională trebue să pulseze mai intens decât în ținuturile mai ferite dela mijloc. Și ochii fiilor lui trebue să cântărească faptele celor din centrul nației proprii, cu știința primejdiilor din afară și să urmărească nația vecină cu gândul la siguranța celei proprii.

La celălalt capăt al țării, Institutul Social din Basarabia realizează o activitate asemănătoare. Și acolo rândurile Românimii au fost strânse prin cicluri de conferințe și cercetări. Și acolo intenția de a face cu putință o mai bună administrare a Basarabiei. „Vrem să cunoaștem satul moldovenesc așa cum se prezintă el, pentru ca, prin cercetările noastre să fim utili întregii conduceri publice...", așa definește d-l Pan Halippa, președintele Institutului, scopul acestei lucrări. Institutul își propune să studieze și orașele din Basarabia. Ca și în Banat, conducătorii lui își pun nădejdea în „instituțiile publice" nu în sprijinul institutelor județene și comunale.

Volumul întâi al Buletinului apărut de curând, înfățișează rezultatele cercetărilor monografice întreprinse în vara anului 1936, în satele Nișcani și Iurceni.

Studiul central este al d-lui T. A. Știrbu, despre situația economică și socială a satului. Explicat prin cercetări cu privire la geologie și la sol, antropogeografice, statistice și istorice, el e amănunțit prin cercetări care arată cultura autarhă a acestor sate (medicina populară, vopsitul cu buruieni, troițele, grădinele cu flori, calendarul, literatura populară, vieața religioasă) și altele care indică măsura în care cultura modernă a Ro-

mâniei a pătruns în ele (şcoala, bibliotecile ţărăneşti). Tabloul acesta amănunţit este înfăţişarea cea mai bună a situaţiei satelor din regiunea Codrului. Iar măsurile propuse de d-l Ştirbu, cuprind trăsăturile mari ale unui program de remediere a situaţiei acestor sate cu mult proletariat agricol şi cu mazili tradiţionalişti şi lipsiţi de iniţiativă care ar putea ocupa prisosul lor de populaţie.

Cercetarea întreprinsă în vara acestui an, la Copanca în Tighina, pe care o dorim cât de grabnic, va oferi posibilitatea de a cunoaşte situaţia unui sat de lângă Nistru din judeţul Tighina. (Planul acestei cercetări e reprodus în însemnările dela sfârşitul acestui caiet).

Suntem siguri de a le face un serviciu tuturor celor preocupaţi de o mai bună organizare a României, invitându-i să ia cunoştinţă de publicaţiile celor două Institute Sociale dela marginea de Apus şi de Răsărit a ţării. Seriozitatea şi elanul acestei munci desfăşurate în provincie insuflă multă încredere.

Noi cei din Secţia sociologică a Institutului Social suntem mândri de roadele tot numeroase şi mai de preţ pe care le dă campania de cercetare a realităţii româneşti, pe care a pornit-o profesorul nostru.

ANTON GOLOPENŢIA

TĂCEREA ÎN PRIVINŢA ROMÂNILOR DE PESTE HOTARE

Evenimentele politice actuale se desfăşoară, însoţite de o tăcere completă, în privinţa Românilor de peste hotare.

Această tăcere, ne pare deadreptul neexplicabilă şi surprinzătoare: neexplicabilă, pentrucă amuţirea a venit tocmai când ne aşteptam să se vorbească răspicat despre Românii de peste hotare; surprinzătoare, fiindcă în acţiunea de românizare se neglijează această parte a neamului românesc, care ar putea fi un factor important al ei.

Prefacerile actuale pot avea repercusiuni asupra multor aspecte ale vieţii noastre sociale. Cronicarul obiectiv de mâine le va înregistra aşa cum cel de astăzi încearcă bilanţul guvernării, care a luat sfârşit înainte cu câteva săptămâni. Orice cronicar comite o gravă eroare, în România, dacă, la încheierea bilanţului, după fiecare „etapă", nu-şi va pune întrebarea: dar pentru Românii de peste hotare ce s'a făcut?

Pe lista marilor probleme ale Statului se află şi acea a elementului românesc din afară. De aceea, la sfârşitul fiecărei perioade politice, trebue să însemnăm cu da sau nu, ţinuta conducătorilor faţă de ea. Să examinăm tabloul mereu, chiar cu tristeţea că, în lunga perioadă postbelică, nicio însemnare de seamă nu s'a făcut pe el.

Neamul românesc, trebue s'o recunoaştem, n'are formulate revendicări în afară. Toată preocuparea lui în anii din urmă, s'a redus la o încercare de refacere internă. Guvernele n'au venit cu reforme care să prindă rădăcini în sufletul poporului; când în ele s'a întâmplat să fie şi oameni bine intenţionaţi, s'au văzut siliţi să cedeze în faţa indiferentismului birocrat. Ţara a ajuns astfel a fi prezentată în plină prosperitate când impozitele se „încasau", când svârcolirile particulare se domoleau. Este vorba, prin urmare, de o limitare la traiul de azi pe mâine, care nu constituie o garanţie, în întrecerea actuală dintre popoare. Căci, un popor nu-şi poate asigura prin aceasta legitimitatea existenţei sale. El trebue să trăiască dinamic. Numai o existenţă dinamică îl aduce în situaţia de a-şi pune noi şi noi probleme, a căror rezolvare neîntreruptă îi justifică existenţa.

Problema Românilor de peste hotare, este privită astăzi cu ochii omului care-şi zice că mai are de făcut şi „altceva", înainte de a se ocupa de ea. Avem de aface, fără îndoială, cu o miopie adevărată. O miopie, despre care nu poţi să zici că e proprie cutărui sau cutărui politician, fiindu-le comună tuturor.

Nimeni nu vede dincolo de prietenia, pe care a legat-o cu un român de peste hotare. Fiecare este convins că duioşia pe care i-o arată va vindeca toată suferinţa din jurul graniţelor ţării.

Avem astfel, față de acțiunea dusă în străinătate, împotriva elementului românesc, reacțiuni individuale și nu reacțiuni naționale.

Cum se explică această atitudine? Credem că este vorba de o adevărată psihoză postbelică, de o atitudine de oameni care se simt satisfăcuți, de oameni care, niciodată nu-și condamnă pasivitatea, care au reușit să imprime ritmului vieții politice nota dominantă a atitudinii lor.

Trebue să ne mirăm oare de această stare de lucruri?

Uităm, poate, că educația de după războiu, s'a făcut, prin manuale liniștitoare, conferințe și broșuri, în care se răspândea formula că România și-a dobândit totul și că, nu mai are absolut nicio dorință. Au fost crescuți oamenii, lipsiți de orice ideal, care nu știu prețui o virtute războinică și nu pot înțelege semnificația unui gest eroic.

Și tocmai de aceea, în fața prigoanei, care se deslănțuie sub ochii noștri, în Valea Timocului, în fața lacrimelor mereu proaspete de acolo, *nu* s'a ridicat *vijelios,* pentru dreptate acest neam care înainte se cutremura în fața oricărui act similar.

Românii de peste hotare, pot și trebue să fie încadrați în ansamblul general al preocupărilor de refacere internă. Altfel, revirimentul național rămâne parțial, iar rezultatele nu pot fi decât fragmentare.

Nu se poate păși la o soluționare radicală a problemelor de ordin intern, fără să faci apel și la elementul românesc din afară. Din mai multe motive: vieața Românilor de peste hotare, închide o experiență pe care, în niciun caz nu vor putea s'o aibă cei din interiorul granițiilor actuale; cadrul ei este complex; în plus, el presupune o adaptabilitate după circumstanțe — atât de multe ca număr și variate, ca aspect, dela loc la loc — care ar putea fi utilă aici. Ar fi interesant de stăruit mult în această privință. Trebue să ne mulțumim însă cu o ilustrare în treacăt, arătând cum comerțul românesc, ar putea, nu prin mari sforțări, să se scuture de tot ceea ce formează element alogen intrus, dacă Aromânilor, faimoșii comercianți pe care-i cunosc toate centrele comerciale de seamă ale Europei, li s'ar deschide porțile de intrare în țară; culturile de zarzavaturi, pe mii de hectare, ar putea fi date în seama Românilor din jurul Vidinului; modele de gospodării ar fi în stare să introducă cei din Banatul iugoslav și timocenii: întăriri de regiuni, ca Dobrogea, Bugeacul; întăriri de orașe, s'ar realiza în genere cu Românii de peste hotare, în cazul din urmă cu bizuință pe elementul macedo-român, care are o vădită înclinare spre formarea de burghezie.

Dacă acesta este tabloul, pe care trebue să-l aibe în minte un reformator, cum poate fi interpretată seria reformelor ce se anunță?

Pot ele să smulgă într'un elan general aprobarea tuturor?

Nu. Dacă în cadrul preocupărilor interne s'ar fi înglobat, spre soluționare problema Românilor de peste hotare, lucrurile s'ar fi schimbat. Câți, de pildă, n'ar fi tresăltat, dacă, însfârșit, era scoasă din umbră și revenea pe primul plan?

Tăcerea față de Românii de peste hotare este indiciul și al unui neajuns de ordin intern. Este, fără îndoială, semnul că, nici de cei din interior, nu te prea ocupi. Se trădează astfel o vieață de preocupare individuală caracteristică societăților fără evoluție însemnată; Că totul se reduce la „promisiuni", și alte lucruri cu care suntem obișnuiți. Indesirea elementelor române și dislocarea grupurilor alogene, nu se poate face decât cu o populație nouă, care trebue adusă de peste granițe. A nu face acest lucru, însemnează că-ți lipsește o perspectivă sigură de viitor, ceea ce este foarte grav.

Problema Românilor de peste hotare, mai este și o chestiune de prestigiu. Din moment ce noi, față de tot ceea ce se întâmplă cu elementul nostru, nu ridicăm niciun protest, nu încercăm să le asigurăm, prin persuasiune chiar, dreptul de a se cultiva în limba maternă, însemnează că noi ne primejduim autoritatea Statului față de vecini, *fiindcă nu avem tăria de a cere ceea ce ei deja au obținut dela noi.*

Generația tânără așteaptă mult dela Românii de peste hotare. Cu atât mai mult este condamnabilă tăcere în privința lor. Când noi suntem gata de a începe să cerem servicii dela consângenii noștri de peste hotare, Statul, nici măcar n'a trecut la o preocupare serioasă față de soarta lor, pe care vecinii, unii prieteni, o forțează, căutând să-i dea alt curs.

Granițele României sunt ferite. Apărarea aceasta nu o asigură nici munții și nici râurile: ci Românii de peste hotare, care încing ca un brâu trupul României. Această Românie este cu atât mai puternică, cu cât este mai ferită. Cu alte cuvinte,

treburile ei interne vor trece totdeauna prin rândul de Români dela hotarul său. Ei, în felul acesta, sunt adevărații vestitori ai României, așa cum vor și trebue să fie. E un cerc de încredere care ne înconjoară, în locul celui de ură ce ne-ar încreți fruntea și când am fi veseli. Acum, atât putem cere acestor consângeni. Fiindcă și așa este foarte mult. Avem și noi însă o datorie: a-i cultiva; a ni-i forma așa cum îi vrem noi.

Dar sunt Români și mai îndepărtați. Față de ei, aceeași datorie. Statul trebue să se gândească că ei sunt avantposturile unei expansiuni spirituale și economice.

De cumva stările sociale le fac cu neputință vieața în străinătate, să fie aduși încoace. Cu alte cuvinte: *una* din *două*. Căci numai așa s'ar putea justifica și *circulara* trimeasă Consulatelor noastre, în care li se dă instrucțiuni de a opri orice emigrare în țară a Românilor de peste hotare.

Tăcerea în privința Românilor de peste hotare, trebue să fie ruptă.

FLOREA FLORESCU

CETELE DE COLINDĂTORI[1]

LA LUPTĂTORI-ILFOV

Crăciunul este sărbătoarea cea mai așteptată de toată lumea, și mai ales de cei dela sat. Această sfântă sărbătoare este dorită atât pentru belșugul de mâncare cât și pentru obiceiurile ce sunt practicate cu această ocazie. Pe lângă aceasta, obiceiurile strămoșești sunt și colindele tot atât de mult așteptate mai ales de flăcăi și copii. Cu multe zile înainte de Crăciun, încep preparativele atât în domeniul artei culinare cât și ceea ce privește obiceiurile. Tot satul este în fierbere mare, fum, guițături de porci duși spre junghiere, miros de pârjoale, pocnete de biciu, cântece, colinde în repetiție: un adevărat concert plin de farmec. Pe fața fiecăruia vezi bucuria apropierii unei zile mari.

Am spus că, cu ocazia Crăciunului au loc unele obiceiuri, acestea constă în o sumedenie de cântece, de colinde, fiecare evocând un anumit lucru sau o anumită persoană. Colindele acestea sunt cântate de cete de flăcăi și copii, unii într'o zi alții în alta, ca să nu se întâlnească.

In gruparea pe cete a copiilor, nu există nicio normă, ei se adună câte 3—4—5—6 și merg de la casă la casă, colindând, fiind de unii gospodari primiți, iar de alții refuzați prin bătaie în geam.

Cu flăcăii însă, nu se întâmplă așa. *Brezăerii,* așa sunt numiți flăcăii colindători, sunt adevărații reprezentanți ai tradiției. Ei sunt primiți de toată lumea, fără nicio excepție și dacă totuși cineva îi refuză, are deaface cu disprețul întregului sat. Brezăerii au anumite rânduieli pe cari le respectă. In primul rând *ei se constituiesc în 2 mari* cete: *deleni* și *văleni,* numiți așa după cele 2 părți ale satului, prima spre deal, cealaltă spre vale. Fiecare ceată lucrează pe cont propriu, neavând cel mai mic amestec una cu alta. In ceată intră toți flăcăii părții respective a satului, exclusiv jucătorii în horă. Niciun flăcău, care nu joacă în horă n'are ce căuta în ceată. De altfel numai băieții cari joacă în horă sunt trecuți în rândurile flăcăilor. Vârsta lor variază între 16—23—24 ani. Foarte rar ating vârste mai mari, pentrucă se însoară de tineri și, în ceata colindătorilor nu pot intra și căsătoriții. De situația economică și de știința de carte nu se ține seama la constituirea cetei, toți flăcăii, fie săraci fie bogați, fie știutori sau neștiutori de carte, intră în ceata brezăerilor. In ceea ce privește locuința însă, toți trebue să fie numai din acel sat, străini nu sunt admiși sub niciun motiv în ceată.

Când se formează ceata, se adună flăcăii mai răsăriți și exclud pe cei care au fost în ceată anul precedent, dar s'au căsătorit între timp și introduc pe noii flăcăi care s'au ridicat și care au intrat în horă. Este o mare mândrie pe cel care intră în ceată. Foarte rar se întâmplă ca un flăcău să nu fie primit în ceată, pentrucă atunci nici ei n'ar mai fi primiți de cel în cauză să colinde la casa lui, și nici rudele lui nu i-ar primi, lucru care ar pricinui o pagubă. Dacă este vreo neînțelegere între ei, se aplanează prin bună învoială, grație intervenției unuia dintre flăcăi sau a unui om din sat, uneori chiar a preotului sau cârciumarului. Durata unei cete nu este limitată, după cum am spus, ea este formată de drept, pierzând în fiecare an o parte din membri prin căsătorie și reîmprospătându-se cu alții noi. Niciodată flăcăii nu s'au constituit în mai mult de 2 cete, acestea au fost mereu, delenii și vălenii și vor rămâne până se va mări satul, probabil.

Organizarea cetei. Să vedem acum cum este organizată o ceată: Cel mai mare și mai isteț dintre flăcăi deține rolul de șef. El are precădere,

[1] Din cercetările Seminarului de *Monografie sociologică* de sub conducerea lui *H. H. Stahl.*

nu putere absolută. Suverană este ceata întreagă. Şeful propune şi ceilalţi aprobă sau nu. Acest şef este în acelaşi timp şi casierul, el încasează şi păstrează banii adunaţi dela săteni. Un alt demnitar al cetei este *contaşul*, care ţine seama de tot ce s'a strâns, controlând pe casier; al treilea este acel care strânge carnea pe care o înfige în colţii unui lemn special, cu ramificaţii, acesta se numeşte „*iapa*"; ceilalţi membri ai cetei n'au altă calitate oficială decât aceea de a cânta.

In ceea ce priveşte drepturile şi datoriile, toţi sunt egali fără nicio excepţie. Cei care au anumite funcţiuni: casier, strângătorul de carne, sunt obligaţi a păstra intact ceea ce s'a strâns; în caz contrariu, sunt supuşi furiei brezăerilor. Toţi membrii cetei, trebue să ia parte la repetiţii care încep cu câteva zile înainte de Crăciun şi se ţin în fiecare seară, la casa câte unuia din flăcăi, iar repetiţiile generale la cârciumă, unde se mai cinstesc în contul banilor ce vor fi strânşi. De asemenea, toţi sunt obligaţi să ştie textul colindelor.

Când colindă şi cum colindă. In noaptea de Moş Ajun, flăcăii se adună toţi la o laltă, fără să se mai dividă între deleni şi văleni şi se duc cu bunădimineaţă pe la săteni, nu se duc însă pe la toate casele, ci numai la cele mai înstărite. Copiii în schimb încep de cu seară şi până dimineaţa, mergând la fiecare casă cu bună-dimineaţa. In seara dinspre Crăciun, brezăerii (cele 2 cete), pornesc cu colindele pe la casele oamenilor. Deşi împărţiţi în deleni şi văleni, ambele cete colindă, însă şi o parte şi alta a satului. Primul colind îl spun la casa preotului, apoi la cârciumă şi pe urmă dela casă la casă, pe fiecare linie a satului. Toată lumea îi primeşte cu bucurie, nu se întâmplă decât foarte rar ca cineva să nu-i primească. Dacă n'au bani, plătesc în schimb cu carne de porc, care se găseşte în casa fiecărui creştin. Unii dau numai bani, iar alţii şi bani şi carne. După ce au terminat cu colindele, lucru care se întâmplă cam pe la ora 11—12 din noaptea Crăciunului, vin la cârciumă ambele cete, separat bineînţeles, fac socoteala şi predau banii cârciumarului, care-i preface în vin, iar carnea strânsă este dată tot cârciumarului, care o pune imediat la fript. In mai puţin de o oră dela sosire, se încinge un chef în toată puterea cuvântului, cu carne friptă şi vin. Beau şi mănâncă până când cei mai slabi cad sub mese, iar ceilalţi până la limita puterilor necesare târârii până acasă. Impărţeala nu este făcută tocmai drept, pentrucă unii beau mai mult, alţii mai puţin, după putere, însă aceasta nu supără pe nimeni. Dacă unul din brezăeri voieşte partea lui în bani, i se satisface dorinţa, însă aceasta se întâmplă mai rar. E considerat ca o ruşine să ceară partea în bani, i se spune aceluia că îi este frică de părinţi şi de aceea se întâmplă rar. Plăcerea cea mare constă în a face chef toţi laolaltă cu lăutarii la ureche tot timpul Crăciunului. După cum vedem tot ceea ce au flăcăii în urma unei zile de cântat pe la ferestrele cetăţenilor, este o beţie de 3—4 zile. Pentru ei acest lucru este cea mai mare fericire.

Ritualul. In ziua fixată după amiaza ultimei zile dinaintea Crăciunului, pe la orele 3, cele două cete de brezăeri pornesc cu colindele. Ceata odată ajunsă la fereastra unei case, se împarte în 2, 1/2 într'o parte a ferestrei şi 1/2 în cealaltă parte, lăsând fereastra liberă. Toţi membrii casei stau în casă la fereastră. Brezăerii se adresează la cei din casă cu urarea: „La mulţi ani", însoţită de un sunet de clopot. Cei din casă comandă apoi colindul dorit, pe care colindătorii îl cântă, fiecare parte câte o strofă, ca să nu se obosească. După terminare încep altul tot comandat de cei din casă şi poate şi altul. Plata este în funcţie şi de numărul de colinde cântate. La unele case flăcăii cântă ce vor ei. Toate colindele sunt executate afară din casă. Unul singur face excepţie şi anume, colindul lui Dumnezeu, care se începe afară şi apoi intră colindând în casă, unde este terminat. După sfârşitul colindului toţi în cor repetă urarea: „La mulţi ani", căreia îi urmează plata.

Colindele sunt după cum am mai spus de mai multe feluri: 1) *Colind de preot;* 2) *Colindul lui Dumnezeu;* 3) *Colind de casă;* 4) *Colind de tineri;* 5) *Colind de fată mare;* 6) *Colind de copil;* 7) *Colind de flăcău.*

Ca instrumente brezăerii n'au decât un clopot, a carui menire este să anunţe sosirea colindătorilor şi să acopere prin sunare greşelile eventuale sau încurcăturile din timpul cântecului.

Fiecare din aceste colinde cântă un anumit lucru, bunăoară, colindul de fată mare, cântă frumuseţea fetei, care este cerută de mari personalităţi care la început au cerut zestre mare, dar când au văzut frumuseţea ei au început să scadă din pretenţii numai să nu o piardă din mână. Tot aşa colindul de băiat, în care cel colindat este comparat cu voinicii legendari. In aceste colinde se vede şi acuma credinţa poporului în figurile legendare şi în vremurile când Dumnezeu umbla pe pământ ca orice alt om.

In afară de colinde mai sunt şi aşa zisele oraţii în care intră pluguşorul, sorcova şi vasilca. Colinde sunt cântate numai până la Crăciun, iar oraţiile în ajunul Anului Nou şi după Anul Nou şi anume: cu pluguşorul se pleacă în ajunul Anului Nou, după masă. Flăcăii se adună ca şi la colinde, în două cete: văleni şi deleni. Unul dintre flăcăi care poartă şi nelipsitul clopoţel, spune la fereastra sătenilor pluguleţul.

„Aho, Aho, copii argaţi",
„Staţi puţin şi nu mânaţi", etc....

Pluguleţul este la fel cu cel din toate părţile, pentrucă este învăţat din carte. In timp ce unul recită la fereastră, flăcăii trosnesc din bice uriaşe de asurzesc urechile, iar altul seamănă boabe de grâu prin bătătura casei. Câteodată flăcăii au şi un plug, tras de boi, cu clopote mari la gât şi trag brazde prin faţa casei. Organizaţia cetei este la fel ca şi la colinde, exceptând cazul iepei, care acuma, nu-şi mai are rostul, de oarece la pluguleţ nu se dau decât bani. Cu plugul însă, nu vin numai flăcăii, ci şi oamenii în vârstă uneori. Ei vin tot constituiţi în ceată, cu un plug tras de boi, ori cu o roată de căruţă, pe care sunt montate 2 manechine, bărbat şi femeie, care în momentul ţinerii roţii în mişcare, se învârtesc fiecare ca o pereche de dansatori.

In ziua de Sf. Vasile (Anul Nou), se umblă cu sorcova, care este rezervată numai copiilor până la 10—12 ani. Ei se adună câte 2—3—5, de obiceiu merg şi pornesc din casă în casă, cu o ramură cu flori colorate, de hârtie, care se numeşte „Sorcovă". Ajunşi în casă, începe cu cel mai bătrân, zicându-i:

„Sorcova vesela"
„Să trăieşti să 'mbătrâneşti".

Apoi, din ce în ce, spre cei mai mici. Cei din casă le dau fie bani, fie covrigi, nuci, colăcei, etc.

In dimineaţa Sfântului Vasile, tot satul mişună de copii, cu sorcova, dând înfăţişarea de poză satului. Toţi copii sunt voioşi şi se întreabă când se întâlnesc, cât a strâns fiecare.

In sfârşit, ultimul obiceiu, care este rezervat de altfel şi ultimei categorii omeneşti, ţiganii anume, este „Vasilca".

Vasilca este botezată o căpăţână de porc, peste care se pune o ilustrată (chip de femeie), împodobită cu tulpane albe, cu panglici şi mărgele şi aşezate pe o tavă, iar tava într'un coş, atârnat de gâtul unui ţigan. Ceata este formată din 7—8 ţigani, care cântă pe două partide; în timp ce cântă una cealaltă se odihneşte. Şi aci plata se face în bani, şi cu carne de porc.

„Vasilca" este cântecul de prea mărire a lui Dumnezeu, alături de care stă Sfântul Vasile.

Cu „Vasilca", se termină obiceiurile de Crăciun. După trecerea ei, nu se mai simt sărbătorile. De acum toţi aşteaptă sfârşitul iernii şi cu aceasta, primăvara cea frumoasă.

ANA VULTUREANU

LA OTEŞTI-OLT, ÎN IARNA 1935/36

In Oteştii de Jos, colindătorii cu „Moş Ajunul", se împart în două cete: una în cătunul Aldeşti şi a doua în cătunul Vlăicanilor, Buşnegilor (în restul satului).

In compunerea acestor cete de colindători cu „Moş Ajunul", intră, în primul rând, copiii sătenilor, dela 5 ani în sus, de atunci de când pot să se ţină de cârd şi până la băieţii mari. In al doilea rând iau parte flăcăii şi bărbaţii căsătoriţi de curând. Mai rari sunt bărbaţii în vârstă, dela 35 de ani în sus, în aceste cete.

Cel dintâiu lucru de relevat este faptul că, majoritatea acestor cete este alcătuită din membri de sex bărbătesc, deoarece din partea femeiască nu iau parte decât copilele între 5 şi 12—13 ani, vârstă când se socotesc sau sunt socotite de către părinţii lor ca prea mari pentru a mai lua parte la colind. Important este iarăşi faptul că la colind iau parte aproape unanimitatea copiilor din sat şi aproape toţi flăcăii, afară de cei ce'şi fac stagiul militar şi de intelectuali cari se abţin.

In privinţa situaţiei economice a participanţilor, sunt de observat următoarele:

Dintre copii iau parte copiii tuturor sătenilor, indiferent de situaţie materială. Aceasta spre deosebire de cetele flăcăilor, în care nu mai intră cei ce au plecat să înveţe carte şi spre deosebire mai ales de cetele bărbaţilor, în care intră mai

puţin aceia care păstrează amintiri frumoase despre colind, iubindu-l, cât mai ales săracii şi câteodată beţivii (deoarece se împarte şi vin colindătorilor).

Aşa de exemplu, în ceata din cătunul Aldeşti, am remarcat pe Nicolae Fieraru, de 45 ani, fierar de meserie, ţigan, fără familie proprie. Apoi am mai remarcat pe Stan Cornăţeanu, de 38 ani, ţăran sărac. Tot asemenea, în fine, am remarcat pe Marin Vătafu (Gălmează), de 42 ani, ţăran sărac şi el, însă tare beţiv, şi aşa după cum îi spun consătenii, stricat din băutură (cazuri din acestea sunt foarte multe, şi aproape toate sunt consecinţele crizei ce bântuie în viticultură).

Aceste cete de colindători cu „Moş Ajunul" sau „Colindeţele", sunt formate pe cătune, din persoane aparţinând familiilor acestor cătune şi colindă numai în cătunele respective. Din această cauză cetele sunt şi numeroase, între 60 şi 100 de membri pentru fiecare ceată. Aşa în Aldeşti, cătunul fiind mai mic, ceata de colindători cu Moş Ajunul era compusă din vreo 60 de inşi, pe câtă vreme a doua ceată fiind formată din membrii aparţinând mai multor cătune, ce merg împreună, trecea de 100 inşi.

Nu se poate vorbi de o organizaţie a acestor cete şi de o pregătire anterioară a lor în vederea colindului.

Aceste cete se formează totdeauna spontan, în chiar seara colindului, prin puterea obiceiului.

De cu seară, după ce iau masa — deoarece la ţară se ia masa de cum înserează, — uneori chiar fără să mai mănânce, copiii îşi iau o traistă făcută special în vederea acestui colind, dacă nu sunt la şcoală, când îşi iau ghiozdanele de şcoală şi ies în şosea.

Aci încep să fluere, îşi strigă tovarăşii de prin vecini şi încep să sbenguiască în aşteptarea celor mari, care să ia conducerea. Mai târziu ceva, încep să apară grupuri de câte 2, 3 sau 4 băieţi între 15 şi 18 ani.

Unii dintre aceştia şi-au procurat şi câte o lumânare, pe care o aprind ca să lumineze calea.

După aceştia încep să apară aşa zişii flăcăi, dela 18 ani în sus şi bărbaţii, care adesea îşi iau cu ei şi câte un ciomag. Aceştia împreună cu cei mai înfipţi dintre cei de 15 la 18 ani, îşi arogă conducerea. Aceştia sunt un fel de conducători de drept, impuşi prin autoritatea de care se bucură. Ei poartă denumirea de „vătafi". Vătafii, sau mai degrabă câţiva dintre ei, iau pe colindători şi-i duc undeva, lângă vreun pod, sau lângă vreun gard, unde se procedează la numărătoare. Sunt aşezaţi la rând de câţiva, iar alţii îi numără. Totodată le arată şi ce vor avea de făcut. Ii învaţă cum vor ura pe la casele pe unde vor merge.

E de datoria vătafilor ca să facă ordine printre colindători, pe la casele pe unde merg, pentru ca să nu apară ca o mulţime gălăgioasă, fără nici o organizaţie.

Insişi cei ce îi primesc, nu le împart colindeţele (darurile), până ce colindătorii nu-şi impun ordinea necesară. De multe ori gazdele neglijează cu totul ordinea instituită de vătafi şi impun ele una nouă. Aşa de pildă este obiceiul ca să se aşeze colindătorii, afară de vătafi, în semicerc, în faţa casei.

Insă, dacă gazda găseşte de cuviinţă altfel, strică această ordine şi îi aşează fie pe două rânduri, fie că se aşează la poarta curţii cu darurile sale şi le împarte la colindători, pe rând, cum ies din curte pe poartă.

Această procedură a „Moş Ajunului", se petrece întotdeauna în seara zilei de 23 Decemvrie, adică în noaptea ajunului Crăciunului, (de unde îşi trage şi numele), aşa cum se înţelege foarte uşor şi din denumirea colindului.

Colindatul începe pe la orele 8 seara, după ce iau sătenii masa, şi obişnuit ei o iau de vreme. Pleacă din vreme cu colindatul, pentru ca să nu fie aşteptaţi prea mult de săteni.

Timpul colindatului variază cu numărul caselor pe la care colindă (la care sunt primiţi). Dacă sunt mai puţine case în cătun, colindatul se termină pe la orele 10½ sau 11, pe când în cătunele mai mari sau când ceata e formată din colindătorii mai multor cătune, colindatul se termină după orele 11; câteodată se termină pela orele 1 după miezul nopţii.

In tot acest răstimp, colindătorii merg din casă în casă, dela un capăt al cătunului la celălalt.

Fiindcă obişnuit iarna ţăranii se culcă foarte din vreme, stingând lămpile, cei ce primesc pe colindători îi aşteaptă cu luminile aprinse în casă. Cei care n'au pregătit nimic pentru colindători şi nu s'au culcat încă, îi anunţă dela poartă de acest lucru.

Numărul celor care îi primesc, variază după prosperitatea anului. Când anul este îmbelşugat, colindătorii sunt primiţi la rând, afară de cei prea săraci şi de câţiva rău voitori. Chiar ţiganii în aceşti ani îi primesc. Insă cum anul 1935 a fost foarte sărac în această regiune, numărul primitorilor a fost foarte mic. De abia vreo 15, în că-

tunul Aldeşti, din 50 de familii câte sunt în cătun.

Colindătorii sunt primiţi în curtea caselor, unde după ce se stabileşte o ordine de către vătafi sau de către însăşi gazda, li se distribuie individual ceea ce s'a pregătit pentru ei.

Li se împart fie covrigi, fie colaci (ce poartă denumirea specială de colindeţe), fie câte un pahar cu vin la cei mici, iar la vătafi câte două sau trei pahare. Cei mai înstăriţi nu împart numai câte un singur fel din aceste daruri, ci pe lângă covrigi sau colindeţe dau şi vin.

Colindătorii cu „Moş Ajunul", sau „Colindeţele", nu intră niciodată în casă, fiind mulţi. Obiceiul este ca ei să aştepte în curte, iar colindul le este foarte redus. El constă din câteva urări pe care le strigă.

Al doilea colind de Crăciun, în ordine cronologică, este colindul denumit *„Steaua"*. Steaua este colindul cu care se umblă cele trei zile ale Crăciunului. In prima zi a Crăciunului a colindat — în trecere — prin comună o singură ceată, compusă numai din bărbaţi în vârstă, între 30 şi 40 ani.

In ziua treia a Crăciunului am mai observat încă o ceată de colindători cu „Steaua", compusă însă numai din copii.

Am observat numai aceste două cete, dintre care însă numai pe cea de a doua (cea din ziua treia de Crăciun) mai amănunţit, deoarece prima ceată a trecut în ziua dintâi, când eram la slujba religioasă.

Numai când am ieşit dela biserică i-am văzut la oarecare distanţă, iar observaţiile mele le-am dedus din această fugară privire, şi din detaliile pe care mi le-au dat cei ce-i primiseră. Ambele cete erau compuse din câte trei colindători.

Primul lucru care trebue relevat la acest colind, este faptul că toţi colindătorii sunt de sex bărbătesc. N'am observat nicio dată că ar fi luat parte la acest colind vreun colindător de sex femenin. La ceata din prima zi a Crăciunului, voiu mai avea de relevat faptul, că era compusă din bărbaţi în vârstă între 30 şi 40 ani. Apoi toţi aceştia erau căsătoriţi. Trebue relevat acest lucru, fiindcă de obiceiu toate cetele de colindători cu „Steaua" şi „Sorcova" sunt compuse din copii, aşa cum era compusă şi ceata a doua de colind cu „Steaua" din ziua treia de Crăciun.

Ceata cu „Steaua", compusă numai din bărbaţi în vârstă, ar fi fost, după spusele celor ce-i mai văzuseră, aceiaşi pe care am observat-o şi eu în anul precedent.

Acest fapt cred că se explică numai având în vedere reaua stare materială a colindătorilor. In colind ei îşi găsesc numai pretextul de a umbla să capete câte ceva pentru gurile înfometate de acasă. Acest lucru se vedea destul de clar şi din faptul că, spre deosebire de ceilalţi colindători, ei erau însoţiţi de câte o pereche de dăsagi, pe care o purtau pe umeri, în care să-şi pună bucăţile de carne pe care le obţin dela cei ce-i primesc. Sărăcia lor se vedea dela distanţă, se citea pe faţa lor lipsită de bucurie şi de elan.

Aceasta spre deosebire de colindătorii din ceata doua, ale căror feţe exprimau o adâncă şi nespusă bucurie.

Aceşti tineri copii îşi exprimau bucuria şi plăceera pe care o aveau de a colinda, prin elanul pe care-l puneau în glasurile lor gingaşe şi în sprinteneala cu care răspundeau la întrebări. Această ceată de colindători era compusă din trei copii. Cel dintâiu, şeful cetei, purta numele de Buicu Gheorghe, în vârstă de 16 ani, cu şase clase primare învăţate. Era fiu de comerciant, părinţii lui, după cum mi-a spus el, au o băcănie.

Cel de al doilea colindător, purta numele de Marin D. Gheorghe, de 15 ani. Acesta nu învăţase nicio clasă primară, spre deosebire de ceilalţi doi colindători. Era fiu de agricultori.

Cel de al treilea se numea Parpală R. Stancu, de 14 ani. Acesta învăţase şase clase primare. Părinţii lui erau agricultori.

Un lucru trebue accentuat la toţi aceşti colindători cu „Steaua": niciunul nu era băştinaş din comuna Oteştı.

Prima ceată, cea compusă din bărbaţi în vârstă, era din Leleasca, iar cea de a doua ceată era originară din comuna Vai-de-Ei. Referitor la modul de formare al cetei de copii, Buicu Gheorghe, fiul comerciantului care era şi cel mai desghetat, mi-a răspuns că el s'a gândit la aceasta, şi atunci s'a înţeles cu ceilalţi doi să colinde cu Steaua zilele Crăciunului.

In vederea colindului s'au adunat acasă la acesta, unde cei trei au învăţat să cânte un text de colind cu Steaua, dintr'o carte de colinde pe care o avea el (Buicu).

După aceasta, au căzut cu toţii de acord ca să colinde sub şefia lui Buicu Gheorghe.

Atât colindătorii din ceata întâia, cât şi cei din ceata doua, nu merg cu colindul la rând din casă în casă, ci după cum li se pare lor că vor fi primiţi sau nu, având în vedere aspectul caselor şi al gospodăriilor. Unde socotesc ei că locuiesc

gospodari cu stare, intră prin câini, fără chiar să mai întrebe. Intră direct în casă, numai dacă nu sunt preveniţi din curte de către gospodari.

Acest sistem îndrăsneţ, fără să aştepte invitaţie, cred că îl practică fiindcă ştiu că odată intraţi în casă, oamenii vor ezita să-i respingă. Insă câteodată li se întâmplă şi contrariul, când oamenii sunt rău dispuşi.

Intrebând pe cei din ceata doua până unde au de gând să meargă cu colindul, mi-a răspuns Marin D. Gheorghe, cel analfabet, că merg până la Sfânta la Urluiasca — comună vecină cu Oteştii— ca să-i închine, că au rămas neînchinaţi. (Fiind moda cu sfinţii acum, s'a ivit şi în Urluiasca o fecioară de 21 ani, care pretinde că a vorbit cu Dumnezeu, căreia lumea îi zice „Sfântă", şi care închină pe toţi vizitatorii, după cum pretinde că i-a spus Dumnezeu). Câştigurile pe care le obţin colindătorii în tot cursul colindului lor cu „Steaua", sunt adunate de şef, care face şi pe casierul şi care constau de cele mai multe ori în parale şi numai rare ori din alte obiecte (numai când cer ei), ca bucăţi de carne de porc, având în vedere că de Crăciun e obiceiul ca fiecare familie să taie cel puţin un porc.

Aceste câştiguri sunt împărţite între colindători în părţi egale, având în vedere numărul lor. La colindul cu „Steaua", de ex. cetele fiind compuse din câte 3 colindători, câştigul va fi împărţit în trei.

La colindele cu „Steaua", unde colindătorii întotdeauna au fost din alte comune învecinate, îşi cer voie numai la gospodăriile unde văd pe cineva pe afară. Unde nu văd pe nimeni, intră în casă fără să-şi ceară voie.

Colindătorii cu „Steaua" nu cunoşteau decât un singur text, pe care-l cântau din gură, fără a fi însoţiţi de vreun instrument muzical.

In rândul al treilea, în ordinea cronologică a colindelor de sărbătorile ce se ţin lanţ ale Crăciunului, urmează *„Pluguşorul"*. Cu Pluguşorul se colindă în noaptea din spre anul nou. In comuna Oteşti, în ajunul anului nou 1936, au colindat cu Pluguşorul două cete de colindători: una în Oteştii-de-Jos şi alta în Oteştii-de-Sus. Fiecare dintre aceste cete, au colindat în satele respective şi nici n'au încercat să treacă în teritoriul celeilalte cete. Aceasta se datoreşte faptului că în trecut, întotdeauna când o ceată îndrăsnea să treacă cu colindul în celălalt sat, erau bătuţi colindătorii de către flăcăiii şi bătăuşii din satul încălcat şi izgoniţi până afară din sat.

Voiu descrie deci numai ceata din Oteştii-de-Jos, din satul meu. Această ceată a fost compusă din nouă flăcăi între 19 şi 24 ani şi din vreo 20 sau 25 copii între 12 şi 18 ani. Toţi colindătorii cu Pluguşorul erau de sex bărbătesc, însă nici unul căsătorit. Deci numai copii şi flăcăi.

Aproape toţi colindătorii ştiau carte şi erau fii de agricultori, care formează aproape unanimitatea locuitorilor comunei. De notat este faptul că toţi colindătorii erau băstinaşi. In privinţa organizării, tot ca şi la „Colindeţe", nu se poate vorbi de o pregătire a colindătorilor în vederea colindului. Colindătorii cu „Pluguşorul", se adună tot în mod spontan, în seara dinaintea Sf. Vasile, după mâncarea oamenilor, la podul lui Dumitru Preda, aşa cum ştiu ei că s'au adunat în anii trecuţi, împreună cu alţii care acum înaintaţi în vârstă, nu mai participă.

Aci, după ce se adună cu toţii, cei mari stabilesc cine va fi conducătorul şi se precizează rolurile fiecăruia în parte. De fapt, cel ce e conducătorul cetei, are şi obligaţia să recite colindul şi tot el încasează şi paralele.

Restul celor mari trebue să stabilească şi să menţină ordinea printre colindători. Tot ei mai poartă şi un plug. Printre colindători sunt primiţi toţi cei ce doresc să ia parte la colind în mod gratuit.

Colindătorii cei mici se împart în două grupe: deoparte cei cu clopote de toate mărimile şi de alta cei cu bice. Nu există aci nici un alt criteriu de împărţire a lor, decât după obiectele cu care au venit de acasă şi pe care şi le pregătesc încă din timpul zilei. Dinainte chiar de ziua colindului îşi caută clopotele, de toate mărimile şi le bălăngănesc, iar alţii îşi fac bice cu sfârcuri de mătase, cu care pocnesc. Şef în această ceată a fost Ilie Săndulescu, flăcău, în vârstă de 21 ani, care a citit „Pluguşorul", la ferestrele caselor pe unde au fost primiţi.

Organizaţi astfel, în pripă, pornesc în seara spre Anul Nou, pe la orele 8 p. m. să colinde cu Pluguşorul prin sat. Pentru acest lucru încep dintr'o margine a satului, însă spre deosebire de „Colindeţe", nu mai merg din casă în casă, ci merg numai pe la fruntaşii satului: la preot, învăţător, proprietari şi pe la alte notabilităţi ale satului. Merg numai pe la aceştia fiindcă ştiu că ceilalţi săteni sunt mai necăjiţi, pe când despre cei de mai sus ştiu în mod sigur că vor fi primiţi. Aceştia îi primesc la fereastră, unde, dacă n'au învăţat colindul pe dinafară, li se pune o lampă în

fereastră pentru ca să poată să-şi citească colindul, dacă nu şi-au procurat şi o lanternă.

După ce termină de recitat colindul, conducătorul, împreună cu cei mai mari sunt invitaţi la câte un pahar cu vin, iar după aceea li se plăteşte de gazdă cât crede ea de cuviinţă.

După ce termină cu colindatul, cei mari, dimpreună cu şeful, care obişnuit face şi pe casierul, merg într'o casă, — de când nu mai este cârciumă în sat, — unde îşi împart câştigurile obţinute.

De remarcat este faptul că aceste câştiguri se împart numai între conducători (colindătorii cei mari). Ceilalţi, adică colindătorii cei mici, sunt excluşi dela împărţeală. Astfel, anul acesta, după ce s'au câştigat 200 lei, cei mari în număr de 9, au mers acasă, la Ilie Săndulescu, unde şi i-au împărţit.

De oarece colindătorii cu Pluguşorul, merg numai pe la cei care-i ştiu că au să-i primească, nu-şi cer niciodată voie. Intră toţi în curte; şeful şi împreună cu câţiva din cei mari trec la fereastră, începându-şi colindul, iar cei mici, cu clopote şi bice, rămân în curte, unde se împart în grupe de câte trei, la distanţe potrivite, pentru a putea să-şi exercite rolurile, atunci când aud sau li se face semn de către conducători să sune din clopote şi să pocnească din bice.

Nu cunosc (colindătorii cu Pluguşorul) decât un singur colind, pe care, după cum s'a spus mai sus, îl citesc cu glas tare. In totdeauna, colindătorii cu Pluguşorul sunt însoţiţi de clopote şi bice; mai poartă pe lângă acestea şi câte un plug mare. Toate acestea înfrumuseţează decorul şi dau impresia unui adevărat plugărit.

Un alt colind, care urmează Pluguşorului, în ordine cronologică, este *„Sorcova"*.

Cu Sorcova au colindat mai multe cete de colindători. Au fost vreo şase cete, dintre care, însă, numai la două le-am reţinut numele.

Aceste cete erau compuse din câte doi sau trei copii, dela vârsta de 10 ani la 13.

Aşa, o ceată era compusă din doi: Marin I. Buiculescu, de 11 ani, fiu de agricultor, în clasa IV-a primară, care era şi şef (conducător) şi din Constantin Nicolescu, de 10 ani, tot fiu de agricultor, în clasa IV-a primară.

O altă ceată era compusă din trei colindători-copii: Petre D. Berianu, de 12 ani, fiu de agricultor-zidar, în clasa IV-a primară; el era şeful echipei; din Moraru Ion, de 10 ani, în clasa III-a, fiu de agricultor şi din Florea Stănescu, de 11 ani, originar din Bucureşti, venit în sat pentru a-şi face şcoala primară, într'un mediu mai sănătos

Dintre toţi colindătorii cu Sorcova, numai acesta n'a fost băştinaş din Oteşti. Toţi ceilalţi erau fii de ţărani din comună. Pe lângă fii de ţărani, am mai remarcat şi copii de funcţionari. Aşa, într'o altă ceată am observat pe fiul agentului de cultura tutunului, Marinescu, elev la liceul din Slatina, în clasa II-a.

Tot asemenea am observat pe fiul preotului Lică din Oteştii-de-Jos, în clasa III-a gimnazială, împreună cu sora lui, Constanţa şi cu Florica Moraru, verişoara lor, fiica proprietarului din sat.

După cum am observat, aproape toate cetele sunt formate din rude (fraţi, veri şi cumnaţi), şi câte odată din vecini. După ce se înţeleg că au să colinde cu Sorcova, se îngrijesc să-şi cumpere o sorcovă dela oraş (Drăgăşani). Aşa de exemplu, întrebând pe cei din ceata al cărei şef era Petre Berianu, mi-au spus că ideia a venit dela Florea Stoenescu, ruda lor (cuscrul) din Bucureşti, iar Luni, înainte de Sf. Vasile, s'au dus la târg la Drăgăşani, şi şi-au cumpărat sorcovă. Colindul îl ştiau cu toţii dela şcoală, iar alţii mai învaţă în plus alte urări de prin cărţi speciale de colinde, fie după cum mi-au spus cei din ceata al cărei şef era Marin Buiculescu, au învăţat colindul dela unul de peste Olt.

In totdeauna şefi ai cetelor sunt cei mai în vârstă dintre ei, şi cei mai desgheţaţi.

In această formaţie pleacă prin sat, în dimineaţa Sf. Vasile (Anul Nou). Ei colindă până pe la prânz, când se întorc acasă.

De obiceiu, merg din casă în casă, dar când sunt repeziţi într'un loc, atunci o porţiune din sat nu mai dau pe la nicio casă.

Unde sunt primiţi, întotdeauna sunt invitaţi în casă, unde urează pentru fiecare din cei prezenţi în parte.

Câştigurile, pe care le obţin, le împart între ei după numărul colindătorilor. Dacă sunt trei colindători în ceată, le împart în trei părţi, dacă sunt numai doi colindători, le împart în două.

De multe ori nu aşteaptă nicio invitaţie, ci intră prin câini, direct în casă, unde cântă. Alţii însă aşteaptă afară, să fie chemaţi să intre.

Cei mai mulţi dintre colindătorii cu Sorcova, cunosc, pe lângă urarea obişnuită „Sorcovei", şi alte urări, ca: Turnul Babilonului şi altele. Nu sunt însoţiţi în colindatul lor de niciun fel de instrumente.

Un colind, cu totul neobişnuit pe valea comunei Oteşti, am mai observat încă de sărbătorile Crăciunului 1935. Acest colind se intitula: *„Capra"* sau *„Jianu"*. Cu „Capra", colinda o ceată compusă din cinci colindători, al cărei şef era Constantin Fieraru, de 34 ani, fierar de meserie, neştiutor de carte şi căsătorit.

Această ceată cu „Capra", mai era compusă din următorii 4 colindători: Neacşu Marin, căsătorit, agricultor, ce avea cinci clase primare; din Constantin St. D. Diu, de 21 ani, căsătorit, agricultor şi zidar, analfabet; Panait Mihai de 21 ani, necăsătorit, agricultor şi neştiutor de carte, şi din Florea Văduva, de 16 ani, fiu de agricultor, cu trei clase primare.

Lucrul demn de remarcat la aceşti colindători cu „Capra", e că toţi sunt originari şi domiciliaţi în comuna Deleni-Olt, la o distanţă de 17 km de comuna Oteşti, spre Sud.

Această ceată alcătuită astfel în comuna Deleni, după cum spuneau ei, erau rupţi din ceata intitulată „Grozea"; însă certându-se între ei, aceştia, s'au despărţit sub conducerea lui Constantin Fieraru şi au pornit singuri, să colinde.

Mai întâiu şi-au stabilit itinerariul. Au plecat din Deleni, comuna lor, trecând Oltul în jud. Romanaţi; de aci au luat-o pe valea Oltului, în sus, trecând în jud Vâlcea, până la Drăgăşani şi chiar mai în sus, trecând însă înapoi pe podul dela Drăgăşani, din nou în jud. Olt; de aci au mai mers prin satele din lunca Oltului, trecând apoi peste deal, în valea Oteştilor, pornind înspre Sud, în direcţia satului lor.

Au pornit cu colindul din prima zi de Crăciun, şi ajungând în Oteşti de abia cu o zi înainte de Bobotează, iar în satul lor Deleni, au sosit de abia în ziua de Sf. Ion Botezătorul. In colindul lor, pe un circuit atât de mare, nu mergeau din casă în casă, ci numai pe la care binevoiau să-i primească; întrebau mai ales unde vedeau case mai mari cu gospodării mai cuprinse. Aceştia îi primeau în curte, unde, în mijlocul lumei adunate, ca să vadă spectacolul, îşi începeau colindul, sau mai bine zis, jocurile lor care produceau mare haz printre spectatori.

Unul dintre aceşti colindători era îmbrăcat într'o piele de capră, cu coarne respectabile şi, în poziţia naturală a caprei, făcea diferite comicării, luându-se după copii şi fete şi clămpănind din gură, în timp ce ceilalţi colindători îşi jucau rolurile lor. Colindul lor consta într'un fel de piesă, aşa după cum spuneau şi ei, că e o piesă compusă din nouă acte. Motivul principal al acestei piese era prinderea haiducului Jianu. De aceea, întrebându-i cum se intitulează colindul lor, mi-au şi răspuns unul: „Jianu". Colindul consta din dialoguri şi din cântece.

Colindătorii se foloseau de următoarele instrumente: unul, care interpreta rolul Jianu, avea o bâtă şi un fluer; altul o puşcă; al treilea şi al patrulea câte o sabie. După ce-şi terminau colindul, jucau hora, prinzându-se cu toţii de mână.

Referitor la istoricul şi tendinţele de viitor ale colindelor de Crăciun, sunt de spus următoarele:

In trecut, colindele aveau o intensitate şi o trecere mult mai mare. Aşa, referitor la Colindeţe, nu există aproape casă, fie cât de săracă, care să nu sacrifice o baniţă de grâu sau câţiva poli pentru colindătorii cu „Moş Ajunul". Mai ales în anii îmbelşugaţi, colindătorii de Crăciun erau încurajaţi foarte mult.

Colindătorii cu Steaua, erau primiţi nu numai de fruntaşii satelor, ci şi de sătenii cu o stare materială mijlocie. Tot asemenea erau primiţi şi cei cu Pluguşorul. Insă din cauza crizei care durează de atâţia ani şi fără speranţe de a surveni o îndreptare, sătenii au devenit din ce în ce mai închişi, mai rău voitori faţă de gingăşia, frăgezimea şi de sărbătoreasca bucurie a colindelor. Din cauza lipsei de încurajare, colindătorii s'au tot rărit din ce în ce mai mult.

Colindătorii cu Steaua, după cum am văzut mai sus, nu mai există. Dacă totuşi se mai colindă cu Steaua, se colindă de către cete de colindători venite din alte comune. De asemenea, de unde înainte cetele de colindători cu „Pluguşorul", erau compuse din câte 50—60 de indivizi, astăzi însă s'au redus sub jumătate. Această reducere a numărului de colindători se datoreşte tot faptului că sunt rău primiţi de către săteni. Dacă se mai adună însă câţiva pentru ca să mai colinde, aceasta se datoreşte entuziasmului tineresc şi puterii obiceiului, precum şi bunei primiri din partea câtorva intelectuali şi fruntaşi ai satului.

Totuşi aceste obiceiuri, aşa de frumoase, nu vor muri aşa de vreme şi aşa de uşor. Ele sunt destul de puternic întipărite în sufletul sătenilor şi mai ales al copiilor; aşa că datorită iubirei pe care părinţii o au faţă de proprii lor copii şi propagandei făcute de preot şi de intelectualii din sat, nu vor pieri. Colindătorii cu „Moş Ajunul", vor fi primiţi mult mai bine dacă anii viitori vor fi mai îmbelşugaţi în roade.

Am observat chiar un reviriment în ceea ce priveşte colindul cu „Sorcova". De unde în anii trecuţi nu colindau prin sat decât una sau cel mult două cete şi acelea numai împrejurul caselor lor, pe la rude şi vecini, anul acesta (1935), am observat nu mai puţin de şase cete de colindători din toate părţile comunei.

Aceasta cred, că se datoreşte nu numai faptului că acest colind (Sorcova), prezintă mare atracţie pentru copii, dar şi bunei primiri pe care le-o fac sătenii în ziua de Anul Nou.

Criza economică care bântuie, şi care a făcut ca'n loc de colindători copii să pornească, dela mari distanţe, oameni în vârstă, cu ciomagul în mână şi cu desagii pe umeri, pentru a aduna o bucătură pentru copiii lăsaţi flămânzi acasă, va trece şi colindele vor fi continuate de către copiii lor. De aceea, aceste colinde, unele dintre cele mai frumoase manifestări spirituale ale satului românesc, nu vor dispărea, ci vor continua să existe, spre a păstra şi întări caracterele etnice româneşti, care s'au menţinut până acum tot prin puterea unor astfel de obiceiuri.

ION F. NICOLAE

LA DIŢEŞTI - PRAHOVA

In satul meu, au colindat 50 cete de copii dintre care 30 au fost distincte, iar restul s'au repetat venind de 2 ori. Fiecare ceată era compusă din câte 10 copii în medie, numărul minim fiind de 4 copii şi maximum de 16. Intr'un sat compus din c. 80 familii, şi fiecare familie având în medie câte 3 copii, cu o populaţie şcolară de 250 copii, au colindat cam 1/8 din toţi copiii, 80% elevi de şcoală, iar restul fiind, sau cu şcoala terminată, cum a fost cazul unei cete compuse numai din premilitari, sau care n'au învăţat carte. Majoritatea colindătorilor erau între 7—14 ani. Cel mai mic colindător era de 5 ani şi cel mai mare de 40 ani, aceştia în număr mic. Primul colinda desigur cu un frate mai mare, iar al doilea cu copii de-ai săi, ocupând locul de şef.

Dacă frecventează şcoala, copiii îşi compun ceata la şcoală, dacă nu, acasă. In formarea cetelor intervine, e adevărat, şi un factor geografic, mulţi din ei fiind vecini.

Cu mult înainte de a colinda, ei se adună de obiceiu la cel care e indicat ca şef, şi învaţă corurile sau urările pentru colindat.

Unele din cete au o durată scurtă, de o seară sau două, dar multe din ele au o durată mai lungă de 1 an sau 2 ani, sau, am întâlnit cete cari colindau împreună dela începutul şcoalei şi până la sfârşit şi continua să mai colinde până acum când erau premilitari.

Fiecare ceată are un şef. De obiceiu este ales şef, fie cel mai mare din ei, fie cel din o clasă superioară, fie cel mai curajos şi activ sau cel mai simpatizat de întreaga ceată. Atribuţia acestui şef este de a avea grijă de întreaga ceată, mai ales dacă numără şi copii mici. El este primul care intră în curte şi ultimul care iese. Ceilalţi trebue să asculte de el, căci altfel sunt excluşi din ceată. Acestea ar fi datoriile, iar drepturi nu prea are, căci sunt primiţi la fel, poate doar pe acela al gâdilării amorului propriu, că este şef.

In seara de Moş Ajun, toată ceata se strânge la şef acasă, de unde începe să colinde cam dela ora 7 şi până la 12 noaptea şi apoi îşi reiau activitatea dimineaţa dela 6 şi până la 9, începând fie dela şef de acasă, fie dela una din marginile satului sau dela o persoană oficială a satului: preot, învăţător sau primar. De aici ei merg din casă în casă. Intrând într'o curte, se opresc de obiceiu la o fereastră, unde văd lumină, şi cântă următoarele versuri:

Am venit şi noi odată,
La mulţi ani cu sănătate,
Şi la anul să venim,
Bucuroşi să vă găsim,
Bună dimineaţa !
Foaie verde portocală,
Noi suntem copii de şcoală,
Şi-am venit să colindăm,
Pe la case să urăm,
Bună dimineaţa !

Sau:

Bună dimineaţa la Moş Ajun!
Ne daţi ori nu ne daţi,
Ne daţi ori nu ne daţi ?

Şi gazda iese împărţind covrigi, câte unul de fiecare sau se mai obişnueşte să se dea şi nuci şi mere.

Inceperea unui an nou este anunţată de copii printr'o frumoasă urare. Ei vin acum cu Sorcova.

In linii mari se aseamănă cu celălalt colind, însă sunt şi unele deosebiri. Cetele nu mai sunt aşa de mari, ci se compun din 2 copii în majoritatea cazurilor, sau din 1 până la 3. Dacă la Bună dimineaţă erau uneori amestecaţi băieţi cu fete, aici diferenţa de sex este foarte bine accentuată. Sunt cete de băieţi de o parte şi de fete de altă parte. Multe din cete sunt formate din persoane cari au colindat împreună. Atribuţia şefului acum este bine determinată. El este cel care intrând la o casă, întreabă: „Primiţi sorcova", şi în urma răspunsului gazdei: „Primim", cântă la fereastră versurile urării cunoscute.

In mâini are o sorcovă făcută din flori de hârtie colorată, în multe culori, şi bate cât timp cântă cu ea în geam.

De data aceasta se dau bani, pe care-i ia şeful. Ei nu se duc la toate casele, ci numai la cele care cred că le vor da ceva, — experienţă câştigată din anul anterior, — câştigurile se împart apoi, luând şeful cam 3/5 şi celălalt tovarăş 2/5.

Tot în seara Anului Nou, un obiceiu curios este şi aşa numita *Vasilca*. Intr'o parte a satului locuiesc ţigani, aşa numiţii lăutari şi ei sunt aceia cari practică acest obiceiu. O ceată de lăutari, compusă din unul sau doi violonişti, unul care cântă la ţimbal şi altul la contrabas, vin cu o ţigancă ce poartă un coş în care se găseşte fie o păpuşe mai mare, împodobită ca o mireasă, cu voal şi beteală, sau cu o căpăţână de porc, de asemenea împodobită cu tot felul de hârtiuţe şi floricele. Aceasta intră în casă şi ceilalţi cântă la uşă. Cred că la baza acestui obiceiu este mai mult un factor economic.

In seara premergătoare ajunului noului an şi dimineaţa, copiii merg cu pluguşorul. Ca şi la sorcovă, cetele sunt compuse din 2 sau 3 copii, cu singura deosebire că sunt numai copii din cei mari, şi numai băieţi.

Şeful cetei, ales după aceleaşi criterii ca şi la celelalte colinde, ţine în mână o farfurioară cu grâu verde, pus din seara Sfântului Andrei şi zice varianta literară din cărţile de şcoală a versurilor care descriu plugăria lui Bădiţa Troian.

Din când în când ceilalţi care-l întovărăşesc trosnesc din bice mari, făcute din sfoară de cânepă, sau sună din mai multe clopote puse pe o curea. Şi de data aceasta ei se duc numai la anumite familii, cari nu le-au închis porţile altă dată şi despre cari ştiu că le vor da bani, căci bani se împart acum. Câştigul se împarte ca şi la sorcovă, luând şeful mai mult.

Majoritatea procedează astfel, însă afară de aceste cete, mai sunt de obiceiu 1 sau 2 cete în fiecare an, cari pe lângă celelalte instrumente au şi un plug adevărat, împodobit frumos şi cu care, dacă găsesc loc şi li se dă voie, trag o mică brazdă.

Analizând aceste obiceiuri, observăm că se petrece aici un fapt pe care l-am putea numi social, şi iată de ce. S'ar părea la prima vedere, că are aspectul unui fapt mai curând economic, dar nu este aşa. Dacă acesta ar fi adevărat ar însemna că aceste frumoase obiceiuri ar fi practicate numai de cei lipsiţi şi săraci; ori, nu se întâmplă astfel. Toţi copiii, dela cel mai sărac şi până la cel bogat colindă, mai ales de Moş Ajun. Aceştia din urmă, nu colindă la rând cu ceilalţi, ci doar la câteva case din cercul părinţilor, dar tot colindă.

Fiecare ceată este un adevărat grup omogen, compusă sau numai din băieţi sau numai din fete. Numai în cazuri mai rare, sunt amestecaţi, iar starea socială şi economică, de asemenea ştiinţa de carte, confirmă cu totul această afirmaţie şi mai mult încă relaţiile dintre cei ce compun cetele. Nu cred că se găseşte vreo ceată în care să colinde împreună 2 copii certaţi între ei, de exemplu, ci numai aceia între care există o prietenie. Intervine, e adevărat, şi un factor geografic în compunerea cetelor, vecinătatea, dar acesta nu e principalul.

Doi copii supăraţi mai dinainte, chiar dacă sunt vecini, nu vor colinda împreună. Aceste mici unităţi sociale dăinuesc adeseori mai mult decât o seară, ele posedă şi o oarecare organizaţie vădită mai ales în diviziunea şi răsplata muncii. Şeful având atribuţii mai mari, are şi drepturi mai multe. In colindul din seara de Moş Ajun, unde atribuţiile nu-i sunt bine conturate, şi toţi le au la fel, are şi parte egală la drepturi.

Aceste obiceiuri fiind de natură tradiţională, din cele spuse de bătrâni, aşa au fost când ştiu ei cu deosebire, însă, că erau cu mult mai mult aşteptaţi şi bine primiţi micii colindători. Chiar dacă vreun gust răsleţ intervine să le modifice, e greu să lupte cu puterea tradiţiei. Astfel este obiceiul să se colinde în seara premergătoare aju-

nului şi în dimineaţa ajunului. Acum 2 ani, un învăţător, pe motiv că se spune „Bună dimineaţa la Moş Ajun", impusese copiilor, în special celor dela şcoală, să colinde numai în ziua ajunului. Au rămas mulţi oameni cu covrigii neîmpărţiţi, dar de ar fi auzit cele ce i-au zis, cred că nu i-ar fi plăcut.

VALERIA C. STANCIULESCU

LA VĂLENI-MUŞCEL

Există în jud. Muscel, un colind, care se face de către fete.

Am observat acest obiceiu în com. Văleni, la distanţa de 20 km de Câmpulung, pe valea Dâmboviţei.

Aici se umblă cu steaua, cu irozii, cu plugul, cu bună-dimineaţă la Moş Ajun, cu Vasilca, Sorcova şi cu irozii. Un obiceiu care nu se păstrează nici chiar în satele învecinate este „Colindul fetelor".

In ajun de Anul Nou, seara, grupuri de câte două sau trei fete, pornesc cu colindul prin sat. Ele duc cu ele o căldăruşă în care au: aghiasmă dela Bobotează sau dela vreo sfeştanie.

Una din fete poartă un mănunchiu de busuioc, legat cu beteală, luată dela o mireasă. După cântec, fetele dau câte o bucată de beteală fetelor, care fiind în vârstă, vor să se mărite mai repede. Ele pun busuiocul şi beteala, chiar în noaptea aceea sub pernă, pentru ca să viseze, pe cine vor lua în căsătorie.

Nu se ştie, din ce consideraţie, fetele care umblă cu colindul, trebue să fie fete cu părinţii amândoi, sau cel puţin unul din ei.

Fetele pleacă cu colindul, la aceeaşi vreme ca şi cetele cu pluguşorul.

Cum procedează când vin:

Una din fete întreabă: „Primiţi să vă cântăm". Atunci gazda răspunde dacă vrea sau nu.

Se ştie totuşi că toată lumea le primeşte cu foarte multă bunăvoinţă.

Incepând cântecul, fetele spun la început, în cântec, scopul şi ocazia cu care au venit să colinde:

Astă seară, seară mare
Seara mare Sf. Vasile
Iată veni colindători
Noaptea pe la cântători
Şi v'aduc pe Dumnezeu
Dumnezeu adevărat
Soare'n raze luminat
Şi v'aduc pe Dumnezeu
Să vă mântuie de rău.

După fiecare vers se repetă refrenul:

Mărul cu flori d'albe

Apoi încep să pomenească în cântec pe membrii familiei, începând cu părinţii şi sfârşind cu copiii.

Sub un pom mare rotat
E un pat mare'nchelat
Dar în pat cine dormea
Dormea N tinerel
Cu A lângă el
N frumuşel
Parc'ar fi tras prin inel
Şi A tinerică
Parc'ar fi o păpuşică
Dar aşternut ce mi-avea
Plocad'roşu de mătase
Împletit de A in şase etc. etc.
N = stăpânul casei. A = soţia.

După fiecare vers se repetă refrenul:

Domnule, domn din cer.

Sau cântă:

Sus mai sus pe lângă cer, de vai Doamne
E negru de nourel.
Nu e negru nourel
Este N tinerel
Cu A lângă el.
Şi mai sus ce se vedea ?
Scaunul de aurel,
Şade Dumnezeu pe el.
Şi mai sus ce se vedea ?
Scris cu cerul a lumină
Şi soarele cu căldură.

După fiecare vers se repetă :
De vai Doamne.

Cântă astfel pomenind pe fiecare membru al familiei şi chiar pe alte persoane, cari s'ar afla întâmplător acolo.

Inainte de a începe cântecul, una din fete se interesează acolo, ca să afle cu cine să cânte pe fiecare, cu o fată sau un băiat.

Când persoanele sunt copii, nefiind vorba de cântec de iubire pentru ei, ei îi cântă, jucându-se cu animale sau ca fiind feţi frumoşi, călare pe un cal alb, cu frâu de mătase etc., luptându-se cu animale fioroase, pe care le omoară.

De obiceiu, se fac în seara Anului Nou, reuniuni de băieţi şi fete. Aci ei petrec şi aşteaptă să sosească fetele să le cânte.

După ce au terminat de cântat pe toţi cei ce se găsesc în casă, fetele sunt poftite în casă.

Aci sunt cinstite, iar una din fete botează cu mănunchiul de busuioc pe toată lumea din casă.

Dacă sunt fete în casă, ele cer busuioc şi beteală, pentru ca să le pună sub pernă să viseze cu cine se vor căsători.

Cântecul se termină cu urarea:

Câte cue pe casă
Atâţia galbeni pe masă.

Gazda plăteşte fetelor 5—10 lei, după starea materială.

Fetele, după ce au terminat colindul lor, pleacă mai departe, pe la celelalte case, cu cântecele lor.

Colindele pe cari le cântă, nu se găsesc în cărţi. Ele se învaţă dela bătrâni.

ELENA NICOLAEV

ANUL NOU AL UNEI FAMILII DIN BURGHEZIA RURALĂ

Iată cum s'a sărbătorit ziua de Anul Nou din 1937, la familia Drăguţoiu din comuna Fântânele, jud. Prahova.

Gazdelor, Leonida Drăguşoiu, 55 ani, viticultor, şi soţia sa din a doua căsătorie, Eugenia Drăguşoiu, fostă Minciună şi copiii lor: Sandu, Elvira, Luţă şi Coca, li se mai alăturaseră câţiva oameni din sat şi câteva rude venite dela Mizil. Din sat: Vasile Drăguşoiu, Lenuţa Drăguşoiu, Lenuţa Gădinţă, Gicu Dumitrescu. Din Mizil: Lola Georgescu, Sofia Andrei şi Gicu Hoinărescu.

Petrecerea adevărată a început abia la miezul nopţii, adică la ora 12 fix. La ora 12 Leonida şi Vasile Drăguşoiu, au ieşit în curte şi au tras câteva focuri cu puşca. In acelaşi timp se auzeau focuri de armă şi la alte case. Cu aceste focuri de armă se vesteşte că anul nou a sosit. Morile din Mizil anunţau şi ele începutul anului nou, cu sirenele lor, care se auzeau până la Fântânele.

Cei ramaşi în casă au stins lumina. Picu Hoinărescu a îmbrăcat o bundă şi a înfundat o căciulă pe cap, şi şi-a lipit o barbă falsă, pentru a înfăţişa, astfel gătit, anul, care a trecut.

El a fost îmbrâncit din casă, iar în locul lui a intrat Gicu Dumitrescu, înfăşurat într'un cearceaf alb şi în mână cu o făclie aprinsă.

El simboliza anul care începe.

La sosirea lui luminile au fost aprinse şi toţi l-au întâmpinat cu: „bine ai venit an nou".

Toţi s'au aşezat apoi la masă, care fusese pregătită din vreme. Pe lângă mâncărurile tradiţionale de Sf. Sărbători ale Crăciunului, au fost preparate şi altele specifice anului nou.

Cele mai obişnuite sunt plăcinta, cu bilete şi uscăturile surprize.

In plăcintă, care se face cu brânză, se pun mai multe bilete, care se cumpără dela simigerii. Aceste bilete nu sunt altceva decât nişte ironii în versuri.

Iată de pildă, câteva:

Eşti frumos şi cochet
Dar ai capul tare sec.

Eşti tânără şi frumoasă,
Păcat că nu-i şi zestrea grasă

Aceste bilete se citesc cu glas tare, spre hazul celorlalţi.

Uscăturile se mai numesc şi scoverzi. Sunt nişte prăjituri de formă dreptunghiulară şi foarte subţiri. La mijloc se pune câte o bucată de şifon. Cei care nu ştiu, duc aceste prăjituri la gură, dar nu pot muşca din cauza şifonului. Aşa s'a întâmplat lui Leonida Drăguşoiu. A luat o uscătură cu şifon şi neputând muşca a înghiţit-o toată, uitându-se în jurul lui să nu-l vadă nimeni.

Dar ceilalţi, care ştiau ce se va întâmpla, ii spionau mişcările şi când au văzut că înghite scoverga, au isbucnit cu toţii în râs.

Pentru ca petrecera să fie mai reuşită, s'au adus din Mizil doi lăutari: Ghilan cu vioara şi Anton cu ţambalul, care au cântat tot timpul mesei.

După ce s'a terminat masa, fetele au luat câte o scovergă în gură şi au ieşit pe rând afară. Una se aşeza pe o mătură, iar cealaltă îi astupa urechile cu palmele.

Se zice că fetele se mărită în direcţia în care se aude lătratul vreunui câine.

După ce au intrat în casă au turnat cositor. Au pus cositor într'un vas pe foc până s'a topit, şi apoi, l-a turnat într'un vas cu apă.

Cositorul ia diferite forme. Este credinţa că aceste forme pot arăta cum va fi viitorul fiecăreia. De aceea, fetele au pus bine cositorul pentru a merge a doua zi la Ioana, femeie, care pe lângă ghicitul în cafea şi datul în cărţi, mai ştie să prezică viitorul şi după formele de cositor.

Au început apoi să facă pregătirile pentru uitatul în verighetă. Fiecare fată a luat un pahar şi însoţită de cineva, s'a dus la cea mai apropiată fântână, să ia apă. Prima condiţie este ca tot acest timp să nu râdă, să nu vorbească, chiar dacă persoana care o însoţeşte ar forţa-o. Dacă a râs sau a vorbit trebue să se întoarcă din nou în casă şi apoi să se ducă iar la fântână.

După ce a luat apă, pune paharul pe o farfurie peste care a cernut mai dinainte cenuşă. In mijlocul paharului pune o verighetă.

In fiecare mână ţine o lumânare şi fără a vorbi cu cineva se uită în pahar în mijlocul verighetei până apare capul celui care îi va fi soţ.

Tot acum vin şi cetele de colindători. Multe sunt necunoscute. Ei vin la fereastră, unde văd lumină şi încep să colinde. Li se dau bani.

Un cor frumos a fost format din: Titi Georgescu, Costică Angelescu, Sandu Gădinţă şi Mihalea Dumitrescu, toţi elevi ai liceului „Tasse Dumitrescu", din Mizil.

Au venit la fereastră cântând:

Vine, vine, uite că vine
Vine corul de anul nou
Eşiţi afara, eşiţi cu toţii
Eşiţi afara de îl priviţi.

Au fost chemaţi în casă şi pe lângă bani, au primit şi câte o prăjitură şi un pahar cu vin.

Au venit apoi un alt grup de copii, colindând pe Sofia Georgescu cu Ghiuri Bek, astfel:

Frunză verde de sulfină
Lerului şi un car plin cu flori
La fereastra cu lumină
Lerului şi un car plin cu flori
Este un pat mare încheiat
Lerului şi un car p in cu flori
Dar în pat cine şedea
Lerului şi un car plin cu f ori
Şade Sofica cu Ghiuri
Lerului şi un car plin cu flori
Şi coase şi dichiseşte
Lerului şi un car plin cu flori
Şi de nuntă se gateşte
Lerului şi un car plin cu flori.

Li s'au dat 20 lei. S'a cântat şi s'a dansat apoi până la ziuă. Cei din sat au plecat la casele lor, să se culce. Cei dela Mizil şi cu gazda, au rămas pentru a mânca ciorbă de potroace. S'au adus apoi două sănii cu care s'au înapoiat la Mizil.

LUCIA CHIRULESCU

PARCELAREA PROPRIETĂŢII AGRICOLE ÎN ŢARA OLTULUI

O problemă deosebit de importantă pentru agricultura Ţării Oltului o formează parcelarea extrem de măruntă a micilor proprietăţi agricole din acest ţinut. Un proprietar care are 5 ha de pământ are această proprietate împărţită îndeobşte în 40—50 parcele, situate în diferite părţi ale hotarelor comunale.

Din examinarea datelor prezentate de cărţile funduare pentru 5 comune din Ţara Oltului, am constatat un număr de 23.508 parcele pe o suprafaţă de 5.375 ha grădini, arături şi livezi în 1872—74, la întocmirea cărţii funduare, faţă de 28.016 parcele, pe aceeaşi suprafaţă, în 1909—10, când s'a refăcut cartea funduară [1]).

Numărul parcelelor, conform datelor prezentate de cărţile funduare, în cinci comune din Ţara Oltului, se prezinta astfel:

Comuna (1)	Suprafaţa grădinilor, arăturilor şi fâneţelor (2)	Numărul parcelelor în anii 1872-74 (3)	Numărul parcelelor în anii 1909-10 (4)
Ucea-de-Jos	1.265 ha.	5.499	6.684
Ucea-de-Sus	1.568 „	7.895	8 628
Corbi	946 „	4.295	5.529
Vaida şi Teleki-Recea .	1.596 „	5.819	7.175
Total	5 375 ha.	23 508	28.016

[1]) Pentru 1909-10 am apreciat din „Lagerbuch" *numărul real al parcelelor nu numărul curent*, care este impiedicat în creşterea lui de foarte dese repetări cu subdiviziunea a, b, c, etc.

Mărimea medie a unei parcele este de 0,22 ha în anii 1872—74 şi de 0,19 ha în 1909—10. Se găsesc însă o mulţime de parcele de câte 500—1.000 m^2.

Comparând numărul parcelelor dela data întocmirii cărţii funduare cu cel din 1909—10, găsim un plus de 4.508 parcele la această ultimă dată. Plusul reprezintă 19% faţă de 1872—74, ceea ce evidenţiază un fenomen de parcelare foarte puternic. Acest fenomen este în desfăşurare şi astăzi, dar nu poate fi apreciat cu date precise.

Fără îndoială, parcelarea aşa de maruntă a proprietăţii agricole din Ţara Oltului, formează o puternică piedică în calea organizării bune şi rentabile a agriculturii în acest ţinut. Ea împiedecă şi desfăşurarea uşoară a muncilor agricole.

Fenomenul de parcelare, care este în continuă desfăşurare în întreaga Ţara Oltului, formează o problemă care se cere rezolvată.

O soluţie imediată pe planul rezolvării acestei probleme, aplicabile fară nicio greutate de ordin social şi material, este oprirea diviziunii parcelelor şi încurajarea regrupării lor. Infăptuirea ar putea merge în acest sens până aproape de comasare: o comasare voluntară şi atât cât poate fi ea realizabilă într'un ţinut cu teritoriile aşa de variabile ca sol şi fertilitate, cum sunt în Ţara Oltului.

Oprirea parcelării noi se poate face prin scutirea de orice taxe pentru succesiuni şi schimbări de parcele care ar servi regruparea. Se mai pot acorda şi alte avantaje în legătură cu aceste regrupări şi pentru încurajarea lor. Avantajele ar putea privi, de pildă, utilizarea liberă a ogorului regrupat atunci când el ajunge la o anumită mărime, scoţându-se de sub obligaţia de a face, împreună cu parcelele obişnuite, loc de păşunat comun, etc. S'ar putea pune la dispoziţia terenurilor regrupate şi unele maşini agricole cu posibilitatea de întrebuinţare gratuită.

Regruparea parcelelor foarte mici ar putea fi şi obligatorie.

AL. BĂRBAT

VIAŢA UNUI ŢĂRAN DIN BANAT

POVESTEA LUI MOŞ PELEA DIN FIBIŞ[1]

Io am păţit mulce dă mic copil.

M'am născut la 10 Aprilie 1873. Pă mama o cemat-o Lenca, m'o bocezat cu răchie, cu răchie dăla pomană dăla tata. Io nu l'am cunoscut pă tata. Când am fost de 7 luni, m-o mâncat porcii mâna, că mama o fost văduvă şi s'o dus să dee pământu în arenda, io am rămas cu fraţi acasă şî atunci ei o strâgat pă o muiere bătrână, să fugă dăla nuc şî muierea aia o fost surdă, nu s'o dus dala nuc şî ei s'or dus acolo cu ea şî scroafa o venit şî m'o mâncat mâna şî atunci o venit 2 oameni bătrâni şî m'o scos dăla scroafă; al'cum mă mânca tot. Atunci mama mia o fost văduvă — o spălat la chimeşi — şî o dat la măştioi să mă legene. Iăl în loc să mă legene mi-o smuls părul tot din cap, atunci am plâns — atunci o venit mama şi m'o cautat: dă ce plâng io. Atunci ia când mi-o dat ţâţa în gură, m'o văzut că mi-s cu păru smuls. Atunci mama l'o ocărât şî s'o dus la un om bătrân, la Ion Stanciu şi m'o arătat şî atunci ăla a zâs să nu spună la nime. Notarăşu dă vremea d-atuncea o auzât „ş-o cemat pă mama la primărie cu mine şî m'o căutat şî pă el l'o dat la persecuţie, dă l-or bătut şi D-zeu i-o plăcit lui La 2 săptămâni l'o omorât un Lăcenar. Şî după aia am crescut mare. M'am însurat şi am avut frumoasă avere dăla mama, şi am picat închis şî am pierdut-o tătă; şi n'am fost dă vină, am câşcigat avere duplă. Averea mia poace constă acum 1 milion şî jumătace. Şî atunci când am venit acasă am rămas cătană.

M'am însurat după Maria Pelea. Atunci aviam 20 dă ani — ea o fost dă 16 ani. Am luvat-o că am avut plăcere, avere puţină dar numa plăcere,

[1]) Din lucrările campaniei 1935 a Echipei Regale Studenţeşti Fibiş.

tare bună înțălegere am avut. Am trăit 42 dă ani amândoi. Tare bine o fost la ospăț — frumos ospăț am făcut, muzică, lautǎ, dă tăce; petrecere bună. In vremea aia 3 zile o fost ospăț.

După trecerea noastă ca copii, am avut 2 copii, o fată şî un ficior. N'am avut mai mulț — i-o atâta şciu — doar muierea să fi făcut asta i treaba ei. Şî după aia am picat închis.

O fost aşa. O sărit la copilu meu să-l bată pîntru fece. Ion Arsulescu, ăla îi dus şî Ion Târziu, care are birtu şî io ca tată am curs acolo şi ei or sărit la mine ş'o dat în cap şî io o fost musai să mă apăr şî aşa am picat închis, m'or dus la Cimişoara; până am avut proțîş — io am fost ca socaci. Făciam tot fielu dă mâncare şi curechi şi carne şî crumpi şî dă tăce; ne-o dat mâncare dăstulă, pită ca la cătane. Am dus'o bine — am avut purtare bună. Care să poartă bine o duce bine şî acolo. Când am văzut că mă duce închis, m'o părut rău după muiere şi după copii; dar mie m'o fost ca o şcoală. Invățam lucru la maşînă dă păpir, care duce la pătică dă pune la mirosuri şă de căce tăce. Da, mie m'o fost robia şcoală. Ne sculam la 5 ceasuri şî iarna şî vara şî la 6 ceasuri ne-o băgat în lucru, ne ducea la lucru vighiru cu soldațî. Nu era slobod să faci nimica. Dacă ai fost cumince n'o fost nimica. Dacă ai făcut răle te-o bătut. Şi dăgea cu puşca şî cu bâta şî cu câce tăce, şî l'o închis la întunerec pă ăla care o fost blăstămat. La ăl ce s'o purtat bine o avut omenie mai faină, omu care-i cumince tăt lucră bine, şî închis. Or fost 160 dă oameni şî muieri v'o 40, iară io pân purtare bună am ieşit afară la măşînă, la satu Cerneteaz cu măşîna dă treerat, m'o pus de am treerat cu robii la Pregaci, io am fost la conducere ş'am câşcigat pîntru Stat 2 vagoane dă grâu. Pă mine m'o ales d-l procuror. Am fost om încrezut, m'o dat 28 dă oameni sub mâna me, şî'n tătă Dumineca o venit la vizită d-nu procuror şî cu ăsta mai e unu preşedintele dăla tribunal. Şî acolo am stat şasă săptămâni în anul 1914 şî am câşcigat 2 vagoane dă grâu la Stat. Când am fost gata dă treer, ne-or dus tăți la locul nost; am mai stat mai o lună socaci; cu tăt am stat la Cimişoara 2½ ani. Atunci acolo m'am cerut io sângur dă m'am dus că mi s'o urât la Cerneteaz, dă voia mea liberă, m'am cerut să mă duc la Aiud, că mi s'o urât pîntrucă io m'am pre îngrăşat. Şî m'o dus acolo ş'acolo, iar o voit să mă pună în cuine şî n'am vrut, eram prea gras nu m'o plăcut, am râs că om pre gras nu-i bun, nu putem lucra uşor, şî am gătat tăt şî am venit acasă.

La Aiud am stat 2½ ani. O fost tare bine. Inchisoarea mai mare, zîduri dă cărămidă—groase—tăt natu sângur în sală. Gimineața scoace la 6 ceasuri la şpațir şi la şpațir nu-i slobod sa facă nimeni nimic. Să plimbă acolo. Care nu tace îl bagă în fiare şi la întunerec. La sală erau ferestre cu fiare, patu dă fier ca la cătane, cu dricală. Dă acoperit aveam procoviță cu lipigee, pernă cu pae; tăt curățenie bună. Tat natu sala lui o măturat-o şi urdăneanțu o dus gunoiu. Gimineața mâncau leveş cu chimen şî un funt dă pită la zî; la amiază o şorică dă crumpi cu făină şî crumpi groşi, ori pasulă. Tăt altă mâncare. Bostan-ludae cararabă. La Cimişoara o fost mai puțănă mâncare, dar mai bună. La Aiud mai multă, da mai slabă. La Aiud m'o scos şi afară la lucru, la grădină, pîntrucă pă oamenii care se poartă bine, îi scoate afară la lucru. Io am trăit bine şî cu popa. Era om bun, dacă ai fost bun. El vinea tătă săptămâna în şcoală d'o ținut vorbire. Dăde cărți dă cetit, fel dă fel dă cărți româneşti tot dă biserică, carte da rugământ tăt natu o căpătat.

Am lucrat la grăginărie şî am învățat la grăginărie pă alțî ce am ştiut dă acasă, că noi Bănățenii ştim mai bine lucra ca Argelenii. Noi, Bănățenii am fost lăudați şî în Italia. Oameni erau acolo dîn toace părțile şî dîn Regat. Am avut un priecen notarăş, Vameşu dîn Răgat, om tare învățat, era dă la Bălți. Când o venit dă la batae acasă, o omorât dascălu c'o făcut neplăceri în comună, o luat pite dă la copii, o facut ruşini cu muierile şî el când o dat în el cu o palmă l'omorât. O fost om tare. Directoru dacă o avut ceva lucru pă el l'o cemat să facă proțiş-verbal. Om frumos şî tare; el o fost mai persoană în 8 sute de oameni. La oameni nu le-o fost frică, că el era om bun. Da omu bun are şi mânie mare şi acasă la el dacă l-o vătămat, o făcut ce-o făcut. Când am venit io acasă el ne-o făcut rugare. Făceam spațir în 3 părți. Acolo este lucru dintâiu la nundă la papir. Atelieru mare dă 150 oameni, maşini 12 vânătă cu un (gheb) motor ş'acolo or lucrat 150 oameni şî la cărăcie or lucrat 14 țigani. Era slobod să cânce. O fost slobod să primească mâncare, să vină cu mâncare cu sacu dă acasă.

La lăcătuş or lucrat 80 dă oameni. La ştrimfi or lucrat 60 dă oameni.

Şî atunci la lemn or lucrat o sută. Or făcut lucru ăl mai frumos: paturi, mese dă domn. Țoale dă casă or lucrat 40. La grăgină afară 200, ca să câştige mâncare la hoț. Care să fie ocolo tăt hoț îi zice. Era mai bine afară la pământ. Care nu

şcie să lucre să învaţă. Il bagă în sobă şî maistorul îi da pa formă să lucre. Domn, care-i domn îl bagă în canţalărie şî scrie. Unii, şî daca-s destui să lucre, lucră la strimfi, lucru curat pe mâni. Nu să dedau ei la lucru, dar îi musai. Tăt natu sa-şi plateasca mâncarea. Mâncarea dă acasă o vizita vighilu. Pita o taie în două. Nu pune nimic în ea ca nu şcie unge pică cuţitul; şî carnea o vizită, tat. Sa gaseşte bani, duhan, câte tăce. Bani asta mai tare, bani pe sub ascuns în pită. La care gaseşce, îi dă pegeapsa, că el trebue să spună acasă sa nu-i trimită.

Afară la gragină am lucrat şî am umblat singur, atunci odată m'o găsit popa prin gragină sîngur. Atunci o zîs cătră mine: „Cum ie ertat tu să umbli sângur?". Atunci io am spus că duc furcă şî coasa la lucru la oamenii ăi mulţi. Atunci popa o zîs catre mine: „Asta e lucru frumos, că tu ai atâta omenie dă mare, ca să umbli sîngur", că zice: „când tu te-ai scrie la iertare barba mea vorbeşte pentru tine". Aşa o şî fost că, când o fost la iertare, eu am fost ăl dîntâi.

Popa era dă 80 dă ani, om tare. Protopop o fost 40 da ani, om tare cuminte. Muerea lui era moartă. O avut 8 copii. 4 o facut popi şi 4 fece, o măritat tăt după popi. Om tare înţalept. Il chema Rus. Dăgea tat furt sfaturi bune la oameni. Tătă ziua era la închisoare. Avea cănţelăria lui. Tătă gimineaţa la 7 şi după amiazăţ la 3 era acolo. Venea directoru şî popa şî tăţi domnii să vadă mâncarea, să se dee o formă când să împarce mâncarea. Popa întraba robii cum să poartă vighilii cu ei, nu sudue, nu bace! Aşa om ca ăla, numa Todan în tată România este. Cine o asculta dă el ş'o băgat şcoala în cap, ş'acasă i bine. Că io am ascultat da el şi am făcut avere după vorba lui. Şi zice: „Eu va cunosc cum cunoaşte ciobanul oile. Că, care-i o fi bun acasă şi care nu o fi. Eu vă pot arata cu degetul care nu-i".

Care or fost ai mai cuminţi, or fost 13 inşi la o sobă. Fiecare în patu lui şi la sobă, la uşă era butoară, pe care să uita vighilu, dacă o fost pace n'o zîs nimic, dacă o fost larmă, o scriat pă uşă, ş-o dus la raport pă ăia oameni răi. I-o dus cătana sub puşcă la raport, înaince la Dărectorul şî atuncea acolo or spus oamenii, că fiecare om ce-o spus. Ş'atunci dacă le-o găsît dă vină, le-o dat pedeapsă 2—3 zile de întunerec. Dacă o făcut rău, le-o dat bătae cu băţu.... la spate. Il încingea pă foale pă scaun şî îi dăgea 3, 4, 5, până la 10 iar, după cum l'o jugecat. Mai mult nu dăgea.

Acum o venit vremea că Vameşu m-o făcut mie rugare, să vin acasă. Am căpătat iertare prîn purtarea bună. M'o cemat la cănţelarie vighiru ş'atunci m-o spus popa: „Pelo, tu ce duci acasă, ca-i avut purtare bună". Am scăpat odată 40 dă inşi cu purtare bună, numai io am fost al dintăi. Aşa am fost ca şî ameţit dă bucurie mare, ca un om care dă la necaz scapă. E o bucurie dă nespus. Măcar io am trăit bine, numa n'aşi vre io nici pasăre să fie în caletcă, că vai dă ăla om, ca pasărea dă cu capu şî ici, şî colo şî nu poate scăpa. Aşa i robu! Am ajuns acasă gimineaţă până în ziuă. D'acolo ne-o dat pită şî clisă dă drum; popa ne-o spus să ne purtăm bine acasă. La ceilalţi le-o părut rău, or plâns. Zîce că, când vine ceasu nost, să plecăm şî noi!" O fost o mirare când am ieşit pă poartă 40 dă oameni. Erau dîn toace părţile. Or cântat şi or jucat. In tren or stat frumos. Tăt pă rând s'or scoborît şî în vagon am spus să fie cuminţi, ca să nu fim dă ruşine; aşa cum o zîs popa. Şî la staţie care cum or ajuns s'or scoborît pă rând. Lumea părea deschisă, ca şi când m'am dat în altă lume, inima so deschis, parecă am căpătat inimă nouă. Ţoale am avut dacasă şî am fost căşcigaţi dîn închisoare. Io fiindcă am lucrat la grăgină, am avut şî cinste dăla Dărector şî dăla popă. Io am avut cam la 1.500 dă lei. Drumu o fost frai până acasă. Când am ajuns acasă, muerea s'a spereat în sobă, şî când m'o văzut că mis io, o ameţit dă bucurie. Ş'atuncia am adus pă moşu, dîn soba ailantă, că o fost şciop. Şî aşa or venit 4 oameni la givan: Nicolae Mărăşcan, Cărăbaş Ion, Gheorghe Frenţ şî Ştefan Frenţ, tata lu Gheorghe. Tăţi m'or întrăbat câce tăce. Şî ne-am pus la vorbă, păntrucă io am rămas om sărac, că averea mea s'o vândut, şî eram tare năcăjit. Ş'atuncea m'am pus pă lucru. Acasă părea altă lume. Fata era măritată, ave 18 ani, era cu bărbatu dântăi care o murit. O fost puşcat în bătae, în 18 locuri. Ş'atunci o murit săracu. El n'o fost aşa frumos, numai cumince, că omu nu i numa dă frumos, numai cu mincea. Că, cine cunoaşte mincea! Numa n'o cunosc tăţi. Ş'atunci am ieşit afară şi m'am uitat în voreţ. La mine nici cal, nici vacă, nici porc, nimica, atâta o fost, o mâţă şî 8 oi. Şî m'am uitat în poiată, nu-i cal, nu-i vacă! Ş'atuncea am apucat după lucru. Am lucrat atâta ca o marvă. Şî pă tot pasu, n'am zuitat vorba lui Popa. Am lucrat atâta io şî muerea, noi doi, că în tri ani am cumpărat 9 lanţă dă pământ, ne-am cumpărat 2 cai. Când o bătut duba, că-i bătaie, io lucram la maşînă la un neamţ. Io am câşcigat la maşină şî săcere 30 măj dă grâu am prins. Ş'atuncea am luat

2 cai slabi şi am lucrat pământ în parce, şi'n arendă. Caii i-am plăcit cu o scroafă îngrăşată. Pă ea am cumpărat-o cu lemne târşice din pădure. Ş'atunci cu caii am făcut chirie dă m'am cumpărat porc dă clisă. Ş'atuncia am mai făcut chirie, d'am mai cumpărat un cal. Ş'atunci i-am vândut pă tăţi trii. Ş'atuncea am cumpărat doi buni, mai mari. Ş'atuncea dîn ăştia doi am cumpărat pământ. Şî am făcut iară cai, dîn grâu, dîn tăce. Şî când o fost în primăvară iar am avut cai buni. Atunci am rămas cătană în bătaie. Ş'atuncea am făcut filmenţiş (rugământ la unguri), ca să rămân acasă. Atuncea am luat în parce dăla spăhie pământ, ca să rămână acasă. Şî mai avem dîn pustă dăla un neamţ 20 dă lanţ, tăt în parte. Şî am avut în arendă dăla comună, dăla oameni, dăla Gheorghe Lepa Nr. 45 dîn dolmă, 8 lanţă. Numa o fost greu, că am avut numai doi cai. Sub mâna me am avut 60 lanţă dă pământ. Numa o fost tare greu! Ş'atunci o trăbuit să ieu doi în cregință, fără bani. Ş'am arat cu 4 cai, 42 de lanţă într'o primăvară. Am lucrat cam o lună tăt la plug şi la grapă. Al mai mult pământ, dăla Scurea dăla grofu. Când o fost tăt arat, sămănat, o fost 60 dă lanţă, cu tot laolaltă, cucuruz cu orz, tăt. Atunci o trebuit să mă duc la bătae, c'o rămas Scurea acasă la rugarea noastră. Că motivu meu o fost că am copil, da n'o luat copilul pământul, numai io. Ş'aşa o trebuit să mă duc la cătane. Am stat în Caransebeş 6 luni la Şcoala dă cătănie, la învăţătură pîntru inştrucţie. Ş'atunci o fost la săcere, am căpătat o carce dăla muere dă acasă, că ce face ea cu tătă sămănătura. Eu dă necaz n'am putut să fac şcoală dă cătănie. Atunci m'o întrebat măjuru că, de ce nu pot să fac. Atuncea i-am dat carcea d'o cetit-o. Atuncea zice către mine: „fi cuminte că după amiază-ţi tei duce acasă". Şî am stat la raport la căpeţan, ş'am căpătat „urlab" (permis) să vin acasă 30 dă zile. Şî când or fost 15, m'or cemat înăuntru, c'o dat telegramă, că le-a fost grabă mare dă noi, c'o fost sămn dă bătae mare în 1917. Şî când am ajuns acolo m'or întrebat, că am acasă untură. Eu am spus că am. Atuncea iară m-o dat 8 zile urlab. Şî când m'am dus înapoi, am dus o chilă dă untură, aşa or zăs ei, dară m-o plăcit-o. Şî iară am venit să duc ovăz acolo şî ovăzut l'or plătit cu 6 creţari chila. Am dus o jumătate metăr (100 de chile meterul), şî m-or dat 6 coroane. Ş'atunci o stat în porunci că merem la Galiţia la bătae. Ş'atunci dă telegramă dăpă muere, să vină la mine că plec la bătae (aici bătrânul începu să plângă). Ea când a venit la mine, când o văzut că-s îmbrăcat dă marş dă dus, o ameţit şî o picat. Noi stam în oraş la biserică şî muzica o zăs. Era o bandă cătănească. Şî ea când o văzut mare năcaz o avut. Ş'atuncea io m'am raspuns că-i muerea lui Pelea. Atuncea d-l Căpetan mi-o dat voe să mă duc la ea. Ş'acolo ne-o jurat popa că merem la bătae să ţinem cu ţara pă foc şi pă apă. Şî ea o mers în rînd cu mine lângă cătane. Am du-so dă mână până la ştaţie. Am dus şi tovara ei şă a me. Eram tare atunci! Ea m-o adus tăt felul de mâncare: pită, clisă, brânză, carne dă hoară, fel de fel dă mâncare... şî căpetanul o fost om bun, era neamţ şî o lăsat-o d-o mers cu mine până la Arad, în ştaţia mare, era mueri mai mulce cu noi şi tare or plâns! Mare năcaz o fost pă ele! Şî ne-o dus în Galiţia. Cătanele or cântat a jăle, a cătănie cu plângere mare. Pîngă drum erau morţi şî ruşi şî d-ai noşci. Numa pă cruci s'or cunoscut că care-i.

Acolo, când am ajuns la şcoală, am mers la Cipar Chichiz. O trebuit să învăţăm să ne bacem cu 4 ruşi un om. La puşcă aveam baionetă şî dăgeam în majur, ori în filor. Ei ţineau ciomag învăluit în dâiză. Conducătorii or fost germani *Comanda ghermanului o fost şî vorba ungurului.*

Acolo am fost în Lemberg, ne lăsa pă hotar dă am învăţat instrucţie. In oraş era tare mândru! O fost mâncare dă tot bună cam o lună: carne şi crumpi, mâncare ungurească. Şî atuncea odată s'o tras mâncarea, că o dat pita la nemţi. Şî noi în loc, am căpătat 3 crumpi gimineaţa, 3 la amiazăţi şi 3 sara. Şi atuncea la Micolaef am stat 6 luni. Acolo era işcoală mare. Cunoscuţ, or fost mulţi. Făceam şcoală tăt o formă. Nemţii mâncau pită şi noi crumpi cu mâncare. *Ei mâncau pita noastă în ţara noastă.* După 6 luni am venit la conced. Io cu un ungur dăla Vinga. El era măjur, om bun zîşe: să nu ne dăm la români dacă merem la bătae. Tăt natu trage la a lui. Şî am venit acasă cu el. Io la mine şî el la el. Iară la ziua hotărîtă m'am dus.

Acasă când am ajuns, muerea o vândut marva cu 8.100 de florinţi (2 cai, 2 boi şî o vacă cu viţel). Şî atuncea am cumpărat pământ dela Pătru Marmore. Şî când am făcut contractul l'am pus pă muere. Atunci o zâs muerea că de ce pun pă ea? Eu am zâs că mă duc la bătae, că poace mor, că ea ca mamă să împartă la copiii noşci. La feciori să de pământul dăla Marmore şî la fată ăl dăla bătae"? Iară eu am zăs: „Nu şciu ce o fi", mai vin nu mai vin, că în bătae plumbii nu ce

cautǎ, vin aşa! Dumnezeu m'o ajutat şî am scǎpat.

Iarǎ am cumpǎrat pǎmânt, marve şî tǎt pǎ ea gazdǎ am pus, cǎ io am avut muere cumince.

Ş'atunci când m'am dus înapoi, atunci a stat în porunci, cǎ merem la Italia (toamna în October 1917). Mie m-o fǎcut muerea dǎ acasǎ mâncare pǎ 3 luni: pitǎ friptǎ pǎ cuptor şi pogace dǎ fainǎ albǎ, coapce dǎ tri ori. Şî m'o fǎcut rântaş v-o 4 kile şî o oalǎ dǎ 3 litre unturǎ m'o pus. Şî când am plecat o plâns. La Vinga întâlnirea m-o fost cu ungurul la o laltǎ. Şî ea o mers cu mine şî cu copilu (informatorul plânge). Acu nu pot sǎ spun da jǎle. Când o plecat dǎla Vinga abia ne-am rǎznit dǎ jale şi dǎ plâns. Ea o plecat acas şi io am plecat la Galiţia. Când am ajuns acolo o stat în porunci sǎ plecǎm la Italia. Acu ce sǎ fac cu mâncarea? Atunci am plǎcit dǎ m'o facut 4 cufere. Avem totdeauna la mine 4—500 florinţi. Şî atunce am plǎcit la cocie sǎ-mi ducǎ mâncarea la trener. Şî m'o pocolit pǎ eisenban. Iarǎ banda a zâs, pânǎ noi ne-am pus pǎ eisenban. Acolo s'or strâns mueri dǎla Rusia ş'or plâns în limba lor. Şî atuncea am plecat cǎtǎ Polonia ruseascǎ. Şî atuncea am trecut în Ucraina. Şî d'acolo am trecut în Ghermania, şî atuncea am trecut în Austria. Eisenbanu nost s'o oprit numa câce o ţârǎ. Am mers 6 sǎptǎmâni. Ne-am dat jos numa în ştaţii. Mincenaş unge o stat eisenbanu, în tǎt locu or pus post dân catanele noaşce. Cǎpetanu o fost tǎt om cunoscut, ca de omenie sǎ-i pǎzeascǎ pǎ ceilalţi sǎ nu fugǎ.

Anul 1917, o fost greu. In ziua de Progajâni am fost în Beci în ştaţie ş'acolo era o buracǎ, o întunecime! Iarǎ duşmanul (Italia, Franţa şi Anglia), umbla pǎste Beci cu maşina dǎ zburat. Şî ţipa ţǎduli, aşa venea ţǎdulile ca fluturii! Sǎ zicea în ţǎduli: „Daţi-vǎ fraţilor la români, cǎ noi în tǎt ceasul putem sǎ vǎ omorǎm, numai nouǎ nu ne trebue numa pǎmânt, numa şî oameni", iarǎ unguru când o vazut ţǎdula o bǎgat-o în foc şî atunci românii or prins ş'or cetit şî unguru o zâs, cǎ lor nu le fricǎ de tǎtǎ lumea, iar noi românii le-am luat pe ascuns. Unguru o suduit şî pǎ noi şî pǎ România. Zîşe: „Voi câni de români, ţîneţi cu putorea dǎ România", iarǎ noi românii, le-am ascuns şî le-am ţinut. Pǎ bunǎ seamǎ cǎ fiecare român o bǎtut în palmǎ sǎ ajungǎ la România. Şî d'aicea am ajuns la Trent. Acolo am stat 8 zile. Mâncare era d-a noastǎ cǎtǎneascǎ. Când o fost sǎ plecǎm la Terol io am luat mâncare multǎ în atejoc (sac pentru spate). Atunci o venit cǎpetanu la mine ş'o zǎs, cǎ dǎ ce am pus atâta „cǎ tu nu poţi sǎ duci" Io am spus cǎ pot. Atunce el o zâs cǎtǎ mine: „tu nu ştii unde meri", şî atunci o pus-o înapoi, cǎ zişe: „când îţi trebue spune-mi mie cǎ-ţi aduc". Ş'atunce am plecat cǎtǎ Terol. Şî când am fost la jumǎtace dǎ drum, era drum dǎ ţarǎ astupat, cǎ dǎ la Trent încolo nu mai mere trenu, am mers pǎ jos pǎ drum dǎ ţarǎ, care era astupat cu lemne dǎ molin.

Şî când duşmanu ne-o sîmţit (acolo or fost Franţia, Anglia, America, tǎţi). Ş'atunci or dat cu tunu. Noi, ca cǎtane, când or dat cu tunu am rupt gardu şî dǎ loc am fugit care unge am putut. Şî am stat dǎla amiazǎ pânǎ la miezu nopţii ca iepurii. Ne-am ascuns la piatrǎ, la lemn şî la tǎce. Plumbii dǎ tun or rupt numa drumu, or bǎtut dǎla amiaz pânǎ la mizu nopţi. Atunci când o încetat focu, ni-o dat vorbǎ mereuţ, unu la altu, cǎ plecǎm. Ş'am plecat. In ziua aia n'am mâncat, numa apǎ am bǎut dǎ munce. Şî când o fost la 2 ceasuri dupǎ miezu nopţii atuncea s'o vǎzut baraca în munce. Atunci o zâs cǎpetanu cǎtrǎ noi: „Acolo merem noi". Atunce noi am zâs: „cǎ cine sǎ poace sui acolo în munce sus"? Atunce el o zâs: „veniţi numa dupǎ mine". O fǎcut drumul pârcu cu mâna ca şarpele. Ş'atuncea am ajuns acolo şi ne-o bǎgat în baracǎ. Era mare baraca ca un regiment dǎ cǎtane. Tǎt natu avia procoviţa lui. Nu ne-am aşezat bine pǎ loc, pânǎ o şî dat cu tunu, iar în colţu bǎrǎcii ş'o ieşit pân ǎlalant colţ, numa n'o vǎtǎmat pǎ nime. Şi tǎtǎ lumea o fugit în goveanǎ (era mare vǎgǎuna de 300 de oameni) iarǎ io am rǎmas singur. Am gângit cǎ mor şi mǎ scǎp. Atunce m'am sculat şî am bǎut rumul dǎla tǎţi, ş'atuncea m'am culcat. Cǎpetanu o zâs cǎtǎ ai mulţi, cǎ Pelea nu-i. Iarǎ io m'am sculat dǎ gimineaţǎ ş'am mǎturat neaua, cǎ acolo şî varǎ la Sân Petru ninge. Ei stǎceau în goveanǎ ca puii de pasǎre. Când io am mǎturat zice cǎpetanu, iatǎ Pelea nu-i mort. Nici unu n'o murit pânǎ atunci. Dacǎ s'o fǎcut zîuǎ o venit tǎţi acie. Era frig. Atunci or veni socacii cu mâncarea. Or adus mâncare gata, pǎpricaş cald. Şî când o fost mai bine sǎ dee mâncarea, nǎrocul meu o fost mare, cǎ nu m'am dus dupǎ mâncare, cǎ cum o dat mâncare, duşmanu cum o dat cu tunu în grǎmadǎ. Dǎ loc o omorât şi socacii şi 40 dǎ ficiori. Atuncea ne-o luat şî ne-o dus sus la front a doua oarǎ. Ş'atunce dǎloc o venit ca un nor duşmanu şi am picat prinşi atunci. Ş'atuncea am venit pânǎ la front tǎţi înapoi. Io am gǎsit în drum 2 cai rǎmaşi cu cocie dǎ cǎtane (cǎruţe de aprovizionare),

tăt cu mâncare, dîn care am gângit să vin cu ei acas. Am vândut dîn cocie ce m-o ieşît. Am dat o şcătulă dă cafă cu 25 de florenţi. Am avut cafă, conserve, ţîgări, ţibac şî de tăce în cocie. Ş'atuncea acolo cât am stat dă cu seară până gimineaţă în Trent; io noapcea m'am dus să fug, să las caii şî cocia. Când am fost noapcea la pădure, un albin (voluntar) o zâs să stau să mă duc înapoi că mă puşcă.

Să trăiască România Mare, că noi ni-s la România. Ş'atunci m'am întors înapoi la ai mulţi. Ş'atuncea am spus că noi ni-s prinşi că or strîgat pă mine să vin înapoi că mă puşcă dacă nu vin înapoi, că tălianu n-eo ocolit. Ş'atunci o zâs un ungur „că ăsta o fi o ţără om fain, d-ai bolând", (adică io); că el n'o crezut că noi să fim prinşi. Ş'atuncea în scurtă vreme o venit obrîstu tălenesc (maiorul italian), la obrîstul unguresc ş-o zâs: duceţî-vă înăpoi că acuma vi-s prinşi, şî am luat-o înăpoi pă drumu ce am venit. Şî un cal ne-or furat austriecii noaptea, da io am vândut dîn cocie dă 10.000 florenţi, cafă şî câce tăce. Ş'atunci o zăs, că nu-i mai slobod cu cocia ş'atuncea am vândut cocia cu cal cu tăt cu 12 mii. Atuncea am luat-o pă picioare dăla Terol către Roma; 33 de zile pă picioare până la Roma. Drum dă piatră; fain drum cum îi masa, da greu dă umblat, că pă piatră i mai greu dă umblat decât pă pământ. Acolo în Roma am văzut pe Impăratul Traian şi Decebal şi al treilea nu şciu cum îl cheamă, călare pă cal, aşa molărit, de ai ghingit că dăloc pleacă. Noi am fost numa cu trecere, d'acolo ne-or pus pă eizenban până la Bizano. Ş'acolo am stat dă toamna în September până în Mai; am stat în lagăr. Ne ţine tare bine. Aşa ne-o ţinut talianu ca mama copiii. Mâncare dă 3 ori pă zî, şî pomoroage, şî smochini şî câce tăce. Era dăstul dă bine. O venit la noi „mama noastră Regina Maria a bătrână"; acolo când ne-o văzut ea pe noi, o zâs către Generalu Florescu, să ne îmbrace în ţoale noi, că eram plini de păduchi.

Generalu Florescu, era om mare, frumos, că aşa om nu mai vezi, zîce „D-le Generale, să îmbraci copiii în ţoale noi, că pă când vin eu dela sora Franţia, să fie copiii în ţoale noi, că şî ţolul face pă om". Că acolo or fost păduchi mai mulţi ca iarba ş'or murit soldaţi. Câce 40 la zî or murit. Or dat ordin să ne îmbrace în ţoale noi şi unu pă altu să se spele cu benzin. Şî ţoalili ungureşti or fi făcut jăradă talianu ş'o dat foc. N'o trăbuit nici ţoalele; tăt or ars. Şî la primu Mai am plecat la România. Am venit pă la pod la Toranto, şî d'acolo cătră Constantinopole. Acolo or fost vagoane cu tunuri şî la 11 ceasuri or pornit ca o telegramă tunurile tăce, ca să bage frica în turci. Atunci am plecat cătră Constanţa. Când am ajuns în Constanţa aşa or fost dughenurile pline dă pită şî dă ţoale, ca când n'o fost bătae. Io câtă lume am umblat aşa fece şî mueri frumoase ca în Constanţa n'am văzut, aşa frumuşaţă mândră.

Ş'atunce am venit cătă Bucureşti. Da când am trecut podu al dă fier, am avut frică mare, că podul o fost rupt dă ai dăla Bucureşci. L'o rupt neamţu cu tunu. Şî ne-or dus d'acolo cu vaporu până păstă Dunăre, doi kilometrii, până unge o fost rupt, şî am venit în Bucureşci cu trenu. La Bucureşci ne-o dat Majestatea Noastră să facem noi mâncare. O zâs că, care sciu să facă mâncare, să facă mâncare. O fost Majestatea Sa cu tătă Regenţa la noi (Familia). Acolo am dat noi defilare în paşi ungureşti, dă tri ori ne-am întors roată. Regele nost dă bucurie o plâns. L'am văzut dă lături dă Bucureşti. Era tăt ruptă ştaţia, dă nemţi. Ş'atuncea ni-o mânat în oraş să vegem Bucureşciu. Atunci io m'am dus pân oraş şî un pecar cu pită ave un copil aşa dă vo 6 ani. M'c dat mie bani să dau la copil ca să se apropie dă cătane albe şî-l învăţa să fugă dă cătane negre care mâncă copii. Ş'aşa copilu o primit dăla mine 10 lei. Era frumos.

Şî d'acolo am plecat în Argeal la Odorhei. Ş'acolo o venit un sergent dăla Hodoş şî căpetanu şi ne-o întrebat, că care ni-s bănăţeni. Io am rigicat mâna sus, că mi-s bănăţan, că dumnealui o fost bănăţan şî căpetanu. Şî ne-o ales bănăţenii toţi. Şî am mers cu el în Sighişoara. Când ne băgăm noi în Sighişoara or zîs ungurii că nie tăţi măjuri, da noi am fost soldaţi numai în ţoale române. D'acolo în Sighişoara am stat 3 săptămâni. Ş'atunci ne-o împărţit pă cale ferată. Io am picat în gară la Feleac. Când o fost lupta mare la Tisa io am fost în gară la Feleac. Mâncare ne-or adus tăt dîn Sighişoara dăla saşi. Că petanu nost Crişan o zâs că tăt mâncare dăla saşi să luăm că era mai bogaţi ca românii. Când o fost lupta mare la Tisa, 8 zile n'am ţâpat borne (raniţa) dîn space, c'o zîs Domnu căpetan cătă mine, fincă io am fost mai bătrân, să bag dă seamă. Că acolo o fost un sat mic unguresc, Feileagul-de-Jos, lângă ştaţie. Că cică ungurii dă sîmt că voi dormiţi, vine şi ia puşca dăla voi şî vă omoară pă tăţi. Io 8 zile n'am pus geană pă geană, că am fost mai bătrân. Venea noapcea

Domnu căpetan Gorşan, şî ne controla ca să nu durmim. Ş'aşa o trecut şî am scăpat în bună pace, că armata noastră a românească i-o bătut pă unguri la Tisa. Când o trecut întâiul reghiment dă voluntari, Tisa, atuncea ne-o venit telegramă să fim pă pace, fără frică. O venit la noi domnu căpetan Gorşan ş'o spus: Staţi fără frică acuma. Şî când or trecut Tisa dâncolo, i-o luat dînapoi ş'o mânat până în Peşta. Românii dînapoi şî armata dînăince. Şî când or ajuns la Peşta, numa două puşcături dă tun or dat în Peşta. Atunci ungurii s'or predat şî s'or băgat românii în Peşta; armata călări şî pă picioare. Şî când or fost gata o venit telegramă că ai noştii or ocupat Peşta. Ş'atunci fala noastră a mare, că românii, ortacii noştrii voluntari, or bătut ungurii. Ş'atuncea am stat numa 2 săptămâni, şî am venit la Arad. Când am ajuns la Arad io am rupt coroana lui Koşut dapă monumentu lui, care era mai mare dă 3 ori ca dolafu, făcut dîn aramă. Când am ajuns la Arad ne-am băgat în oraş şî am băut rachie. Acolo am văzut coroana ungurească la birturi. Atunci ne-am dus la duchiene şî am luat ruz dă fer, că noi am fost ca o sută de ficiori. Le-am luat dăla fierărie duchenilor şî tâce am rupt coroanele ungureşci, că pă noi ne-o sfătuit popa Lucaci în Italia şî ne-o jurat dă 7 ori, că numa aşa pucem face ţara mare, dacă ţînem piept la piept şî space la space. Aşa putem face ţara mare.

Io Ion Pelea, când am văzut coroana ungurească pă părece, am spus: „nu-i România, numa jos cu coroana ungurească". Ş'aşa umblând după noi ăşcia cu coroana ungurească, am ajuns la Koşut. Şî noi am vrut să-l ducem în Murăş, numa n'am putut că o fost greu, că era dălături cu aramă şî dă dîn jos cu ghips. Am pus ruz, dar n'am putut. Ş'atuncea am dat la un copil să rupă coroana lu Koşut şî copilu n'o putut-o rupe. Ş'atunce m'am suit io sus, io Ion Pelea, şî când am dat dă 3 ori am rupt-o coroana. Da unguroanele îş dăgea tăt cu pumnii în piept şi'n cap şî zîceau: „Iau, iau ţara noastă; ce fac Românii". Ş'atunci o venit gardă de jandarmi la mine cu arma. El o fost cu puşca plină dar io cu un fier în mână. Când jândarii o venit, cam jumătace dîn feciori or fugit şî jumătace am rămâneat. Când or ajuns la noi io eram călare pă Koşut, dar coroana dă aramă dîn cap o fost ruptă. Şî zâşe cătă mine plutonierul: „Tu bolşăvicule". Atunci io am zis că el e bolşăvic, că în România mare nu trebue să fie coroane ungureşti, că noi am jurat la părintele Lucaci în Italia, că azi e România Mare "Să trăiască", că noi murim tăţi şî pă unguri nu ne mai trebue. Io i-am zâs înapoi la majur că el e bolşăvic, nu noi. El o zâs că în numele legii mi-s dăţinut. Şî ne-o închis, ca v-o 50 feciori; care n'or fugit. Atunci când ne-o închis io m'am ghingit că'i rău. „Ce-am făcut io acum"? Atunci am stat acolo ca un ceas ş-o ajuns armata în cetate şî atunci or întrebat că unde-s îştelanţi, iar colonelu Negrea a luat căruţă ş'o venit după noi. Ş'o zâs cătă post, că unde e măjuru? Atunci l'o cemat afară. Atunci o zâs, că unge-s copiii care or rupt coroana lui Koşut? Da io am stat la uşă şî am ascultat, că pân cât curaj dă mare, da am avut la urmă şî frică, că am socotit că am făcut un lucru mare. Numa atât am zâs că părintele Lucaci ne-o învăţat a ţine cu ţara. Atunci o zâs către măjur că vre să vadă copilu care o rupt coroana lui Koşut. Atunci măjuru o zâs: „Ei, bolşăvicul ăla"! Atunci colonealu Negrea o zâs: „Tu eşci bolşăvic; ăla nu-i". Atunci io am avut iar coraj. Am eşit afară şî m'am dus la d-l colonel. Am zâs să trăiţi. Io sănt soldatul cu numele Ion Pelea, primind ordin dăla părintele Lucaci că numai aşa pucem face ţara mare, dacă om ţine piept la piept şî space la space. O trebuit să spun vorba asta de patru ori. Ş'atuncia zîce cătă măjur: „Asta i om, cu el mă bat cu lumea întreagă, tu eşti bolşăvic". Aşa stăce bietul măjur cum stă sfântu! Ş'atunci zîce cătă mine: „Ştiţi cânta!" „Ştim". Atuncia ne-o dat ţigări dă duhan, ne-o pus patru pă patru să merem în cetate la Arad. Ş'atuncia să-i cântăm. Pă mine m'o pus înainte, aşa conducător. Atunci noi am cântat multe dă tăce până la pod. La pod am stat dă or aprins ţigările şî domnii colonei după noi, tăt în pas cu caii. Atunci io am zâs cătă ei că când ne băgăm pă poartă în cetate şî când io fac cu mâna în sus, atunci ei să străge cât pot „Trăiască România Mare", iară noi am fost aşa cam 50 oameni dă cătane. Am făcut o larmă mare că şî postu s'o spăriet că ce vine acuma. Dacă am trecut podu şî ne-am băgat în fistug (cetate) atunci o zâs cătă mine colonelu Negrea, că de unde am avut eu mincea asata să strig „Trăiască România Mare?". Noi am avut şcoală dăla părintele Lucaci şî dăla generalul Florescu. Dumnezeu să-i trăiască, dar îs morţi amândoi, numa Dumnezeu să-i ierte pă amândoi că-s morţi. Ca ăşcia oameni, or dat la noi la români coraj mare. Şî când or fost la loc, ne-or dat mâncare şî io am venit acasă la Fibiş.

Am căpătat foaie dă drum şî ţoale dîn Italia pă jumătace. M'o lăsat o păreche dă papuci şî

bluzu şî cioarecii, şî mantaua or oprit-o. M-or dat şi borne şă un rând de chimeşi. Io am spus că acasă am. Care or spus că n'au le-or dat. Şî am venit acasă la muere şî la copii. Cu mare bucurie au fost muerea şî copiii. Multă vreme am avut dă povestit şî la muere şî la copii şî la vecini. Dumnezeu să păzească să numai vină bătaia. Să-i fie plăcită cu ăşcia care am fost noi! Să numai vadă nimeni, ce-am văzut noi! Că eu am ghingit că nu mai zăuit până îi lumea, ce-am văzut la Monte Telo, lângă Terol!

D'atuncia îs 16 ani. In sat am trăit tare bine. Numa atâta e rău că m-o murit baba. Să nu bată Dumnezeu pe nimeni să'i moară muerea, că fiecare om nu scie să preţue muerea aşa cum ar trebui, numa dacă o ie Dumnezeu. Ce să faci, trebue să primeşci tăt!

ECATERINA BOTEZ

UNGURENII DELA VAIDEENI-VÂLCEA[1]

In partea de N.-V. a judeţului Vâlcea, continuând depresiunea Horezului până la contactul ei cu muntele, se găseşte situată comuna Vaideeni.

Atât originea cât şi vieaţa actuală a satului, cu ocupaţia şi felul de trai al locuitorilor, cu totul deosebite de cele ale comunelor învecinate, se datoreşte emigrării de transilvăneni, de aşa zişii ungureni sau mocani, care au format o mulţime de sate mărginaşe dealungul Carpaţilor meridionali. Afară de motivele locale, ce-i vor fi determinat pe Românii transilvăneni să-şi părăsească satele de origine, a acţionat asupra lor şi calitatea păşunilor de sub coasta de miazăzi a Carpaţilor. In drumul ce-l făceau cu oile la iernat, în bălţile Dunării sau în Dobrogea, aveau numeroase prilejuri de a o constata.

Toate satele întemeiate de ungureni, se găsesc în imediata apropiere a munţilor aşa după cum cere creşterea vitelor, ocupaţie pe care o practică şi azi cu drag, deşi greutăţile ce întâmpină cresc mereu.

Până la venirea transilvănenilor, s'a găsit în locul Vaideenilor de azi, o primă aşezare, pe partea dreaptă a râului Luncavăţ, ce curge dealungul satului, dela N. la S., şi anume, chiar la hotarul de azi al comunei cu satul Recea, la punctul numit „Merii pădureţi", sat, ce se spune că a fost distrus de Turci.

Data la care s'au aşezat primii locuitori imigraţi din satele mărginaşe de oieri, din Transilvania, în Vaideeni, nu se ştie cu precizie. După tradiţia păstrată, se ştie că se găseau stabilite mai multe familii de oieri, chiar înainte de revoluţia lui Horia, Cloşca şi Crişan, căci de atunci înainte se ştie că au venit mai multe familii deadreptul la rudele, ce le aveau la Vaideeni.

Probabil că primii imigraţi să fi venit după 1750, în urma îngăduinţei date de domnul Grigore Matei Ghica, prin hrisovul din 14 Mai 1750, oierilor şi altor locuitori mărginaşi din Transilvania, să se aşeze în România oriunde vor găsi locuri libere, având voie să înfiinţeze sate, dacă vor da dijmă şi zile de clacă, proprietarului moşiei, pe care se vor stabili. Cei mai mulţi din transilvănenii care s'au aşezat la Vaideeni trebue să fi cunoscut bine locurile, încă mai de mult, pentrucă pe aci aveau drumul cu trecerea oilor din munţi la Dunăre şi de acolo înapoi la munte, primăvara.

(Unul din pichetele de vamă de pe drumurile oilor, cu vameşi şi paznici militari, se găsea la miazănoapte de Vaideeni, la locul numit şi azi „Comandă").

Fiind buni cunoscători ai acestor locuri cât şi ai munţilor din împrejurimea satului de azi pe unde îşi păşteau turmele de oi vara, se vor fi decis cu uşurinţă să se stabilească aci pentru totdeauna, cu familile lor. A fost deajuns acest început, ca apoi să continue anual venirea altor rude, prieteni sau cunoscuţi ai celor stabiliţi înainte. Primele familii stabilite în satul, care mai târziu s'a numit Vaideeni, au fost Irimeştii şi Popeştii.

Popeştii şi-au luat numele, după un membru al familiei lor, care a fost preot în satul nou înfiinţat şi ale cărui rude au venit lângă el în număr mai mare.

---

[1]) Din cercetările Seminarului de *Sociologie monografică* de sub conducerea lui *H. H. Stahl.*

Au venit apoi Boțocanii, originari din Loman și Vinerenii din Vinerea. Jinarii din Jina, Delurenii și Țugulești din Lazu-Șugag.

Inainte de venirea transilvănenilor, erau în localitate, muncitorii clăcași ai M-rii Bistrița-Vâlcea, căci satul de atunci, mic cum era, fusese închinat mânăstirii de proprietarul său, un boier din Fometești, (sat vecin cu satul Vaideenii de azi), cu toată moșia ce ținea de el. Această așezare a satului a fost mai la Sud de vatra actuală, și purta numele de Ferecați, cu locuitori din Fometești, din moșia pe care erau stabiliți. După ce a fost donată M-rii Bistrița, locuitorii munceau și dădeau dijmă și zile de clacă mânăstirii. Se spune, că dela o vreme nemai putând plăti dările cerute de călugării mânăstirii, au fost aspru pedepsiți, schingiuiți, legați, ferecați, ca să fie exemplu și oamenilor din satele vecine, care nu-și vor plăti regulat dijmele. Văzându-i aceștia, s'au îngrozit și-i căinau, zicându-le: „ferecații, vai-de-ei", poreclă care a dat numele de mai târziu de „Vaideeni", al satului. După această pățanie, ce-a rămas de pomină, locuitorii și-au mutat locuințele, așa că, la venirea lor, transilvănenii au găsit această așezare, pe partea dreaptă a râului Luncavăț. Era „Mahalaua" sau „Linia Rumânilor", de azi (în timpul din urmă se spune numai „Linia", fără a mai specifica a Românilor, pentrucă nu mai există deosebire între ei și ungurenii ce-au venit din Transilvania, cei dintâiu fiind asimilați, deplin de aceștia din urmă. Locuitorii de pe Linie, erau muncitori pălmași, originari mai toți din Fometești, locul de origine al donatorului moșiei către M-rea Bistrița. In stânga râului Luncavăț, mai la Sud-Est de satul actual, pe unde azi sunt livezi cu fân, erau alte așezări de robi, din comuna Costești și Stupărești, robi ai mânăstirii Bistrița.

Acum se mai păstrează doar numele de Stupărești, Costeasca, prin locurile unde locuiau ei odinioară, și câteva nume de familii de Costescu, Stuparu, printre locuitorii actuali.

Toți locuitorii pe care i-au găsit la venirea lor, transilvănenii, au fost asimilați încetul cu încetul de ei, schimbându-și atât ocupația cât și portul și obiceiurile, după ale ungurenilor crescători de vite.

Bine înțeles că acest fenomen s'a petrecut cu încetul. Azi Vaideenii au același port, același obiceiu ca și satele de crescători de oi din Sibiu și Hunedoara. (Acum 11 ani a murit ultima femeie din „Linia Românilor", care, deși purta costumul ungurenesc, mai păstra încă din costumul ei deosebit, marama albă de bumbac pe care o purta mereu ca și femeile din satele vecine cu populație oltenească.

După această primă fază de formare a satului actual, imigrarea de ungureni n'a încetat. A continuat, însă în proporții mai reduse, s'au adăugat satului, rând pe rând, familii noi. Erau mai ales rude sau prieteni de ai ungurenilor, stabiliți aci, care îi chemau să vină și uneori ciobani transilvăneni, care cunoșteau vara la munte sau la trecerea prin sat, câte o localnică cu care se căsătoreau alăturându-se astfel Vaideenilor. Astfel de familii venite una câte una, sunt: Sesciorenii din Sesciori, Sebeșenii din Sebeși, Tilișcanii din Tilișca.

Odată stabiliți în localitate, ei și-au văzut mai departe, cu foarte puține excepțiuni, de ocupația lor de căpetenie: creșterea vitelor și mai de curând și de lucrările la pădure. Au reușit astfel nu numai să-și păstreze intactă caracteristica vieții din Transilvania, dar chiar să-i asimileze pe cei ce sunt în contact cu ei, deosebiți din punct de vedere al vieții și ocupațiilor lor. S'au menținut și prin faptul că ei nu s'au încuscrit, nu s'au căsătorit cu oamenii din satele vecine, nepotrivindu-se în vieața și ocupațiile cu totul deosebite. Locuitorii satelor vecine sunt numiți de ei „Rumâni" și chiar mai mult, mai des, „Golani". Chiar e o vorbă a lor, care spune: *„Ungureanu cu Golanu îi povară necumpănită"*. Nu se potrivesc adică, în felul de a vedea lucrurile și deci, nu duc vieață bună când sunt împreună. Și dacă azi se mai căsătoresc fete prin satele vecine, apoi sunt cele mai sărace, cele care văd că nu s'ar putea căsători cu un băiat din Vaideeni. Cazurile când o fată cu situație se căsătorește într'un sat vecin, sunt excepționale. Când se căsătoresc în altă parte, o fac bucuros, numai în satele care au aceeași origine ca satul lor, adică sunt locuite tot de transilvăneni. In apropiere, aceste sate sunt: *Băbeni-Bistrița, Mihăești (Măgura), Novaci-Gorj.* Dacă se întâmplă să se căsătorească un băiat sau o fată străină (cazuri rare), în satul nostru, apoi e imposibil să nu se schimbe cu totul, după felul de vieață al Vaideenilor.

Așa se face că satul își păstrează neștirbită individualitatea în toate privințele, iar când adoptă ceva străin, sau primește o inovație, o trece prin filtrul gustului lui și a felului lui propriu de a vedea.

Oamenii dela Vaideeni se mulțumesc și cu mai puțin, numai să rămâie în satul lor și nu se înstrăinează.

Abia în timpurile din urmă, mai ales după războiu, începe să se arate un proces de emigrare, însă răzleț și timid. E mic numărul celor care au părăsit Vaideenii, stabilindu-se în alte sate și mai apropiate sau mai depărtate, în care să fi găsit, duși acolo de serviciul militar sau de întâmplările transhumantei, loc atât de prielnic încât să se așeze definitiv. Aceste cazuri sunt rare și numărul lor nu trece de 15—20.

Colonizările recente cu tot mirajul lor, n'au avut ecou printre vaideeni; fiecare prefera puținul din satul său, ca și „viermele în rădăcina hreanului".

Cei care pleacă în alte sate, mai ales în timpul din urmă, când lumea s'a înmulțit, sunt cei ce se căsătoresc în străini: mai mult fete decât băieți. Așa în Voineasa, Mălaia și Ciunget, comune de lângă Lotru, tot din Vâlcea, trăiesc peste 20 de fete din Vaideeni, căsătorite acolo și chiar vreo 3 băieți intrați gineri în casă.

Se mai căsătoresc și în comunele vecine în număr restrâns desigur, căci nu se împacă cu vieața din acestea, deosebită de cea ungurenească.

După cum am mai spus, se duc numai fetele sărace, care văd că ar rămâne nemăritate în sat. De cele mai multe ori, aceste femei plecate din sat, își păstrează, pe cât le e cu putință, felul de vieață, portul și obiceiurile.

Numai cele care au situație prea nevoiașe, ajung de nu le mai recunoști. Nu-și mai mențin nici portul loı caracteristic. Despre ele se spune că „s'au golănit de tot", nu mai cunoști că sunt ungurence. Așa, sunt căsătorite câte 3—4, 5—6, în comunele din jurul satului, ca Izvorul-Rece, Racovița, Romani, Urșani, un sat, cel mai apropiat de Vaideeni, care e pe cale de a fi asimilat de Vaideeni, deși el ține de târgul Horez.

Se produc multe căsătorii ale vaideenilor în Urșani, cătun unde se duc bucuroși, fiind în apropiere și felul de vieață al celor de acolo, cu totul sub înrâurirea vaideenilor.

E lucru precis dovedit că atât felul de vieață, cât și portul celor din Vaideeni, este cu ușurință adoptat de locuitorii satelor vecine, pe când în Vaideeni nu există un costum altul decât al lor originar din Săliște, Poiana (Sibiu), pe care-l păstrează cu multă ambiție. N'ar îndrăzni o fată să vină la horă, îmbrăcată în alt costum, sau bluze, rochii, ci numai în costumul ungurenesc, căci ar fi luată peste picior.

Inovațiile la costumul pe care-l păstrează de atâta vreme neschimbat, constă în perfecționarea și noutatea modelului, tendință tot mai accentuată. Incepe să se observe mai multă finețe și gust pentru frumos în toată simplitatea lui. E un costum ce se impune. Se mai căsătoresc atât fete cât și băieți în comune mai depărtate de Văideeni, ca Băbeni-Bistrița, Mihăești sau Măgura, comune formate tot de transilvăneni, căci deși sunt mai depărtate de satul lor, găsesc într'însele același fel de vieață și aceleași obiceiuri.

Chiar în județul vecin, Gorjul, în comune ca Novaci, Polovraci, Cernădie, Baia, Bengești, sunt căsătoriți un număr însemnat de fete și băieți din Vaideeni. Mai mulți sunt la Novaci, unde este același port și obiceiuri ca la Vaideeni, având aceeași origine, satul, cât și la Polovraci, sat care e pe cale să devie asemănător Novacilor și Vaideenilor. O parte din populația satului se ocupă cu creșterea vitelor, și are același port unguresc, aceleeași obiceiuri.

Sunt cazuri când și băieții din Vaideeni se căsătoresc cu fete din alt sat, mai rare însă, și numai cu fete din Novaci, Băbeni, Mihăești (Măgura), tot cu ungurence, căci altfel s'ar simți înjosiți.

După cum am mai spus, numărul celor ce pleacă din sat, căsătorindu-se în satele vecine, cât și mai depărtate, îl formează mai ales fetele, și anume cele mai sărace, iar băieții sunt în număr mult mai mic. Ei nu pleacă decât pentru o situație materială prea bună.

Totuși se poate cita și un număr însemnat de stabiliri în sate depărtate din alte județe, tot prin căsătorie, bine înțeles.

Toate sunt cazuri răzlețe și rari, care nu schimbă întru nimic mentalitatea locuitorilor care preferă puținul din satul lor, decât să se înstrăineze.

Cazuri de căsătorie în localități mai depărtate avem: 2 inși împroprietăriți, după războiu, căsătoriți și stabiliți în comuna Belitori, județul Teleorman (în 1920), 3 inși în județul Ialomița, în 1928; 4 cazuri mai vechi în București (funcționari la C. F. R.) și meseriași. Alții mai noi: unul șef-bucătar la Wagons-litts, căsătorit în București, altul chelner, la fel căsătorit, și mai mulți șoferi, taxatori de tramvai, cât și un număr de câțiva băieți de prăvălie. In județul Romanați, sunt stabiliți mai înainte de războiu, 3 inși, dintre care unul preot în comuna Băbiciu, ceilalți doi, oameni simpli. Este unul în Vlașca, stabilit din 1908 și altul în Prahova, din 1928.

In Craiova, este unul căsătorit în 1915, iar în Turnul-Severin, asemenea unul căsătorit în timpul serviciului militar (1921) și rămas acolo.

Aceste cazuri sunt fără ecou, nu influențează marea majoritate a satului, care dacă dorește o stare mai bună, un progres, nu-l dorește decât în satul natal. Nu-i prea încântă mirajul fericirii din altă parte.

O schimbare totuși se observă în ultima vreme în privința ocupațiilor de căpetenie și a preocupărilor lor de viitor, datorită în primul rând greutăților mereu crescânde în creșterea vitelor. Nu mai pot obține decât cu foarte mare greutate moșii mai mari (bălțile Dunării), pentru iernatul oilor. In cele mai multe moșii mari au fost împroprietăriți locuitorii băștinași, așa că ungurenii trebue să mute turmele de pe o moșie pe alta, căci nu găsesc într'un același loc hrană pe mai multă vreme pentru o turmă mai mare. Aceste greutăți fac să scadă considerabil numărul marilor crescători. Fiecare ține mai puține oi, ca să le poată strecura mai ușor, pe moșiile micilor proprietari.

Datorită acestor greutăți, ce întâmpină în meseria lor, au început oamenii să se mai gândească și la alte meserii. In vremea din urmă, se observă o mare afluență a băieților în comerț, se duc băieți de prăvălie. Așa că astăzi numărul lor a crescut și crește mereu. O bună parte din copiii de azi, după 7 clase primare, sau chiar în timpul lor, intră ca băieți de prăvălie în orașele și târgurile mai apropiate ca: Râmnicul-Vâlcea, Brezoi, Drgășani, Horez, Băbeni. Horezul mai ales, are cea mai mare parte de băieții din Vaideeni, cât și o parte din negustorii de seamă tot din Vaideeni, căsătoriți și stabiliți acolo.

La meserii, se duc mai puțini. Până acum, abea de au ieșit câțiva fierari și tâmplari din Vaideeni.

In timpul din urmă, cei mai înstăriți, au început să dea și copiii pe la școli secundare. Așa sunt copii de ai ungurenilor ce au ajuns învățători, preoți, avocați, funcționari la diferite instituții, elevi la școala militară, studenți, elevi de liceu, seminar etc.

Acest proces s'a accentuat de abia în timpul din urmă, după ce s'a văzut cum copiii fruntașilor din sat, învățători, proprietari, care au învățat carte, au ajuns să trăiască mai ușor.

Așa că azi, cei mai mulți din fruntașii oieri, dau câte un copil, doi, la carte. Numărul fetelor care au urmat sau urmează o școală secundară, e mai mic decât al băieților. Sunt patru la profesională și menaj, una a terminat normala, două au făcut 4 clase de liceu.

Fetele ungurenilor, spre deosebire de băieți, nu pleacă una din sat, nu învață nicio meserie, nici servitoare nu se duc, decât prea sărace, să fie și sunt foarte rare cazurile ca să rămână definitiv, înstrăinate. Stau câțiva ani să facă parale, și vin în satul lor.

In timpul verii, însă, fetele se duc mai toate băcițe. E o rușine pentru ele să stea vara acasă, în sat. Insemnează că nu se pricep în meseria aceasta specifică ungurencelor și numai cu băieți din sat nu s'ar putea căsători! Afară de aceasta e și obișnuința de mic copil de a petrece vara la munte, așa că nu se pot lipsi ușor de plăcerea și frumusețea muntelui, ca să nu mai punem apoi și faptul că încasează și ele ceva parale, în jurul 2.000 lei (sub și peste), după cum e greutatea serviciului și cât stau de mult, 3—4 luni. Băcia e considerată nu ca o slugie, ci mai degrabă ca o meserie, așa se explică faptul că preferă să câștige mai puțin, dar să fie băciță, decât să se ducă servitoare tot anul. Fetelor dela Vaideeni le e groază de străinătate.

Sunt 2—3 cazuri de fete care au fost servitoare la oraș câțiva ani, dar după ce au strâns bani, au venit în sat, continuând vieața satului, cum erau obișnuite de mici, măritându-se în satul lor, cu băieți din sat. Una singură numai, a fost servitoare într'un sat vecin, la o bună familie și a rămas acolo, căsătorindu-se cu administratorul moșiei.

Tendința aceasta de expansiune, de dor de ducă, pentru a-și căuta norocul în altă parte și în altă meserie, acum începe să prindă rădăcini și în satul nostru și se datorește într'o oarecare măsură și greutăților ce întâmpină în creșterea vitelor. Văd un negustor, funcționar, fiu de ungurean, ajuns bine, astfel că dau și ei copilul care vrea la o prăvălie, la școală chiar, care are o situație mai bună.

Așa se face că astăzi se pot vedea la horă, pe la sărbătorile Crăciunului, Paștilor, o mare parte de băieți între 14 și 25 ani, îmbrăcați „în negre". Sunt tineri negustorași, șoferi, băieți cu carte. Toți aceștia de sigur rămân stabiliți prin orașe, sate străine, pentru a-și exercita meseria. Au deschis și în sat trei prăvălii noi, tot băieți din sat, după ce au strâns un capital în locurile unde au făcut practica, ucenicia de comerciant, afară de alta mai veche, condusă și aceasta tot de doi negustori din sat. Alții au deschis prăvălii prin diferite sate, vrând să strângă un capital, cu care să se mute la oraș. De aceștia sunt unii la Grădiște, alții la Mateiești, Brezoi, Voineasa, etc., (Vâlcea), la Alunu, Roșiile (Gorj).

Şi în timpurile mai demult plecau băieţii în lume, dar cei mai mulţi se înapoiau la Vaideeni, de îndată ce strânseseră ceva parale. Trăiesc aşa, în sat, şi 3 băieţi care au plecat în America înainte de războiu. Au strâns ceva parale şi s'au înapoiat în ţară, în satul natal. Unul a venit căsătorit tot cu o română ardeleancă, şi au făcut casă în Vaideeni şi trăieşte liniştit. Ceilalţi doi au venit, s'au căsătorit cu fete din apropiere, şi-au făcut case bune, şi au plecat iarăşi în America, cu soţiile. După ce au mai strâns câteva sute de mii, au venit în ţară, i-au depus la bănci şi unul din ei lucrează cu o maşină de tricotaj în sat. Celălalt a plecat din nou în America.

Situaţia lor n'a fost aşa de strălucită ca să tenteze şi pe alţii să-i urmeze, nu i-a influenţat. Acum însă toţi care pleacă, nu mai revin decât în vizită, rămân acolo unde văd că pot trăi mai uşor cu meseria ce are.

După toate probalităţile, numărul celor ce vor emigra dela Vaideeni va creşte atât din pricina regresului oieritului, cât şi în urma sporirii însemnate şi numărului populaţiei. Abia de mai au loc pentru casă. Pe câteva uliţi, casele sunt dese ca la oraş. De terenuri de cultură nu mai poate fi vorbă. Aproape că nu mai pot să le îmbucătăţească mai departe.

CORNELIA M. IONESCU

RECENZII

METODOLOGIA ŞTIINŢELOR SOCIALE

MARIN MIHUŢ: *Probleme de poporaţie românească.* Ed. Institutului Economic Românesc. — Bucureşti, 1937.

In lucrarea aceasta, autorul îşi propune să lămurească importanţa populaţiei satelor noastre ca factor economic, alături de celălalt aspect al populaţiei rurale, unanim recunoscut de altfel, şi anume de isvor de regenerare biologică şi creştere a poporului românesc. In acest scop autorul cercetează: *mişcarea demografică; consumul de alimente; influenţa mediului economic asupra vitalităţii poporului român; populaţia rurală ca factor naţional economic.*

Mărturisim dintr'un început că lucarea, încercând să îmbrăţişeze prea mult, apare sumară, poate chiar confuză, astfel încât rare ori depăşeşte nivelul „locurilor comune", care în ultimă analiză nu au dovedit niciodată nimic. Şi cu toate acestea, autorul arată şi pricepere şi multă bunăvoinţă. Dacă nu a dat întocmai ceea ce am fi fost îndreptăţiţi să aşteptăm, părerea noastră este că lucrul se datorează unor cauze de ordin metodologic, în ceea ce priveşte selecţiunea, prelucrarea şi prezentarea materialului statistic folosit în lucrarea sa.

In primul rând nu se pot folosi într'o lucrare ştiinţifică, ca material statistic, cifrele date de diferite ziare economice care, oricât de serioase ar fi, nu pot garanta exactitatea informaţiei. *O trimetere la sursa însăşi a datelor statistice este totdeauna indispensabilă.* Şi chiar atunci cifrele trebuesc bine cântărite, întrucât în domeniul statisticii economice datele sunt, în majoritatea lor, parţiale sau numai estimaţiuni. Şi aceasta, în special, în ceea ce priveşte consumul intern. Aşa de pildă, la consumul de lapte, (socotit nediferenţiat, adică: lapte, brânză, unt etc.), autorul dă pentru ţara nosatră, după ziarul „Prezentul", 95 litri pe cap de locuitor, în timp ce după socotelile noastre (sprijinite pe cifrele Institutului Naţional Zootehnic, care apreciază producţia totală de lapte la cca 2.900 milioane litri anual, din care se scade însă 15% pentru hrana tineretului animal) consumul ar fi de 126 litri pe cap de locuitor. Şi această cantitate este foarte redusă, suntem de acord, dar nu este mai puţin adevărat că diferenţa este sensibilă, adică peste 30%, în plus. Trecem însă peste această chestiune, fiindcă de fapt, în amândouă cazurile, este vorba tot despre simple estimaţiuni. Cât priveşte carnea, statisticele oficiale dau cantităţile de carne obţinute în abatoare. Cifrele consumului de carne, pe cap de locuitor, nu corespund realităţii, fiindcă nu toate vitele tăiate, în special în mediul rural, trec pe la abatoarele comunale. Ce cantitate dau acestea este cu neputinţă de stabilit. „Calea observaţiei directe", propusă de autor, nu ne poate fi de mare ajutor, întrucât este vorba de un fenomen de massă, care depăşeşte mijloacele observaţiei individuale. Putem afirma că locuitorii ţării noastre consumă puţină carne, dar nivelul acestui consum nu-l cunoaştem, afară de cazul anchetelor speciale făcute pe arii foarte restrânse şi care nu pot fi generalizate. Ceea ce este cert, este faptul că întreg capitolul „consumaţiei", în statistica noastră economică este departe de a avea gradul de „acurateţă", necesar unei bune mânuiri, pentru o analiză într'adevăr semnificativă şi concludentă, aşa că autorul a găsit prea puţin material la dispoziţie.

Tot în ordinea isvoarelor de informaţie, suntem de părere că autorul putea deseori renunţa la cifrele oferite de publicaţia: „La situation économique de la Roumanie et sa capacité de payement", pentru două motive: întâiu pentrucă deşi oficială această lucrare, avea totuşi un caraetcr intenţional, întrucât punea în discuţiune „capacitatea de plată a României", în vederea unor acorduri favorabile ţării, cu străinătatea (dacă nu ne înşelăm); apoi datele statistice economice pe care le oferă, nu sunt prea recente, privind anii 1931 şi 1932 (autorul publică lucrarea sa în 1937), ani care, în plus, reprezintă şi punctul culminant al crizei economice din ultimul timp, deci o perioadă excepţională (cel puţin faţă de mijlocie, dacă nu faţă de o situaţie normală).

In anul 1937, autorul putea avea cifre recente oficiale, care l'ar fi silit să constate că multe lucruri s'au schimbat din 1931 şi până astăzi. Aşa de pildă, pentru a ilustra importanţa păturii rurale ca producătoare de valori de schimb, autorul pune în cumpănă valoarea producţiei agricole faţă cu valoarea producţiei industriale. Este adevărat că, în anul 1931, producţia agricolă (46.374 milioane lei) întrecea valoarea producţiei industriei transformatoare sau manufacturiere (33.155 milioane lei), dar, pornind din 1933, valoarea acesteia din urmă începe să crească pentru a ajunge în 1934 la 41.835 milioane lei, iar în 1935, la 47.288 milioane lei. In acelaşi timp producţia agricolă a fost de 42.220 milioane lei (1934) şi 48.885 milioane lei (1935). Aceste cifre depăşesc cu prea puţin valoarea producţiei industriei de transformare arătată mai sus, iar dacă la aceasta din urmă am adăuga şi valoarea producţiei miniere, vom observa că (spre deosebire de 1931, anul cercetat de autor), raportul de forţe între cele două mari compartimente economice: agricultură şi industrie, se schimbă complet, în favoarea industriei în genere a cărei producţie întrece simţitor, ca valoare, pe cea agricolă. Mai trebue precizat că în cifrele privitoare la industria manufacturieră nu este cuprinsă decât producţia marei industrii şi deci s'a neglijat complet valoarea producţiei industriei mijlocii, a celei mici şi meseriaşilor, în special, a căror greutate în industria manufacturieră este încă de o importanţă deosebită în ţara noastră. De asemeni în domeniul comerţului exterior se observă o scădere a importanţei produselor agricole. De unde, în 1931, regnul vegetal deţinea 55.2% din valoarea exportului (cu regnul animal se ridica la 67.2% chiar), începând din 1933, regnul mineral este acela care dă constant proporţii mai mari de 50% din valoarea produselor exportate, întrecând chiar valorile regnului vegetal şi animal însumate.

Cu acestea, nu vrem câtuşi de puţin să negăm importanţa economică a păturii noastre ţărăneşti, fiindcă suntem într'adevăr convinşi de faptul contrariu. Am dorit numai să ajungem astfel la formularea celei de a doua obiecţiuni metodologice pe care o opunem autorului citat. Şi anume că, atunci când avem intenţia de a obţine rezultate valabile şi dătătoare de seamă pentru o stare sau o evoluţie, ***trebue să îmbrăţişăm o perioadă suficientă de timp,*** stabilind valori medii (mai stabile fiindcă anulează abaterile excepţionale, eventuale) şi urmărind tot odată în timp, variaţia valorilor statistice particulare. Autorul observă relativ această regulă când vorbeşte despre mişcarea demografică (deşi de dragul demonstraţiei foloseşte uneori cifre cu totul excepţionale: nu se pot ilustra de pildă, fenomene din domeniul mişcării populaţiei ţării noastre, cu cifre care nu pot fi identificate sau privesc o singură lună din an, mai ales când lucrarea năzuieşte la o sinteză vastă, împletind fenomene biologice, economice şi politice), şi mai puţin atunci când atacă domeniul economic.

In al treilea rând ***autorul utilizează deseori cifre*** (pe care le aduce în sprijinul afirmărilor sale), ***asupra cărora nu dă nicio indicaţie, în privinţa isvoarelor.*** Astfel, în concluzii, d-sa susţine că nu este cu putinţă, la noi în ţară, o agricultură intensivă, întrucât populaţia noastră este prea numeroasă: „89,62 agricultori pe km²", spre deosebire de Danemarca unde ar fi numai 33,97 agricultori pe km². O primă observaţie: două zecimale, în loc de una, nu adaogă nimic preciziunii dorite. Adăogăm apoi că ne-a fost imposibil să verificăm această densitate de 89,62 ***agricultori*** pe km². Fiind vorba despre profesiunea de ***agricultor,*** ne-am raportat la suprafeţele din 1930 (vezi anuarul Statistic al României pe anul 1930) şi la rezultatele pe profesiuni ale recensământului din acelaşi an (vezi articolul nostru nesemnat „Populaţia", tab. XI, din Conjunctura Economiei Româneşti, Nr. 1 şi 2, 1936), recensământul fiind singurul isvor existent în acest domeniu. Nici una din ipotezele făcute de noi, fie asupra ***„suprafeţei"*** fie asupra ***„calităţii de agricultor",*** nu verifică densitatea de „89,62", dată de autor, după cum se poate constata din tabloul de mai jos:

Catdgorii ipotetice de „agricultori" (1)	Densitatea faţă de suprafaţa: cultivadilă (2)	cultivabilă plus păşuni, fâneţe, livezi (3)
Populaţia *totală trăind* ein exploatarea soldului	101,7	74,6
Populaţia *rurală trăind* din exploatarea solului	97,1	71,3
Populaţia *activă totală* în exploatarea solului	64,1	47,0
Populaţia *activă rurală* în exploatarea solului	61,3	45,0
Agricultori *pe pământul lor* (cca. 3 milioane)	23,3	17,1

Deci autorul era obligat să ne spună în ce fel a obţinut această densitate, adică: ce înţelege prin ***„agricultori"*** şi ce massă reprezintă; despre ce suprafaţă sau întindere parţială a ţării noastre

este vorba; la ce dată se referă aceste calcule. O cifră care s'ar apropia de cea dată de autor: „89,62", ar fi cea obţinută prin împărţirea populaţiei rurale probabile, la data de 1 Iulie 1935, la suprafaţa cultivabilă, plus suprafeţele păşunilor, fâneţelor şi livezilor din acelaşi an (sau alta obţinută pe aceeaşi cale). Procedând astfel, vom avea 86,9 *locuitori rurali* pe 1 km² din suprafaţa totală realizată prin însumarea întinderilor arătate mai sus, în anul 1935. Insă *populaţia rurală*, nu este tot una cu *populaţia agricolă* şi amândouă reprezintă altceva decât *agricultorii*, după părerea noastră. Se poate ca autorul să aibe dreptate, dar trebue să ne convingă.

In sfârşit, pe lângă alte obiecţiuni de amănunt, s'ar mai putea discuta *felul în care sunt prezentate tabelele statistice, sau graficele*. In cazul acestora din urmă, graficul IV, de pildă, poate uşor da unui ochiu neavizat o imagine neconformă; ori rostul graficelor în genere este tocmai acela de a face accesibil şi ilustra just un fenomen înregistrat prin metoda statistică, pentru oricare cititor corect, nespecializat.

Ca încheiere, vom face constatarea că cele spuse până aci nu constituie o recenzie obişnuită, în sensul unei expuneri rezumative, vag critice, a părerilor autorului. Deci îndemnăm pe cititori să meargă direct la lucrarea amintită.

Critica noastră, — dacă se poate numi astfel fiindcă apare mai curând ca o scrisoare deschisă, — este exclusiv de ordin metodologic, — şi ne-am îngăduit-o numai întrucât noi înşine am activat deseori în domeniul studiilor de populaţie. Şi bucuros stăm la dispoziţia tuturor celor care doresc să lucreze pe acest tărâm.

D-l Marin Mihuţ, a atacat una din problemele cele mai arzătoare, şi subtile totodată, cea a raporturilor şi interdependenţei dintre datul biologic şi ansamblul factorilor economici. Dificultăţile care se ridică în faţa celor care abordează acest câmp de cercetare nu pot fi înlăturate decât numai graţie unei metode dintre cele mai riguroase. Altfel, fie că descoperim locuri comune (perfect adevărate este drept), fie că putem ajunge la concluziuni eronate, care nu servesc scopul urmărit, nici nu răsplătesc străduinţa depusă.

Aceasta ar fi cea de a doua justificare, obiectivă, a intervenţiei noastre.

D. C. Georgescu

REALITATEA ROMÂNEASCĂ

ION NEICU: *Câteva idei pentru o nouă politică maritimă*. Extras din Dobrogea de Sud 1937.

In ultima sută de ani, vieaţa poporului nostru este caracterizată printr'un ritm rapid. Probleme numeroase, care altor popoare li sau pus spre rezolvare la intervale mari, nouă ni s'au îngrămădit una peste alta, toate cerând o soluţie fără întârziere. Suntem luaţi de valurile vremii şi siliţi să mergem alături de alte popoare cu sute de ani de experienţă şi activitate în folosul vieţii obşteşti. Suntem nevoiţi să „ardem etapele", sau să rămânem definitiv la periferia istoriei.

Intre problemele care se pun *acum* şi *repede*, este şi cea a cărţii de faţă. Popor de *plugari*, de *munteni*, sau chiar şi de *orăşeni*, suntem numai un popor *continental*, un popor de *uscat*. *Marea nu există în vieaţa noastră sufletească*. Stăpânim pe gurile şi pe o parte din cursul celui mai important fluviu al Europei, şi cu o ieşire întinsă la Mare, noi n'am reuşit să le *stăpânim* totuşi... Suntem, atât pe Dunăre cât şi la Mare, numai *oficial* nu şi *etnic*. Câţi dintre noi *simţim* Dunărea şi Marea ca ale noastre? O sectă din Rusia, a reuşit, sub ochii noştri să stăpânească Dunărea şi Delta ei. Câţi dintre ai noştri avem în mâinile noastre vieaţa economică a porturilor? Este flota noastră comercială sau de războiu, la înălţimea posibilităţilor oferite de Dunăre sau Mare, sau este ea măcar la înălţimea nevoii pe care o avem de a le stăpâni sau de a ne apăra în caz de atac? Sau întrebările autorului: „Avem o coastă de Mare accesibilă ambelor ocupaţiuni în legătură cu Marea: marinăria de cursă lungă şi de cabotaj, şi pescuitul la Mare. Avem limanurile basarabene, marile lacuri dela Razelm şi porturile maritime, în frunte cu Constanţa. După aproape şasezeci de ani de stăpânire românească, în Dobrogea, am fi însă în drept să ne întrebăm:

Unde sunt pescarii români dela Mare?

Unde sunt corăbierii români?

Unde este populaţia românească, trăind pe malul mării şi exercitând ocupaţiuni în strânsă legătură cu Marea, împânzind tot litoralul şi apele teritoriale româneşti, dela Ecrene şi până la gura Nistrului?" (pg. 3).

In vremea veche, lucrurile stăteau mult mai bine. Azi pescuitul pe Dunăre şi Mare, este în mâinile lipovenilor, populaţie care *nu cunoştea pescăria când a venit aici!* Lucrurile au mers până acolo, încât au dat numiri slavo-ruse gârlelor, bălţilor şi grindurilor din Deltă şi din regiunea marilor lacuri (pg. 5).

Autorul propune colonizarea regiunilor Mării, cu populaţie de sânge şi suflet românesc, populaţie de a cărei soartă să se ocupe apoi guvernul, *pentru a face din ea o populaţie maritimă* (şcoli de pescuit şi şcoli maritime, etc.).

Deziderat greu de împlinit. El presupune o capacitate politică pe care n'a dovedit-o nici unul dintre guvernele noastre de până azi. Numai dela viitor putem aştepta o generaţie care să fie la înălţimea *nevoilor politice ale neamului,* în împrejurările pe care le trăim.

Dumitru Dogaru

DR. V. TUFESCU: *Dealul Mare Hârlău.* Observări asupra evoluţiei reliefului şi aşezărilor omeneşti, Bucureşti 1937.

Cu o plăcută surprindere, şi aproape cu emoţie ştiinţifică, am cetit studiul d-lui V. Tufescu, „Dealul Mare Hârlău; observări asupra evoluţiei reliefului şi aşezărilor omeneşti", extras din Bul. Soc. R. R. de Geografie, Tom. LVII/937.

Nu că studiul geografic propriu zis ne-ar fi interesat deosebit, nefiind geograf decât ca un simplu şi abea iniţiat amator. Dar mi-am putut da din nou seama, întocmai ca la citirea altor studii recente de geografie, cum de pildă a d-lui Conea, despre Loviştea, că geografia umană îngăduie, la noi în ţară, admirabile studii de sociologie asupra societăţii româneşti trecute. Metodele „arheologiei sociale", adică metodele cetirii rămăşiţelor *pe teren* a societăţilor dispărute, sunt folosite, firesc, chiar dacă nu cu bună ştiinţă, de geografi. In adevăr, aşezarea omului pe anume bucată de pământ aparţine, ca problemă, trecutului. Veacuri au trecut, dela preistorie uneori, sau măcar dela protoistorie, de când oamenii şi-au aşezat traiul lor la o laltă în anume locuri, pe care le-au transformat potrivit nevoilor lor. Şi prezenţa lor acolo, prezenţă de o augustă vechime, deşi ajunsă a fi contemporană şi cu noi, este de o capitală importanţă teoretică. Pentrucă transformarea pe care omul o aduce mediului geografic se face după anumite socoteli, care se deosebesc după sistemul de vieaţă socială, în care trăia acel om. Vieaţa socială lasă deci urme scrise în peisajul geografic şi aceste urme pot fi cetite sociologic. E drept că geografii mai mult bănuiesc problema decât o cunosc. Rar şi cu totul întâmplător fac ei *cetiri sociologice ale hărţii* şi în literatura noastră de specialitate niciun studiu anume închinat acestei probleme nu avem încă. In ce mă priveşte, lucrez de multă vreme la aşa ceva. Problema arheologiei sociale, de peste zece ani, îmi este o problemă de toate zilele, aşa că îi ştiu greutăţile şi cu atât mai mult mă bucur atunci când un tovarăş de muncă, pe care aproape nu-l mai nădăjduiam, dă la iveală o contribuţie valoroasă.

Studiul d-lui Tufescu, este o asemenea contribuţie.

Să ne fie deci îngăduit ca, foarte pe scurt, să arătăm care este anume problema aşa atacată de d-l Tufescu, întrucât este ea o problemă de arheologie socială şi ce anume am vrea noi ca de aci înainte, d-l Tufescu să mai adâncească, pentru ca mulţumirea noastră de sociologi să fie deplină.

Din schiţele pe care le reproducem din lucrarea d-lui Tufescu, spre a le face, aşa cum merită, cunoscute şi cititorilor noştri, se vede clar cum Masivul Dealul Mare, reprezintă o zonă slab populată, în timp ce dimpotrivă marginile lui sunt aglomerate. Dar această situaţie locală de azi, nu este şi nici nu putea fi recentă. Asemenea ocupări dense de teritorii şi asemenea goluri de populaţie, sunt fenomene care nu se nasc într'o generaţie, ci reprezintă întotdeauna stări de fapt arhaice. Desigur că schimbări se pot ivi. Curente de migraţii răresc sau îndesesc populaţia şi aşezările ei. D-l Tufescu arată de pildă şi pentru această regiune, existenţa unor curente foarte puternice de imigraţiune a unei populaţii, bucovinene, în primul rând, dar şi transilvănene. Insă emigrarea şi imigrarea nu strică schema aşezărilor omeneşti, desenul pe care ele îl fac pe hartă: în peisajul rural creat de cei dintâiu oameni, se aşează şi cei nou năvăliţi, ca pe o bază sigură, dela care pornesc apoi noile cuceriri de pământuri şi de aşezări. Studiul la teren îţi poate seria chiar peisajele, îţi poate arăta ce este loc de aşezare veche, în care fiecare colţ de pământ a suferit prezenţa omului, ce sunt „poenirile", adică defrişările

vechi, ce sunt cele recente în care pădurea luptă încă cu câmpul, ce sunt locurile părăsite și pe care le-a umplut din iznov pădurea, și ce sunt locurile neumblate statornic, în care pădurea merie este atotstăpânitoare. D-l Tufescu încearcă chiar și o schiță a defrișărilor din acel loc, pe care am dori-o cu mult mai precisă și mai pe larg analizată.

Pentru întemeierea acestui caracter de străvechime a așezărilor omenești de acolo, d-l Tufescu, întrebuințează metodele obișnuite, așa cum se și ădea să facă, fără însă a încerca folosirea metodelor propriu zis sociologice, așa cum vom arăta de îndată.

Deocamdată, să urmărim analiza d-lui Tufescu:

Arheologic, regiunea azi puternic populată, este bogată în stațiuni preistorice, ceea ce arată, dacă nu o continuitate de viețuire în acele locuri, cel puțin o deosebită predilecție a omului pentru acel loc favorizat. Explicația ar urma să fie găsită deci într'o determinare geografică pură: chiar dacă continuitatea vieții omenești în acel loc ar fi fost întreruptă, chiar dacă veacuri întregi ar fi lăsat pustietate deplină, oamenii cei noi veniți din altă parte s'ar așeza pe aceleași locuri preistorice, din pricină că așa i-ar sili configurația pământului: omul ar fi deci ca un rob al determinării geografice. D-l Tufescu, nu își pune această problemă, care desigur e menită a interesa mai mult pe sociolog și istoric decât pe geograf. Insă d-sa, scoate foarte bine în relief concordanța dintre așezările arheologice și cele contemporane.

Unde însă analiza d-sale devine extrem de interesantă pentru noi, este în momentul când începe să folosească documentația istorică propriuzisă pentru analiza vieții omenești trecute. Astfel, pe temeiul documentelor atât de interesante, publicate de d-l Costăchescu, într'o ediție critică, în care se urmărește și identificarea pe hartă a fiecărui sat în parte, pomenit în aceste cele dintâiu documente moldovenești, d-sa analizează regiunea studiată, dându-ne și o hartă a așezării lor sătești, din primele începuturi ale Moldovei.

Nimic nu poate fi mai interesant decât aceste feluri de studii. D-l Tufescu le mai folosise cândva, când încercase să dea o cartografiere a fenomenului răzășesc. (Răspândirea satelor de răzeși, Arh. Bas. Nr. 1/1934, Chișinău). De data aceasta, ele mărginindu-se la o regiune mai bine cunoscută de autor, mai restrânsă, sunt cu mult mai bune. Regretăm numai că, în tipar, harta este tipărită la o scară cu mult prea mică, ceea ce îngreuiază mult folosirea ei.

Dar, în afară de documente, d-l Tufescu, folosește și o hartă a lui Bawr, din 1781, completată printr'o a treia hartă, a așezărilor omenești, ivite te atunci încolo.

Concluziile la care ajunge sunt importante. Aceleași locuri pe care le cunoscuseră oamenii preistorici, le cunosc și mai târziu moldovenii: „din cele mai vechi timpuri și până astăzi, Dealul Mare a rămas aproape lipsit de așezări omenești, în vreme ce regiunile înconjurătoare și-au îndesit continuu populația".

„Pe scurt se poate vedea că, după așezarea și resursele lor, locurile din cuprinsul și preajma Dealului Mare, prezintă potențialuri deosebite în ceea ce privește densitatea omenească pe care o pot suporta. Cea mai favorabilă, de altminteri ca pretutindeni, e *regiunea de contact*, folosind resursele a două medii deosebite: *Codrul* și *Stepa*. Prin contrast, regiunea de Codru suportă o extrem de slabă densitate, pentrucă a constituit întotdeauna o piedecă pentru desvoltarea așezărilor omenești. Șeile Bucecea și Ruginoasa, dimpotrivă, au fost locuri de timpurie așezare a satelor și de circulație vie între valea Siretului și Câmpia Moldovei, prin altidudinea lor redusă și relieful plan, alcătuind bune regiuni de comunicație. Circulația prin aceste două „porți" era cu atât mai vie cu cât ele apar limitate între masive înalte și păduroase, care constituie adevărate ziduri, greu de trecut. Toată circulația s'a concentrat, în trecut și astăzi, prin aceste două șei. De aci rolul de „porți" de vie circulație pentru Câmpia Moldavă".

Cu alte cuvinte, concluziile d-lui Tufescu, rămân strict geografice: d-sa crede că determinările cosmologice sunt de ajuns pentru a explica pentru ce așezările omenești s'au ivit, dela eneolitic până azi, în anume loc și nu într'altul.

Problema așezărilor omenești este de fapt cu mult mai complicată decât atât și studiul așezărilor ne-ar permite, dacă am lucra în duh sociologic, să ajungem la cu totul alte concluzii.

Dar pentru aceasta ar trebui să renunțăm la *grava și permanenta eroare pe care o fac toți geografii noștri:* aceea de a socoti drept așezare omenească numai vetrele de sat, aglomerările de case, acea porțiune din teritoriu aleasă de om pentru a-și stabili locuința sa. In realitate însă omul, când cuprinde o bucată de pământ pentru a trăi pe ea, nu își alege numai loc de casă, ci și teren de muncă. *Așezare omenească este nu numai va-*

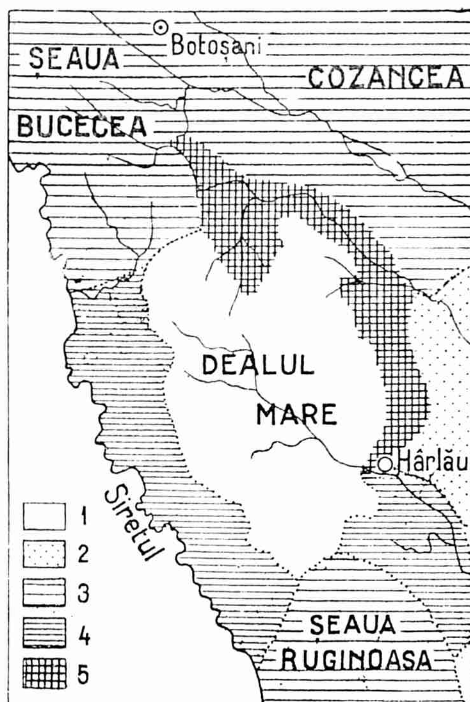

Fig. 1. — Densitatea populaţiei în regiunea Dealul Mare în 1930. [1]

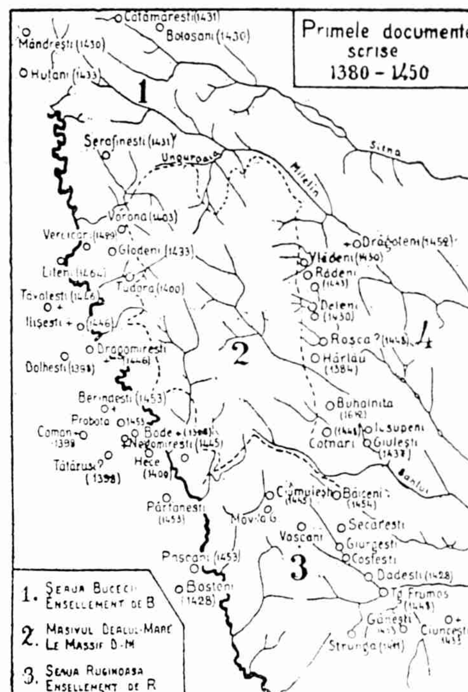

Fig. 2. — Aşezările din regiunea Dealul Mare, semnalate în documentele dinainte de Ştefan.

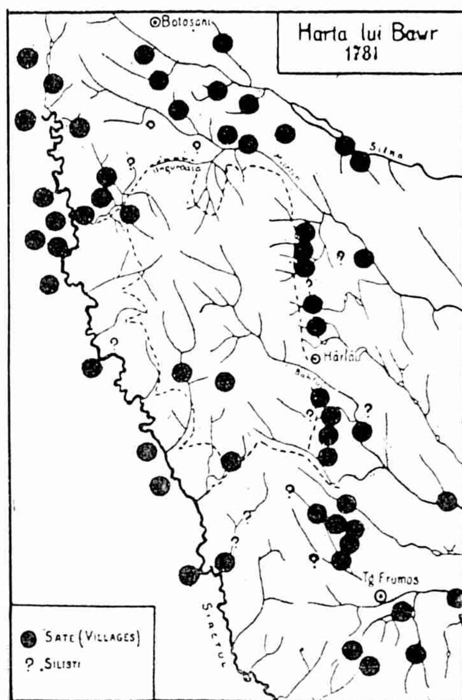

Fig. 3. — Aşezările din regiunea Dealul Mare semnalate de Baur (1781).

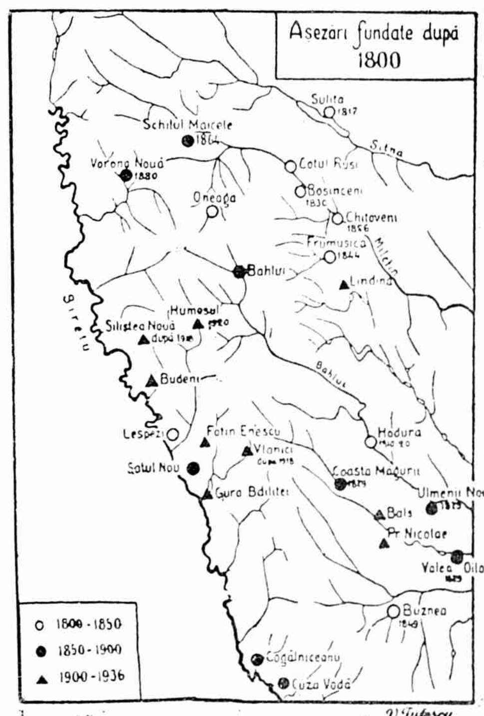

Fig. 4. — Aşezările de dată recentă (de după 1800) din regiunea Dealul Mare.

[1]) Explicarea semnelor: 1 = regiuni cu 10 locuitori la km²; 2 = regiuni cu 23 locuitori la km²; 3 = regiuni cu 80 85 locuitori la km²; 4 = regiuni cu 130 locuitori la km²; 5 = regiuni cu 265 locuitori la km².

tra de sat, ci şi trupul moşiei. Vatra de sat, este mai bătătoiare la ochi: casele se văd uşor şi pe teren, şi pe hartă. Trupul de moşie dimpotrivă, e mai ascuns: sunt aci doar linii trase pe teren, hotare, uneori însemnate cu toate mijloacele variate ale hotărniciei, alte ori determinabile doar prin toponimie, alte ori doar prin folosirea deosebită şi tradiţională pe care o dau oamenii diverselor părţi alcătuioare ale trupului.

Dar dacă ne apucăm să studiem aceste trupuri de moşie, ajungem la concluzia că ele nu sunt efectul unui hazard, ci ele se supun unei scheme teoretice abstracte pe care s'ar părea că oamenii cei dintâi, la întemeiere, au avut-o în minte. Este un anume desen al trupului de moşie, desen care nu e determinat de condiţii geografice, ci de unele strict sociale. Acest desen variază dela grup social la grup social, după felul de vieaţă obştească respectivă. Insă nu există grup rural care să nu aibă un asemenea şablon, un asemenea tipar, o schemă ideală de trup de moşie şi care să nu tindă a-l aplica pe teren, evident cu mitigările pe care le sufere totdeauna schema atunci când e înfăptuită. Omul îşi „aşează" deci la teren schema lui de trup de moşie, îşi taie anume fâşii, de anumite forme şi dimensiuni, împărţite în anume feluri, cu vatra de sat, căzând în anume loc, în raport cu anume sistem de drumuri, etc. Operaţia aceasta mare a aşezării trupurilor de moşie după anume tipic este aceea care, invizibil, determină peisajul umanizat al pământurilor, în care toate detaliile se leagă la olaltă într'un singur sistem, care întotdeauna şi peste tot se vădeşte de o statornicie extraordinară. Este aci nu numai un imperativ geografic care se menţine neschimbat, dând aceleaşi efecte, din preistorie până azi, ci o adevărată tradiţie culturală, o adevărată tradiţie socială deci, care alcătuieşte un cadru determinat pentru ea însăşi. Nădăjduim să putem arăta curând adevărul acestor afirmaţii într'un studiu amănunţit, care să lămurească şi să dovedească aceste afirmaţii, pe care, în repetate rânduri, le-am făcut.

Deocamdată am dori doar să atragem atenţia d-lui Tufescu, asupra regiunii pe care a studiat-o, pentru ca domnia lui să vadă dacă nu cumva noi orizonturi nu s'ar deschide cercetărilor sale, cu ajutorul acestei viziuni propriu zis sociologice a aşezărilor omeneşti.

Iată: d-l Tufescu foloseşte documentele d-lui Costăchescu, pentru a determina aşezările omeneşti din preajma descălecării. Insă, căutând doar vatra de sat, d-sa aşează pe hartă, pentru fiecare sat, câte un punct. In realitate, aşezarea este un trup de moşie, deci o formă regulată de teren, cu o vatră. Am încercat noi înşine a reconstitui această împărţire în trupuri, după documentele d-lui Costăchescu. Necunoscând regiunea, n'am ajuns la prea mare rezultat. D-lui Tufescu i-ar fi desigur mai uşor decât nouă să ducă la izbândă acest lucru, folosindu-se şi de toate hotărniciile vechi şi noi pe care le poate avea la îndemână, dar mai ales folosindu-se de harta cea mare, care este însăşi pământul, şi de indicaţiile toponimiei şi amintirii băstinaşilor.

M'ar mira dacă d-sa nu ar ajunge la concluzia că: împărţirea aceasta pe hotare de sat actuală, corespunde cu împărţirea cea de demult; m'ar mira dacă nu ar observa o sistemă oarecare în aceste aşezări, un desen teoretic care să se repete sistematic şi care să ne îngăduie apoi o cetire sociologică corectă a hărţii, aşa cum citeşti trupul fragil al fiinţelor vii, pierite, în tiparul pentru totdeauna petrificat al anumitor straturi geologice.

Am face astfel o adevărată operă de arheologie socială, care ar avea o importanţă hotărîtoare pentru anume probleme întunecoase ale începuturilor vieţii noastre de Stat. Căci aceste hotare sunt de o statornicie cu totul deosebită şi cu mult mai mare decât a vetrelor de sat. O vatră se poate muta, incendiul o poate distruge, o năvălire o poate şterge de pe suprafaţa pământului. Dar trupul de moşie, amenajarea vieţii omeneşti pe anumite făgaşuri, umanizarea pământului prin continuă muncă ordonată, distribuţia zonelor diverse rurale, acestea nu dispar. Operă a veacurilor, ele vor rămâne pentru veacuri.

In cele dintâi documente, chiar în cele publicate de d-l Costăchescu, pe care le-a folosit d-l Tufescu, lucrul ni se arată limpede: satele despre care vorbesc documentele sunt specificate în hotarele lor, şi deşi aproape contemporane cu descălecarea, documentele nu încetează de a arăta că aceste hotare sunt extrem de vechi: „Iară hotarul să le fie după hotarele vechi" (1400), „cu toate hotarele lor vechi şi dedemult" (1403), „Hotarul acelui sat să-i fii cu toate aceli vechi hotară, după cum au umblat din vechiu" (1406), „două sate cu toate hotarele lor vechi, aşa cum au umblat din veacul veacului" (1407), „cu toate vechile lor hotare, pe unde de veac au umblat" (1409), etc., etc.

Aceasta înseamnă că dacă studiul acestor hotare ne-ar îngădui să citim ceva din felul de vieaţă al acelora care se aflau aşezaţi pe aceste locuri, am deslega ceva din capitolul vieţii noastre de dinainte de descalecări, ceea ce evident ar fi o operă care ar merita să fie făcută, chiar cu multă trudă şi jertfă. Dar cum această muncă nu se poate face decât, aşa cum am spus, de către buni cunoscători ai locurilor, am scris rândurile de faţă, cu nădejdea că d-l Tufescu le va auzi. Şi poate şi alţii care, fiind geografi, sunt şi sociologi fără să o ştie, şi ar urma de aci înainte să fie sociologi cu adevărat.

H. H. Stahl

AUREL A. MUREŞIANU: *Originea Ciangăilor din Săcelele Braşovului — contribuţii istorice documentate la vechimea elementului românesc în Ţara Bârsei.* Satulung-Săcele, 1937.

Autorul începe prin a arăta cum cele şapte sate din apropierea Braşovului sunt văzute de Saşi încă de timpuriu ca aşezări româneşti. In *Geographie des Grossfürstenthums Siebenbürgen*, 1813, p. 366, vol. II, se spune că dacă satele vor fi existat în timpul clădirii cetăţii Branului — înainte de 1225 — „locuitorii lor n'au putut fi decât exclusiv Români".

Se trece apoi la citarea din opera prof. *Antoniu Horger*. „Istoria comunelor ungureşti din Ţara Bârsei", care a fost însărcinat de comitetul societăţii pentru ameliorarea situaţiei Ciangăilor de a se ocupa de ei. Acest profesor ajunge la concluzia că chiar dacă vor fi existat unguri în Ţara Bârsei, înaintea venirii Saşilor, Ciangăii sunt sosiţi după ei. Numai aşa, după acest autor, se explică faptul că Ciangăii de sute de ani nu se găsesc ca arendatori de pământ arabil — acest pământ fiind deja intrat la venirea lor în mâinile Saşilor şi Românilor. Apoi cronica ungurească din Ţara Bârsei, scrisă în 1763, vorbeşte de o colonizare a Ciangăilor. Târziu, 1456, se încearcă alungarea Românilor. *Slonul* din Prahova de astăzi, situat pe Teleajen, n'ar fi decât păstrarea numelui comunei cu acelaşi nume, din rândul celor şapte sate.

Tot după constatări făcute de străini, aflăm că până nu de mult portul Ciangăilor era ca şi al Românilor şi că „dacă un Săcui a privit la un Ciangău, nu a recunoscut în el pe fratele său maghiar". Şi că ei, „dacă vor să se exprime asupra vreunui lucru în mod precis, atunci întrebuinţează şi astăzi în loc de cuvinte maghiare, cuvinte româneşti". Acelaşi *Kolumbán Lajos*, care scria la 1903 în Braşov, A hétfalusi esángok a multban és jelenben (Ciangăii din Săcele în trecut şi prezent), spune că jocurile Ciangăilor sunt toate româneşti.

Autorul redă şi cuvinte cari pot să indice şi mai mult influenţa pe care au avut-o Românii asupra unei populaţii venetice şi faţă de care avea neapărat o superioritate. Iată-le: *zesztra*, *merenda* (faţa de masă), *bărbát* (harnic, vrednic), *murgo*, *zsoja* (joia), *flori-kaş* şi *furko-lyuk*.

In genere desluşirile pe care le aduce d-l Mureşianu sunt preţioase. Fiindcă se găsesc aci destule puncte de orientare în interpretarea pe care trebue s'o dăm problemei Ciangăilor şi din alte regiuni.

Bine înţeles că prezentarea autorului de către prefaţator, ca unul dintre cei mai mari cercetători istorici, este şi un semn de prea puţină modestie, ori dovada că editurilor de provincie le lipsesc unităţile de măsură.

Florea Florescu

ION NEAGU: *Monografia satului Ţinteşti din jud. Buzău.*

D-l Neagu, învăţător în satul Ţinteşti, tipăreşte la Buzău, o mică broşură, de 40 de pagini, despre satul său.

Desigur că nu avem aci de a face cu o „monografie" propriu zisă, ci doar, cu sumare însemnări, care ar putea servi unei monografii. Insă, aceste însemnări sunt făcute cu multă îndemânare şi cu deplină bună credinţă. Niciun interes, străin de cercetarea ştiinţifică nu turbură scrisul autorului. Problemele pe care le lucrează, sunt toate de reală importanţă. Uneori, dincolo de amintirea şi cunoaşterea intuitivă a satului de baştină, se adaogă şi stăruitoarea cercetare. Aşa că, din cele patruzeci de pagini ale broşurei, nu este niciuna de lepădat; şi dacă ar fi să facem o critică d-lui Neagu, ar fi doar aceea, că a fost prea scump la vorbă şi nu ne-a făcut plăcerea să-l putem citi în ceva mai multe pagini decât în atâtea.

Dar, desigur, că d-l Neagu, întocmai ca atâţia alţii, se va fi izbit de greutăţi materiale ale tiparului şi va fi renunţat la cheltuielile unei monografii mai ample, care este pur şi simplu ruinătoare pentru un simplu particular. Dar, dacă d-l Neagu, este de acord cu noi, ar putea să tipărească din când în când câte ceva în paginile acestei reviste, şi, între timp, nu ar înceta de a lucra la monografia completă a satului, în nădejdea că, într'o bună zi, tot vom găsi mijloacele trebuitoare pentru a tipări asemenea lucrări.

Sunt foarte curios să văd, cum ar şti d-l Neagu să adâncească în amănunte o problemă monografică. Detaliile pe care ni le dă, sunt deocamdată doar sugestive. Ne place să aflăm, cum hotarul satului Ţinteşti este însemnat cu patru mari movile, aşezate în direcţia celor patru puncte cardinale, cum s'a schimbat vatra, cum s'a format, din foştii clăcaşi, cătunul Pogoanele, cum se învăţa pe vremuri carte pe tăbliţe cu nisip în acest sat, unde astăzi, spre cinstea lui sunt 84,25 la sută ştiutori de carte, cum se umblă cu brezoaia, seara, la lumină de păcură, cum „tineretul, fetele, au un cult deosebit pentru Caloian". Se adună în marţea III-a după Paşti, pe etăţi. Foc un om de pământ şi-l îngroapă cu toată pompa cuvenită unui mort. Il bocesc, îl prohodesc, îi fac pomană şi poartă şi doliu 3 zile, până în ziua de Păpăruda, când îl desgroapă şi-l dau pe o apă, dacă au avut noroc să nu-l găsească băeţii, care le urmărea la tot pasul", şi câte altele.

Insă suntem siguri că dacă d-l Neagu ar citi cu atenţie studiile din această revistă, dacă ar folosi chestionarele noastre de lucru, aşa cum le-am publicat şi în volumul meu: „Monografia satului", şi dacă ar fi statornic în lucrul său, aşa cum a dovedit că este uneori, (de pildă, în studiul mişcării demografice, sau a nunţii din sat), atunci am putea saluta cu bucurie un nou tovarăş monografist.

H. H. Stahl

VALERIU ŞOTROPA. *Introducere şi bibliografie la Istoria dreptului român.* Cluj, 1937.

Cred că nu este muncitor în domeniul cercetării ştiinţifice a ţării româneşti, care să nu deplângă lipsa instrumentului de lucru absolut indispensabil, care este bibliografia. De aceea, orişice încercare de bibliografie românească, trebue să fie primită cu satisfacţie. Cu atât mai mult, când se referă la o ştiinţă care nu este încă deplin formată, când monografii speciale sunt prea puţine, iar încercările de sinteză aproape inexistente, este absolut necesar ca cineva să facă această muncă ingrată de pregătire a materialului pentru alţii.

Iată ce îşi propune să facă d-l Valeriu Şotropa, pentru domeniul atât de vast şi atât de puţin cunoscut al Istoriei dreptului român. Până acuma, cercetătorii trebuiau să se întemeieze pe investigaţii proprii şi pe bibliografiile sumare pe care le-au publicat în 1928, George Fotino şi în 1937, d-l Marcel Emerit, nu ca lucrări de sine stătătoare, ci ca anexe a unor monografii parţiale. D-l Şotropa, îşi propune bibliografia ca lucrare autonomă şi ne prezintă astfel un număr de 1.480 de indicaţii bibliografice. Pentru acest fapt, îi suntem recunoscători.

Insă, pentru ca o bibliografie să fie folositoare, ea trebue să poată fi uşor folosită. Desigur că nu s'a găsit un sistem bibliografic care să satisfaca multiplele cerinţe, deseori contrazicătoare, ale specialiştilor. Dar, socotesc că, în tot cazul e de preferat o ordonare mecanică, fie alfabetică, fie cronologică, permiţând uşoara găsire a unei cărţi sau urmărirea evoluţiei unei ştiinţe, decât împărţirea bibliografiei pe probleme. A împărţi pe probleme un domeniu, presupune cunoaşterea deplină a acestui domeniu, înfăptuirea acelei ştiinţe, a cărei naştere de abia vrei s'o ajuţi prin bibliografia ta. D-l Valeriu Şotropa, adoptă sistemul acesta pe care îl criticăm. Mânuirea cărţii sale este de aceea extrem de îngreuiată. Ca să luăm o pildă: am căutat să găsesc studiul d-lui C. Stoicescu: „La magie dans l'ancien droit roumain", tipărit în 1926, în Mélanges de Droit roumain, dédié a Georges Cornil"'. Am căutat-o la capitalul 7 „studii relative la instituţiile juridice ale dreptului consuetudinar, de trei ori: odată la *§ A, generale,* apoi la *§ B, dreptul penal,* apoi la *§ C, dreptul civil,* cu cele două subdiviziuni ale sale, şi însfârşit, la *§ D, procedura şi organizaţia judiciară.* N'am găsit nimic. Am căutat-o la *„varia"*, de asemeni niciun rezultat; am căutot-o atunci în cele 12 capitole mari ale bibliografiei d-lui Şotropa, şi în cele 39 subdiviziuni ale lor, şi nu am găsit-o. Astfel că, deşi răbdarea mea a fost îndelung chinuită, tot nu am ajuns să ştiu dacă această lucrare figurează sau nu figurează în bibliografia d-lui Şotropa. Am renunţat ca atare să confrunt alte indicaţii bibliografice ale mele, cu ale d-lui Şotropa. Singura soluţie ce-mi rămâne, este să cumpăr două volume din lucrarea d-lui Şotropa, să le foarfec şi să lipesc fiecare indicaţie pe fişe deosebite, pe care apoi să le clasez alfabetic.

Lucrarea d-lui Şotropa, ar fi fost deci, cu mult mai folositoare, dacă ne-ar fi dat şi un index alfabetic. Dar însfârşit, să nu precupeţim d-lui Şotropa meritul pe care îl are: bibiliografia sa e cea mai completă din toate cele până acum tipărite.

Insă, ceea ce nu îi putem ierta d-lui Şotropa, este o altă greşeală care este cu mult mai gravă, căci atârnă de însăşi felul în care d-sa judecă întreaga problemă a dreptului românesc.

Dacă nu mă înşel, dreptul unui popor, este dreptul după care efectiv se organizează vieaţa acelui popor. La noi, pentru întreaga pătură rurală, acest drept este cel obişnuielnic. Sursa cea adevărată pentru cunoaşterea vechiului drept românesc este acest *obiceiu al pământului*. Acest fapt, deşi de capitală importanţă, este ignorat de d-l Şotropa. D-sa enumeră printre izvoarele dreptului românesc: 1) documentele; 2) cronicile; 3) operele geografico-istorice; 4) legile; 5) descrierile călătorilor; 6) literatura populară.

Cu uimire constatăm că, dintre aceste izvoare de cunoaştere a dreptului românesc, lipseşte însaşi dreptul românesc, obiceiul pământului, ca atare!

După câte ştim — şi ştim bine — obiceiul pământului trăeşte încă la noi în ţară şi trăeşte într'o formă surprinzător de puternică. Drept este că acest obiceiu al pământului, nu figurează în cataloagele bibliotecilor pe care le consultă bibliograful pur. Dar istoricul dreptului cată să cunoască ţara a cărei drept îl studiază. Şi cea mai sumară cunoaştere a ţării te pune în faţă în faţă cu această mare, adâncă şi hotărîtoare realitate care este obiceiul pământului. Dacă nu ştii acest lucru, dacă nu te întemeiezi pe acest lucru, munca ta rămâne tot zădărnicia zădărniciilor.

Mi s'a întâmplat să lucrez şi eu, — cât de puţin, dar totuşi! — în acest domeniu. Am publicat studii destul de întinse, care aveau drept subtitlu „dreptul public obişnuelnic", „dreptul privat obişnuelnic" etc., deşi purtau realităţile contemporane. Sunt pentru d-l Şotropa, ca şi când nu ar fi. Şi mai ales, ne-am trudit noi toţi, câţi am lucrat în şcoala românească de sociologie să scoatem la iveală acest adevăr, că ţara românească de azi, este un izvor de cunoaştere pentru orişice studiu s'ar face, fie despre vieaţa contemporană, fie despre cea trecută. Am căutat să o dovedim, prin faptă. Am convins oameni mulţi, printre care şi străini destul de pretenţioşi în această materie. Ne pare rău că d-l Şotropa, din toată truda noastră, nu a tras nicio învăţătură, ci trece, cu cele 1.480 de indicaţii bibliografice ale sale, pe-alături de noi, cu inimă uşoară.

H. H. Stahl

ECONOM D. FURTUNĂ. *Ştiri nouă despre Spiru C. Haret.* — Lămuriri, date biografice şi scrisori. Publicate de Academia Română, Secţia ştiinţifică, seria III, Tomul XII, Mem. 12.

Rostul prezentei lucrări, citită într'o şedinţă a Academiei, este să aducă completări la biografia lui Spiru Haret, despre a cărui vieaţă nu se găseşte prea multe date în introducerea pe care d-l Gh. Adamescu a publicat-o în fruntea seriei de 6 volume, — cuprinzând opera marelui ministru — publicate în anii trecuţi de Cartea Românească.

Autorul, nu crede în soluţia dată de d-l Adamescu, cu privire la originea numelui de *Haret*. E mult mai probabil că numele vine dela *Hariton*, numele unui sfânt, decât dela popularul „harete" (pentru *herete, erete).* In vechime, era obiceiul, ca să se dea numele unui nou născut, căutându-se ce sfânt este trecut în calendar în ziua respectivă. Un strămoş al lui Haret, va fi primit deci numele sfântului Hariton. In satele din Dorohoi se întâlnesc nume ca acestea: „A Haretului", „Haret", „A Haretei".

Urmează apoi o mulţime de date noi despre Haret şi familia lui, mai ales cele care sunt legate de Dorohoi, unde a stat câtva timp tatăl lui Haret.

Subliniem cele câteva pagini dela sfârşit despre scrisorile lui Haret. Nimeni nu le-a apreciat îndeajuns. Mare parte dintre ele s'au pierdut definitiv. Găsim foarte necesară propunerea de a se aduna toate — câte se mai găsesc — pentru a fi donate Academiei. Din scrisori ne putem da seama cine a fost Haret şi, de ce a reuşit să câştige inimile tuturor pentru cauza ridicării satelor. Nu numai cuprinsul lui trebue să fi impresionat, dar mai ales faptul că *răspundea oricăruia* dintre colaboratorii săi, găsind pentru fiecare un cuvânt cald, şi că *seria din proprie* iniţiativă celor despre care auzia că lucrează cine ştie unde pentru o cauză frumoasă (d-l Mihail Sadoveanu, a primit un premiu literar *fără ca să-l fi cerut.* Deasemenea Artur Gorovei, a primit un ajutor, pentru revista „Răvaşul Poporului", fără să-l fi solicitat vreodată).

Un om care ştia să se poarte *omeneşte* cu toată lumea, iată ce era, în primul rând, Spiru Haret.

Dumitru Dogaru

HELMUTH KLOCKE: *Deutsches und madjarisches Dorf in Ungarn.* (Satul german şi cel maghiar în Ungaria). 3 Beiheft zum Arhiv für Bevöl-

kerungswiss. u. Bevölkerungspolitik Bd. VII. (Anexa 3, la Arhiva demologică şi de politică a populaţiei, vol. VII). Leipzig. Hirzel, 1937.

Publicaţia aceasta a d-lui Klocke ne interesează atât pentru consideraţii metodologice, cât şi pentru informaţiile asupra satelor ungureşti, pe care le cuprinde. Interesul ei metodologic, rezidă în faptul că d-l Klocke analizează exclusiv structura socială şi economică a satelor studiate. Fiind realizate cu precizia informată a şcolii prof. Ipsen, reprezentantul cel mai însemnat a sociologiei rurale în Germania, ele pot servi ca îndreptar celor care ar vrea să întreprindă monografii de acest fel în România. Iată de pildă, capitolele studiului despre structura satului Verpelét:

Topografie. Forma satului. Compoziţie etnică. Mişcarea populaţiei. Structura profesională. Modul de folosire al solului. Marea proprietate. Situaţiunea în profesie a populaţiei agricole. Structura propr. ţărăneşti. Resturi de propr. colectivă. Numărul animalelor domestice. Forma de succesiune. Meseriaşii şi comercianţii. „Inteligenţa". Asociaţii. Şcoala şi posibilităţile de ascensiune. Populaţia rurală şi înoirea politică a Ungariei.

Infăţişarea mai multor sate din Panonia, a unui sat din Ungaria de Nord şi a altuia din Ungaria de Sud, pe care o găsim în acest volum, confirmă şi amănunţeşte informaţia cuprinsă în cărţile tinerilor „sociologi" maghiari, prezentate în numerele trecute ale revistei. In toate ţinuturile privite, joacă un rol decisiv marea nobilime şi clerul, înzestrate cu moşii, în veacul al 17 şi 18 de Habsburgi (ele deţin până la 50 la sută din hotarul comunelor, şi marii proprietari evrei, proveniţi din arendaşi, negustori şi liber profesionişti, care au luat după 1866 locul micii nobilimi (gentry), care a invadat posturile din administraţia nou creată a Ungariei. Aşa zisele reforme agrare de după războiu, n'au schimbat mai de loc situaţia nobilimii şi a marilor proprietari.

Din ţărănime, abea un procent de 15 la sută în Ungaria de Nord şi de 25 la sută în Sudul Ungariei, stăpâneşte peste 10 jug. cad., minimul necesar pentru acoperirea din agricultură a tuturor nevoilor unei familii. Restul îşi sporeşte venitul, prin culturi intensive; viţă de vie, tutun, se dedică comerţului, sau trăieşte ca salariat, ori în condiţie de proletar agricol. (36 la sută în Ungaria de Nord, 46—50 la sută în Ungaria de Sud).

In administrarea comunei abea de intră ţărani: „virilişti", sunt, în genere, numai marii nobili, marii proprietari şi intelectuali; funcţionari de Stat. Ţăranii îşi conduc asociaţia de islaz. Meseriile sunt deţinute de unguri şi germani, comerţul, în deobşte, de evrei. Satele germane, au în genere o situaţie ceva mai bună; dar sunt şi ele dominate de nobilime şi de marea proprietate. Diferenţa aceasta de stare, le fereşte, într'o oarecare măsură de acţiunea asimilatoare exercitată de ţăranii unguri. Sârbii din Ungaria şi slovacii, în schimb, sunt lesne înglobaţi în masa maghiară.

Anton Golopenția

ÎNSEMNĂRI

MARGINALII LA CUPRINSUL NUMĂRULUI DE FAŢĂ

1. *Studiile despre cetele de colindători*, în număr de 5, pe care le publicăm, au fost lucrate de catre studenţii Seminarului de Monografie Sociologică, pe care-l conduc. Valoarea lor este, desigur, inegală. Unii dintre anchetatori, precum, de pildă, d-l Ion Nicolae, au ştiut să meargă mai în adânc cu analiza lor. Ins̆ă toate laolalta sunt extrem de sugestive, prin faptul că ele schimbă felul obişnuit de a se vedea şi studia *„colinda"*, la noi, pentrucă de data aceasta atenţia ne este îndreptată nu asupra textului literar sau muzical al colindei, ca atare, ci asupra fenomenului social al *„cetei de colindători"*. Chiar din descrieri atât de răzleţe cât sunt cele publicate în numărul de faţă, se poate desluşi infinita varietate a formelor sociale care astăzi se încheagă în jurul colindatului. In fiecare sat, fiecare obiceiu capătă o înfăţişare deosebită, care, totuşi, se poate racorda la un şablon unic, ca şi cum am avea de a face cu un vechiu obiceiu ritual şi cu o veche organizare socială, rituală şi ea, care, supuse unui proces de disolvare, dau naştere, aşa cum se întâmplă întotdeauna, la nesfârşite variante. Gama străbătută de aceste aspecte diverse ale cetelor de colindători, este imensă: dela obiceiul foarte bine păstrat, din Oteşti-Olt, până la completa lui disoluţie în înfaţişarea pe care o găsim în Anul Nou al unei familii în burghezia rurală de lângă Mizil. Recunoaştem şi câteva constatări ce par valabile pentru toate satele studiate, precum de plidă pieirea rostului popular al pluguşorului, sub o puternică influenţă cultă.

Nădăjduim ca alţi colaboratori ai revistei să-şi facă asemenea însemnări, care să contribue, pe viitor, la lămurirea acestui aspect al vieţii noastre dela ţară, care se arată a fi destul de interesant. *H. H. ST.*

2. *Pentru o psihologie diferenţială a Românului.* Publicăm în acest caiet al revistei lunga poveste autobiografica a unui bătrân din satul Fibiş, stenografiată de o echiperă a Fundaţiei. Socotim textul acesta foarte preţios pentru cei preocupaţi de psihologia bănăţeanului şi am fi bucuroşi, dacă publicarea lui ar fi un imbold pentru cercetarea felului de a fi al Românului din fiecare ţinut deosebit al ţării.

Studiul diferenţial al omului românesc constitue o temă de care psihologii noştri nu s'au ocupat încă (psihologia Românului e şi ea abea începută prin caracterizările răspândite în scrierile Prof. Motru şi prin cartea d-lui Drăghicescu: Psychologie du peuple roumain). Generaţia noastră tânără de psihologi ar trebui să nu se concentreze numai asupra structurii comune a sufletului omenesc şi psihotehnicii. Ea ar trebui să se dedice şi cercetării caracterelor distinctive ale neamului românesc şi ale Românului din ţinuturile deosebite ale ţării. Preocuparea aceasta ar contribui tot atât de mult la ***conturarea şi adâncirea conştiinţei de sine a neamului,*** fapt de o importanţă capitală, pe cât contribue cercetările psihotehnice la raţionalizarea economiei şi a administraţiei noastre. Scrieri geniale, cum sunt: acel Tableau de la France al lui ***Michelet,*** cartea de căpătâiu a acelor mai mari portretişti de ţinuturi, care sunt: ***Taine şi Barrès,*** sau impunătoarea Literaturgeschichte der deutschen Stämme und andschaften a lui ***Nadler,*** le-ar putea călăuzi paşii dintâiu. Literatura poporană şi cultă a fiecărui ţinut şi multe alte manifestări ale oamenilor ce le locuesc, oferă din belşug materia primă necesară. (H. H. Stahl a publicat în revista aceasta unele din stenogramele lui extrem de interesante, de convorbiri cu ţăranii).

Câte aprehensiuni nu oferă un document de felul stenogramei, dela care pornesc reflecţiile acestea. Din vieaţa lui moş Pelea, analistul atent, află o sumedenie de fapte semnificative, cu privire la felul de a fi al Bănăţeanului. Il întrevede receptiv, gata să înveţe din orice întâmplare, bucuros de orice prilej de a afla lucruri noi. Constată preţuirea pe care o are pentru raţiune: „că omu nu-i numa dă frumos, numa cu mincea". Intrevede modul suveran în care ştiu să gospodărească oamenii din şesul Banatului, în pasagiul de

epopee, pe care nu te poţi răbda să nu-l transcrii. „Am lucrat ca o marvă... Am lucrat atâta io şi muerea, noi doi, că în tri ani am cumpărat nouă lanţă dă pământ, ne am cumpărat doi cai. Io am câşcigat la măşină şi săcere, 30 măji dă grâu am prins. Ş'atuncea am luat doi cai slabi şi am lucrat pământ în parce şi'n arendă. Caii i-am plăcit cu o scroafă îngrăşată. Pă ea am cumpărat-o cu lemne târşice din pădure. Ş'atuncea cu caii am făcut chirie, dă m'am cumpărat porc dă clisă. Ş'atuncea am mai făcut chirie d'am mai cumpărat un cal. Ş'atunci i-am vândut pă toţi tri. Ş'atuncea am cumpărat doi buni, mai mari. Ş'atuncea din ăştia doi am cumpărat pământ. Şi am făcut iară cai, din grâu, din tăce...". Cunoaşte ceva din traiul larg, pe care şi-l acordă aceşti buni muncitori, aflând că moş Pelea a plecat în războiu, cu patru cufere de merinde şi că avea totdeauna la el 400—500 de florinţi. Il vede conştient de calitatea de ţinut „frunce" a Banatului: „...am învăţat la grăginărie pă alţi ce am ştiut dă acasă, că noi bănăţenii ştim mai bine lucra ca Argelenii. Noi Bănăţenii am fost lăudaţi şi în Italia...". Şi îşi dă seama, aflând că, prizonier la Roma, moş Pelea a stat să-l vază pe „Impăratul Traian" şi pe Decebal şi că, la Arad, în 1919, nu i-a lipsit curajul de a făptui pentru „ţara mare", despre care îl auzise vorbind pe părintele Lucaci, că Românii din Sud-Vestul ţării sunt copţi să acţioneze politic, că văd nu numai nevoile traiului lor, satul şi ţinutul, ci şi neamul întreg şi nevoile lui. In atari împrejurări, acest ţăran a găsit accentele voevodale cu care încep unele din poeziile cele mai biciuitoare ale lui Aron Cotruş: „Io, Ion Pelea, când am văzut coroana ungurească pă părece, am spus...".

E vremea să se ivească cercetătorii Românului şi ai Românimii din fiecare ţinut.

3. *Satul de „momârlani".* Să nu ne ia în nume de rău Merişorenii titlul studiului care înfăţişează satul lor. Abea avem şi noi prilejul să aflăm ce însemnează cu adevărat termenul acesta de „momârlan", pe care îl folosim câteodată, când ne e să judecăm de sus pe cineva.

Gândind asupra lui momârlan ne-au venit în minte, unele din sumedenia de alte nume de acelaş fel, folosite în acelaş sens pejorativ: mocan, băcui, şi ne-am dat seamă că fiecare din ele reprezintă echivalentul termenului de barbar, pe care-l dădeau vechii Greci străinilor. Numele oamenilor dintr'un ţinut este echivalent, pentru cei din alt ţinut, cu prost în felurite accepţii: pentrucă şade sus la munte (momârlan); pentrucă umblă cu oile şi n'are purtările celui aşezat statornic (mocan).

In româneasca păturilor orăşeneşti în care au pătruns mai toate aceste porecliri, ele s'au transformat din calificări ale oamenilor dintr'un ţinut în echivalente ale termenului prostănac.

Cine va citi tabloul trasat de Ion Vintilescu, va constata că merişorenii nu sunt câtuş de puţin prostănaci. Va pricepe numai cât de puternică şi de prezentă e încă în satul acesta tradiţia, dacă oamenii lui nici nu pot şi poate că nici nu vor să se desfacă de ale lor din vechi, fie că e vorba de pregătitul brânzei, ori de clăditul casei, chiar şi când îşi dau seama că se poate şi aminteri şi mai bine.

Merişorul acesta, în care nu e nevoie nici măcar de lăutari, de vreme ce toţi ştiu zice din fluer, e unul din acele ultime sate batrâneşti, care se mai găsesc pe pământul ţării. Il vedem retras în funduri de vale, pe pământ slab, departe şi acum de şesurile şi văile, cu pământ bun dar cu primejdie, şi risipit în cătune. De fapt denumirea de sat e o anticipare administrativă: e încă un mănunchi de cătune depărtate unele de altele şi cu casele răsleţite printre livezi.

Faptul că n'au cimitir al satului, deschide o perspectivă în sufletul acestor oameni în care mai dăinuesc veacuri de mult apuse ale naţiei noastre. Ni-i arată foarte integraţi în natură şi puţin reflexivi.

Cimitirile sunt produsul individualizării orăşeneşti şi al înstrăinării de cursul firii: prudent împotriva sfârşitului cuiva, pe care-l resimţi mic. Merişorenilor, care-şi îngroapă morţii în livadă şi le uită mormântul (ceea ce nu înseamnă că uită că au avut părinţi, soţi sau copii), oamenii trebue să le apară mult mai puţin individualizaţi, iar moartea drept ceva firesc.

4. *Aşezările de ungureni din Sudul Carpaţilor.* Infăţişarea satului Vaideeni, pe care o publicăm de data aceasta, prezintă un tip de sat din Oltenia: satele de ungureni, satele înfiinţate de acea populaţie românească din Sudul Ardealului, care constituie azi cel mai de seamă rezervoriu de burghezie al neamului nostru. Satele acestea, care se ţin lanţ şi în Muntenia, au contribuit mult la organizarea economică a judeţelor de munte din Sudul Carpaţilor meridionali.

1. *Congresul internaţional de sociologie din 1939.* Lucrările pregătitoare ale acestui congres, care se va ţine la Bucureşti, au început. Profesorul Gusti, care a fost ales preşedinte pentru congresul din 1939, a făcut biroului Inst. Internaţional de sociologie propuneri cu privire la modul de organizare al congresului şi la subiectul care urmează să fie tratat. Ele urmează să fie publicate în Revue Internationale de Sociologie, organul institutului, spre a fi cunoscute de toţi membri. Hotărîrile se vor lua cu ţinerea în seamă a propunerilor acestora.

Publicăm şi noi aceste propuneri şi invităm pe toţi cei interesaţi să ne comunice propunerile pe care ar vrea să le facă. Comitetul organizator va fi bucuros să le ţină în seamă. Ele vor fi publicate şi discutate în caietele viitoare ale revistei.

Cu privire la modul de organizare al congresului s'a propus lucrul în şedinţe plenare şi în secţiuni, invitarea tuturor sociologilor români şi străini şi a celor ce nu sunt membri ai Institutului Int. de Sociologie, organizarea de expoziţii şi de demonstraţii la teren.

Cu privire la subiectul discuţiilor, au fost propuse următoarele teme: metodele sociologiei (cu o specială privire a metodei monografice), problema sat-oraş, problema popor-naţiune, problema Statului, pentru şedinţele plenare, şi problema coordonării ştiinţelor sociale în învăţământ, a familiei, a claselor, a partidelor şi a societăţii pentru şedinţele în secţiuni.

2. *Cercetarea monografică dela Copanca a Institutului Social Român din Basarabia.* — Institutul Social Român din Basarabia a organizat în luna August a. c., a treia campanie de cercetări monografice în comuna Copanca, judeţul Tighina. Echipa monografică a Institutului compusă din 26 persoane, a cercetat în răstimp de o lună, următoarele probleme:

1. *Prof. dr. N. Moroşan:* A) *Geologia satului Copanca, privită în cadrul cosmologic monografic al satului. a)* Formele de relief — în trăsături generale, — în vederea punerii lor în raport cu subsolul; *b)* stratigrafia şi paleontologia depozitelor. Pentru lămurirea unor probleme, cercetările au fost extinse şi pe teritoriile satelor vecine; *c)* Rocile utile. Modul lor de exploatare; *d)* Hidrogeologia regiunii: Pânzele aquifere, fântânele, fântânele arteziene. Rapoartele lor cu vieaţa omului. Evoluiţa Nistrului şi modificările ce le-a produs şi le produce.

B) *Arheologia satului Copanca: a)* Curganele (movilele) şi Valul lui Traian; *b)* Descoperirea şi cercetarea unor aşezări protoistorice.

2. *N. Florov,* profesor la Facultatea de Ştiinţe Agricole, Chişinău: Solurile moşiei Copanca. S'au făcut 300 sondaje şi 100 profile. S'a studiat legătura dintre sol şi plantă, întocmindu-se şi o schiţă agrogeologică a regiunii.

3. *Gh. Năstase,* conferenţiar la Facultatea de ştiinţe din Iaşi: A) *Aşezarea geografică a moşiei satului Copanca în cuprinsul regiunii naturale a Bugeacului şi în valea inundabilă a Nistrului de jos.*

B) *Formele de relief* din cuprinsul acestei moşii, atât din regiunea înaltă cât şi din regiunea inundabilă; s'au căutat să se analizeze toate elementele de relief şi să se clasifice în vederea stabilirii unor raporturi dintre cadrul fizic şi manifestările vieţii umane, — a celei economice în special.

C) Pentru lămurirea reliefului s'a *atins* şi *geologia regiunii,* spre a vedea — întrucât structura geologică se resimte în formele de relief.

D) *Hidrografia* regiunii satului Copanca — a format una din preocupările principale în timpul cercetărilor. S'au făcut cercetări: *a)* asupra pânzelor de apă freatică; *b)* asupra văii şi bălţii râului Botna; *c)* asupra Nistrului „viu" şi a Nistrului „mort", spre a determina *vechimea formării* lor şi au fost analizate caracterele lor hidrografice (meandre, zăpore, grinduri etc.); *d)* asupra bălţilor şi gârlelor din cuprinsul regiunii inundabile a Nistrului.

E) *Structura şi tipul satului Copanca* în raport cu elementele fizice, pe care le ocupă vatra satului şi cu ocupaţiunile impuse de natura mediului fizic, în care se află comunitatea satului.

F) *Locuinţa din Copanca* din punct de vedere al evoluţiei, materialului, formei şi orientării, — toate în raport cu mediul fizic, cu schimbările operate de om în acest mediu şi cu influenţele etnice venite din afară.

G) *Paul Guja,* profesor. *Structura etnică a satului Copanca. a) Numărul locuitorilor* împărţit pe naţionalităţi şi suprafeţele stăpânite de ei; *b) Familiile de moldoveni.* Raporturile lor cu alte neamuri. Legăturile de rubedenie. Predominarea elementului moldovenesc. Maleabilitatea elemen-

tului moldovenesc. Localizarea familiilor pe mahalale. Ocupaţia moldovenilor. Legăturile de rubedenie cu vecinii pe atât, pe cât au influenţat asupra înfăţişării etnice. Emigrările şi imgrările moldovenilor, cauzele lor. Moldovenii Transnistrieni; *c) Rutenii.* De unde au venit? Când au venit şi cauzele venirii în Copanca. Localizarea lor. Raporturile lor cu moldovenii şi lipovenii. Tipuri de oameni. Ocupaţiile lor caracteristice. Influenţa moldovenilor asupra lor; *d) Lipovenii.* Când au venit? de unde şi localizarea mahalalei lor. Raporturile între ei. Solidaritatea. Ocupaţiile specifice. Legăturile cu alte neamuri, în deosebi cele cu moldovenii. Tipuri de oameni. Portul lor caracteristic; *e) Diferite neamuri:* Greci, Bulgari, Găgăuţi, Germani, Ţigani. Cauzele venirii lor şi raporturile cu moldovenii băştinaşi. Ocupaţia lor în trecut şi astăzi; *f) Evrei.* Când au venit primele familii? Raporturile lor cu moldovenii în trecut. Asimilarea celor bătrâni — evrei — cu mediul românesc din trecut. Obiceiuri însuşite dela moldoveni, privitor la limbă şi chiar ocupaţii. Actuala situaţie şi raporturile lor de astăzi cu toate neamurile din comună. Localizarea lor geografică în comună. Ocuparea centrului satului. Ocupaţiile lor actuale. *Concluziuni.*

Influenţa mediului geografic asupra omului şi schimbările suferite de mediu, datorită omului. Puterea de adaptare a diferitelor neamuri conlocuitoare cu moldovenii băstinaşi.

4. *M. Ieniştea,* asistent la Muzeul Naţional din Chişinău. *Fauna* com. Copanca (vânătoarea şi pescuitul, unelte de pescuit).

5. *Al. Arvat,* licenţiat în ştiinţe naturale, învăţător. *Flora Copancei şi împrejurimile lor.* 1. Plantele ornamentale. 2. Plante medicinale cunoscute la Copanca. 3. Plante ruderale. 4. Pădurile de pe deal cu poenile. 5. Pădurile inundabile. 6. Imaşul numit „Balta Zahoma" şi 7. Vegetaţia gârlelor, Nistrului vechiu şi în parte malul Nistrului viu. S'au întocmit simple tabele floristice pe staţiuni şi în cele mai multe cazuri s'a aplicat metoda fitosociologică — concluziunile din ele se vor trage posterior, se poate însă întrevedea aci lupta a două elemente principale: a vegetaţiei de stepă şi de codru. S'a dat importanţă deosebită numirilor locale a plantelor şi staţiunilor.

8. *Dr. Corneliu Pop.* In timp de aproape o lună au trecut pe la dispensarul înfiinţat de echipa monografică, 554 locuitori, dintre care: 252 femei, 164 copii, 138 bărbaţi. Dintre aceştia, 110 au urmat tratament ambulator zilnic, unii aproape zilnic, astfel încât numărul de înregistrare în condica de consultaţii în timp de aproape o lună, trece de 900.

Din toţi cei consultaţi am găsit: 255 cazuri cu malarie acută sau cronică; 35 cazuri cu afecţiuni pulmonare, în majoritate tuberculoză; 35 cazuri cu afecţiuni gastrice; 25 cazuri cu sifilis; unii cu sifilis confirmat, iar alţii suspecţi, care la un tratament de probă s'au confirmat a fi sifilitici. Am mai avut încă cunoştinţă şi despre alţii care sunt sifilitici confirmaţi, însă n'au venit niciodată la dispensar. Unii dintre aceştia urmează tratament foarte neregulat, iar alţii chiar deloc; 204 cazuri cu diverse afecţiuni, între care am specificat mai frecvent: conjuctivita granuloasă, turburări gastro-intestinale la copii, uretrită şi anexite (foarte frecuente) carexie postrugeolică, otite acute şi mai ales cronice. Mai puţin frecuente: antraxul, afecţiuni cardiace, afecţiuni hepatice.

Bolnavilor li s'au distribuit medicamente în mod gratuit, medicamente ce ne-au fost trimese o parte dela Inspectoratul Sanitar Chişinău, iar o parte au fost cumpărate din fondurile echipei monografice. (Astfel, numai chinină, s'a distribuit 1½ kg.).

In general starea sanitară a locuitorilor e proastă. Aproape toţi, atât bărbaţi cât şi femei sunt alcoolici şi foarte mulţi care pleacă dela dispensar, se opreau la o cârciumă, ce era în drum. Comuna Copanca fiind înconjurată de opt bălţi mari, majoritatea locuitorilor suferă de malarie. Sunt foarte mulţi dintre aceştia care n'au dat pe la dispensar şi se tratează cu mijloacele lor empirice.

In concluzie: starea sanitară e nesatisfăcătoare, iar flagelele care consumă mai mult sănătatea locuitorilor sunt: malaria, alcoolismul şi sifilisul.

7. *Olga Necrasov, asistentă la Facultatea de ştiinţe din Iaşi. Cercetări antropometrice şi serologice în satul Copanca.* S'au făcut la un număr de circa 350 indivizi, analize serologice în scopul de a stabili *frecuenţa grupelor sanguine principale* (O. A. B. şi AB,) *şi indicele biochimic* al populaţiei. Cercetarea caracterelor morfologice (antropometrie şi studiul complexului tegumentar la aceiaşi indivizi a fost făcută atât *pentru a caracteriza din punctul de vedere antropologic diversele grupe de populaţii* ale satului, cât şi pentru a *urmări modul de îmbinare a acestor caractere cu proprietăţile sanguine.*

9. *M. Ienîştea. Plante şi substanţe medicale. Descântece.*

10. *D. Barbu, ivăţător.* Moralitatea sexuală pre-

maritală neobservată. Căsniciile fără durabilitate. Concubinajele și despărțirile mai frecvente. S'a întocmit recensământul căsătoriilor pe o perioadă de șapte ani, în care s'a urmărit starea, vârsta și originea etnică a căsătoriilor.

11. *P. Ștefanucă, profesor.* Numirile mâncărilor și *alimentația la Copanca.*

13. *P. Ștefănucă, profesor.* Raporturile dintre satul Copanca și Mănăstirea Noul Neamț în trecut.

12. *D. Barbu.* S'a întocmit 70 *spițe genealogice*, prin care se urmăresc raporturile etnice între Români și popoarele slave (ucraineni și ruși) în trecut.

17. *P. Ștefănucă.* O datină locală la sărbătorile de iarnă: *„hurdughiia".*

14. *D. Barbu. Probleme școlare la Copanca. a)* Localuri: 2 proprii și unul închiriat. Din cele proprii unul nu este terminat; *b)* Amenajări și dependințe. Ateliere, câmpuri de experiență, dependințe nu se găsesc la nici unul din localuri; *c) Personalul didactic.* Una dintre școli are 4 posturi, școala de fete are două posturi, iar școala dela Cordon numai un post; *d) Inscrieri.* La școală nu se înscriu decât circa 60% din cei recenzați din cauza lipsei de locuri; *e) Frecvența* este slabă. Aproximativ 40 la sută din înscriși frecuentează cursurile regulat. Frecvența fetelor este mică (circa 20% din înscrieri); *f) Rezultate.* La școlile Nr. 1 și de fete rezultatele sunt mediocre, promovații reprezentând circa 50% din frecuenți. La școala dela Cordon rezultatele sunt foarte rele, repetenții reprezentând până la 80—90%; *g)* Analfabetismul general este circa de 55—60%. Analfabetismul femenin se ridică la aproximativ 80%.

15. *Sergiu Roșca,* licențiat în Teologie. A) Problema concubinajului din punct de vedere religioso-moral, în satul Copanca.

B) Istoricul bisericii lipovenești din Copanca.

16. *Vasile Popovici,* profesor. *Cântecul și jocul moldovenesc dela Copanca.* Problema cântecului vechiu moldovenesc. Cântecul și jocul popular în prezent. S'au cules dela Copanca peste 100 cântece și jocuri populare: colinde, cântece de lume, bătrânești și un bocet.

18. *I. Antonovici,* profesor. *Manifestări artistice ale Copăcenilor.* A) Ornamentarea interioarelor; B) Portul.

19. *V. Adiasevici,* profesor. Covoare moldovenești (schițe și desene).

20. *N.* și *T. Al. Știrbu,* profesor. A) „Bugete țărănești la Copanca". B) „Rentabilitatea gospodăriilor țărănești din Copanca. C) „Valorificarea producției la Copanca". D) „Importanța economică a Copancei".

21. *Gr. Vrubie,* inginer agronom. Raționalizarea producției agricole; Problema agronomiei sociale; Intrebuințarea îngrășămintelor de tot felul; Tehnica lucrării pământului; Introducerea și întrebuințarea mașinilor agricole; Indrumarea și asistența agronomică; Desfacerea și valoriifcarea produselor agricole.

22. *Dr. Pavel Grosu,* fost inspector zootehnic al Basarabiei. *Organizarea zootehnică a satului Copanca.* 1. Numărul animalelor raportat la numărul gospodăriilor. 2. Repartizarea numărului animalelor după etate, sex, reproducție, producție și rase. 3. Determinarea raselor animalelor și păsărilor și concordanța stării actuale a raselor cu necesitatea aplicării dispozițiunilor legii și programului de creștere și îmbunătățirea animalelor prevăzute special pentru regiunea acestei comune de către Direcțiunea Zootehnică a Ministerului Agriculturii. 4. Alimentația și organizarea întreținerii animalelor. 5. Adăpostirea, îngrijirea sanitară și starea sănătății. 6. Exploatarea, prepararea produselor lăptoase. 7. Desfacerea produselor animale. 8. Concluzii. Indrumări și propuneri pentru viitor.

Pentru cercetarea problemelor de mai sus au fost cercetate animalele și păsările din 200 gospodării la pășune, în cârduri, turme și cirezi, s'au cules informații dela mai multe crescătorii și instituții, s'au făcut cercetări și în comuna vecină, Chițcani și la mânăstirea din acest sat. La 8 August, s'a ținut o conferință locuitorilor despre: „Constatările zootehnice în comună" și s'au dat îndrumări pentru viitor. S'a dat asistența medicală veterinară în tot timpul cât a stat echipa monografică în comună.

23. *I. Tatarovici,* inginer agronom. *Apicultura* la Copanca. Mediul natural prielnic pentru apicultură. Tendința spre raționalizare a apiculturii.

24. *S. Bogos,* profesor. *Mișcarea cooperatistă* din Copanca și împrejurimi.

25. *Vasile Cotigă,* licențiat în drept și filosofie. *Situația juridică a pământurilor la Copanca.* a) *Situația juridică a pământurilor în trecut.* „Pământ dela Ștefan Vodă": Troianul, Valea Oanei și tot pământul în sus de Troian. „Pământ dela Turctatar": Pământul rămas dela Turci, dat de Țar, creștinilor și întărit juridicește prin „cupcii creposti". La venirea călugărilor, singurii proprietari, recunoscuți ca atare, erau numai aceia care po-

sedau cupcii. Copanca era locul Statului „cazonii". Venirea călugarilor dela Mânăstirea Neamţ —1863—şi recunoaşterea de către Statul rus a moşiei Chiţcani-Copanca, ca aparţinând Mânăstirii Neamţ, încă de pe timpul lui Alexandru-cel-Bun şi Petru Rareş. Revoluţionarea socială şi agrară a satelor Chiţcani şi Copanca. Reforma agrară rusească dela 1861, aplicată în Basarabia la 1868. Improprietărirea „ţăranilor" şi „poselenilor". Trei categorii sociale: „ţărani", „poseleni" şi „misceni". Diferenţe şi asemănări. Raporturi juridice între „Ad-ţia. Averilor Mânăstireşti din străinătate", cu sediul la Chişinău şi sătenii-arendaşi pe termen îndelungat. „Loc dela Bogdan" (Bogdan a fost primul reprezentant al „averilor mânăstireşti"): cele mai vechi locuri, dar şi cele mai puţine (vatra satului şi unele grădini). Marii proprietari, unii şi înainte de a veni călugării (Cacialcov, Manole, Nicolae, Socolov, Ratcu, Virjânovschi, etc., luau şi în arendă dela Mânăstire (Noul Neamţ), sub formă de embatic şi dădeau la ţărani să lucreze pământul în dijmă, în diferite condiţiuni.

b) *Situaţia juridică a pământurilor în prezent.* Reforma agrară în Basarabia. Embaticarii şi arendaşii pe termen îndelungat devin proprietari. Căpăncenii împroprietăriţi cu 6 ha în completare. Improprietăriţii dela „Mălai"-Lăpuşna, au vândut pământul şi s'au întors în Copanca. Satul cere să se exproprieze pădurea şi să se dea pământ locuitorilor.

c) *Mentalitatea juridică a satului:* Un drept de proprietate „sui-generis", adică un „jus proprietatis" fără „jus abutendi". Influenţa trecutului: arendarea-posesorie.

d) *Pământul Transnistrienilor.* Dreptul de proprietate al Slobozenilor (refugiaţi din satul Slobozia-Republica Moldovenească), asupra grădinilor, dovedit cu acte, cu martori şi cu tradiţia satului Copanca. Exproprierea grădinilor. Situaţia juridică actuală a grădinilor în raport cu Slobozenii: recunoscuţi ca proprietari, fără a fi puşi în posesie. Cultivarea actuală a grădinilor de către Stat, prin „Regia publică a exploatărilor agricole şi zootehnice", (R. E. A. Z.). Moduri de exploatare: regie, dijmă şi arendă prin licitaţie. Licitaţia aduce dislocarea elementului românesc dela folosirea grădinilor.

26. Echipa Statistică, compusă din d-nii: Vl. Colesencu, D. Mihailovschi, Gh. Ganea, I. Stamati, a întocmit *statistica demografică şi economică a satului Copanca.*

27. In legătură cu studiul codrilor şi manifestărilor, s'au făcut 150 fotografii.

Institutul organizează, începând din Noemvrie 1937, *un ciclu de comunicări,* asupra satului Copanca, în vederea redactării *unei noi serii de studii* pentru *Buletinul Nr. 2 al Institutului.*

3. *Din activitatea Seminarului de Sociologie, Etică şi Politică dela Facultatea de Filosofie şi Litere din Bucureşti, în anul şcolar 1937/938.* De data aceasta comunicăm programul Seminarului de *Introducere în Sociologie,* făcut cu studenţii în Geografie, Istorie şi Filologie, de *Anton Golopenţia.* Intenţia urmărită în acest Seminar este precizarea elementelor, ce definesc naţiunea. In acest scop, membrii Seminarului citesc succesiv scrierile indicate mai jos şi discută referatele, ce întocmesc despre ele, spre a desprinde lămuririle teoretice, care pot contribui la o mai bună înţelegere a structurii naţiunii româneşti. Tema aceasta a fost aleasă pentru importanţa ce prezintă în formaţia de specialitate a viitorilor noştri geografi, istorici şi filologi. Căci analiza filisofică a elementelor naţiunii îi poate ajuta pe cei ce vor fi chemaţi să înlesnească o mai bună organizare a naţiunii noastre sau să ne potenţeze conştiinţa naţională, cercetând ţara românească, trecutul românesc şi limba românească, să-şi priceapă mai bine menirea.

A) *Ţinuturile:* 1. *Michelet:* Tableau de la France, din Histoire de France, 1852, tomul II, cartea III; 2. *Riehl W. H.:* Die Dreiteilung in der Volkskunde Deutschlands, din Land und Leute, ed. nouă 1925, fragmentul III; 3. *Vidal de la Blache:* Tableau de la Geographie de la France, in Lavisse Historie de France I;

B) *Ţara:* 4. *Vallaux:* Géographie sociale: Le sol et l'Etat, Paris Doin 1911; 5. *J. Ancel:* La frontière dans le temps, la frontière dans l'éspace, din Géopolitique, Paris, Delagrave 1936, cap. 2—3; 6. *Antippa:* Mediul de traiu al poporului român şi bazele geografice ale vieţii şi activităţii sale civilizatorii, din Evoluţia poporului român, Buc. 1921;

C) *Neamul:* 7. *Pittard:* Les Races et l'Histoire Introduction éthnologique à l'histoire 1924; 8. *Heberle:* Auslandsvolkstum, 1936.

D) *Poporul:* 9) *Mehedinţi:* Vechimea poporului român şi neamurile conlocuitoare, de *Martonne:* La réparation et le rôle des minorités nationales en Roumanie. (Dotation Carnegie Buletin 1929, 2); 10. *A. C. Cuza:* Starea poporaţiei—Mişcarea popora-

ţiei, din Despre poporaţie, ed. II, cap. VI şi VII;

E) *Limba:* 11. *Vendryès:* Constitution des langues — Le progrès du langage, din Le Langage, Paris 1921, partea 4 şi concluzia;

F) *Vieaţa economică:* 12. *Bücher:* Die Entstehung der Volkswirtschaft, din volumul cu acest titlu (ed. 1898, pag. 49—124);

G) *Structura socială:* 13. *Riehl:* Die bürgerliche Gesellschaft, ed. 1930; 14. *Aug. Thierry:* Essai sur l'histoire de la formation et des progès du tiers Etat, Paris 1853;

H) *Cârmuitorii:* 15. *Duguit:* Les Gouvernants, din l'Etat, 1901, vol. I, cap. IV;

I) *Vieaţa politică:* 16. *Lorenz von Stein:* Der Begriff der Gesellschaft, din Geschichte der sozialen Bewegung in Frankreich von 1789 bis, auf unsere Tage, ed. 1921, vol. I, pag. 13 urm.; 17. *Bălcescu:* Mersul revoluţiei în istoria Românilor, din Patru studii istorice. (Aşezământul cultural I. C. Bratianu II), pag. 24 urm.; 18. *Eminescu:* Influenţa austriacă asupra Românilor din Principate, în vol. Scrieri politice din Colecţia Clasicii Români comentaţi, pag. 43 urm.;

J) *Conştiinţa de sine a naţiunii:* 19. *Nietzsche:* Vom Nutzen und vom Nachteil der Historie für das Leben, 1874. (In colecţia Reclam şi traducere franceză la Mércure de France, Considérations innactuelles, pag. 117 urm.); 20. *Fournol:* Les nations romantiques, 1931; 21. *Kogălniceanu:* Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie naţională în Academia Mihăileană, rostit în 24 Noemvrie 1843, în volumul Opere, din Colecţia Clasicii Români comentaţi, pag. 73 urm.; 22. *Russo:* Cântarea României, 1851; 23. *Rădulescu-Motru:* Românismul. Catehismul unei noi spiritualităţi, 1936;

K) *Suveranitatea:* 24. *v. Liszt:* Die Rechtsubjekte des völkerrechtlichen Staatenverbandes, din Das Völkerrecht systematisch dargestellt, cartea I, pag. 5—8;

L) *Naţiunea:* 25. *Lamennais:* Le livre du peuple, 1837, în volumul Paroles d'un croyant, din Col. Classiques français, ed. Lutétia, pag. 117; 26. *Michelet:* Le peuple, 1846; 27. *Renan:* Qu'est-ce qu'une nation?, din Discours et Conférences; 28. *Mehedinţi:* Poporul, ed. II, 1921; 29. *Freyer:* Pallas Athene. Ethik des politischen Volkes, 1935; 30. *Gusti:* Problema naţiunii, din Sociologia Militans, pag. 194.

4. Dela începutul anului acesta apare la Bazargic *„Dobrogea de Sud"*, revistă de studii şi literatură regională. Numerele apărute arată, grupul acesta de profesori, condus de d-l Radu Rucăreanu, hotărît să întreprindă în Cadrilater ceea ce arătăm în acest număr că a izbutit celor ce au înfiinţat Inst. sociale din Banat-Crişana şi din Basarabia, să cimenteze vieaţa românească a provinciei, trezind conştiinţa de sine a fiilor ei. Câteva studii, de calitatea celui a d-lui Neicu, pe care-l recenzăm în numărul de faţă, şi a cercetării d-lui Rucăreanu, despre Ardelenii din Dobrogea de Sud, arată grupul acesta capabil, şi de propuneri de organizare a regiunii şi de cercetări la teren. Bine ar fi dacă s'ar ivi măcar şi în celelalte ţinuturi de graniţă iniţiative de acest fel.

5. D-l *Nic. Mărgineanu,* dela Inst. de Psihologie al Universităţii din Cluj, redactorul pentru România al revistei *Psychological Abstracts,* ne roagă să invităm pe cei ce publică studii de psihologie socială şi psihologie, să-i trimită un extras, lucrarea sau un scurt rezumat, (Cluj, Inst. de Psih., str. Regală Nr. 29), pentru ca să le poată înregistra şi recenza în numita publicaţie.

6. *Din cuprinsul numărului viitor: H. H. Stahl:* Satul românesc. O discuţie de filosofia şi sociologia culturii (continuare); *Anton Golopenţia:* D. P. Marţian, un părinte uitat al ştiinţelor sociale româneşti; *Tiberiu Morariu:* Cetele de secerătoare în Ardealul de Nord.